

== IV. zvezek. ==

Pedagoški Letopis

Na svetlo daje

Slovenska Šolska Matica
v Ljubljani.



Uredila

H. Schreiner in dr. Jos. Tominšek.



V Ljubljani.

Natisnili J. Blasnika nasledniki.

1904.



IV. zvezek.

Pedagoški Letopis.



Na svetlo daje

Slovenska Šolska Matica

 v Ljubljani. 



Uredila

H. Schreiner in dr. Jos. Tominšek.



V Ljubljani.

Natisnili J. Blasnika nasledniki.

1904.

CVII & 36480 r

VII & 36480 r

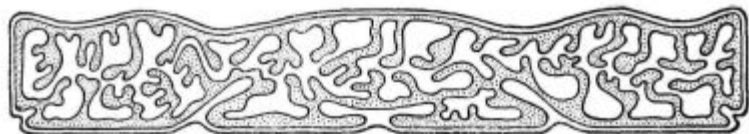


030024234

Vsebina.

	Stran
I. Pedagoško slovstvo:	
a) Verouk (<i>Anton Kržič</i>)	1
b) Zgodovina (<i>Jožef Fistravec</i>)	18
c) Nazorni pouk (<i>Dragotin Pribil</i>)	30
d) Prostoročno risanje (<i>Josip Schmoranzler</i>)	55
e) Petje (<i>H. Druzovič</i>)	70
II. Razpravi:	
a) Še nekaj o Kernovi teoriji in o nekaterih drugih slovniških vprašanjih (<i>dr. J. Bezjak</i>)	91
b) Najnovejša struja o metodi prirodopisnega pouka (<i>J. Koprivnik</i>)	126
III. Teme in teze pedagogičskih poročil pri društvenih in uradnih učiteljskih skupščinah leta 1904 (Sestavil <i>Jakob Dimnik</i>)	146
IV. Poročilo o delovanju „Slovenske šolske Matice“ leta 1904 (Priobčil tajnik <i>Fr. Gabršek</i>)	171
V. »Slovenske Šolske Matice« upravni odbor in imenik društvenikov	195





I. Pedagoško slovstvo.

a) Verouk.

(Anton Kržič.)

Verouk ni le kot učni predmet na prvem mestu, nego je tudi neločljiv del vse pedagogike, ker si ne moremo misliti uspešne vzgoje brez verske podlage, na katero se morajo bolj ali manj ozirati tudi vsi drugi predmeti. Torej je več kot opravičeno, da tudi o verouku izpregovorimo na tem mestu.

Upam, da najkrajše rešim svojo nalogo, ako zasnujem poročilo s tolmačenjem onih besed, katerim je koren grški glagol *κατηχέω*; le-ta je pomenil poganskim pisateljem: *ustno učiti*, v apostolskih spisih pa: *poučevati začetnike v krščanskih resnicah*. Od tod se izvajajo besede in pojmi: 1. katehumen in katehumenat, 2. katehet in katehetika, 3. katekizem, 4. kateheza.¹⁾

I. Katehumeni in katehumenat.

Pri vsakem učenju pride najprej v poštev učenec, ker se mora učenje vsekdar ravnati po učenčevih zmožnostih in potrebah. To upoštevanje opazimo v najstarejših spisih, ki so podlaga krščanskemu verouku, v evangelijih. Vsi apostoli so učili isti nauk, a zajemali so iz velikega studenca božjih naukov to, kar je bilo najprimernejše onim poslušalcem, katerim so oznanjali, drugače med pogani, drugače med Judi. Od tod izvirajo tudi razlike med četverimi evangelisti, ki so delovali po raznih krajih, pri raznih narodih. Zato iste tvarine niso vsi enako obširno in enako temeljito razpravljali; marsikaj se je v enem kraju lahko samo mimogrede omenilo ali celo opustilo, kar je bilo treba v drugem kraju z ozirom na poslušalce obravnavati temeljito.

Posebno pa se je ves čas, odkar cerkev obstoji, oziralo na pričetnike, ki so se šele začeli učiti verskih resnic, in ves čas opazujemo razliko med katehezo in misijonskimi ali

¹⁾ Polagoma se je udomačila izreka grškega $\chi = k$ le v besedi *katekizem*, sicer se je ohranila izreka *h*.

cerkvenimi govori. V apostolskih časih sicer še ni bilo verouka v šolskem smislu; misijonski govori so večinoma morali zado-
stovati za sprejem prvih vernikov. Vendar že tudi v apostolskih
sporočilih nahajamo sledi o posebnem poučevanju in priprav-
ljanju izpreobrnjenec; saj sv. apostol Pavel v lepi primeri
naravnost pravi, da se otrokom daje mleko, odraslim pa dru-
gačna hrana. A ko so se ustanovile redne krščanske občine,
so se uredile tudi posebne učilnice, kjer so se pripravljali za
sveti krst oni večinoma že odrasli ljudje, ki so se želeli pridružiti
krščanski občini. Taka učilnica se je imenovala katehumenat,
učenci pa so se zvali katehumeni ter so bili ločeni v dva
oddelka; katehumeni prvega pripravljalnega oddelka so se
imenovali tudi novinci, v zadnjem, kjer je bila že bližnja
priprava za sveti krst, pa so bili kompetenti, tudi izvoljenci,
razsvitljenci imenovani.

Ne bomo tu natančneje opisovali te prve krščanske šole,
kakor nam jo slikajo spisi cerkvenih očetov, samo to naj
poudarimo, da se že tukaj, kakor še sedaj v vsaki dobri šoli,
ni skrbelo samo za učenje, ampak tudi za vzgojo; a skoro
je videti, da se je še bolj skrbelo za vzgojo nego za učenje,
torej v prvi vrsti za pretvoritev in ublažitev srca. Predno so
sprejeli katehumena, so strogo poizvedovali o njegovem po-
prejšnjem vedenju in o razmerah, v katerih je živel; in zgodilo se
je, da niso hoteli niti v katehumenat sprejeti koga, ako njegovo
dotedanje življenje ni jamčilo, da bi pošteno živel kot kristjan, ali
če se ni hotel odreči takih opravil, ki se ne vjemajo s krščanskim
življenjem, n. pr. igranja v poganskih glediščih, čarovništva itd.

Druga vzgojilna skrb je bila, da so strogo opazovali
sprejete katehumene, kako se vedejo in pripravljajo; posebno
pa so bili natančni pri podeljevanju sv. krsta in slabo priprav-
ljenim so ga odložili, nevrednim pa celo odrekli. Zato so jim
verske resnice le polagoma odkrivali ter najmenitnejše tajnosti
odkrili šele po sv. krstu v takozvanih mistagogiških katehezah.
Ta skrb za tajnosti se je zvala latinski: disciplina arcani.

Za temeljitejši pouk izobraževancem so bile v večjih mestih
katehetske šole. Najstarejšo in najslavnejšo nam kaže zgodov-
vina v Aleksandriji.

Tako je bilo nekako do 5. stoletja. Poslej se je pa tekom
let učni red izpremenil baš zaradi učencev-katehumenov in
sicer iz dvojnega vzroka; nekaj časa je trajala razvada, da so
otrokom krščanskih roditeljev odlašali sv. krst na poznejša leta,
za take torej ni bilo rednega katehumenata; polagoma pa je
bila splošna navada, da so krščevali otročiče krščanskih rodi-
teljev, torej ni bilo treba nikakršne priprave. Nastala je najprej
neka prehodna doba — doba skrutinijev v 5., 6. in 7. stol-
letju, ko je bilo učenje bolj zasebna skrb, cerkev pa je opravljala

v določenih časih krstne obrede in se po izpraševanju prepričevala, so li krščenci zadostno poučeni v verskih resnicah.

Najkoristnejša posledica tega prevrata je bila ustanovitev rednih šol. Nastale so župnijske, samostanske in škofijske šole, ki so imele v prvi vrsti namen v verstvu poučevati krščanske otroke. Ves srednji vek je ostalo tako. V samostanskih in škofijskih šolah, pozneje tudi na vseučiliščih, se je za izobražence nadaljeval in izpopolnjeval verouk v temeljitejši filozofski obliki, posebno za duhovnike in redovnike. Dasi so učili v šolah, zlasti v višjih, tudi posvetne predmete, je bil vendar verouk prvi in poglobitni predmet, ki so ga podpirali tudi vsi drugi.

Šele v novejši dobi so po nekaterih državah verouk popolnoma odstranili in cerkev ga mora nadomeščati zasebnim potom, bodisi tako, da ustanavlja zasebne šole in verouk uvršča med druge učne predmete, ali pa tako, da pusti hoditi otroke katoliških staršev v interkonfesionalne šole, za verstvo pa poskrbi poseben pouk.

Pa tudi po onih krajih in v onih časih, koder in kadar ni bilo rednih šol, verouk ni nikdar in nikjer prenehal, dasi se je tu pa tam oznanjal s premajhno vnemo. Bili so časi in kraji »analfabetov«, a temeljne verske resnice so se morale učiti vselej in povsod, kjer je bil katoliški duhovnik. Ako v kakem kraju ni bilo šole, je zbiral duhovnik otroke ali v cerkvi ali v župnišču k verouku, zlasti ob trojnem pripravljanju: za sv. birmo, za prvo sv. izpoved in za prvo sv. obhajilo. Za birmo in izpoved je bil pouk bolj kratek, temeljitejši pa za prvo sv. obhajilo, ker v takih brezšolskih krajih je bilo s tem poukom zaključeno katehetsko poučevanje. Neko nadaljevanje je tako zvano »velikonočno izpraševanje«, zlasti pa cerkveni govori in krščanski nauki za odrasle ljudi.

Kakor drugod, tako je bil uravnan verouk tudi po naših krajih. V življenju sv. Martina, n. pr., ki je bil rojen v Sobotici na Panonskem l. 316., se bere, da se je dal v 10. letu zapisati med katehumene in je skrivaj, da njegovi poganski starši niso vedeli, zahajal k poučevanju verskih resnic in bogoljubnim vajam. Postal je slaven mož.

Tudi po naših krajih, kakor drugod, so bile šole v raznih časih različne, sedaj boljše, sedaj slabše; zlasti so se odlikovali redovniki raznih vrst.

Dasi nam zgodovina ne ve natančneje povedati, kako so duhovniki učili naše prednike, vendar pa nam pripoveduje, o čemer nam priča tudi sedanost, česa so jih naučili. Od kod pa prihajajo prelepe krščanske šege med našim dobrim ljudstvom, če ne od veroučiteljev? Od kod splošna pobožnost slovenskega ljudstva, da n. pr. skupno molijo sveti rožni venec vsak večer v vsaki boljši družini, mnogokje pa celo zjutraj?

Od nekdanj je tudi sv. cerkev nujno in opetovano opominjala starše in botre, sorodnike in sploh vernike, da naj tudi doma pridno uče otroke krščanskega nauka. Tako, n. pr., je v četrti slovenski izdaji Kanizijevega katekizma iz l. 1766. (drugih izdaj nisem imel v rokah) še posebej povedano, kako so tudi svetni ljudje vneti za poučevanje krščanskega nauka, in da se je »bratovščina krščanskega nauka«, ki jo je papež Pij V. ustanovil l. 1571. z veliko vnemo jela širiti l. 1760. po Dolenjskem in l. 1761. po Gorenjskem.

2. Katehet in katehetika.

Prvi kateheti so bili apostoli in učenci Gospodovi; istotako so bili pozneje redni kateheti le škofje in mašniki. A od prvega pričetka krščanstva opazujemo v cerkveni zgodovini dejstvo, da so tudi zanesljivim lajikom prepuščali ta preimnitni posel. V prvih časih so diakoni se pripravljale ženske za sv. krst. Pa ravno radi imenitosti tega predmeta je bilo od nekdanj tako urejeno, da je moral od škofa imeti oblast vsak katehet, ne le lajik, ampak tudi duhovnik. Že slavne katehetske šole v Aleksandriji in drugih mestih so bile tako urejene, da je škof nastavljal učitelje in je bil tudi vrhovni šolski voditelj. Tako vidimo, da je cerkev od začetka izredno skrbela za katehetsko poučevanje; posebno pa še potlej, ko je bilo treba krščanske otroke poučevati v resnicah sv. vere in jih krščansko vzgojevati.

Avstrijski državniljudsko šolski zakon tudi še dopušča, da smejo posvetni učitelji nadomestovati kateheta in učiti verouk, in zahteva v to svrhu tudi potrebno usposobljenost; vendar mora cerkvena oblast posebej privoliti, kadar se izroči tako subsidiarno poučevanje lajiku. (Zakon z dne 14. maja 1869, § 5.) Na Nemškem pa morajo posvetni učitelji sploh podpirati kateheta ter učiti svetopisemske zgodbe.

Kolikor je moči dognati to vprašanje po zgodovini, je cerkev vedno zahtevala od onih, katerim je poverila katehizovanje, dvojno usposobljenje: potrebno izobrazbo in pa plemenitost srca, ker nikdo ne more uspešno učiti drugih, ako sam ne zna, posebno pa nikdo ne more vcepiti pobožnega duha drugim, kdor ga nima sam.

Glede na katehetsko izobrazbo se zahteva zlasti trojno svojstvo. Dobro mora veroučitelj znati in razumeti katekizem svoje škofije, zgodbe sv. pisma, poglavitne reči iz liturgike in cerkvene zgodovine; zlasti naj bi se tu oziralo na primerne zgleds iz življenja svetnikov, kolikor so porabni za šolsko mladino. Drugič mora poznati pedagoška in splošna

didaktiška, še zlasti pa posebna metodiška pravila. Tretjič se mora poleg te splošne izobrazbe še posebej pripravljati za vsako učno uro, zlasti v začetku.

Toda samo znanje bi katehetu še ne zagotovilo zaželjenega uspeha; biti mora tudi blag značaj, plemenitega srca. Vsakemu veroučitelju veljajo besede, ki jih je zapisal apostol Pavel svojemu učencu Timoteju, ko mu je bil izročil pastirsko službo: »Zgled bodi vernikom v besedi in vedenju, v ljubezni, veri, čistosti« (I. Tim. 4, 12). Kar uči katehet z besedo, naj kaže tudi dejanjski sam na sebi, v vsem svojem ponašanju; katehetov zgled je najboljši nazorni nauk. Posebej imej spoštljivo ljubezen do otrok, krotkost, potrpežljivost, veselost srca in pa s pobožno molitvijo podpiraj svoje preimenitno delo.

Vse te zahteve so razvidne iz posebnih navodil, ki so jih dajali v raznih časih cerkveni predstojniki svojim katehetom, in ki so se polagoma v bogoslovju razvila v posebno vedo, ki se zove katehetika. Katehetika torej obsega več nego samo specialno metodiko verskega pouka.

Prve sledi katehetike nahajamo že pri cerkvenih očetih. Že sv. Gregor iz Nise je napisal razpravo: »*Λόγος κατηχητικός ὁ μέγας*« (t. j. velika katehetska beseda), v kateri zlasti poudarja, kako se mora katehet ozirati na individualnost svojih učencev. — Sv. Avguštín je spisal za svojega dijakona Deogratiasa teoretiško in praktiško navodilo: »De catechizandis rudibus« (Kako je katehizovati začetnike, t. j. nevedne). Iz te katehetike se še dandanes lahko marsikaj nauči mladi katehet. Posebno je pokazal sv. Avguštín, da je pri začetnikih najprimernejša učna pot logiški-analitiška na podlagi svetopisemskih zgodb. — Sv. Ciril Jeruzalemski sicer ni napisal teoretiških navodil, pač pa več katehez za katehumene višjega oddelka; ohranilo se jih je 23, zadnje petere so mistagogijske za krščence. Zasnovane so sintetiškim potom po člankih apostolske veroizpovedi. Tu imamo starodavno izpričevanje, da za bolj odrasle učence prija tudi sintetiška učna pot, ko se gre za to, da spravijo svoje znanje v določen zistem in si ga bolj izpopolnijo in utrde.

V srednjem veku so sicer pobožni možje in cerkveni zbori zelo poudarjali potrebo in korist katehetskega poučevanja ter zelo priganjali in opominjali duhovščino, starše in botre, da naj pridno in natančno vrše svojo vzvišeno dolžnost učenja in vzgoje; a teoretiških navodil se nam je ohranilo le malo iz te dobe. Učeni Ivan Gerson († 1429) je spisal: »De parvulis trahendis ad Christum« (Kako je voditi male h Kristusu). Praktiški porabi namenjene so pa zlasti razlage apostolske vere, očenaša, češčenamarije in zapovedi božjih sv. Tomaža Akvinčana († 1274) i. dr.

Drugače pa je bilo v novejši dobi. Po tridentskem zboru se je zbudilo živahno katehetsko delovanje. Dr. Fr. J. Knecht našteva v svoji razpravi, objavljeni v »Kirchenlexikon«, ki sta ga izdala Wetzer in Welte, precejšnje število katehetik in katehetskih navodil že iz 16. in 17. stoletja. Navedimo le nekaj najiminenitnejših.

Trevirski nadškof Ivan VII. je izdal l. 1588. pastirski list, v katerem uči svojo duhovščino, kako naj spretno tolmači otrokom krščanski nauk: odgovor na vprašanja bodi kratek in jasen; pridno ponavljaj katehet verske nauke; pred prazniki naj opozori deco na dotično versko skrivnost, na življenje dotičnega svetnika; katehet naj se trudi, da se uvedejo verske vaje, jutranja molitev, izpraševanje vesti zvečer, domača raba blagoslovljene vode, molitev pred jedjo in po jedi, udeležitev sv. maše tudi ob delavnikih, molitev angelovega češčenja ob določenem zvonjenju in sv. rožnega venca, spremljanje sv. popotnice itd.

Jezuit p. Anton Possevin v Rimu je l. 1576. napisal stolnemu dekanu v Troiesu na Francoskem obširno razpravo »o potrebi, koristi in načinu katekizemskega poučevanja«, v kateri, n. pr. zahteva, da naj se katehet ogiblje gostobesednosti, naj podaje tvarino v majhnih kosih s preprosto in jasno razlago, težke pojme naj naprej pojasni, z vprašanji naj pospešuje pazljivost otrok, naj rabi zglede in prilike, toda ne preveč, težke reči naj odloži za poznejši čas, naj ne kaznuje sam itd.

Francoski naddijakon, H. M. Boudon, je spisal 200 strani obsežno katehetiko, ki je izšla tudi v nemškem jeziku l. 1688. in je bila za tisti čas res v marsičem napredna. Posebno poudarja, kdaj in kako je rabiti pripovedovalno in kdaj izpraševalno metodo, češ, naj se izpraševanje menjava s pripovedovanjem, ker se tako katehet prepriča, jeli učenec razumel; razumevanje namreč je Boudon posebno zahteval, rekoč v nemškem prevodu: »Wir tadlen dises nicht, daß man die Sach in Gedächtnuß bringt, sondern daß man sich mit disem allein vergnuegen lasse«. Otroci naj se po njegovem mnenju ne preobkladajo, marveč naj se resnice tolmačijo »gemächlichen eine nach der andern«.

Jezuit p. Tobias Lohner je v svoji katehetiki »Instructio practica« (1679) zlasti zahteval, da naj se katehet skrbno pripravlja; pripravljena imej vprašanja o tem, kar je že učil, in o tem, kar ima še le učiti, o nastopnih praznikih, o vsakdanjih opravilih in čednostnih vajah mladine, o obredih, osobito pri sv. maši itd.

Še mnogo živahnejše je bilo katehetsko gibanje v 18. stoletju, ki ga itak nazivljejo »pedagoška doba«. Izšlo je mnogo katehetik, a žal, da so zlasti proti koncu tega stoletja zašle

na krivo pot ter privedle katehezovanje na najnižjo stopnjo. Še najboljše katehetiko v tej dobi je izdal menda jezuit p. Fr. Neumayr (1766), ki je tudi v svojih drugih spisih priobčil marsikaj primerne za katehezo; ta katehetika je majhna knjižica ter obsega na 69 straneh 20 osnov in spredaj katehetska navodila. Tu se zahteva, da imej vsaka kateheza tri dele: 1.) *propositio*, 2.) *expositio*, 3.) *applicatio*. Propozicija ali napoved obstoji v tem, da katehet pové tri ali štiri točke ali vprašanja iz katekizma in na kratko določi, a otroci jih takoj ponove. V ekspoziciji, t. j. razlagi, jih stvarno raztolmači, otroci pa morajo sodelovati; končno se po vprašanjih in odgovorih vsa razprava še enkrat povzame z učenci. Aplikacija ali uporaba pa naj pridobi srce in voljo za razlagane nauke. Gotovo je to dobra in praktiška pot, na katero se *mutatis mutandis* že povračajo sedanji katehetje¹⁾. Napačno seveda je bilo to, da se je mehaniški navezaval na trojico ali četvorico vprašanj in se premalo oziral na katekizmovno besedilo.

V drugi polovici 18. stoletja je bila menda najbolj v rabi Schmidtova katehetika (latinska izdaja iz l. 1769., nemška s Felbingerjevim uvodom l. 1777.). Izdelana je skrbno in vednostno, a katehezi ni bila na korist, ker je uvedla oni zloglasni »sokratizem«, priporočujoč in zagovarjajoč ono metodo, o kateri pravi dr. Knecht: »Jene Katechisationsmethode, welche fast immer fragt, zergliedert, zerlegt und atomisiert, daß den Kindern vor lauter Wort- und Begriffserklärungen und Verstandesübungen der Verstand stillsteht und der Totaleindruck verloren geht«.

In po tej vodi brodarijo še mnogi drugi s svojimi katehetikami ob koncu 18. in v začetku 19. stoletja. Posebno globoko so zavozili n. pr. Schwarzel (*Prakt. Religionsunterricht zum Gebrauch katechetischer Vorlesungen*. Freiburg 1796); Graser (*Prüfung der Unterrichtsmethode der katholisch-praktischen Religion*. 1806); Winter (*Religiös-sittliche Katechetik*. 2. izd. 1816). — Winter, korar in vseučiliški profesor v Landshutu, n. pr. piše: »Katechisiren heißt, vorzugsweise durch fortschreitende Gespräche dem Zöglinge hilfreiche Hand leisten, damit er die in seinem Kopfe liegenden sittlichen und religiösen Begriffe hervorlocke und die in seinem Herzen schlummernden analogen Gefühle wecke und sich so zur höchstmöglichen Stufe der sittlichen Kultur emporarbeite... Bei der frühern Fragmethode hält sich der Zögling stets an das Gangelband des Lehrers, bei der sokratischen oder katechetischen Methode macht er selbst kühne Schritte vorwärts.

¹⁾ N. pr. W. von der Fuhr v knjigi: *Der Religionsunterricht in der Volksschule*. 1902. Prim. str. 52. in 53.

Dort bleibt er meistens Autoritätsglaubiger, hier wird er Forscher und Erfinder«. In v tem racionalistiškem duhu je spisana cela knjiga.

Ako se zgražamo radi takega propada katehetike, bomo znali tem bolje ceniti one može, kateri so se odločno ustavili temu pogubnemu toku. Med temi so se posebno odlikovali Overberg, Gruber in Hirscher. Tudi Leonhard na Dunaju (Theoretisch-praktische Anleitung zum Katechisiren. 1819) je krenil na boljši tir, dasi še ni popolnoma zapustil toli uglajene ceste¹⁾. Enako menda dr. Josip Špendov († 1840), ki pa sam ni izdal svojih katehetskih predavanj in ga torej ne moremo natančneje soditi v tem oziru²⁾.

Bernard Overberg († 1826) je odločno zavrgel »sokratizem« v tem smislu, da naj bi otroci »sami iz sebe« iskali resnic, ker je pač jasno, da nikdo ne more tem potem spoznati tega, kar nam je Bog razodel. Tudi to zaslugo ima, da je zahteval poleg katekizma tudi svetopisemskih zgodb (1799) ter v to svrho spisal tudi učno knjigo, v kateri se v nasprotju s Krištofom Schmidom tesno oklepa svetopisemskega besedila.

Avguštin Gruber, škof ljubljanski (1816—1823) in nadškof solnograški (1823—1835), se je veliko trudil za izboljšanje verouka po šolah. Sam je učil bogoslovce katehetike in je izdal svoja predavanja l. 1830. pod naslovom: »Katechetische Vorlesungen über des hl. Augustinus Buch von der Unterweisung der Unwissenden in der Religion«. V tej knjigi je objavil slavno delo sv. Avguština v nemščini, je razjasnil in iz njega izvajal katehetska načela. Kot nadaljevanje je izdal l. 1832: »Praktisches Handbuch der Katechetik für Katholiken«, t. j. kratko navodilo za katehizovanje in 60 osnovnih katehez z dodatnimi pripombami. Nadškof Gruber je sicer pritegnil enostranskemu načelu, naj se uči verouk le po biblijskih zgodbah; a dejanski si je sam oporekal, ker v svojih katehezah čestokrat zapušča zgodovinsko pot in navezuje nauk na katekizem, ter se tudi sicer poteguje za Kanizijev katekizem. Njegove kateheze so se še pozneje ponatiskovale in so še sedaj izvrstno navodilo za poučevanje v nižjih razredih.³⁾

¹⁾ Prim. »Christlich-pädagogische Blätter«, 1904, str. 76 in 89.

²⁾ Prim. »Slovenski Učitelj«, 1904, str. 76.

³⁾ Slovenci so tega vrlega škofa zelo čislali. Pokojni mgr. Potočnik mi je pravil, kako so se ljudje razveselili, če je ob birmah tudi kaj izpregovoril na prižnici, dasi so vedeli, da mu je to kot Nemcu težavno. Kadar je izpregovoril prve besede: »Ljube moje ovčice!« so se že začeli solziti poslušalci. Tudi se pripoveduje, da je precej trdo izgovarjal besede, kadar je izpraševal otroke, n. pr.: »Kto te je stvaru? Kto te je otrešu?« itd.

Ivan Hirscher je izdal l. 1831. v Tubingi obširno in temeljito katehetiko, ki je zbudila veliko zanimanje in povzročila blagodejen prevrat. Zavrgel je popolnoma nespametno »sokratovanje«. Piše namreč: »Man lese doch die nächste beste gedruckte sokratische Katechisation, und man wird finden, daß man bald in der Flut von Fragen den Gang des Unterrichts und was der Verfasser wolle, verloren hat. Um wie unfehlbarer wird der ungeübte Geist der Kleinen verwirrt werden! Wozu ferner die tausend Ausholungen in Sachen, die mit einem einzigen erklärenden Worte abgeschnitten werden können!« — Enostranska je njegova sodba o katekizmu in pretirana zahteva, da bodi verouk zasnovan edino na historijski podlagi, da se pribavljaj božje razodetje tako, kakor nam je došlo, zgodovinski! Na podlagi teoretiških nauk je tudi sestavil katekizem, ki se pa ni udomačil, ker je bil preučen.

Na podlagi teh in drugih zgodovinskih pridobitev so mnogi znameniti možje v novejšem času priredili jako dobre in rabne katehetike. Tukaj zadostuj, da naštejemo le nekatere bolj znane in znamenite in sicer v onih izdajah, ki jih ima poročevalec v rokah.

Fr. Janežič, Handbuch der Katechetik für Lehramtszöglinge. Marburg 1875.

J. X. Benda, der katholische Religionsunterricht in der Volksschule. Ein Beitrag zur praktischen Katechetik. Troppau 1878.

P. Leo Ascherfeld, S. J., Grundsätze und Regeln der Katechetik. Regensburg 1885.

Dr. Arselin Ricker, O. S. B., Kurzgefasste Anleitung zur Theorie der Katechetik. 3. Aufl. Wien 1890.

Fr. X. Schöberl, Lehrbuch der katholischen Katechetik. Kempten 1890. Obširno delo, ki noče nič vedeti o novejši katehetski struji.

Dr. Fridolin Noser, Katechetik. Kurze Anleitung zur Ertheilung des Religionsunterrichtes in der Volksschule. Freiburg 1891.

Dr. Anton Skočdopole, Compendium der Pastoral und Katechetik. Wien 1897.

Dr. Simon Katschner, Katechetik, Anleitung zur Ertheilung des katholischen Religionsunterrichtes an Volksschulen. Graz 1899.

J. Schraml, Das Prinzip der modernen Anschauung und die Anschauung im Religionsunterrichte. Regensburg 1899.

Dr. Ender, Kurzer Abriss der Katechetik für Lehrer- und Lehrerinnen-Bildungsanstalten. Wien 1900.

Fr. Spirago, Lehrbuch der speziellen Methodik des katholischen Religionsunterrichtes. Trautenau 1900.

Wencel Svitlik, Kurzgefasste Methodik des katholischen Religionsunterrichtes für Lehramtskandidatinnen. Prag 1891.

Dr. J. Baier, Methode der religiösen Unterweisung in der katholischen Volksschule. Würzburg 1891.

W. von der Fuhr, Der Religionsunterricht in der Volksschule. Seine Methodik und geschichtliche Entwicklung. Köln 1902.

Dr. Konstantin Vidmar, Methodik des katholischen Religionsunterrichtes an allgemeinen Volks- und Bürgerschulen. Zweite Auflage. Wien 1903.

Jako koristna navodila je napisal Mey v uvodu k svojim katehezam za nižje razrede in Knecht v uvodu svojega izvrstnega biblijskega komentarja.

Jezuit Jungmann pa je v svoji temeljiti knjigi o govorništvu pridejal še nekaj zelo umestnih načelnih opominov in nasvetov za katehete.

Jožef Rozman, Katehetika ali poduk prvencev v sveti Jezusovi veri. V Celovcu 1855. — Podaje sicer mnogo dobrega blaga, a v nekoliko neokretni in zastareli obliki.

Anton Zupančič, Katehetika. Ponatis iz »Duh. Pastirstva«. Ljubljana 1893.

Dr. M. Stiglič, Kratka katehetika za bogoslovske zavode i preparandije. V Kraljevici 1877.

Ferdo Heffler, Metodika za vjerouk u nižem pučkim školoma. Zagreb 1903. — Ozira se že na novejšo strujo katehetskega pouka.

Nekaj razprav o novejšem katehetskem pokretu je priobčil »Slovenski Učitelj« v I., III. in V. letniku.

3. Katekizem.

Kadar čujemo lep govor, ki bi si ga radi zapomnili vsaj po glavni vsebini, si navadno napravimo zapiske; pa ne obširnih, nego le njega jedro si zabeležimo v nekaterih kratkih stavkih. In če opetovano slišimo take govore, si izkušamo strniti njih vsebino v nekaj zistem.

Tako, se mi zdi, je iz katehetskega poučevanja polagoma nastal naš katekizem. Kakor nastane lepa kristalna skupina iz posameznih kristalov, ki se polagoma naberejo drug poleg drugega, takisto je polagoma nastala ta vsem katolikom tako ljuba in dragocena knjižica.

Najkrajši katekizem — prvo kristalno jedro — je obsegal v apostolskih časih in v dobi katehumenata: apostolsko vero, ki ima na kratko v sebi vse pglavitne resnice, ter

očenaš in božje zapovedi, na katere se lahko naslanjajo vse npravne ali dejanske resnice. Pozneje pa je bilo radi krivoverstva in npravne zanikarnosti, pa tudi zaradi večje popolnosti verske vede treba razširiti in izpopolniti to prvotno ogrodje. Vendar je moral in mora ostati katekizem v takih mejah, da obsega v kratkih in jedrovitih stavkih vse, kar je najpotrebnejše za krščansko življenje v mladostni dobi, a tudi v poznejših letih. Ostalo mora pridejati živa beseda, razlaga.

Dasi se je tako že dolgo nabirala glavna katekizemska snov, vendar še do 16. stoletja ni bilo knjižice, ki bi imela ta naslov. (Prvotno je beseda katekizem pomenila ustno učenje in pripravlanje za sv. krst.) Ni še za gotovo določeno, je li Luther prvi uvedel ime katekizem za to učno knjižico, ali so ga že pred njim rabili katoliki. Prvi katoliški katekizem je izdal Juriј Witzel (Vicelius) l. 1535.¹⁾, a pravi v uvodu, da je bilo v Benetkah že 60 let poprej tiskanih več katekizmov. To je gotovo, da je bila knjižica sama — z drugačnim imenom — že zdavno znana. V začetku srednjega veka so poznali po mnogih krajih knjižico, ki se pripisuje slavnemu učenjaku Alkuinu, z naslovom: *Disputatio puerorum*. Pisana je že v vprašanjih in odgovorih, toda z razločkom, da vprašuje učenec, odgovarja pa učitelj.²⁾

Slične razlage so sestavljali še drugi, med njimi največji učenjak sv. cerkve, sv. Tomaž Akvinčan. Vsi duhovniki so morali imeti take katekizme; za učence bi bile te knjižice predrage, le po samostanih so si morda kaj pomagali s prepisi. Učne knjižice so nadomestovale tabele, obešene na stenah; na njih so bile napisane, večkrat tudi s podobami, zapovedi božje, apostolska vera, očenaš, (pozneje) češčenamarija.

Mnogo je postalo drugače, ko so začeli tiskati knjige. Zlasti po cerkvenem zboru v Tridentu je nastala množica katekizmov pri vseh narodih. — Seveda se moremo v tej kratki obravnavi ozirati le na najiminitnejše, ker so postali nekako podlaga drugim.

Na prvem mestu moramo imenovati katekizem, ki je izšel po naročilu tridentskega zbora. Imenoval se je »Rimski katekizem« s pristavkom *ad parochos* (za župnike), ker ni bil namenjen ljudstvu in mladini, marveč duhovščini kot vodilna knjiga pri verskem pouku (l. 1566). Razdeljen je v štiri dele, ki

¹⁾ Sicer je tudi učenjak Erazem Roterdamski izdal katekizem že l. 1534.; a katoliki se ga niso oprijeli, ker je bil Erazem sumljiv krivoverstva. (Prim. Baier str. 20.)

²⁾ Vsebina te knjižice: 1.) Ustvarjenje v šestih dneh, 2.) narava človeška, 3.) angeli, 4.) imena in lastnosti božje, 5.) šest svetovnih dob, 6.) preračunjenje časov. 7.) stara in nova zaveza, 8.) stopnje cerkvenih časti, 9.) sveta maša, 10.) razlaga očenaša in apostolske vere.

obsegajo: 1.) apostolsko vero, 2.) svete zakramente, 3.) zapovedi božje in 4.) Gospodovo molitev. Sprejela se je ta razdelitev, ker je bila v cerkvi že skoraj udomačena od najstarejših časov.

Na željo cesarja Ferdinanda I. je že poprej (l. 1554.) učeni jezuit, blaženi p. Kanizij, sestavil katekizem z naslovom: »Summa doctrinae christianae sive catechismus maior.« Bil je temeljito delo, obravnavajoče posebno natanko resnice, ki so jih napadali krivoverci. Radi te temeljite obsežnosti ni bil primeren za otroke; zato ga je l. 1563. izdal na novo, znatno okrajšanega z naslovom: »Institutiones christianae pietatis seu catechismus minor.« Ta izdaja je povsem ugajala in je bila tekom sto let 400krat ponatisnjena. Prevedli so to knjižico v vse evropske in še nekatere inozemske jezike. Knjižica ima pet poglavij, ki razpravljajo: 1.) o veri (razlaga se apostolska veroizpoved); 2.) o upanju (nauk o molitvi); 3.) o ljubezni (zapovedi božje in cerkvene); 4.) o svetih zakramentih; 5.) o krščanski pravičnosti in v dostavku o štirih poslednjih rečeh. Nauk o krščanski pravičnosti (o grehih, čednostih in dobrih delih) je pridejal zlasti radi tega, ker je Luther tajil zaslužnost in potrebo dobrih del. Za Slovence so prvi katoliški katekizem izdali jezuitje l. 1574. z naslovom: »Compendium Catechismi Catholici in Slavonica lingua« itd.; potlej pa večkrat v raznih izdajah.

Na Nemškem je bil ta katekizem več let v rabi, na *Avstrijskem* je še zdaj. Nekaj časa smo imeli poleg njega še druge katekizme. Felbiger je izdal l. 1766. svoj »Saganski katekizem«, ki je bil razdeljen v tri dele ali prav za prav v tri katekizme za takratne trirazrednice. Za prvi razred je bil kratki katekizem, obsegajoč le poglavitne resnice, ki so potrebne vsakemu kristjanu, (»za spomin«); za drugi razred resnice, ki jih je zapovedano vedeti vsakemu kristjanu (»za razum«); tretjemu razredu je služil dokaj obširen katekizem, ki je učil resnice, koristne vsakemu kristjanu (»za voljo«).

Felbigerjev katekizem, ki je bil sestavljen po Kanizijevi razdelitvi, ni bil kaj prikladen; zato se je že čez 10 let odstranil in uvedel se je l. 1777. »Veliki katekizem z vprašanji in odgovori za c. kr. dežele.« V slovenščino ga je prevedel Jurij Japelj in ga izdal (v Ljubljani pri Egerju, 1779) tako, da je na eni strani nemško, na drugi slovensko besedilo. Na sličen način se je izdal kratki katekizem. — Pri rokah mi je, tiskan v obeh jezikih: »Mali katekizem s prashanjami inu odgovormi sa nar majnshi otroke v zessarskih dishelah« (V Ljubljani pri J. Rezerju, 1805). Ta izdaja katekizmov se je potlej ponavljala v cesarski zalogi na Dunaju; a opustilo se je nemško

besedilo in za razne slovenske škofije so se natiskovali različni katekizmi. Poleg katekizmov iz cesarske zaloge so se jeli pripuščati tudi katekizmi zasebnih založništev. V Ljubljanski škofiji je prišel do velike veljave »Kratki katekizem«, ki ga je nunski katehet v Ljubljani, Kek, najprej prideljal svoji nabožni knjigi »Duhovni tovarsh poboshniga kristjana« itd. l. 1838., a ga še istega leta priobčil v posebni izdaji.

Ta »Kratki katekizem« je bil pozneje premnogokrat natisnjen; za njega izboljšavo je skrbel zlasti kanonik A. Zamejic. Katehetom je jako ugajal; kar nas je starejših, vsi smo se težko poslovili od njega; saj so ga i posvetni šolniki hvalili, n. pr. deželni šolski nadzornik Fr. Levec. Kot priprava na ta katekizem je prav dobro služil Zupanov »Krščanski nauk za prvence« (prvo in drugo šolsko leto; l. 1894. že v 6. natisu.) V sredi preteklega stoletja se je srednje in ljudsko šolstvo nekaj preosnovalo; zato je spisal prof. A. Lesar: »Katekizem ali keršansko katoliški nauk za spodnje gimnazije, nižje realke in sploh za odrašeno mladost.« (Pri Ničmanu v Ljubljani 1862.)

Seveda so morali prenehati vsi ti katekizmi, ko so l. 1894. avstrijski škofje določili za vse cesarstvo enoten katekizem; ta je urejen po Kanizijevem sestavu in se je natisnil v koncentrični sestavi kot »Mali«, »Srednji« in »Veliki Katekizem«.

Na *Francoskem* so bili tudi višji pastirji zelo skrbni za ureditev katekizmov. Mnogi škofje n. pr. slavni Bossuet, so jih sestavljali sami. Izrecno imenujemo tu katekizem, ki ga je sestavil cerkveni zgodovinar Fleury, a drugače, kakor je bila dotlej navada: na podlagi biblijskih zgodb. Vendar se ga Francozi niso kaj oprijeli. — Ko so bili Francozi pri nas gospodarji, je izšel tudi za naše šole katekizem po francoskem prirejen: »Kershanski navuk sa Illirske deshele vset is Katurahma sa vse zerkve franzoskiga Cesarstva. Se najde per H. W. Korn Bukveprodajavzu 1811.« Na prvem mestu stoji kratek pregled najimenitnejših biblijskih dogodkov; katekizem sam je razdeljen v tri dele, ki so: 1.) »Vera«; 2.) »Kershansko Vedenje« (o zapovedih božjih in cerkvenih, pa nekaj o grehih in čednostih); 3.) »Zhefhenje Boshje« (o molitvi in svetih zakramentih). — Prav posebna sta dostavka: I. Sofednji Navuk (»kakihine dolshnosti ima zhlovek proti zhlověkom, proti svoji rodovini, domovini in kraleštvu.«) II. »Polški Navuk« (»kratko podvuzhenje v' dolshnostih tistiga zhloveka, kir pole obdeluje«), torej nauk o poljedelstvu in vrtnarstvu, gozdarstvu in živinoreji. Jezik je lep.

Na *Nemškem* je zlasti vsled racionalistiškega stremljenja nastala večja zmeda v izdavanju katekizmov. Zato so si zaželeli dobri katoliki enotnega katekizma. L. 1834. je spisal slavni

mladinski pisatelj Krištof Schmid po Kanizijevi razdelitvi katekizem, ki ga je potrdil papež Gregor XVI., ali popolnoma ni ugajal. Hitro pa se je udomačil in po vseh nemških škofijah do sedaj ohranil katekizem, ki ga je spisal l. 1847. jezuit Deharbe in izdal Pustet v Reznu. Razdeljen je po vprašanjih v tri dele: 1.) Kaj je treba verovati? (Nauk o veri.) 2.) Kaj je treba storiti? (Nauk o zapovedih božjih in cerkvenih, o grehu in čednosti.) 3.) Katerih sredstev se poslužujemo? (Nauk o sv. zakramentih in molitvi.) — Izdelan je (in pozneje mnogo-vrstno predelan) koncentriško v treh zvezkih kot kratki, srednji in veliki katekizem. — Tudi *Hrvatje* so se ga oprijeli in v novejšem času se trudi jezuit Linden, da bi ga še bolj izpopolnil.

Končno nam je le še omeniti katekizem, ki je zaslovel na *Laškem* in ga je spisal l. 1598. učeni kardinal Bellarmin. Sam prizna, da ga je ta mala knjižica stala več truda, nego spisovanje obširnega in učenega dela. Papež Klement VIII. ga je potrdil in priporočil vsemu katoliškemu svetu. Preveden je bil v mnoge jezike in se je rabil zlasti v misijonih. Na *Laškem* je še zdaj splošno uveljavljen. Posebno znamenit je zato, ker si ga je vatikanski cerkveni zbor l. 1870. izbral za podlago katekizmu, ki ga je nameraval v latinščini izdati kot skupni katekizem za vesoljni katoliški svet. Zoper tak »svetovni« katekizem pa so ugovarjali mnogi znameniti škofje, češ, da imajo razni narodi različne potrebe, različne navade in šolske razmere, da je težko zadeti natančen prevod v raznih jezikih itd.; za edinost sv. cerkve je pa itak dovolj poskrbljeno.

Proti koncu 18. stoletja se je poleg katekizma jela rabiti tudi posebna učna knjižica za zgodbe sv. pisma. Na Nemškem so imenitne sledeče izdaje: Matej Schönberg (l. 1779.), Overberg (l. 1799.), Krištof Schmid (l. 1801.), Schuster (l. 1847.)

Pri nas je izdal lepe *svetopisemske zgodbe* po nemškem izvirniku Matevž Ravnikar z naslovom: »Zgodbe svetiga pisma za mlade ljudi« v treh zvezkih l. 1815—1817 (I. 343 str., II. 368 str. in III. 328 str.) Za šolo so bile pač preobširne, a za domačo rabo so bile izvrstne. Prekoristno bi bilo še zdaj za slovensko ljudstvo, ko bi se času primerno predelale in pomnožile. — Za šole je spisal dobre zgodbe l. 1858. Mat. Hočevnar; a stalno rabo so si pridobile zgodbe, ki jih je spisal A. Lesar po Schusterju. V novejšem času so se udomačile in zelo razširile: »Svete zgodbe za male otroke« in »Knecht-Skuhala: Zgodbe sv. pisma za nižje razrede ljudskih šol.«

4. Kateheza.

Na *katehezo* smo se že pri katehētiki nekoliko ozirali. A ker hočemo tu poudarjati praktiško stran, odločimo še katehezi poseben odstavek.

Beseda »kateheza« se rabi v dvojnem pomenu; včasih pomeni vse delovanje katehetovo, učenje in vzgojevanje; navadno pa pomeni delo, ki ga katehet izvršuje v učni uri, to se pravi: kateheza je metodiška (pismena in ustna) obravnava skupine yprašanj, ki tvorijo po svoji tesni zvezi eno metodiško celoto. Često jih pride v eni uri tudi več na vrsto; saj se (zlasti avstrijski katehetje, ki imamo za verouk tako malo časa odmerjenega) ne moremo strinjati z onimi, ki zahtevajo za vsako učno uro strogo le po eno metodiško celoto.

Pri praktiški katehezi pridejo v poštev: *učna pot*, *učna oblika* in *učno sredstvo*.

I. *Učno pot* zastopata vsak v svojem smislu velika učenjaka sv. Avguštin in sv. Ciril Jeruzalemski; prvi je priporočal (za prvence) analitiško pot, drugi pa je pisal svoje kateheze sintetiškim potom. V srednjem veku in še dalje časa v novi dobi so se katehetje nagibali bolj na stran sv. Cirila; a v novejši dobi se je zelo oživilo zanimanje za analitiško induktivno postopanje v katehezi. Posebno živahno deluje v tem oziru že nekaj let »katehetsko društvo« v Monakovem, ki imenuje svojo učno pot malo enostransko: »psihološko metodo«. Društvo je v začetku postopalo s skrajno doslednostjo. Zahtevalo je *prvič* za podlago vsaki katehezi svetopisemsko zgodbo. A ker bi bilo težko vselej dobiti primerno zgodbo, so prijenjali; zadostujejo jim tudi dogodki iz svetniškega življenja, iz zgodovine in iz cerkvenih obredov; celo povesti in sploh kaj konkretnega pripuščajo v potrebi. Učitelj Valerian je v svoji knjižici »Neue Wege« celo zahteval, naj se sploh izpremeni dosednji katekizmov sestav; katekizem ne bodi več vodilna knjižica pri verouku, marveč »zvezda vodnica« bodi biblija.¹⁾

Druga korenita zahteva je bila, da se mora vsaka kateheza izdelati po peterih formalnih stopnjah. Kmalu so tudi tu nekoliko prijenjali, menda vsled vpliva dvornega svetnika Willmanna; zdaj zahtevajo te 3 stopnje: Po primernem uvodu 1. *pōdavanje* (ali naziranje), 2. *razlago* (tvorbo pojmov) in 3. *uporabo*.²⁾

Vsekako pomenijo te težnje napredek, ki nam obeta še mnogo koristi. Pravi uspeh pa se bode pokazal šele tedaj, ko

¹⁾ Prim. »Nova pota« v »Slov. Učitelju« l. 1904.

²⁾ Prim. Stieglitz, Ausgeführte Katechesen über die katolische Glaubenslehre. Uvod.

bodo vsi oddelki katekizma imeli kateheze izdelane na metodiški podlagi tudi z ozirom na razna šolska leta. Seveda bo treba mladim katehetom prej ko slej pred vsem opomina: »Varuj se brezpotrebni izvajanj in razlag, štedi čas!»

II. *Učna oblika* je bila, kakor nam kaže zgodovina, v starejših časih pretežno akroamatiška, dasi se v katehezi ni nikdar rabila izključno. V 18. stoletju in v začetku 19. stoletja se je pa tako zelo poudarjala erotematiška, da je odtod dobila sploh v metodiki ime *katehetska učna oblika*. A kvarljivost pretiravanja je stopila kmalu na dan. Popustila se je obojna skrajnost in v sedanji katehezi se po potrebi uporablja zdaj ta metoda, zdaj ona. V uvodu n. pr. ugaja erotematiška, v podavanju priporoča Stieglitz akroamatiško, pri uporabi se menjavata obe, akroamatiške se poslužuj posebno tedaj, kadar hočeš vplivati na čustvo in voljo.

III. *Važno sredstvo* katehetskega poučevanja so bile od nekdanj slike. Že v katakombah so pojasnjevali razne zgodovinske dogodke in verske resnice s slikami. A v srednjem veku so v nekako nadomestilo tiskanih knjig izdatno rabili svete podobe; v obilici jih je bilo na oltarjih, po stenah, po tleh, po preprogah, po oknih, na cerkvenih posodah in oblačilih itd. Imeli so jih tudi v knjigah; najbolj znane so »Armenbibeln«. V novejšem času so v splošni navadi tudi biblijske in liturgijske slike nalašč za šolsko uporabo. Najbolj razširjene so pač Herderjeve svetopisemske slike (barvane); za uspešno porabo pri verouku jim je spisal posebna navodila Bürgel (*Die biblischen Bilder und ihre Verwertung beim Religionsunterrichte in der Volksschule*). Za velike šolske sobe so nekoliko premajhne. Dokaj pomnožene in izboljšane so v novi, II. izdaji liturgijske slike: »Dr. H. Swoboda's Wandtafeln« na Dunaju.

Nekateri so tudi nasvetovali, da naj bi imeli i katekizmi ilustracije, ali vsaj da bi katehet večkrat kaj narisal na šolsko tablo. V »Katech. Blätter« l. 1900. nasvetuje neki katehet, naj bi v enorazrednicah prvi oddelek (1. in 2. šolsko leto) risal primerne predmete, dokler ima katehet opravke z drugim oddelkom; seveda bi moral katehet poprej narisati na šolsko tablo s preprostimi črtami dotične osnutke. Župnik Alfred Hoppe je izdal v enake namene celo posebno knjižico z naslovom: »Das Zeichnen im Dienste des Religionsunterrichtes«. Mnogo načrtov se mu je posrečilo, marsikaj je pa tudi pretirano ali nejasno. Ker se zdaj risanje v šolah posebno pospešuje, naj bi tudi katehetje na to stran vsekako obračali svojo pozornost ter sploh pridno rabili — kredo in šolsko desko.

Pomožnih knjig za izdelovanje katehez je izšlo ogromno število. Večinoma ne nudijo popolnoma izdelanih katehez, marveč bolj razlago (komentar ali eksegezo) raznih katekizmov. Posebno priporočamo:

Mey, Vollständige Katechesen für die untere Klasse der katholischen Volksschule, Freiburg, Herder.

E. Gürtler, Vollständige Katechesen für das I. Schuljahr. (Po novem avstrijskem katekizmu.)

L. Wiedemayr, Erklärung des kleinen Katechismus (izdaja avstrijskih škofov). Innsbruck, Rauch.

Jak. Schmitt, Erklärung des kleinen und mittleren Deharbe'schen Katechismus. (V kratkem času mnogo izdaj; posebno izvrstna je njegova priprava za prvo sv. obhajilo.)

Dr. T. Dreher, Katholische Elementarkatechesen. Freiburg, Herder.

K. Möhler, Kommentar zum Katechismus für das Bistum Rottenburg.

Jak. Linden S. J., Deharbe's kürzeres Handbuch des Religionsunterrichtes in den Elementarsch. itd. Paderborn.

Dr. Fr. Oberer, Praktisches Handbüchlein für Katecheten (po novem avstrijskem katekizmu). Graz, Moser.

H. Schwarz, Praktisches Handbuch der Katechetik. Regensburg. (Nadaljevanje Gruberjevih katehez, 7 zvezkov, obširno, mnogo zgledov.)

Za *biblijske kateheze* je najboljši: Dr. Knecht, Praktischer Kommentar zur Biblischen Geschichte. Freiburg, Herder.

Temeljita sta tudi Dr. K. Beck, Handbuch zur Erklärung der Biblischen Geschichte, Köln, in I. v. Gils und I. Nellesen, Kommentar zur Biblischen Geschichte für die Erzdiocese. Köln.

Dober je N. Gottesleben, die Biblische Geschichte in der katholischen Volksschule. Paderborn.

C. Hoffmann, Hilfsbuch zum Unterricht in der Biblischen Geschichte, Habelschwerdt, je pravzaprav okrajšan Knecht.

V *slovenščini* je izdal župnik Tom. Mraz, »Šolske kateheze za prvence« 1878. (str. 240), in »Razlaga srednjega in največjega šolskega katekizma« 1883. (str. 1036). Priloga k »Slov. Prijatelj«.

Kanonik dr. Križanič, »Razlaga novega Velikega katekizma«, Maribor, dva zvezka.

Dekan Jož. Kragelj, Kateheze (za prvence, v samozaložbi). 1898.

»Kršč. Detoljub« je podal v raznih letnikih pojasnila za vso knjižico »Svete zgodbe za male otroke«.

Za učence najvišjih razredov ljudskih šol (tudi za srednje šole) je prinesel »Voditelj« v Mariboru »Priprave za biblijske kateheze« vsem zgodbam stare zaveze.

Jako porabna je tudi »Zbirka lepih zgledov«, ki izhaja v abecednem redu že več let kot priloga »Duh. Pastirju«.

Končno nam je še omeniti vrlo delujočih *katehetskikh listov*: »Katechetische Blätter« (zdaj glasilo katehetskega društva v Monakovem), izhaja že 30. leto v Kemptenu in ima nagromadenih veliko dobrih teoretiških in praktičkih sestavkov.

»Katechetische Monatschrift«, Blätter für Erziehung und Unterricht, mit besonderer Berücksichtigung der Katechese. Münster. Izhaja, dobro urejevan, že 16. leto.

»Christlich-pädagogische Blätter« (zdaj glasilo »Dunajskega katehetskega društva«) izhaja na Dunaju že 27. leto in ima velike zasluge za katoliško šolstvo sploh in še posebej za katehete.

Slovenci nimamo posebnega katehetskega lista; a ga nam tudi ni treba ustanavljati, ker imamo na razpolago več listov, ki radi sprejemljejo tudi tozadevno gradivo, n. pr. »Voditelj« v Mariboru, »Duh. Pastir« in »Slov. Učitelj« v Ljubljani, spise strožje znanstvene oblike »Zbornik Leonove družbe«, pa tudi »Šolska Matica« nas podpira drage volje. — Bog obudi le obilo marljivih delavcev, prostora je dovolj tudi na tem polju.

b) Zgodovina.

(Jožef Fistravec.)

Pedagoške težnje sedanje dobe, tičočee se zgodovinskega pouka, je možno razumevati in prav ocenjati le v zrcalu pretekle dobe.

I. Doba pred reformacijo.

Zgodovina je bila v starem veku važno vzgojevalno sredstvo, a od nekdanj pri vseh višje izobraženih narodih sveta dolžnost, ohraniti potomcem vest o preteklih časih. *Izraelsko* ljudstvo je imelo svoje praznike, svoje svete pesmi, svoje starine in bila je božja zapoved, da so očetje, zapamtivši si dogodke prejšnjih časov, te pripovedovali potomcem ob visokih praznikih; a glavna vsebina izraelskih pesmi je bila narodna zgodovina. — Prav tako se je čislala zgodovinska veda pri *Perzijanih* in *Egipčanih*; to dokazujejo neposredno državni zapisniki, ki so se shranjevali v glavnih mestih, pa tudi egipčanska zgodovina Manetova. — *Grkom* so bile Homerjeve pesmi

prvo in najvažnejše sredstvo, da se je razvil v mladini čut za zgodovino; vsak grški deček jih je moral dobro znati. — Mladi *Rimljan* je našel mnogo zanimive snovi v zgodovini svojega naroda; ob stenah domače hiše je viselo pradedov orožje, ki ga niso smeli odstraniti niti najpoznejši lastniki hiše. — Stari *Slovani* in *Germani* so slastno poslušali dogodke stare dobe, ki so jih pripovedovali stari očaki zbrani občini.

Povsem drugačne so bile razmere v *krščanskem srednjem veku*. Vitezi so v svojih gradovih pač poslušali potujoče pevce, ki so poveličavali junaške čine; med prosto ljudstvo pa pevca ni bilo. Vrhu tega je imelo vse duševno gibanje cerkven značaj, ker je izviralo iz cerkve in je tudi služilo cerkvenim namenom.

Krščanska vera je bila v prvi dobi sovražna vsemu, kar je bilo pogansko; in to tem bolj, ker ni bilo prave razumnosti, da bi se izkoriščali vsi življi, nahajajoči se v predkrščanski dobi. Zgodovina, zastopana izključno po poganskih pisateljih, po katerih bi bilo treba poseči, se je smatrala za nevarno. Kakšno stališče je zavzemala duhovščina napram poganskim zgodovinarjem, nam svedočijo besede duhovnika, ki je bil v 11. stoletju predstojnik samostanske šole v Emmeranu: »Prijatelji posvetne vede naj imajo svojega Cicerona; mi hočemo slediti Kristu, ki si ni izvolil posvetnih modrijanov, temveč ribiče za svoje učence.«

Ko pa se je tekom časa utrdilo cerkveno in politiško življenje na Nemškem, se je oglasila potreba zgodovinskih knjig. Škof Martin iz Opave, ki je umrl l. 1278. v Gnesenu, je spisal zgodovinsko knjigo za bodoče duhovnike in pravoslovce. V knjigi so bila na eni strani imena papežev, na nasprotni strani imena cesarjev; vsaka stran je obsegala 50 vrst, vsaka vrsta je bila odločena enemu letu. Ta knjiga je bila zelo razširjena.

Tako je polagoma tudi med ljudstvo prodrla dovzetnost za zgodovinsko vedo, a ne da bi se ji moglo ustreči. Zgodovina se je predavala le na vseučiliščih, v samostanskih šolah srednjega veka pa ni bilo v učnem načrtu mesta za pravi zgodovinski pouk, ampak naslanjal se je le na zgodbe svetega pisma in drugo štivo. Redovnikom sicer ni nedostajalo zgodovinske izobraženosti, a učenci si niso pridobili vede toliko po neposrednem poduku kakor z lastno pridnostjo. Posluževali so se tako zvanih »*kronik*«, ki so se širile bolj in bolj med ljudstvom. Zgodovina nemških cesarjev n. pr. je bila obdelana v »Cesarski kroniki«; ta nam podaje v prvotno 18.000 verzih zgodovino rimskih in nemških cesarjev do l. 1147., pozneje se je nadaljevala do cesarja Rudolfa Habsburškega. Redovniki so si pridobili zgodovinske vede tudi iz samostanskih kronik; kajti

poleg lokalnih zanimivosti so se v njih omenjali tudi najtehtnejši zgodovinski dogodki istega časa.

Ko so se v srednjem veku razcvitala mesta, se je zbudil čut za zgodovino zlasti pri *meščanih*. Mnogobrojne mestne kronike, ki so se razširjale v prvem času v rokopisih in so se pozneje natislavale, govoré o utemeljitvi in o razvitku mest, o njihovi kupčiji, o njih bojih in pravicah. Kronike so prodrle širom med ljudstvo, a so bile seveda kakor samostanske v prvi vrsti lokalnega pomena in niso mogle pospeševati pravega zgodovinskega znanja.

Pravi pokret se je pripravljaj, ko so začeli konec srednjeveške dobe prevajati grške in rimske zgodovinarje. Valerij Maksim se je prevedel l. 1369., Cezar l. 1507., Salustij l. 1513.; rimska zgodovina, ki se je posnela iz rimskih in grških zgodovinarjev, posebno iz Livija, je izšla v Mogunciji l. 1505.

Močno so pospeševali zgodovino in zgodovinski pouk *humanisti*. Premotrivali so pred vsem zgodovino stare dobe, a začeli so preiskovati tudi zgodovino poznejšega časa, hoteč prirediti skupno zgodovino srednjeveške dobe. Humanisti so sprožili misel, naj se uvede zgodovinski pouk v ljudsko šolo; spoznali so, da nudi ta predmet zanesljivo zbirko, ki se nam v nji predočujejo vzori za nrvnost, češ, v zgodovini se nam razodeva božja modrost in pravičnost.

Tako je prišla na svetlo prva učna knjiga zgodovinska, delo humanista Jakoba Wimphelinga: »Epitoma rerum Germanicorum usque ad nostra tempora« (V Strassburgu l. 1505).

Ako pregledamo pot, ki jo je hodila doslej zgodovinska veda in zgodovinski pouk, posnamemo tole: Največ se je doslej storilo za specialno zgodovino; v njej je nakopičenega dokaj porabnega gradiva za poznejšo občno zgodovino. V začetku se učenjaki niso hoteli baviti z zgodovino starega veka, šele pozneje so se sprijaznili ž njo, vsekako tako zgodaj, da se je še pred časom reformacije storil prvi korak do samostojne obravnave občne zgodovine.

II. Doba od reformacije do 19. stoletja.

a) Reformatorji.

Reformatorji so visoko cenili zgodovino. Poudarjali so predvsem nrvstveno vrednost, ki jo ima zgodovinski pouk. To je naglašal posebno Luther z besedami: »Zgodovina nam kaže v svojih povestih in zgledih, kakšno bodi naše življenje, in nam vse predočuje, kakor da bi bili sami navzoči.« Luther obžaluje, da se zgodovina ne poučuje v šolah. »Učenci bi slišali zgodovino sveta, zgodovino tega mesta, te države, tega

kneza, tega moža ali te žene; videli bi svet kakor v zrcalu». V istem smislu sodi Melanchthon o zgodovini, rekoč: »Zgodovina nam podaja potrebna pravila za življenje in razne koristne svete«.

Vendar je bila v stoletju reformacije zgodovina le na vseučiliščih učni predmet; v drugih šolah ni bilo rednega zgodovinskega pouka, le tu in tam se je učencem prilično kaj čitalo iz zgodovinskih knjig. Sistematiški so začeli predavati zgodovino učenci Melanchthonovi; izmed teh ima največjo zaslugo Mihael *Neander*, slavni rektor samostanske šole v Ilfeldu. Za najvišji razred svoje šole, ki so jo obiskovali učenci, stari sedemnajst do osemnajst let, je terjal dvoletni pouk v zgodovini in je spisal v ta namen posebno knjigo, ki je podajala na 40 straneh pregled zgodovine od Adama do l. 1570. Namenjena je bila posebnemu pripravljalnemu tečaju za latinsko šolo in je pripravila dijake toliko, da so mogli v višjih šolah slediti zgodovinskim predavanjem.

V zadnji polovici 16. stoletja se je največ rabila knjiga Janeza *Steidana* »De quattuor summis imperiis«, ki je doživela mnogo izdaj; prevedli so jo tudi na francosko. Zgodovinar Ranke se je o njej izjavil, da je malo knjig, ki bi bile v tem obsegu tako temeljito spisane. Snov je razdeljena po štirih svetovnih državah v zgodovino Babiloncev, Perzov, Macedoncev in Rimljanov; pisana je bila knjiga v priprostem in lahko razumljivem jeziku.

b) Jan Amos Komenský (1592—1670).

Ta slavni mož je prvi odločno povdarjal važnost realij; bil je tudi prvi, ki je terjal, da se zgodovinski pouk uvede v ljudsko šolo. V svoji knjigi »Didactica magna« zahteva za materinsko šolo: »Učenci naj spoznavajo zgodovino sveta, njega stvarjenje, izprijenost, poboljšanje in vlado po modrosti Božji do današnjega dne. Ker zgodovina zbuja domišljijo, uri jezik, ostri razum, zato naj se predava v vseh razredih«. Ali čas tridesetletne vojne je bil neugoden za šolo; tako se Komenskega terjatve niso izvršile. Kljub temu je teoretiško velikega pomena, da je slavni pedagog izrekel navedene terjatve. Komenský je uredil zgodovinsko snov za posamezne razrede po obče veljavnih pedagoških načelih, določivši za vsak razred snov, primerno razumu učencev in strnivši jo z drugimi predmeti (koncentracija). Za zgodovinski pouk v šest-razrednici je razvrstil n. pr. tvarino takole: 1. razred: kratek posnetek iz svetega pisma; 2. razred: prirodoslovje; 3. razred: iznajdbe, orodja; 4. razred: etika (zgleđi iz zgodovine); 5. razred: šege raznih narodov; 6. razred: občna zgodovina vesoljnega

sveta in podrobna zgodovina važnejših narodov, sosebno zgodovina očetnjave. Ta uredba kaže, da je Komenský mislil tudi na snovi v zgodovinskem pouku, katerih bi doslej iskali zaman, n. pr. na zgodovino iznajdeb, torej na kulturno zgodovino. Komenskega terjatvam so ustregli šele poznejši rodovi; da pa je bilo v drugi polovici 17. stoletja v latinskih šolah vsaj nekaj ur odkazanih zgodovinskemu pouku, je bilo gotovo pripisovati vplivu Komenskega spisov.

c) Pietisti.

Kar se je bilo zahtevalo v 17. stoletju, se je vsaj deloma dejansko izvršilo v 18. stoletju. Pietisti in filantropi niso odmerjali le realnemu pouku vedno več prostora, ampak so priborili tudi zgodovini prostorček v šolskem učnem načrtu.

Avgust Herman Francke (1663—1727), učenec gotajske latinske šole, je povdarjal potrebo zgodovinskega pouka ne le za dijake, marveč za vsakega, »ki hoče koristiti človeštvu«.

Kljub temu se zgodovina še ni uvedla v ljudsko šolo; le otroci višjih stanov so se poučevali v njej. — Najbolje je služila knjiga, ki jo je spisal Bruno (l. 1672) »Idea historiae«. Da bi si učenci bolje pommili kronologijo, je bilo knjigi pridejanih sedem tablic s podobami, razvrščenimi po stoletjih in desetletjih. Vsako desetletje ima politiško, cerkveno in zgodovino učenjakov.

Da bi učenci snov dobro pommili, se je vsak teden eno uro ponavljalo; gledalo se je v prvi vrsti na imena in letne številke. V predgovoru Brunove knjige čitamo, da je v Luneburgu znal desetletni deček imena cesarjev in letne številke po vrsti naprej, nazaj in izven vrste brez pogreška. Glavna naloga zgodovinskega pouka se je zdela tedanjim učiteljem dosežena, ako so znali učenci našteti vse cesarje od Avgusta do Franca I. Prava učna snov pa je bila prepričla; v učni knjigi n. pr., ki je prišla na dan l. 1703, so pri imenih rimskih in nemških cesarjev le suhe opazke: »Nero, velik trinog; Tit, blag vladar; Nerva, pravičen; Henrik I. je rad lovil ptiče; Oton I. si je prisvojil Italijansko«. O reformaciji se čita: »V šestnajstem veku je Luther preobrazil vero«. Po pravici je sodil Friderik Veliki o pouku te baže takole: »Pedagogika si je stavila smoter, natrpavati spomin gojencev; ni pa se nikakor trudila, da bi bistrila njihov razum«.

d) Filantropi.

Ti so res hoteli preustrojiti zgodovinski pouk v smislu tega izreka Friderika Velikega; pri tem pa niso vselej zadeli pravega. Basedowu veljajo vendar še največ imena in letnice,

ki se jih naj učenci nauče; v njegovi knjigi »Elementarwerk«, kratkem zgodovinskem načrtu, najdeš ipak malo letnih številk, tem več pa imen. Metodiško napako je tudi zagrešil, hoteč učencem že v pripravljalnem tečaju deduktivno razbistriti zgodovinske pojme, kakor samovladar, demokratija, državni zbor, vojaštvo i. t. d.; a bil je imeniten napredek v razvoju zgodovinskega pouka, ker mu je oskrbel imenitno oporo v zemljevidu in slikah, ki so bile knjigi pridejane. (N. pr. slika trdnjave, vojne, bojišča, raznega orožja i. t. d.)

J. J. Rousseau (1712—1778) je terjal, naj se uči »Emil« zgodovine od svojega 18. leta. Učna pot bodi nastopna: Predavanje bodi priprosto; učna snov se naj podava nepristransko, urejena bodi biografsko. Ponazorujejo naj se zgodovinske slike z mnogimi podrobnostmi; važnejši kakor boji so dogodki, ki nam kažejo razvoj človeške prosvete. Učitelj se zatekaj k zgodovinskim virom.

Nadaljnji razvoj zgodovinskega pouka je pospešil Salzmann (1744—1811). Njemu so se zdele slike nedostatno nazorilo, terjal je neposredno nazorovanje; kajti preden se učimo zgodovine Asircev, Perzov, Grkov in Rimljanov, se moramo seznaniti z zgodovino nam znanega kraja v domovini. Izbral si je samostan, kojega zgodovina je predočila učencem pojme: stoletjé, stari vek i. t. d.; tako je z zgodovino domačega kraja pripravljajl na zgodovino drugih dežel in narodov. Salzmann se je torej bistveno ujemal z današnjimi zahtevami iz domovinoslovja v ljudski šoli. Pa kljub velikemu vplivu pietistov in filantropov je ostala zgodovina le predmet višjih šol. — Tudi Rochow, ki mu je bila na srcu omika prostega ljudstva, ni maral za zgodovino; niti koristnim vedam je ni prišteval!

e) Začetek zgodovinskega pouka v ljudski šoli.

Omika je segala v vedno širše sloje; v ljudsko šolo se je uvedel s časom tudi pouk v realijah in na zadnje tudi zgodovina. Izprva se je ozirala le na domovino, na kako mesto in pred vsem na cerkvene odnošaje. Učiteljstvo, samo zelo nepovoljno izobraženo, navadno ni znalo in ni terjalo več nego mehansko znanje letnic in imen. In pretekla so leta in leta, preden se je pokazal ob novih zahtevah novega časa viden napredek. Pripravljali so ga možje kakor učenjak *Schlözer*; ta je poudarjal za zgodovino pred vsem kulturnozgodovinske odnošaje v knjigi »Priprava za zgodovino« (l. 1799), ki se je prevedla na latinski, ogerski in francoski jezik, kar nam spričuje njeno veljavo.

Proti koncu 18. stoletja se je metodika zgodovine bistveno pospešila s knjigo, ki jo je spisal *Dolz*: »Učna knjiga vesoljne

zgodovine za meščanske šole; v knjigo so sprejeti le takšni dogodki in tiste uredbe, ki so za mladega gojenca in bodočega meščana pomenljive in zanimive.

V tej dobi so se torej odprla vrata zgodovini tudi v ljudsko šolo in povdarjalo se je izrečno, da se mora predmet v ljudski šoli predavati drugače kakor v višji šoli. Na mesto letnic in imen je stopila kulturna zgodovina.

III. Od Pestalozzija do sedanje dobe.

Velikanski preobrati v prvih desetletjih novega stoletja so zbudili v ljudstvu najživeje zanimanje za zgodovino. Burna sedanost je silila ljudstvo do vprašanja: »Kako je bilo v prejšnjih dobah?« A v ljudski šoli se na to vprašanje še ni kmalu dal naravnost odgovor. Še dolgo se je naslanjal zgodovinski pouk in pouk v realijah sploh na čitanko, ali pa se je snov narekovala in pisala v lepopisnih urah. Tudi preobrat na pedagoškem polju, ki ga je povzročil *Pestalozzi*, se ni dotikal neposredno zgodovinskega pouka, ker se je tega odličnega pedagoga nauk o besedi, obliki in številu oziral bolj na druge predmete. A posredno so njegovi nazori izdatno pospešili presosno zgodovinskega pouka. Tri terjatve so tukaj posebno odločilne: 1. Pouk ne úri samo razuma, temveč vzgajaj tudi srce in značaj. 2. Pouk izpodbujaj učenca k samodelavnosti. 3. Pouk bodi nazoren. — Učna metoda je bila še vedno na nizki stopnji. Ravnatelj pedagoškega seminarja, *Vormbaum*, je sodil: »V početnih šolah je stal zgodovinski pouk na šibkih nogah. Učitelj je pripovedoval učencem povesti iz zgodovine, kakor se pripovedujejo majhnim otrokom pravljice; vzel je obširno zgodovinsko knjigo, n. pr. Beckerjevo svetovno zgodovino, in je čital učencem iz nje, le izjemoma je prosto podaval. Ni se preudarjalo, ali obširna snov res zanima učence, ali razumejo jezik, ali vpliva snov na srce. Vrhu tega se je še vedno gromadilo preveč imen in letnic. Umevno je, da se pri takem pouku niso gojila višja čustva.«

A navzlic temu se je baš v tej dobi prvokrat poskušalo, pri zgodovinskem pouku postopati po *Pestalozzijevih* pedagoških načelih »od bližnjega do daljnega, od znanega do neznanega, od lahkega do težjega.« — To je storil v prvi vrsti *Harnisch*, učenec *Pestalozzijev*, v svoji »Svetovni zgodovini«, združujoč v njej realne predmete. Snov je razvrščena v tri dele: 1. domovinoslovje, 2. očetnjava, 3. zemljepisje. — V vsakem predelu se jemlje ozir na dotično zgodovinsko snov; domovino deli *Harnisch* n. pr. v ožjo (šola, rojstna hiša, občina, okraj) in daljnjo domovino in podava pri vsaki zgodovinski obzor.

Kmalu so nastopili možje, ki so krenili na novo pot, naj so li obravnavali snov kronološko kakor doslej, ali regresivno, ali da so strnjali snov v skupine. Vsi so stremili za tem, da se je ista snov obdelala večkrat; pri opetovani obravnavi se je snov razširila. Poprijeli so se obravnave po koncentriških krogih, ki jo je priporočal tudi Dittes.

Regresivno pot priporoča Friderik *Kapp*. Svojo metodo utemeljuje tako-le: »Zgodovina je nastala iz zabeleževanja najbližje preteklosti. Kakor zasleduje človek najprej dejanje tistih, ki so živeli neposredno pred njim tam, kjer živi sam, tako mora tudi zgodovinski pouk pričeti z najbližnjim, pečati se mora z osebami, ki žive v učenčevem okrožju; šele pozneje se moremo ozirati na preteklo dobo.»

F. *Haupt* deli v svoji »Zgodovini po Pestalozzijevih osnovnih načelih« (1841) tvarino v te-le skupine: Prva skupina obsega snovi iz rodbinskega življenja (Romul, Cir, Friderik II. i. t. d.); druga — društveno življenje — ponazoruje z zgodovinskimi dejstvi pojme: prijateljstvo, pobožnost, modrost. (N. pr. Ludovik Bavarski in Friderik Lepi, Likurg, Sokrat, Franklin); tretja skupina predočuje ustanovo držav in državno življenje, utelešeno v osebah Karola Velikega, Elizabete, Gustava Adolfa, Petra Velikega, Friderika Velikega, Napoleona; četrta skupina obsega versko življenje, peta umetnosti in znanstvo.

Drugače je uredil tvarino Fr. *Stiehl* v knjigi »Zgodovinski pouk v naših ljudskih šolah« (1842). Zgodovina se naslanja na posamezne dneve leta, ki nas spominjajo raznih važnih zgodovinskih dogodkov. Ob teh dnevih pripoveduj učencem »dogodivščine naše očetnjave, ki so imele največ vpliva in pomena za ljudstvo. Cesar še nedostaje, to se izpopolni v dvo- ali triletnem tečaju.« Nadalje je terjal *Stiehl*, da se mora v šoli opustiti sistematiško in kronološko podavanje učne snovi.

Po marsikaterih ponesrečenih poskusih je nastopilo nasled nekaj mož, ki so merodajno vplivali na razvoj zgodovinskega pouka.

Prange je, ostro presodivši dosedanje pedagoške težnje, prodril s svojimi nazori. Ti se glase: »Začeti ne moremo z občnim pregledom zgodovinske snovi, ampak z životopisnimi in monografskimi slikami. Tega načela se drži tudi nadaljnji pouk, dakako do tiste meje, da se snov ne razkroji v same životopise. Občna zgodovina ima za ljudsko šolo pomen le v tistih odstavkih, ki so v zvezi z zgodovino očetnjave ali ki jo pojasnjujejo. — Pouk se oživi s tem, da ga naslanjamo na važne izreke znanih zgodovinskih oseb; na primernih mestih se sklicujmo tudi na narodne pesniške proizvode, ki zlasti navdušujejo mladino in ji blažijo srce.«

Sploh je bil znak velikega napredka, ko je stopila v ospredje zahteva, naj se živo, zanimivo podava zgodovinska snov. Omejevala se je suhoparna tvarina, poglavitno imena in letnice, a nadomestile so jo zanimive slike iz zgodovine, ki so blagodejno vplivale na mladino.

Največjo zaslugo ima v tem oziru Viljem *Grube*. V njegovi knjigi »Slike iz zgodovine«¹⁾ se kažejo sledeča načela: 1. Smoter zgodovinskega pouka je krščanska narodna izobrazba. 2. Zgodovina se podavaj v slikah, ki sicer niso v zvezi med seboj, a se osredotočujejo okrog odlične osebe. 3. Da se osebe živo označijo, zbiraj podrobnosti, ker se glavne lastnosti oseb pokažejo tako v tem ostreji luči.

Ta knjiga in druge slične so bile povod, da so se odstranila iz čitank mnoga pusta berila zgodovinske vsebine. Saj se tudi zgodovinski pouk ni več naslanjal le na čitanke; berila so le dopolnjevala prosta podavanja učiteljeva.

Herbartu (1776—1841) je bil smoter vsega pouka vzgoja k nrvnosti. Temu smotru služi izmed vseh predmetov najbolj zgodovina z imenitnimi vzori, ki jih je ona zabeležila za vse čase. Glede na izbiro snovi trdi Herbart, da je za prvence le grška in rimska zgodovina pomenljiva, ker se v njej značaj narodov in posameznih oseb izražuje najbolj živo in neposredno. — Za učence višje stopnje je primerna zgodovina srednjega in novega veka, tej sledi zgodovina iznajdeb, umetnosti in znanosti. — Herbart predlaga to-le učno pot: 1. Učenec čitaj zgodovinske vire; tako se mu bo zbuvalo zanimanje za zgodovinske osebe. 2. Učitelj pripoveduj snov po sledečih pravilih: *a)* ne bodi preobširen; *b)* zgodovinski pojmi naj bodo šele sad zgodovinskega pouka; *c)* cela snov se razvrščaj v dele; *d)* učitelj pripoveduj konkretno in priprosto; *e)* osebe naj govore same. 3. Pripovedovanje zaključuj kratek pregled. 4. Pridno porablaj zemljevid in slike.

Herbartovci in posebno *Ziller* (1817—1882) so odločilno vplivali na razvoj pouka. Njih načela so: 1. Zgodovinski pouk ima vzgojevalno moč liki veronauk; v tem oziru zavzemata ta dva predmeta v učnem načrtu najodličnejše mesto, vsi drugi predmeti se jima morajo podrediti. 2. V 3. in 4. šolskem letu naj se podavajo v pripravljalnem tečaju proste pripovedke. 3. Tvarina se razvrščaj v skupine, v kojih središču so znameniti dogodki, in se podavaj v slikah. 4. Koncentriško metodo odklanjamo popolnoma. 5. Pri obravnavi vsake metodiške enote se začni s poetičkim proizvodom. 6. Pri pouku se naj rabijo kolikor mogoče izvorniki. 7. Zgodovina prosvete se obravnavaj obširneje. 8. Pri vsaki tvarini se naj ozira posebno na versko-nrvstveno stran.

¹⁾ Knjiga je doživela mnogo izdaj (32. izdaja l. 1900.)

Biedermann poudarja v knjigi »Zgodovinski pouk v šoli, njegovi nedostatki in predlog k preosnovi« (1860) posebno zgodovino narodne prosvete. Pouk se uravnaj na tri stopnje; te so: 1. Nazorni pouk od 8. do 10. leta. Učitelj opiši priproste razmere v ožji domovini; tem potem privedeš učence do razumnega opazovanja in zbujaš v njih zavest, da je človeštvo napredovalo po vzajemnem delovanju. 2. Zgodovina prosvete v očetnjavi, od 10. do 12. leta. Da se porodi v učencih zanimanje za zgodovino, navajaj jih, da iščejo zveze med sedanjim in preteklim časom, primerjajoč obe dobi, da čislajo vse, kar nam je dala pretekla doba dobrega, ne da bi zaničevali novo, ako je boljše. 3. Pravi zgodovinski pouk. Na tej stopnji se obravnava tvarina sistematiško in vsa snov se deli v 12 skupin. Pri vsaki skupini se natanko pojasnijo vse razmere, obravnavana skupina se primerja s prejšnjo in iščejo se vzroki izprememb.

V še novejšem času priporoča Ferdinand *Krieger* v svoji knjigi »Zgodovinski pouk v ljudski in nadaljevalni šoli« (1876) tesnejšo zvezo zgodovinskega pouka z drugimi predmeti, ki jim bodi središče. Da spoznajo učenci kako kulturno dobo, se naj v veronauku razpravljajo cerkvene razmere tistega časa, v jezikovnem pouku obravnavaj pesniške proizvode istega časa, v pevski uri se naj pojo pesmi, kojih vsebina se ozira na dotični čas itd.

Albert *Richter* zlasti poudarja, naj se sega pri pouku po zgodovinskih virih. Uverjen je, da nudi dnevnik priprostega obrtnika, poročilo kakega meščana, narodna pesem, navadno pismo in sličen drobiž učencem boljši vpogled v razmere in dogodke preteklih dob in zbuja večje zanimanje kakor medli posnetki naših priročnih knjig.

Omenimo še, da zahtevajo nekateri metodiki sedanjega časa, naj se postopa v pouku regresivno, češ zgodovina sedanje dobe ima višji pomen za ude človeške družbe in za državljana nego zgodovina preteklih dob. — Sicer se bo o metodah zgodovinskega pouka, o tvarini in smotru pouka natančneje razpravljalo na drugem mestu; tukaj je še treba navesti le nekaj našega slovstva.

IV. Metodiške knjige.

Bernheim E., Lehrbuch der historischen Methode. Leipzig 1897.

Biedermann K., Der Geschichtsunterricht in der Schule, seine Mängel und ein Vorschlag zur Reform. Braunschweig 1860.

Biedermann K., Geschichtsunterricht auf Schulen nach kulturgeschichtlicher Methode. Wiesbaden.

Eberhardt K. F., Über den Geschichtsunterricht. Wien, Pichler.

Geistbeck, Methodik des Geschichtsunterrichtes. Freiburg i. Br. Herder.

Günther, Vorschläge zu einer zeitgemäßen Gestaltung des Geschichtsunterrichtes. 2. Aufl. Wiesbaden.

Hannak Em., Methodik des Unterrichtes in der Geschichte. Wien 1891. K 1.16.

Hübner M., Neuere Bestrebungen auf dem Gebiete des Geschichtsunterr. Breslau 1891. 60 Pf.

Krieger Ferd., Der Geschichtsunterricht in Volks-, Bürger- und Fortbildungsschulen. Nürnberg 1876.

Rein, Pickel und Scheller, Theorie und Praxis des Volksschulunterrichtes nach Herbartischen Grundsätzen. (Acht Schuljahre.) Dresden.

Richter A., Geschichte der Methodik des Geschichtsunterrichtes. Gotha.

Richter A., Quellen im Geschichtsunterricht. Leipzig.

Richter A., Die Kulturgeschichte in der Volksschule. Gotha.

Rosenburg H., Methodik des Geschichtsunterrichtes. 3. Aufl. Breslau (Hirt) 1900. 1 M 75 Pf.

Rude, Quellen im Geschichtsunterricht. Mit besonderer Berücksichtigung der Kulturgeschichte. Gotha. 60 Pf.

Rusch Gustav, Methodik des Unterrichtes in der Geschichte. Wien, Pichler.

Weigand, Der Geschichtsunterricht nach den Forderungen der Gegenwart. Hannover.

Wilmann O., Der elementare Geschichtsunterricht.

Bernheim E., Geschichtsunterricht und Geschichtswissenschaft. Wiesbaden 1899. Behrend. 1 M.

Eidam C., Der geschichtliche Stoff für österr. Volksschulen. Wien, Pichler. 3 K 20 h.

Herrmann und Krell, Präparationen für den deutschen Geschichtsunterricht an Volks- u. Mittelschulen. Dresden 1889. K 4.96.

Rusch Gustav, Zur Verbesserung des elementaren Geschichtsunterrichtes. Gesammelte Aufsätze. Wien, Pichler. 1893. 2 K.

V. Slovensko zgodovinsko slovstvo.

Alešovec Jakob, Kustoca in Vis, kratek popis vojske na Laškem. 1867.

Apih Josip, Slovenci in leto 1848. V Ljubljani 1888.

Apih Josip, Zgodovinska učna snov. 2 snopiča. Slov. Šolska Matica.

Arko Albin, Tristoletnica tiskarstva v Ljubljani. 1874.

Gabršek Ivan, Dogodki iz župnije Vranske. 1888.

Godina Josip je objavljaval spise o tržaških Slovencih.

Hicinger Peter je objavljaval zgodovinske spise v »Mitteilungen für die Landesgeschichte von Krain«.

Jarnik Urban je objavljaval starinoslovne spise v časopisu »Carinthia«.

Jesenko Janez, Občna zgodovina. Ljubljana, 1883.

Kaspert Anton, Zgodovina starega, srednjega in novega veka. Ljubljana, 1894.

Kavčič Fridolin je objavljaval življenjepise odličnih Slovencev vojaškega stanu.

Koblar A., Historia cathedralis Labacensis.

Kos Franc, Spomenica o tisočletnici Metodijeve smrti.

Kos Franc, Doneski k zgodovini Škofje Loke. Ljubljana, 1895.

Krempelj Anton, Dogodivšine Štajerske zemlje. 1845.

Krsnik Janko, Zgodovina avstrijsko-ogerske monarhije za srednje šole in učiteljišča. 1874.

Lapajne, Občna zgodovina za višje razrede narodnih in meščanskih šol. 1876.

Lapajne, Politična in kulturna zgodovina štajerskih Slovencev. 1884.

Levec Vladimir je objavljaval v strokovnih listih starinoslovne spise.

Linhart Anton, Versuch einer Geschichte von Krain.

Majar Matija, Sveta brata Ciril in Metod. 1885.

Orožen Ignac, Zgodovina labodske škofije.

Parapat, Turški boji v 15. in 16. stoletju. Matica Slovenska. 1874.

Rutar Simon, Zgodovina Tolminskega.

Rutar Simon, Domoznanstvo poknežene grofije Goriške in Gradiščanske. Ljubljana, 1893.

Sila Matija, Trst in okolica, zgodovinska slika. 1882.

Slekovec Matej, Župnija sv. Lovrenca.

Slekovec Matej, Škofija in nadduhovnija v Ptuj.

Slekovec Matej, Sekelji, životopisna črtica. Ljubljana, 1893.

Slekovec Matej, Vurberg, krajepisna-zgodovinska črtica. Maribor, 1895.

Steklasa Ivan je objavljaval životopise.

Stare Josip, Občna zgodovina. Družba sv. Mohorja v Celovcu.

Štrukelj Franc je objavljaval razne zgodovinske spise.

Trdina Janez, Zgodovina slovenskega naroda. 1866.

Trstenjak Davorin, Pannonica.

Vodnik, Geschichte des Herzogtums Krain, des Gebietes von Triest u. der Grafschaft Görz. 1809.

Vernè Mihael in Vertovec Matija, Občna povestnica ali zgodovina celega sveta. 1863.

Volkov Jaromir, Delo sv. Cirila in Metoda.

Vrhovec Ivan, Ljubljanski meščanje v minolih stoletjih.

Vrhovec Ivan, Zgodovina Novega mesta. Matica Slovenska, 1891.

Vrhovec Ivan, Zgodovinske povesti za meščanske šole. Ljubljana, 1894.

Dimnik J., Pripovedke iz avstrijske zgodovine. Ljubljana, 1897.

Dimnik J., Avstrijska zgodovina za ljudske šole. Ljubljana, 1900.

Dokaj metodiških spisov je objavljenih v »Popotniku« in v »Učiteljskem Tovarišu«.

c) Nazorni pouk.

(*Dragotin Pribil.*)

A. Uvod.

Načelno nazorni pouk je sad novejšje dobe. Stara šola se ga ni zavedala. Čitati, pisati in računati, naučeno brez prave metode, to je bilo domala vse, kar je mogla nekdanja šola nuditi svojim obiskovalcem. Šele najnovejša doba je postavila pouk izrečno na psihološko podlago, naravna posledica tega preustroja je bila uvedba nazornega pouka v ljudsko šolo.

Razume pa se, da ideja nazornega pouka ni nastala šele v najnovejši dobi. V zadnjem času se je toliko pisalo o pravi učni poti. A naj se danes zahtevajo tri učne stopnje, jutri pa pet stopenj, pravi pedagog je vselej, četudi nevede, pravilno učil po toliko stopnjah, kolikor se mu jih je zdelo potrebnih. — Tako je tudi z nazornim poukom. Boj zanj se je vnel šele v najnovejšem času in še ni končan; vendar vemo, da je načelo nazornosti prastaro, gotovo tako staro kakor ves pouk sploh. Če se o njem ni govorilo niti pisalo, nas to ne upravičuje, da bi zanikali njegovo eksistenco v tistih dobah.

Pozneje bodem skušal dokazati resničnost te trditve. Prej pa je neobhodno potrebno, da s psihološkega stališča nekoliko razjasnimo bistvo nazorovanja.

1. Kaj je nazor.

Vse, kar deluje na naša čutila, t. j. na naše živčevje — tudi izpremembe, ki se vrše v našem telesu — zbuja v naši duši občutke, zaznave in končno nazore.

Po živčevju sprejema duša vtiske vnanjih predmetov, spoznava n. pr. barvo in okus drugih predmetov, a se tudi zaveda obnemoglosti našega telesa, bolečin i. t. d. Čisto psihiška stanja pa so »občutki« vedno, samo način so, kako reaguje naša duša na vnanje vtiske; zato nikakor ne morejo biti pravcate slike vnanjosti.

Občutke delimo v »čutilne« in »telesne«. Čutilni so navezani na učinkovanje vnanjosti na naša čutila (uho, oko i. t. d.), telesni pa na izpremembe v našem telesu.

Če najdemo vzrok občutku v vnanjem predmetu, tedaj ga zaznavamo, v naši duši nastane o njem »zaznava«. Novorojenče ima pač občutke, če ima zdrava čutila, nima pa še zaznav; zato je silno važen moment v njegovem življenju tisti, ko mu začne oko slediti različnim stvarjem. Tedaj je začelo zaznavati.

Vse zaznave, ki si jih pridobimo na enem samem predmetu, tvorijo »nazor« tega predmeta. Da pridemo n. pr. do nazora o sladkorju, treba je, da nam vid poroča o njegovi barvi in obliki, čut o njega trdosti in teži, okus o njega sladkosti i. t. d.

Občutek nam kaže vselej le posamezne lastnosti predmetov; naziranje šele veže te lastnosti v skupine, a tudi skupine se lahko razširjajo.

Zakaj imenujemo to združevanje občutkov »nazor«? Zato, ker zavzemajo med občutki najvažnejše mesto oni, ki jih pridobivamo z očesom. Ti so najbolj določeni in največ jih je; naše oko sega najdalje, dočim je sluh in še bolj vonj top za količkaj oddaljene glasove, za tip in okus pa je treba najbližjega stika z našim telesom. Zato ni čudno, da se nam zdi najznamenitejša lastnost vseh predmetov navadno oblika; po njej ločimo predmete na prvi mah; saj si predstavljamo tudi osebe redno po njih vnanji podobi, potem šele mislimo na njih glas, potem šele na roko, ki nas je božala ali tepla.

Često imamo o stvarih krive nazore, še češče nepopolne. Šele polagoma si priborimo natančno poznavanje vseh lastnosti kakega predmeta, izobčivši iz njegove slike vse, kar se ne more ujemat med seboj.

Da si pridobimo natančne nazore o kakšni stvari, je treba, da si njene lastnosti razkrojimo. Mnogo otrok pozna petelina, malo jih ve, koliko prstov ima na nogi. — Pa niti poznavanje delov ne zadostuje; treba je še, da se pri posameznih naziranjih prodre do njih prvin. Belota, sladkost se v bistvu ne dasta

ločiti od sladkorja; da ju duh shvata kot taki, v to je treba zgolj duševne abstrakcije.

Nazori so vezani na določene predmete; »pojem« se ne da nikdar nazirati. Duša ne vlada nazora, nasprotno: nazor vlada dušo; včasih nas novi nazori prevzamejo tako, da nam za nekaj trenutkov izgine vsa zavest: presenečeni smo. Šele polagoma se osvobodi duša nepričakovane sile novega vtiska.

Nazori se torej označujejo po tem, da jim manjka strogega jedinstva, da se nanašajo vselej na posameznosti in da jih ne spremlja jasna samozavest.

Doslej smo govorili o neposrednih nazorih, a poznamo tudi posredne. Sem spada naziranje predmetov, ki našim čutilom niso naravnost pristopni, ampak se nam razkazujejo s pomočjo modelov, podob, primerjav i. t. d. Včasih tak predmet samo opišemo in nam je torej beseda edino sredstvo za ponazorovanje; katero je važnejše, tega ni treba posebe poudarjati. — O notranjem naziranju se govori tudi tedaj, kadar se zavedamo lastnega duševnega stanja.

2. Pomen nazora za duševno življenje.

Iz nazorov sestoji snov, ki jo uporablja duša v svojem nadaljnjem delovanju. Iz njih se rodijo misli, čustva in hotenja. Četudi trdno stoji, da so človeški duši prirojene zmožnosti mišljenja, čutenja in hotenja, je za udejstvovanje teh funkcij vendar neobhodno potrebna konkretna snov, namreč predstave.

Predstave imenujemo duševne slike, ki vstajajo v duši po vsaki zaznavi. Predstave se dajo obnavljati; česar pa nismo pazljivo sprejeli, tega si ne moremo jasno predstavljati, kaj li obnavljati. Čim jasnejše so bile zaznave in čim točnejši nazori, tem natančneje tudi obnavlja naša duša svoje doživljanje.

Kolikorkrat naziramo predmet, toliko predstav imamo o njem. A te predstave se menjavajo ter zopet združujejo tako dolgo, dokler ne izobčimo vseh nasprotujočih si elementov in ne dosežemo vsaj relativno pravega bistva naziranega predmeta. Beseda in predmet sta potem neločljivo drug na drugega navezana, a v naši duši se je polagoma razvil psihološki pojem. Ločiti pa je ta psihološki pojem od logiškega, ki je samo produkt mišljenja. Iz našega izvajanja je razvidno, da psihološki pojem ni nič stalnega; hitro se menja, brž ko vidimo predmet v novi luči. Iz tega pa sledi, da je resničnost (avtentnost) psihološkega pojma odvisna od pravilnega vsestranskega opazovanja; hkratu se nam pokaže pomen nazora za naš duševni razvoj. Če je nazor temán, nedoločen, površen, bodo imeli tudi naši pojmi iste lastnosti; vsestranski, pravilen, jasen nazor pa podeli našemu pojmu prav ta svojstva.

Če pozneje zaznamujemo predmet z besedo, se nam vzvidi ona kot nekaka znamka za vse istovrstne predmete. Ako torej v govoru rabimo to besedo, tedaj si mislimo ž njo vselej samo določen predmet. Kdor n. pr. pravi: »Postavim si kmalu novo hišo«, njega pojmu »hiša« ne odgovarja prav nobeden izmed obstoječih predmetov, hiš. Beseda zaznamuje le pojem brez vsake individualnosti in se ujema le s tem, kar imajo vsi istovrstni predmeti skupnega. — Za stvarjanje pojmov je torej beseda neobhodna opora; iz tega pa sledi važnost nazorov za jezik. Naš jezik bode tem izrazitejši in točnejši, čim natančnejši so naši pojmi, t. j. čim natančnejši so bili naši nazori. Primerjajmo jezik hribovca, ki živi le pri svojih kopah, v gozdovih, pri svoji čredi, z jezikom meščana, in zapazili bomo hitro, da je jezik i tega i onega nazoren in bogat le pri predmetih, ki so vzeti iz njegovega, mu dobro znanega okrožja.

Pomen nazora za razvoj jezika je torej vsakomur razviden. Res pridobivamo često na različne načine mnogo novih besed — brez pravega pojma; tu velja, kar pravi Kant: »Begriffe ohne Anschauungen sind leer«. Pri vsaki besedi, ki smo jo pridobili brez nazora, smo v vedni nevarnosti, da se je poslužujemo v napačnem pomenu in na nepravem mestu; nedoločne meje pri obsegu istovrstnih predmetov so vzrok nesigurnosti v rabi.

Velikega pomena je nazor za razvoj tiste imenitne duševne moči, ki nas visoko dviga nad živalstvo in nam zlasti lepša življenje, za razvoj domiselnosti, *fantazije*. Domiselnost je zmožnost naše duše, sestavljati iz naziranih elementov nove slike predmetov; Richter pravi o njej in njeni zvezi z nazorovanjem: »Die Lebhaftigkeit und anschauliche Bestimmtheit dieser Bilder hängt ganz von der mehr oder weniger sorgfältigen Zergliederung des angeschauten Ganzen und von der mehr oder minder scharfen Auffassung und treuen Bewahrung seiner Einzelheiten ab. Mit der bewußten Herrschaft über die sinnlichen Vorstellungen und ihre Details wächst in gleichem Maße die Lebendigkeit und schöpferische Kraft der Einbildungskraft; sie wird umsomehr gehemmt und unterbunden oder auch unter Umständen in eine falsche, krankhafte Richtung getrieben, je mehr die Anschauungen der Klarheit und Deutlichkeit entbehren.«

Znano je, da presodi le tisti stvar pravilno, ki jo v resnici pozna. Kako neznosno se nam zdi človek, ki, dasi očiten puhlež, hoče biti povsod prvi na mestu, ki vsiljuje društvu svoje nazore in se ponaša v vsaki stvari takoj s svojo trdno sodbo. Kdor stvari ne nazira, njegova sodba je redno neosnovana, kriva. Natančen sod se more izreči šele po vsestranskem

nazoru dotičnega predmeta; potem se umaknejo predsodki dejstvitelnosti. — Tako se nam kaže pomen nazora za naše sojenje.

Slepec, ki se mu prereže mrenica in ki hkratu vzpogleda, ne more shvatati, kaj kakšna slika predstavlja; ker nima apercipujočih predstav, mu je slika samo pobarvano platno. Pa tudi pri najnatančnejšem opazovanju se nam včasih pravo bistvo predmeta ne razkrije; v marsičem le sklepamo po svojih izkušnjah. Na podobi vidimo samo predmetovo obliko; da ima naslikani predmet v resnici tudi tretjo razširjavo, to nam pove le naše sklepanje. Da je stolp višji kakor človek, je vsakomur jasno, da pa je na sliki človek često mnogo večji ko stolp, temu bi se smejali, ko bi ne sklepali, da je slikar hotel označiti večjo oddaljenost stolpa. — Po zakonih perspektive se mora slikati, da se strneta relsi končno v eni točki; sklepamo pa, da v resnici ni tako, ako le pogledamo železniški tir, ki se izgublja v daljavi. Tako se nam pokaže velika važnost nazora za sklepanje, za njega razvoj in njega pravilnost.

Videli smo, kakšen vpliv ima nazor, če se pravilno vrši, na tvorbo pojmov, na sod in na sklepe, in spoznali smo, da je nazor za razvoj mišljenja neobhodno potreben, brez nazorov bi bilo mišljenje nemogoče.

Pa tudi pri razvoju *čutenja* pride nazor mnogo v poštev. Prva čustva so navezana na prve predstave; ako so te v duši jasne, so naša čustva povoljna, ako ne, so tudi čustva nepovoljna. Kajti čustvovanje se razvija vedno v soglasju s pridobljenimi predstavami. Le na podlagi jasnih, obsežnih predstav se more razviti jasno, obsežno čustvo; kako bi naj bilo bogatinovo dete dovetno za milosrčje, ako ni nikdar spoznalo reve in siromaštva v sosedovi bajti? — Iz čustev se razvijajo zajmi (interesi); kar nam je jasno, to nas podžiga k daljnemu razmotrivanju. Tako pripomore pravilen nazor mnogo tudi pri gojenju zajmov.

Slednjič je tudi *hotenje* odvisno od pravega nazora in se razvija ž njim vred. Česar ne poznamo, tega si ne želimo, izvzemši predmete, ki jih zahteva naše telo po svojih fizioloških potrebah. Nagoni so torej tu izvzeti, četudi jasnost nagonov nastopi šele tedaj, kadar smo spoznali sredstva za odstranitev nepovoljnih čutov, ki nastajajo vsled dejstvovanja nagonov. A pravo hotenje nastane šele, ko poznamo predmet naših želja; deček, ki ni videl nikdar umetnih igrač, si jih tudi ne more želeti.

V mišljenju, čutenju in hotenju se razodeva naša duša in za vse te duševne funkcije je nazor dalekosežne veljave in velikega pomena.

B. Nazorni pouk.

I. Kakšni prihajajo otroci v šolo.

Preden govorimo o namenu nazornega pouka, si moramo razjasniti duševno stanje otroka, ki stopi v šolo. Sicer je o tem povedanega mnogo v knjigi ravnatelja *Schreinerja*: „*Analiza duševnega obzorja*“. A z ozirom na namen našega spisa se mi zdi potrebno, reči dve, tri o tem predmetu s posebnim ozirom na našo snov.

Če se je porodil otrok z zdravo dušo in z zdravimi čutili, potem mora pridobiti do šestega leta prav mnogo predstav. Znan je izrek Jean Paulov, da se otrok nauči več v prvih treh letih svojega bistvovanja kot pozneje na akademiji. Otrok je spoznal svojo okolico, stvari in osebe v njej, zaveda se razmerja med seboj in njo, seveda vse do neke meje. In to znanje si je pridobil otrok igraje, nevede, navadno brez vodnika.

A natančnih, jasnih predstav otrok nima; kar je privzel, je presodil le površno. Kako tudi pri toliki množici predmetov! Kako naj otrok pregleda vse do pičice? Znati bi moral že sklepati, kakor se uči pozneje v šoli; ker tega ne zna, a vendar hoče rešiti vsako uganko, zato tako rad povprašuje, išče odgovora ali si ga otročje dajajoč sam.

Otrok občuduje na predmetih najbolj barvo. Divji narodi so v tem enaki otroku, i tu i tam opazujemo hrepenenje, olepšati si n. pr. telo s svetlo barvanimi ali vsaj svetlimi predmeti. Čim živejša je barva, tem bolj privlačna je za otroka. Zato pazijo otroci zlasti na predmete z živimi bojami; druge kaj radi prezro.

Nejasnost otrokovih predstav pa povzroči že množina novih predmetov, ki begajo njegovo pozornost in onemogočujejo stanovitnost pri opazovanju. Vsak hip vidimo igrajoče se dete segati po drugem predmetu; jedva je pogledalo prvega, že mu zapazi oko drugega novega, ki mu posveti trenutek pozornosti. Zlasti v mestih je ta nestrpnost očitna, ker stopa pred otroka razmeroma več in vedno novih predmetov. Zato je vaško dete pozneje v šoli v obče pazljiveje kakor mestno.

Enostranost znanja in naziranja povzročujejo najbolj življenjske razmere. Človek živi v nekem krogu predstav, ki so ozko zvezane z domačim poslom, ki ga ali izvršuje ali vedno vidi. Krjavelj misli samo na kozo in smolo, čevljar si ogleda na tujcu najpreje črevlje in učitelja zanimajo v tujem kraju predvsem šolske razmere. Prav tako vpliva na otrokovo zanimanje njegova okolica. Sin klobučarjev si pridobi še kot deček več znanja o izdelovanju klobukov kakor večina odraslih vse svoje življenje. S takimi odnošaji moramo tedaj tudi računati, ko se vprašamo, koliko predstav prinese otroci v šolo.

Ako vse prevdarimo, se ne čudimo, da so točne predstave, kar jih prinese učenci s seboj v šolo, prav maloštevilne, individualne za vsakega; večina je sirovih, nenatančnih. Skoraj vse se nahaja še v stadiju pretvarjanja, prenavljanja, zamenjevanja; posamezne predstave so osamljene, zaradi tega se tudi lahko izgube, zlasti ker spomin še ni razvit in otroku ni mogoče obnavljati vrst predstav.

Še hujše je z *jezikom* novovstopivšega otroka. Tu je bil otrok šele pravi samouk. Kdo se je brigal za to, koliko novih besed otrok vsak dan pridobi, koliko jih ima naposled na razpolago, koliko jih je izmed teh pravih? Mogoče je torej, da veže otrok z besedami popolnoma napačne pojme. In končno, ali res smemo tu že govoriti o pojmih, morda o psiholoških pojmih? Težko. Samo neko določeno število nazorov zaznamuje učenec z besedo; za nekatere mu manjka besed, druge nazivlja s svojimi otroškimi izrazi, ki se jih odrasel človek ne poslužuje in jih v najugodnejšem slučaju za silo razume. Precej je tudi lastnih skovank, ki jim ve pomen kvečjemu otrokova mati; te in skrajšane ali popačene besede so učitelju popolnoma neumljive. Književni jezik umeje le tu in tam kakšen otrok; ker pa se vrši vsa nadaljnja naobrazba uprav v tem jeziku, se lahko presodi, kakšne vrednosti je navadno za šolo jezik, ki ga otrok prinese s seboj.

Če še pomislimo, da otrok ni navajen paziti, da ne ve, kako se ima obnašati i. t. d., potem razumemo običajno rezko sodbo: otrok še ni sposoben za pouk, ko vstopi v šolo.

2. Prva zadača šole.

Začrtali smo si duševno stanje otrok, vstopivših v šolo. Sedaj nam je pomisliti, kaj naj šola počne s temi novinci.

Smoter šoli je nравоverska naobrazba. Ta ne deluje sama, ampak ima več pomagačev, ki delo olajšujejo, a tudi zaviračev, ki ga otežujejo. Dopršiti šola vsega dela ne more; samo temelj se postavi v šoli, učencem se pribavi splošna naobrazba, ki jih usposablja, da pozneje nadaljujejo naobraževanje. Richter pravi o prvem delu šole: »Das Allgemeine ist für die Schule das erste und wichtigste. Wer das Allgemeine weiß, der weiß von jedem Einzelnen, wobei dies Allgemeine vorkommt, immer schon etwas, und wie seine Aufmerksamkeit jedem Gegenstande gewonnen ist, an dem er Bekanntes und Neues vereinigt findet, so fühlt er sich durch die schon halb überwundenen Schwierigkeiten nicht nur vorbereitet, sondern auch aufgefordert und angelockt, das angefangene Einzelne selbständig fortzuführen und zu erweitern und durch den geöffneten Eingang in das geheimnisvolle Dunkel forschend

einzutreten. Das Allerallgemeinste und also für die Schule das Allernotwendigste, Allerwichtigste und Allererste ist aber die Übung im Anschauen, wodurch das Kind zur Bekanntschaft mit der Welt, mit der Natur und den Menschen geführt wird, in und mit denen es später in rechter Weise leben und verkehren soll.»

Rekli smo zgoraj, da je učenec pri vstopu v šolo še nesposoben za redni pouk. Da se učenec za nadaljnjo naobrazbo usposobi, v tem moramo videti glavno zadačo prvega občevanja učitelja z učenci.

Kakor smo zgoraj razmotrivali, so nazori otrok še nejasni, nedoločeni, nepopolni in neurejeni. Šola čaka torej najprej dvojno delo: jasni stare predstave in podajati novih predstav. To je objektivna stran pouka. — Pa človek se mora pripraviti tudi za redno življenje s človekom, to se pravi: prvi pouk se mora izdatno pečati tudi z gojenjem čustvovanja in volje. — Zadača prvega pouka bi se dala na kratko tudi takole staviti: Da postane *otrok* sposoben za nadaljnji pouk, *se mora naobraziti materijalno in formalno*; materijalno si pridobiva novo znanje, formalno si krepi duševne moči in se nauči uporabljati znanje.

Ni znanja brez nazorov; a nazori se pridobivajo s pomočjo čutil. Čutila so pri otroku še nerazvita; otrok še ne razločuje natanko zvokov, dasi jih sliši, ne spozna razlik v obliki, ne loči vseh barv, dasi jih vidi i. t. d. Čutila se morajo še urediti, da odgovarjajo svojemu namenu. In s tem je stavljena druga velika zadača početnemu pouku.

Jezik je glavno sredstvo pri pouku in brez pravilnega jezika ni mogoče otroka nadalje izobraževati. »Jezik očistiti peg«, ga opiliti in obogatiti, je zato tudi naloga početne šole.

Združimo torej vse, na kar naj deluje šola ob vstopu otroka. Po Richterju je naloga sledeča:

a) Upravljanje in likanje predstav, ki jih prinese otrok s seboj v šolo.

b) Izpopolnjevanje in razširjevanje predstav.

c) Podavanje npravstvenih in nabožnih predstav.

d) Izobrazba (vaja) čutil.

e) Izobrazba jezika.

Vsak predmet izpolnjuje v ljudski šoli to nalogo, a tega ne store vsi v enaki meri. Stara šola s svojim pisanjem, čitanjem in računanjem kajpak ni mogla tega dela takoj uspešno začeti, ker ti trije predmeti že zahtevajo to, kar bi naj razvili: čutila bi n. pr. morala biti že izurjena, sicer učenec ne more natanko posnemati predpisanih črk i. t. d. Bilo je torej treba pouka, ki je pripraven že za začetno delo v šoli,

zadoščujoč gori navedenim zahtevam. Ta predmet se imenuje „nazorni pouk“, nazoren zato, ker dobivamo, kakor smo že omenili, največ predstav po vidu.

Z nazornim poukom se da zadostiti nalogam prvega pouka.

Resničnost te trditve bomo skušali v nastopnem obširneje utemeljiti.

3. Smoter nazornemu pouku.¹⁾

a) *Nazorni pouk posreduje prehod iz doma v šolo.*

Pestalozzi pravi v svoji knjigi »Wie Gertrud ihre Kinder lehrt«: »Priatelj! Reci mi: more li meč, ki gre skozi vrat, imeti večji vpliv, kakor prehod iz dolgo uživane, lepe vzgoje v prirodi v nesrečno obiskovanje šole na dušo otrok?« — Vsi vemo, kako težko nam je bilo pri srcu, ko nam je šola prekinila srečno dobo iger!

Richter pravi o vstopu v šolo: »Nicht selten machen Eltern und Lehrer die bittere Erfahrung, daß ein lebhaftes, aufgewecktes Kind, welches zu den besten Hoffnungen berechnete, plötzlich beim Eintritte in die Schule tiefsinnig, teilnahmslos und stumpf für äußere Eindrücke wird.« — Prepad med šolo in domom, med prostostjo in ječo je pač širok, globok; na most čezenj ni mogoče misliti kar začetkom pouka. Le počasi se premosti ta prepad in baš nazorni pouk ga najbolje premostuje. V nazornem pouku se polagoma razgubijo spomini na dom, na »igre in luže«. V prvih tednih pouka se govori v šoli o domu, o starših i. t. d.; tako se zdi učencu, da je doma med svojci; tako pozabi, da ni več prost, da uklanja uro za uro svojo voljo drugi volji. Važna zadača nazornega pouka je, da veže šolo in dom; nobeden drug predmet tega ne more v toliki meri.

b) *Nazorni pouk usposobi učenca za nadaljnji pouk.*

Rekli smo že, da ima šola nalogo, učenca naravno-versko naobraziti in ga usposobiti za nadaljnjo izobrazbo, položivši mu temelj splošne omike. Učenca, pri vstopu v šolo nepripravnega za reden pouk, mora in more edino nazorni pouk zanj usposobiti. Ta naloga nazornega pouka se deli na več panog; te so: vaja čutov, vaja v mišljenju, vaja jezika, utrdba čustvovanja in hotenja ter končno materijalna naobrazba.

a) *Vaja čutov.*

»Nič ni v razumu, kar ni bilo prej v čutih.« Baco in Locke sta s tem zahtevala nazornost pouka. Ker nam prihaja

¹⁾ L. 1899. sem predaval o tem predmetu pri konferenci učiteljstva slovenjebistriškega in šentlenartskega okraja. Tu sledijo moja tedanja izvajanja skoro neizpremenjena, a vendar toliko predelana, kolikor mi je na novo narekovala moja pedagoška vest.

znanje po čutih, morajo biti ti v to sprejemanje tudi pripravniki. Slišali pa smo že zgoraj, da otrokovi čuti te pripravnosti izprva nimajo; oko in uho in vsi drugi čuti si morajo po dolgi vaji to pripravnost pridobiti. To vajo prevzame nazorni pouk. Pri nazornem pouku se vadijo vsi čuti, vsi se uporabljajo, da si pridobimo natančen »nazor« kakšnega predmeta, vsi po natančnem načrtu, harmonsko, tako da nobeden čut ne zaostaja. Čuti se vadijo tudi izven šole, tudi v drugih predmetih i. t. d., a sistematiško se vrši to vendar pred vsem v nazornem pouku. Resnica je tudi, da nekateri predmeti zahtevajo že izurjenih čutov (pisanje), dočim nazorni pouk te čute uri; pri njem izurjen čut ni pogoj, ampak namen.

β) Vaja v mišljenju.

O vaji v mišljenju moremo govoriti le tedaj, kadar pouk ni zgolj nabiranje znanja, ampak tako podajanje snovi, da se navaja razum k samostalnim svojim funkcijam. Baš v nazornem pouku pa se nudi učitelju izdatna priložnost, da začne s subjektivno naobrazbo duha, t. j. da se loti težkega in mučnega dela: *učiti otroka misliti*. Nazorni pouk je bistveno zvezan s posebnimi in pravcatimi vajami v mišljenju, ki pa imajo obenem namen, da vadijo otroka v govorjenju. Pa ne samo, da se učenci učijo, sestavljati jasne pojme, pravilno soditi in sklepati, torej misliti; tudi druge dušne moči se urijo: ker se mnogo memoruje, se vadi spomin in pri presoji nazoril se vadi vedno in vedno fantazija. Nazorni pouk izpopolnjuje vsekako intelekt naših učencev v večjem obsegu kakor drugi predmeti.

γ) Vaja jezika.

Nazorni pouk se pobrine za to, da se vsaka zaznava pravilno imenuje, t. j. da se z vsako besedo veže pravilna predstava; tako se razjasnjujejo in določujejo besede, ki jih prinese otrok s seboj v šolo. Tudi oblika besed se spravi v soglasje s knjižnimi v isti meri, kakor se omejuje narečje.

Še važneje je, da nazorni pouk obogati zaklad besedi, ker učenci slišijo, kako se imenujejo nazirani predmeti in njih znaki. Polagoma nabere veliko število izrazov za predmete, lastnosti, dejanja in razmerja; slabi izrazi, posebno sinonimni, se nadomestijo z dobrimi, knjižnimi.

Ko bi v nazornem pouku ne skrbeli za dober jezik učencev, bi bil otežkočen ves poznejši pouk; nazorni pouk položi temelj in odslej se vrši delo brez zadržkov; saj je drugim predmetom dober jezik pogoj, a le nazornemu pouku namen,

δ) Naobrazba čustvovanja in hotenja. Nравno-verska naobrazba.

So pedagogi, ki menijo, da nazorni pouk podaja samo jezikovno in realno znanje. Ti prezro, da ima nazorni pouk

priliko, seznaniti učenca z mnogimi prikaznimi v naravi in v človeškem življenju, ki nudijo neprisiljeno v presojo glavne нравstvene in verske elemente. Richter pravi: »Diese Momente darf der Anschauungsunterricht bei den anzustellenden Betrachtungen um so weniger unberücksichtigt lassen, als es seine Aufgabe ist, die Anschauungen des Kindes überhaupt zu bilden, mithin auch die in ihnen liegenden Beziehungen auf das Übersinnliche und Sittliche, soweit sie dem Kinde zugänglich sind, zum klaren Bewußtsein zu bringen. Hier öffnen sich dem Anschauungsunterrichte Mittel und Wege, auch der Gemütsbildung ihr unbestreitbares Recht widerfahren zu lassen.«

V nazornem pouku govorimo o prirodninah in prikaznih, opozarjamo učenca na skladnost v naravi, bodisi na polju, travniku in gozdu, bodisi v globočinah naših rek . . . Kako bi pri tem ne omenili Stvarnika vseh pozemskih krasot! Zvezdnato nebo, gaj v polnem cvetju, šumljajoči potok, človeško življenje v vseh pojavih, to so knjige, ki v njih čitamo modrost, ljubezen in pravičnost, neskončnost in vsegamogočnost večnega bitja nad nami.

Da zaplodimo нравstvene predstave v učencih, v to nam nuja nazorni pouk povsod priložnosti. Nравstvene predstave so plod refleksije naše duše o razmerah v vnanjem in notranjem svetu; nazorni pouk pa je poln priložnosti za take refleksije. Ni jih treba iskati, celo svariti moramo začetnika pred izrabljanjem vsake priložnosti; kajti neprestano moralizovanje ne deluje na mlado dušo in ji ne vliva нравstvenih načel, ampak primeri sami.

Kakor splošna нравstvena in verska, tako se dajo gojiti v nazornem pouku tudi druga plemenita čustva. Čestokrat ima tu učitelj priložnost, zbuditi v mladih prsih sožalje, ali celo soradost. Če govorimo o zimi, kako bi mogli pozabiti ubogega starčka-prosjaka, ptičico, ki jo glad pripodi iz gozda pred milosrčen prag, kako ne omeniti blagoslova, ki je plačilo za dobra dela! Nazorni pouk žigosa zavist in škodoželjnost, razvija čut za resnico in pravico, za lepoto in vso vrsto drugih čutov. Da, naravnost vsa čustva uporablja nazorni pouk pri gradbi temelja, na katerem se razvija pozneje hotenje, značaj človekov, vsa čustva pozivlje v pomoč, da se razvije iz otroka človek, stvarjen po podobi Božji.

e) Materijalna naobrazba.

Materijalna naobrazba, ki jo pribavi učencem nazorni pouk, ni baš velikega pomena; saj ne moremo od otroka v tej nežni dobi mnogo zahtevati. A marsikaj se omenja mimogrede v nazornem pouku, kar morda pade na rodovitna tla in obljublja

mного sadov. Nazorni pouk je n. pr. najboljša priprava na realije; zlasti stvarja prve predstave, ki so pozneje pri rednem pouku v realijah zelo dobro došle.

* * *

Povzemimo, kar smo rekli o pomenu nazornega pouka: brez njega ni mogoče psihološko poučevati, brez njega bi bile šole mrtva mesta in natezalnice duha.

Nasprotniki nazornega pouka so hoteli na njega mesto postaviti kak drug predmet. Ali nobeden predmet ne more biti to, kar je nazorni pouk: pripravnica za nadaljnje poučevanje, predmet, v katerem koreninijo vsi drugi šolski predmeti. Ta propedevtski značaj nazornega pouka je in ostane njegova glavna lastnost.

* * *

Sedaj bi bilo treba govoriti o metodiki nazornega pouka. A to temo si prihranimo za poznejšo dobo; saj je treba prej vedeti, po kakih potih se je prišlo do današnjega nazornega pouka, po dolgem potu od slutenj do zavedanja.

C. Zgodovina nazornega pouka.

Nazorni pouk se je uvedel v šole kot samostojen, realistiško navdahnjen predmet šele proti drugi polovici preteklega stoletja. Inel je vselej toplih prijateljev, a skoro toliko sovražnikov, ki so zanikali njegovo potrebo in pravico v šoli z vso odločnostjo.

Kaj pa pred to dobo? Vselej in povesod se imenuje Pestalozzi »oče« nazornega pouka; mami se ni govorilo še pred Pestalozzijem o nazornosti? Da, o nazornosti se je dovolj govorilo in pisalo, a o nazornem pouku kot predmetu se ni govorilo.

Razločevati nam je nazorni pouk od principa nazornosti. Nazorni pouk se je razvil šele pozno iz tega principa, a bil je vselej v njem, kakor kal rastline v drobnem jedrcu; moral se je razviti, ko so se pojavila za to primerna uslovja v dobi, ko se je s pedagogiko pečal vedno širši krog Komenskega in Pestalozzijevih učencev. Nazorni pouk je vzniknil v šoli, v elementarnem razredu; rodila ga je potreba, ustvariti za začetnike primerno poučevanje.

Ali *princip* nazornosti je prastar; razvil se je v praktičnem življenju in posluževali so se ga od pamtiveka vsi pravi učitelji, tisti, ki jim je šlo za to, da se nauk učencev res prime.

Princip nazornosti zahteva pri vsem pouku primernih nazoril, da spremljajo besede, jih objasnuječ in odjemaje jim izključno abstraktnost.

Kako pa se je iz principa nazornosti razvila ideja nazornega pouka in kako se je princip nazornosti polagoma krepil in kako je prodril v pouk?

Že v stari klasiški dobi se je čutil vpliv principa nazornosti. Ideje se razvijajo kakor organizmi; ideja lahko v praksi učinkuje, ne da bi se to kdaj izreklo. To velja tudi o principu nazornosti; nikjer se v preteklih dobah ne zahteva naravnost, a povsodi se nam prikazuje že v prvih začetkih pouka. Že pri *Grkih* opazujemo praktiško uporabljevanje tega principa.

Platon je postavil grški vzgoji tale smoter: harmonski razvoj vseh človeških sil. V »Lahezu« in drugih svojih »dialogih« je označil Platon najmodrejšega Grka, Sokrata, kot zgled popolne harmonije. Pravi nam, da Sokrat ni pustil od sebe nikogar, dokler se ni prepričal, je li v učencu res vse lepo in dobro. — To temeljitost v pouku je Sokrat dosegel s shvatanjem predmetov in ne s samimi besedami; pouk je nastopil vedno od najpriprostejših primerov in je ž njimi dokazal svojim učencem, da nimajo jasnih nazorov niti o najenostavnejših stvareh. Tako je vodil svoje učence od nazorov do pojmov.

Sploh opazimo v vsej grško-klasiški literaturi željo, ugoditi principu nazornosti; tako so ti duševni proizvodi obenem tudi vzori nazornega jezika. Pri Homerju dobimo čuda nazorno slikanje; izgotovljenih predmetov nam ne opisuje sam, ampak nam slika njih nastanek; tako postane vsaka podrobnost zanimiva. Homer je postal pozneje narodna čitanka vseh Grkov, prav lahko zato, ker je bil njegov jezik tako nazoren, tako jasen, kakor se mora govoriti z otroki. Iz Homerja bi se utegnili učitelji naučiti, kako je treba pripovedovati.

Življenje Grka je teklo sploh pod vplivom nazornosti. To vidimo že v verstvu, kjer se je v razmerju božanstev do človeštva razodevala vselej največja nazornost. Človek in to, kar je človeškega, je merilo božanstvenega: to je vodilna nit v grški mitologiji. Grški bogovi so bili ljudje, z istimi strastmi, z istimi napakami, kakor jih ima človek; le s premočjo nad naravo so bili obdarovani. Zato je grška filozofija razdrila vero v bogove, ko je teoretiški in suho pokazala, da je grški svet bogov zgrajen iz čutnih nazorov.

Umetnost je bila na Grškem učiteljica ljudstva, a duša tega pouka je bila nazornost. Aristotel je dejal, da kipar in slikar uspešneje uči čednost kakor filozofi s svojimi predpisi; umetnik hitreje poboljša razuzdanca kakor nauki morale.

Grško gledališče je bilo velevažno mesto nраво-nabožnega nazornega pouka. Tu se je n. pr. do živega utelesil zakon o večji božji pravičnosti, češ, vsak prestopak na svetu se kaznuje. Tako se je Grkom rodil v prsih strah pred prekoračenjem nraavnih mej. — Gledališče je namestnik življenja, a Grki so imeli mnogo več zaupanja v vzgojevalno moč življenja samega kakor v teoretiške pedagoge.

V jasni zgodovinski dobi nas zanima pred vsem jonska naobrazba, v prvi vrsti v Atenah. Kako živa je bila potreba nazoril, nam priča dejstvo, da je okoli l. 403. pr. Kr. Kalija spisal abecednik v podobi tragedije. — Dečka so učili pripovedek o bogovih; to je bil nazorni pouk v verstvu. Računali so z jabolki, venci in posodami; zemljepisje so že v Sokratovih časih učili z zemljevidi.

To nam zadostuj, da uvidimo, kako je temeljil med Grki pouk na natančnem opazovanju principa nazornosti.

Rimljani so bili praktiško ljudstvo. Česar je potreboval za življenje, tega se je mladi Rimljan nazorno učil na javnem trgu. — Pri računanju so se posluževali kamenčkov, pri zemljepisju so uporabljali zemljevid.

Pa tudi v teoriji se kaže princip nazornosti. V Ciceronovih pedagoških načelih vidimo, da je bil popolnoma zavzet od ideje nazornosti. Zahteval je, da občuj otrok vedno v dobri družbi in spoznavaj bogove v njih delih; mnemoniki pripisuje veliko važnost, češ, to ostaja najbolj v spominu, kar se sprejme s čuti, in bogastvo snovi šele daja bogastvo besed.

Seneca priporoča občevanje z ljudmi, ki so dobrodušni in ljubeznivi; kakor so boleznii nalezljive, tako prehajajo tudi napake in čednosti s človeka na človeka. Proučevanje narave mu je važno opravilo, ker spozna v njej človek modrost božjo.

Kvintilijanovi nazori o nazornosti se kažejo posebno tam, kjer govori o pouku v pisanju. Tu pravi, da učenec najprej natanko opazuj pismenko, potem se šele úri v posnemanju. Da bi se otroci hitreje naučili čitati, priporoča, naj se jim dajo za igračo črke iz slonove kosti.

Ni je nadalje knjige na svetu, ki bi bila bolj nazorno pisana kakor *sveto pismo*. Krist je bil najboljši učitelj vseh časov. Nikjer ne podaja samo teorij; njegovi govori so polni izbornih prispodob in krasne parabole in prilike uvajajo človeka v božjo modrost in ga vodijo po potih pravičnika.

V času *sholasticizma* pa je bil princip nazornosti pozabljen. Dr. Schmidt pravi o tej dobi: »Die Methode war rein formaler Natur und beschränkte sich auf Diktieren, Vor- und Nachsagen, Disputieren und Memorieren. Der leblose Mechanismus einer nur auf Vielwisserei, Vernünftelei und Wortklauberei abzielenden Unterrichtsweise beherrschte die Schulen. Wohl rügte

Roger von Bacon, ein Franziskanermönch des 13. Jahrhunderts, der Blütezeit der Scholastik, den Fehler eines so unrealen, wortklauberischen Wissens. Er wollte Rückkehr zur Natur, in deren inneres Realleben er selbst sich mit genialer Urkraft versenkte. Aber seine Stimme war die Stimme eines Predigers in der Wüste.

Tudi *humanizem* začetkoma ni gledal na potrebo nazornosti; preveč so se bili navadili učenjaki besedičenja, pregloboko so tičali v zmotah časa.

Luther se je povrnil k naravnosti; sin ljudstva je vedel, kaj ljudstvu prija, ki mu vse, kar misli in govori, temelji na nazornosti. V njegovih naukih najdemo mesta kakor tale: »Wir beginnen von Gottes Gnaden, seine herrlichen Werke und Wunder auch aus dem Blümlein zu erkennen, wenn wir bedenken, wie allmächtig und gütig Gott sei«. — »Es spricht der hochberümete Römer Varro, daß die allerbeste Weise zu lehren sei, wenn man zu den Worten Exempel oder Beispiele gibt: denn dieselben machen, daß man dieselben klärlicher versteht, auch viel leichter behält.« — »Sonst, wo die Rede ohne Exempel gehört wird, wie gerecht und gut sie immer ist, bewegt sie das Herz doch nicht so sehr, ist auch nicht so klar und wird nicht so fest behalten.«

Pa to njegovo učenje je malo koristilo ljudskemu šolstvu; namenjeno je bilo pred vsem znanstvenim šolam in ni imelo pravega sadu.

Tem lepše je vplivalo na pouk mase to, kar sta pozneje *Bacon Verulamski* kot filozof in *Amos Komenský* kot pedagog učila.

Baconovi (1561—1626) nauki so koristili v prvi vrsti znanstvu. Opozarjal je na korist izkustva, opazovanj, na indukcijo. Najbolj nas zanima drugi del njegovega spisa »Instauratio magna«, ki se imenuje »Novum organon«, ker razvija v njem svoj nauk o metodi. Znanost mu je samo slika resnice; kar ni prišlo neposredno iz narave opazovanega predmeta, vse je kriv nauk, ki se ga je treba rešiti. — Vsako spoznavanje mora temeljiti na izkustvu; pridobljena izkustva je treba metodiško preustrojiti v jasne in natančne nauke. Mož vede ne sme biti podoben pajku, ki samo iz sebe prede, pa tudi ne mravlji, ki samo nabira; nabiraj in predelaj vse kakor čebela, t. j. svet in naravo opazuj, iz opazovanj pa išči zakona. — Tako je Bacon postal utemeljitelj induktivne metode.

Bacon je zbudil *Komenskega* (1592—1671). Ta zahteva, naj odpirajo učenci mesto mrtvih knjig rajši živo knjigo prirode; kajti bolje je gledati z lastnimi nego s tujimi očmi. »Ljudje se morajo navaditi, da ne zajemljejo svoje modrosti iz knjig, ampak da opazujejo nebo in zemljo, hraste in bukke,

t. j. predmete morajo spoznati sami in jih proučiti in ne samo zanašati se na tuja opazovanja teh stvari in na poročila o njih. — »Česar se naj otroci naučijo, to se jim mora tako jasno predavati, da imajo vse to pred seboj kakor svojih pet prstov. In da si vse to boljše zapomnijo, se morajo uporabljati čuti kolikor mogoče.« Znanje naj temelji vselej na realnem naziranju.

V svoji knjigi »Informatorij materinske šole« je zahteval Komenský, da se obravnavaj vsa učna snov s stališča realnega naziranja, seveda v obliki, ki se prilagodi starosti na elementaren in prve temelje postavljajoč način. Pouk se pričenej za otroka v sobi in na vsem, kar je v njej; prvi pouk je pripravljen za vse druge predmete.

Še bolj nam imponuje Komenský v svoji »Veliki didaktiki«. V 20. poglavju te knjige govori o metodi znanstva, n. pr.: »Štiri stvari mora imeti mladenič, ki hoče biti deležen skrivnosti znanstev: 1. duševno oko mu mora biti čisto, 2. predmeti se mu morajo približati, 3. pozoren mora ostati, 4. uživati mora pouk po pripravi metodi.« — »Trebaja je, da izhaja začetek spoznavanja vselej iz čutov; ko je predmet znan, se mu šele pridruži ime.« — »Če ni predmetov samih, se smemo posluževati njih podob.« — »Da se vrši nazor pravilno, se mora 1. vse postaviti pred oči, 2. ne predaleč, ampak v pravi daljavi, 3. ne od strani, ampak ravno pred oči; 4. tako, da vidi učenec vselej prednjo stran predmeta in 5. tako, da pogleda najpreje ves predmet, a 6. potem posamezne dele vsakega posebe in 7. vse v nekem določenem redu od kraja do konca; 8. da se pomudi pri vsakem delu tako dolgo, da se 9. shvata vse pravilno v svojih razlikah. — Če se pazi na vse to, se nazor vrši pravilno; če pogrešaš le enega teh delov, se vrši le slabo ali se ne posreči prav nič.«

V »Pansofiški šoli« pravi: »Vaje čutov so prva potreba in se ne smejo nikdar prekiniti, kajti čuti so lestva k znanstvu.« — »Mi ne smemo poučevati učencev, ampak predmeti sami.« — »Bolje je, da imamo preveč nazoril kakor premalo.«

V ozki zvezi z zahtevo »pouk bodi nazoren«, je spisana knjiga »Orbis pictus«. Ni bilo namreč vselej mogoče, pokazati v originalu otrokom v šoli predmeta, o katerem se je pravkar govorilo; a princip bi se naj izvrševal navzlic zaprekam. Zato je Komenský sestavil knjigo, v kateri je narisal one predmete, ki naj bi se ž njimi seznanil učenec. Od tistih dob velja v pedagogiki pravilo, da tudi podoba pospešuje nazornost pouka. — V predgovoru pravi Komenský: »Predmeti se morajo predlagati čutom prikladno, da jih razum lahko shvata. Pravim in ponavljam odločno in glasno, da je ta zakon podpora vseh drugih zakonov; ker ničesar ne moremo izvršiti, ničesa izgovoriti

pravilno, če nismo prav razumeli vsega, kar se ima izvršiti ali izgovoriti. Nič pa ni v razumu, kar ni bilo prej v čutih. Kadar so torej čuti izvežbani tako, da dobro razločujejo posamezne stvari, potem velja to toliko, kakor če bi bil položil temelj za ves nauk o modrosti in za modro zgovornost. Ako pa se učenec sili, da se uči stvari, ki jih ne ume in jih ni naziral, potem in zato je uk in pouk težaven in brez koristi.»

»Orbis pictus« je bil sestavljen takole: S 24 podobami prvega dela se ponazorujejo črke večinoma z glasovi raznih živali. V 150 slikah se potem predstavlja Bog, svet, prvine, zemlja in njeni proizvodi, človek in njegovi vnanji in notranji deli, njegova opravila, nagnjenja, verstvo in končno poslednja sodba. Drugi del nadaljuje v novih 150 slikah nauk o človeških opravilih; začenja se s kantorjem in neha z glumačem. Dasi se nam dozdeva marsikatera podoba smešna, moramo vendar reči, da je knjiga »Orbis pictus« za ono dobo izvrstno delo; ne samo teoretiški, tudi praktiški je nastopil Komenský proti sholastiki, ki je predstave o stvareh vlivala v abstraktna pravila.

Kako je vplival »Orbis pictus«, se je pokazalo posredno v besedah norimberškega gimnazijskega nadzornika, Feuerleina, ki je dejal l. 1699. po odstranitvi te slavne knjige iz šol: »Man wird auf einige Holz- oder Kupferstiche bedacht sein, in welchen die mehreren Dinge der lernenden Jugend zum mindesten in effigie vor Augen zu stellen sind.«

Tako je Komenský odrinil puhli verbalizem iz šol; Schmidt pravi v tem oziru o njem: »Er hat seiner Zeit wieder die Augen geöffnet für die Sonne, die da draußen noch immer so leuchtet und wärmt wie vor Jahrtausenden schon, und für die rauschenden Ströme der Erde und die blühenden Blumen der Gärten und Wiesen und hat gezeigt, daß mitten in diese reale Welt hinein der Mensch gestellt sei, damit er sie anschauet in ihrer schönen, herrlichen Pracht, damit er Natur und Geist erkennen und so selber erstarken möge an Geist und Körper, welches letztere nun insbesondere dem heranwachsenden jugendlichen Geschlechte gilt.«

John Locke (1632—1704) je dokazoval v svojem delu »Poskus o človeškem razumu«, da dobivamo vse znanje s pomočjo čutov. Tako je tudi veliki angleški filozof, potrdivši nazorni princip, ga priporočal pedagogom najtopleje.

Skrbno je skušal v svojem delovanju praktiški izvesti Lockejeve nauke veliki dobrotnik sirot, pietist August Herman Francke v Halli (1663—1727). V njegovih zavodih je bil pouk v realijah lepo razvit; vse se je moralo ponazoriti, kar se je le dalo. Učenci pa se niso samo navajali spoznavati naravo, tudi v delavnice rokodelcev so jih vodili učitelji. Botaniški vrt,

kemijski laboratorij, fizikalni kabinet in naprave za anatomijo živali so pokazale, kako je razumel Francke in v prakso prevajal nauke svojih prednikov.

V svojem »naravnem evangeliju vzgoje«, v »Emilu« je Ivan Jakob *Rousseau* (1712—1778) mogočno vplival na razumnike in šolnike svoje dobe. Trdno je bil prepričan o upravičenosti principa nazornosti in je tudi zahteval, naj se vadijo pred vsem čuti otrok; češ: »Kar človeški razum privzema, to mu dovajajo čuti; čutnost je vselej temelj duševnosti. Naše noge, roke, naše oči nas učijo najprej filozofije. Zato moramo ude in čute vaditi kot orodja naše umnosti.« In na drugem mestu: »Merite, štejte, tehtajte, primerjajte; ne uporabljajte sile prej, dokler niste presodili upora; vselej naj sledi uporaba sredstev presojevanju učinka. Če ste otroka tako navadili slutiti vpliv vseh njegovih kretenj in popravljati zmote po izkustvu, potem je gotovo, da postane bolj in bolj razsoden.«

Malokatera knjiga je imela toliko vpliva, kakor pravkar navedena. *Filantropi* so se imenovali pedagogi, ki so skušali uporabiti pri pouku nazorno-realističko Rousseaujevo metodiko — *Basedow* (1723—1790) je njih prvak. V svoji »Metodiški knjigi« je dejal, da svet še vedno preveč stremi za znanjem besed, za znanje stvari pa nima oči. A to mora biti res pravo znanje stvari, ki dovaža duši novih predstav, ne napolnjuječ spomina samo z novimi besedami. Učiteljem priporoča: »Malo besed, mnogo dejanja.« Treba je vsaki šoli zbirke prirodnin, mer, posod, modelov, orodij in strojev.

Da bi Basedow mučno učenje izpremenil v veselo igro, je izdal l. 1771.—1774. svoje »Elementarno delo« v štirih knjigah, ki naj bi nadomeščalo »Orbis pictus« Komenskega; Chodowiecky mu je izdelal bakroreze. — Namen temu delu je bil, navajati učitelje in starše, kako je treba z otroki govoriti, da si pridobijo dostatnega znanja stvari in jezika. Prvi list prinaša raznovrstna jedila; drugi ponazoruje navade otrok pri mizi; tretji obleko, četrti stanovanje; peti do sedmega igre, osmi do enajstega živali vseh krajev i. t. d. — Ker je bilo to delo namenjeno posebno jezikovnemu pouku, ni imelo pravega pomena za razvoj nazornega pouka. Tudi je bilo predrago, da bi postalo last vsega naroda. — Goethe se je izrazil o tej knjigi takole: »Daß er allen Unterricht lebendig und naturgemäß verlangt, daß die alten Sprachen an der Gegenwart geübt werden sollen, erscheint mir lobenswertig und gern erkenne ich an, was in Basedows Vorhaben zur Beförderung der Tätigkeit und einer frischeren Weltanschauung liegt; allein mir mißfällt, daß die Zeichnungen dieses Elementarwerks noch mehr als die Gegenstände selbst zerstreuen, da in der wirklichen Welt nur das Mögliche beisammen steht und sie deshalb, ungeachtet aller Mannigfaltigkeit

und scheinbaren Verwirrung, immer noch in allen Teilen etwas Geregeltet hat. Jenes Elementarwerk zersplittert sie ganz und gar, indem das, was in der Weltanschauung keineswegs zusammentrifft, um der Verwandtschaft der Begriffe willen neben einander steht, weswegen es auch jener sinnlich-methodischen Vorzüge ermangelt, die wir ähnlichen Arbeiten des Amos Comenius zuerkennen müssen.«

Za razvoj principa nazornosti pri pouku so imeli filantropisti precej zaslug. Zlasti delaven je bil v tem smislu *Salzmann* (1744—1811) v Schnepfenthalu, ki je oživotvorjenju nazornega pouka mnogo pripomogel, zahtevajoč pri pouku poznavanje domačih razmer, domačih prirodnin i. t. d.

Rochow (1734—1805), oče naše vaške šole, je zastavil neodvisno od filantropistov svoj trud zlasti v izboljšanje metode. Sploh je prekipeval navdušenosti za blaginjo ljudstva. Najprej je hotel izboljšati stanje kmetov po svojih posestvih na Braniborskem. O tem piše: »Slabi predsodki, slabe navade in praznoverstvo kakor tudi neznanje čitanja in pisanja so onemogočili moje namene. Sedaj sem spoznal, zakaj je kmet takšen: vzraste kakor žival med živino... Nihče se ne trudi, da bi oplemenil dušo kmetske mladine; njih učitelji so po Kristovih besedah slepi voditelji in tako trpi država več škode kakor v najhujših bitkah.« Za svojo l. 1773. v Rekahnu objavljeno šolo je celo spisal posebno navodilo za učitelje; tu zahteva, da se pouk ne začne s knjigami, ampak s pogovori o predmetih, ki se nahajajo v duševnem obzorju otrok in se dajo zaznavati s pomočjo čutov. Šploh je polagal mnogo važnosti na vežbanje in ostrenje čutov. O njem smemo reči, da je že slutil bodočnost nazornega pouka.

Tudi Avgust Herman *Niemayer* (1754—1828) se je izrazil o prvem pouku otrok slično kakor Rochow; tudi on pravi n. pr.: »Prva naloga vzgoji je, skrbeti za popolnost čutov.«

A vse je prekosil slavni pedagog, ki je smel dejati o samem sebi: »Vprašajoč se, kaj sem storil za šolstvo, si moram odgovoriti, moja največja zasluga je, da sem uvedel v pouk princip nazornosti.« Bil je to *Pestalozzi* (1746—1827). On je postavil zakon: Nazornost bodi formalni princip v vsem pouku. Sicer je mislil Pestalozzi, da se more pridobiti s pomočjo nazorov tudi znanje o nadnaravnostih, a zahteval je nazornost zlasti pri spoznavanjih, ki se nanašajo na vidne stvari. Te predmete moramo kolikor le mogoče približati čutom; tu se mora jačiti pozornost otrok, njih razsodnost mora postati bistva, njih izraz pravilen. Tako se uči otrok zvezati znake, ki jih vidi sam na stvareh in ločiti bistveno od nebistvenega; tako se dviga polagoma k pojmom. Nazorni pouk se pričinja

s številom, z oblikami in z jezikom on mora doseči, da se naučijo učenci natanko šteti, dobro opazovati in pravilno govoriti. Duševna potencia naj se razvija pri pouku, učenci naj se učijo — se učiti. — Pestalozzi je postal tako zagovornik formalne strani pouka.

Med može, ki jih je Pestalozzi navdušil za vzgojo, da so polagoma oživotvorili idejo nazornega nauka, spadajo v prvi vrsti *Herbart, Türk, Grasmann, Denzel, Träger, Diesterweg*.

Herbart, velik filozof, še večji pedagog, (1776—1841) je čutil potrebo pravega nazornega nauka, a si brez vseh ozirov na druge pedagoge ni upal zahtevati posebnih učnih ur za novi predmet. Zahteval je le, da se predmeti obravnavajo takole: »Die nächsten Schritte sind: Angabe der Hauptteile, in die ein Ganzes zerfällt, der gegenseitigen Lage dieser Teile, ihrer Verbindung und ihrer Beweglichkeit, falls solche ohne Beschädigung stattfindet. Hieran knüpft sich schon das leichteste vom Gebrauch der Dinge samt Erinnerungen daran, wie man sie nicht gebrauchen dürfe, um sie nicht zu verderben, wie man sie vielmehr hüten und schonen müsse. Menge, Anzahl, Größe, Gestalt, Gewicht der Dinge sind ebenfalls hier schon zu berühren und zu vergleichen.« Njegov spis »Pestalozzis Idee eines abc der Anschauung, als ein Zyklus von Vorübungen im Auffassen der Gestalten wissenschaftlich ausgeführt« pa ni imel nobenega vpliva na razvoj nazornega pouka; imel je namen, pomagati otroku pri shvatanju matematiških pojmov, pa tudi sploh vaditi učence v pravilnem naziranju; a krog predstav je bil preozek, vse vaje preveč enostranske.

Pri vsem tem se je le posrečilo Pestalozziju in Herbartu, zbuditi splošno pozornost s tako zvanimi »nazornimi vajami«; povsod, tudi v vaških šolah, so se začele oglašati na urnikih posebne urice za naziranje, kal nazornemu pouku. Imena teh vaj so bila prav različna; saj je hotel vsak pisatelj na svoj način nazivati in obravnavati novi predmet.

Zlasti dve smeri se dasta opazovati pri razvoju nazornega pouka takoj od početka. Mnogo pisateljev se je ravnalo po Pestalozziju ter predvsem povdarjalo jezikovno stran novega predmeta; razvoju jezika naj bi služil. Sem spada zlasti topli zagovornik nazornega pouka Chr. von *Türk*, zvest učenec mojstra Pestalozzija. Spisal je knjigo »Die sinnlichen Wahrnehmungen als Grundlage des Unterrichts in der Muttersprache« (Winterthur 1811). Pouk ima namen: 1. da spozna in obogati otrok jezik, 2. da pridobi dovolj realnega znanja, 3. da se zbudi, uri, krepi in razvija njegova domiselnost in razsodnost, njegov spomin in čut za resnico in lepoto. — Nazorni pouk mu je priprava za pouk v realijah; glavno je, da

se govori o predmetu, ni ga treba učencu vselej pokazati; govori pa se o predmetu po logičkih ozirih: petero čutov označi red za opazovanja. Oko n. pr. začne; najprej se ogleda predmet v mirnem stanju, potem v premikanju. Pri vseh opazovanjih morajo otroci najprej v prostih stavkih povedati, kar so videli, potem izpreminjajo te stavke, pridevajoč vzroke in pogoje, t. j. tvoreč zložene stavke in se pri tej priliki naučijo spoznavati besedna plemena i. t. d. Poglavitnost je znanje besed; stvar sama, tudi vežbanje čutov, ostaja v ozadju.

V. *Harnisch* naglašuje v svoji knjigi »Erste faßliche Anweisung zum vollständigen deutschen Sprachunterrichte, enthaltend das Sprechen und Zeichnen, Lesen und Schreiben, Beschauen und Verstehen« (Vratislava 1818) najpreje jezikovne svrhe. Pa tudi stvar sama mu je važna. V 15 vajah obravnava: 1. poznavanje in imenovanje predmetov v šolski sobi, kuhinji, kleti, na cesti, v vrtu i. t. d. 2. število predmetov, 3. dele stvari, 4. barvo, 5. obliko in lego, 6. velikost, 7. zvok, 8. čut, okus in duh, 9. snov, stanje in uporabo, 10. sestavo in urejenost, 11. pričino in posledico, 12. potrebnost, sredstvo in svrhu, 13. zamembo in ime, 14. razmerja, 15. pregled in sestav vse snovi. — Te vaje mu pripravljajo tudi »svetoslovje« (Weltkunde) sploh, a vadijo tudi čute in mišljenje.

F. H. G. *Graßmannova* knjiga »Anleitung zu Denk- und Sprechübungen, als der naturgemäßen Grundlage für den gesamten Unterricht, besonders aber für den ersten Sprachunterricht in Volksschulen« (Berlin 1825) zastopa načelo, da mora prvi pouk seznanjati učence s predmeti in njihovimi lastnostmi ter jim dajati priliko, izraziti se o njih pravilno, natančno in jasno; tako pripravlja nazorni pouk snov za bodoči jezikovni pouk. Graßmann navaja v ta namen 13 vaj: 1. Ime (nabiranje samostalnikov). 2. Celoto in dele (vaja za pravilno rabo roditeljskega), 3. Število (glavni in vrstilni števniki). 4. Kraj, lego, stališče (predlogi in prislovi). 5. Luč in barvo (pridevniki in pojmovni samostalniki). 6. Obliko (sestavljene besede). 7. Velikost (stopnjevanje). 8. Smer (še več pridevnikov in prislovov). 9. Vzrok (glagoli). 10. Čut, duh, okus (pridevniki). 11. Premikanje in mir (glagoli). 12. Razmerja med predmeti (vzrok, posledica in veznik). 13. Čas (prislov časa). — Na prvi pogled je jasno, da je tudi tukaj jezikovna stran v ospredju.

Schultheiß je spisal knjigo »Der Schullehrer des neunzehnten Jahrhunderts oder Darstellung des gesamten Unterrichts, wie er von Stunde zu Stunde erteilt werden soll«. *Wurst* je izdal »Die zwei ersten Schuljahre«, *Scholz* »Übungen im Anschauen, Denken, Reden und Aufschreiben, als Vorschule der Weltkunde und der Sprach- und Größenlehre«. *Stern*, *Spieß* in *Ehrlich* so vsi zahtevali, naj se nazorni nauk ozira

posebno na jezik, v tem oziru samo posnemajoč Harnischa in Graßmanna. — Še drugi, kakor *Moritz* (»Versuch einer kleinen praktischen Kinderlogik«), *Möller*, »Materialien zu unmittelbaren Verstandesübungen in Volksschulen«, *Dolz*, *Schaller*, *Zerrenner*, *Demeter*, *Nissen*, *Wilmsen*, *Krug*, *Krause* in drugi so zahtevali še več; hoteli so vaditi otroke pred vsem misliti ter so naglašali posebne vaje v mišljenju.

O teh prizadevanjih pravi Richter: »Indem man dabei fast lediglich die Kraft der Kinder bilden wollte, hantierte man mit rein logischen Begriffen, wobei man in vielen Fällen gar keine, oder doch nur ganz untergeordnete Rücksicht auf den Stoff nahm«.

To je bila torej prva smer v nazornem pouku. Druga smer se kaže v tem, da so se njeni zastopniki pred vsem ozirali na snov samo in so vaje v naziranju uredili po teh ozirih. Glavni zastopnik je B. G. *Denzel*, ravnatelj semenišča v Esslingenu. Že l. 1817 je v spisu »Die Volksschule, ein methodischer Lehrkursus« objavil načrt nazornemu nauku. Po njem je nazorni nauk »Stammkursus« za vse druge šolske predmete in se podava v dveh tečajih. Pouk se bavi najprej s predstavami, ki jih učenec prinese v šolo; potem se govori o predmetih v bližini otrok, najprej splošno, potem o njegovih delih. Polagoma se širi krog predmetov; če se govori o hiši, pride na vrsto tudi družina, dolžnosti otrok do staršev, sploh нравne in verske resnice. To že sega v pripovedi, ki so novo sredstvo za blaženje srca. — O učnem načrtu pravi *Denzel*: »Für die ganze Anlage des Lehrganges kann nur der materiale Gesichtspunkt vorzugsweise der leitende sein, denn jede Materie, wenn sie nur aus dem Kreise des Elementarischen genommen ist, kann formal, d. h. zu Erweckung, Stärkung und Bildung der geistigen Kraft des Kindes benützt und methodisch behandelt werden; umgekehrt aber wird aller Zusammenhang der Materie zerstört, wenn man dem Formalismus die Macht einräumt, die Folge der Materien und ihrer Teile ausschließend für seine Zwecke zu wählen und zu bestimmen«. — Njegov učni načrt je tale: 1. Šolska soba in kar je v njej. 2. Šola. 3. Človek po svoji vnanji obliki. 4. Rodbina. 5. Dom. 6. Vas (mesto), 7. Vrt. 8. Travnik, njiva, gorica. 9. Gozd. 10. Gore, griči, doline. 11. Voda, izvir, potok, reka. 12. Meja. 13. Živeče stvari. 14. Nebo, oblaki, solnce, mesec, zvezde. 15. Izpremembe v naravi (dnevni in letni časi). 16. Narava v obče in človek.

S tem delom je dal *Denzel* predmetu ime (kajti beseda »nazorni nauk« se je od tistih dob udomačila) in je ustvaril tudi svojo šolo. Kmalu je dobil mnogo pristašev; med nje spadajo posebno *Wrage* (*Denzels Entwurf des Anschauungsunterrichtes in katechetischer Gedankenfolge, praktisch*

ausgeführt, Altona 1837), ki je s svojo knjigo zelo pospešil razvoj nazornega nauka, in *Knauf* (Das erste Schuljahr ohne Lese- und Schreibunterricht oder Darstellung eines Anschauungsunterrichtes, der den gesamten Schulunterricht begründet. Reutlingen 1848). Ta pedagog je razvrstil snov nazornega pouka po štirih letnih časih.

Posebno stališče zavzema v nazornem nauku J. B. *Graser*. Spisal je knjigo »Elementarschule fürs Leben in ihrer Grundlage« (Bayreuth und Hof 1817). Da se je držal bolj materialne naobrazbe, kaže njegov izrek: »Aller Unterricht muß so angelegt werden, daß er eine praktische Beziehung fürs Leben erhält«; iz tega izvaja, da mora pouk biti vselej v živi zvezi z življenjem. Skupnost je občna oblika življenja in vsej skupnosti temelj je rodbina. Ta skupnost se kaže v hiši, v domači hiši; ona se mora vsestransko — po modelu — obravnavati; treba je treh modelov, ker prebivajo trije glavni stanovi, kmet, meščan in dostojanstvenik, v različnih domovih. — Za družino se obravnavajo sledeče družbe: občina, sodni okraj, dežela, država, del sveta in končno zemlja in vsemir. Pri vseh teh stvareh se mora paziti na razvoj jezika. — Pa Graser ni ostal dosledno pri svojem navedenem geslu; preveč se je pečal s pojmi in ni gledal na to, da bi se naučili učenci pravilno opazovati in pravilno izreči, kar so opazovali.

Graserjevi pristaši so bili *Dreher* (»Der Elementarunterricht für das Leben und aus dem Leben«) in *Netz* (»Der Denkfremd. Zweites Lehr- und Lesebuch, enthaltend das Elternhaus oder den ersten Lebensunterricht. Vollständige praktische Bearbeitung der sechs ersten Lebensverhältnisse nach Graser). *Gräfe* pa si je sestavil svoj učni načrt, dakako v Graserjevem duhu (1. Šolska soba, 2. hiša, 3. prebivalci hiše, 4. potrebščine hišnikov, 5. okolica hiše, selo in okolica sela).

A. *Diesterweg* je bil dolgo časa zvezda-voditeljica nemških učiteljev, kakor pravi Richter. Po njem nima nazorni pouk posebne naloge, ampak samo občno zadačo, razvijati učenčeve duševne moči. Po nazornem nauku naj postane učenec sposoben za pouk, učeč se natančno gledati, ostro slišati, paziti, vladati domiselnost, zaznavati, opazovati, glasno, jasno govoriti. Vse to se vrši na naziranih predmetih — odtod pouku ime. Da se razvije dostatno jezik, se ne smejo trpeti polovični in pretihi odgovori, nejasno izgovarjanje. Najprej stvar, potem beseda; posamezni učenci govore, pa tudi v zboru se odgovarja. Učitelj govori le malo. Njegov učni načrt je tako-le sestavljen: I. Poznavanje predmetov v šolski sobi. II. Početni nauki iz prirodopisja in domovinoznanstva (1. domače živali, 2. človeško truplo, 3. rastline v vrtu). III. Vaje v risanju in pisanju. IV. Čitanje. V. Začetek računstva. VI. Vaje za spomin in

gojenje čuvstev. VII. Začetek petja. VIII. Nekaj sredstev za pospeševanje pouka v drugih predmetih. — Obsoja pa uporabo nazornega nauka za verstvo in vpletanje pesmi, seveda oboje po krivem.

Omeniti moramo še *Curtmanna*. On razločuje dvojni nazorni pouk: nerazdeljenega in razdeljenega, prvega za prvi dve leti, da podaja prvine realij, jezika in verstva, drugega za realije. Samo prvega se tu dotaknemo. — Curtmann ga deli v »opisovalnega«, »historiškega« in »poetiškega«. Opisovalni nazorni nauk zopet opiše: 1. šolsko sobo, 2. učila, 3. učenca in učitelja, 4. človeško telo, 5. žival v primeru s človekom, 6. hrano, 7. obleko, 8. stanovanje, 9. družino, 10. korist živine, 11. okolico domače hiše, 12. mesto ali vas, 13. stanove, 14. nedeljo in delavnik, 15. okolico prebivališča, 16. gozd, 17. bližnja sela, 18. goro, dolino, ravnino, 19. vode, 20. živali, 21. rastline, 22. rudnine, 23. nebo, 24. vreme, 25. čas, 26. praznike, 27. človeška dela, 28. gosposko, 29. vojaštvo, 30. tovarne, 31. denar, 32. mere in uteži, 33. trgovino, 34. zdravje in bolezen, 35. smrt.

Historiški nazorni nauk se druží z opisovalnim in ga dopolnjuje, pa tudi uporablja. Obsega: 1. Ezopove basni, 2. bajke, 3. parabole, 4. mitiške pripovedke in legende, 5. anekdote, 6. poučne povesti, 7. historiške povesti.

V poetiški nazorni nauk spadajo kitice in pesmice; pesmice, ki vsebinujejo preveč morale, nimajo vrednosti. — Njegove »Povestice za otroke, ki še ne znajo čitati«, so žive priče, kako je znal Curtmann pripovedovati. Priporočljive so še danes za nazorni nauk.

Harder je v svoji knjigi »Teoretiško-praktiška priročna knjiga za nazorni nauk s posebnim ozirom na elementarni pouk v realijah« popolnoma zabredel v materialno naziranje in njegov »nazorni nauk« ne zasluži več tega imena.

Nazorni pouk pa ni imel samo prijateljev, ampak tudi dovolj *nasprotnikov*. Nekateri so ga popolnoma zavrgli, drugi so mu hoteli odkazati v šoli poslednje mesto.

Popolnoma zavreči so ga hoteli tisti, ki so dokazovali, da ni niti treba posebnega pouka v naziranju, ker se učenci tega sami nauče. Še je Pestalozzi živel, ko se je dvignil proti nazornemu nauku bavarski šolski svetnik *Niethammer* l. 1808. nazivajoč ga »Unweiser Zeitverbrauch«. Po njegovem mnenju nazornost pouka celo škoduje naobrazbi, duševnemu razvoju in značaju. — Drugi so se upirali nazornemu pouku kot posebnemu predmetu. Semkaj štejemo celo imenitne pedagoge, kakor *Lübena*, potem vse pristaše Voglove pisalno-čitalne metode; *Schlotterbeck* (Von der Sinnebildung 1860) je mnenja, da je postal nazorni nauk odveč, ker se sedaj poučujejo nazorno vsi predmeti ljudske šole; *Völterju* tudi nazorni nauk ni predmet, ampak samo princip, *Goltzsch* pa pravi: »Die bisher

in den Schulen vielfältig für sich bestehenden Anschauungs-, Denk- und Sprechübungen ohne bestimmten Inhalt sind beiseite zu stellen, nachdem am besten und augenfälligsten durch ihr Bestehen dargetan worden ist, daß durch derartige, inhaltsleere, zufällige Denk- und Redeübungen nichts weniger als selbständige, weiterer Entwicklung fähige Denk- und Sprachbildung hat bewirkt werden können.“

Merz imenuje še l. 1877. nazorni nauk zbadljivo »modernes Wunderkind«. Vogel hoče združiti nazorni nauk z realijami.

Kar so tiče zveze nazornega nauka z drugimi predmeti, naj omenim le to, da so hoteli nekateri nazorni nauk popolnoma uslužbiti čitanju in pisanju. Metoda »normalnih besede« je imela in ima še dandanes mnogo prijateljev; sem spadajo že omenjeni Vogel, Klauwell, Kehr in Schlimmbach. Rein-Pickel-Scheller, sloneč na Zillerjevih naukih, imajo po znanih stopnjah svojo metodo v elementarnem in vsem pouku.

Drugi so ostali do najnovejših časov prijatelji nazornemu nauku, kakor Dittes in Richter. Poslednji je spisal o tem znamenito knjigo »Der Anschauungsunterricht in den Elementarklassen«. Njegovo stališče lepo označijo besede, ki jih je zapisal koncem drugega poglavja te knjige: »Fassen wir auch hier das Ergebnis der bisherigen Erwägung zusammen, so nimmt der Anschauungsunterricht eine zwischen Haus und Schule vermittelnde Stellung ein. Indem er jeder seiner einzelnen Seiten das ihr gebührende Recht einräumt, ohne eine derselben als herrschende an die Spitze zu stellen, und Lesen und Schreiben zu sich in innere Beziehung setzt, arbeitet er der späteren Unterweisung des Lehrers in den dann selbständiger auftretenden einzelnen Unterrichtsfächern vor und kann nach erlangter Lesefertigkeit (am Ende des zweiten Schuljahres) als abgeschlossen betrachtet werden. — Er nimmt also keine isolierte Stellung im Schulunterrichte ein, er vereinigt und verbindet vielmehr alle einzelnen Zweige des Elementarunterrichtes zu einem organischen Ganzen, dessen einzelne Teile sich in naturgemäßer Weise gegenseitig stützen und fördern, — so jedoch, daß er dem Schreiben und Lesen gegenüber das Regiment in den Elementarklassen führt.«

* * *

O nazornem nauku še ni izgovorjena zadnja beseda med pedagogi. Toliko pa smemo reči, da si je nazorni nauk priboril med predmeti elementarnega razreda mesto za vse čase. Nasprotnikov mu je vedno manj, vedno več prijateljev; ali se motijo oni, ki mislijo, da bode nazorni nauk kmalu edini predmet elementarnega razreda?

* * *

Temeljne knjige, ki sem se jih posluževal pri sestavi tega spisa:

1. Karl *Richter*, Anschauungsunterricht.
2. *Schmidt*, Geschichte des Anschauungsunterrichtes.
3. *Trstenjak*, Mladi učitelj.
4. *Klauwell*, Das erste Schuljahr.
5. *Pestalozzi*, Wie Gertrud ihre Kinder lehrt.
6. *Niedergesäß*, Methodik der Elementarklasse.
7. *Niedergesäß*, Handbuch für den Anschauungsunterricht.
8. *Harder*, Handbuch für den Anschauungsunterricht.
9. *Kehr-Schlimmbach*, Der deutsche Sprachunterricht im ersten Schuljahre.
10. *Rein-Pickel-Scheller*, Das erste Schuljahr.

d) Prostoročno risanje.

(*Josip Schmoranz*.)

Prangs Lehrgang für die künstlerische Erziehung unter besonderer Berücksichtigung des Naturzeichnens. Ein Handbuch für Schule und Haus. Mit Genehmigung der Prang Educational Co. zu Boston herausgegeben vom Verein deutscher Zeichenlehrer. II. Auflage. Müller-Fröbelhaus, Dresden. 1903. (Cena 13:20 K.) V izvirniku izšla pod naslovom: The Prang Elementary Course in Art Instruction by John S. Clark, Mary Dana Hicks, Walter S. Perry.

Razvoja metodiškega pokreta na polju risarskega pouka tekom zadnjih 20 let ne moremo laže proučiti, nego ako primerjamo prva Prangova dela iz dobe osemdesetih let z njegovim najnovejšim izdelkom. Kakor sem že poudaril¹⁾, je bil Prang prvi, ki je z neplodnega polja objektivnih risarskih metod prešel na cvetočo livado subjektivne metode. Prvi njegovi metodiški spisi, med njimi najvažnejša: »O uporabi modelov« in »Učiteljeva priročna knjiga« so še vsi prepojeni z geometrijo. Od tistih dob pa se je izvršil velik preokret; na temelju psihološkega proučevanja predšolske detinske dobe so se nazori o bistvu risanja razširili in utrdili. Stari nazor, da je risanje zgolj spretnost, se je moral umakniti pravilnejšemu, da je risanje izraževalno sredstvo, jezik. Najuglednejši pedagogi so izjavili, da moramo kreniti na polje »umetniške vzgoje«, ki ji je risanje središče. Na to stališče se je postavil

¹⁾ Pedagoški Letopis. II., str. 96 sl.

tudi Prang v svojem najnovejšem delu. Geometrije se je otresel in geometrijski tvori mu rabijo iz večine le še kot »tipiške oblike«.

Knjiga je razdeljena na 2 dela. *Prvi del* obsega 1. in 2., *drugi del* pa 3.—8. šolsko leto. Zahteva se trojno risanje: 1) po naravi (representation), 2) ornamentalno (decoration), 3) konstruktivno (construction). Učence dovesti do tja, da znajo gledati, mu je največje važnosti z ozirom na Ruskinov izrek, da je med 1000 ljudmi komaj eden, ki zna gledati.

Prvi del obsega to-le tvarino:

I. Opazovanje barv.

II. Opazovanje oblike.

III. Stavljanje in urejevanje.

IV. Modelovanje ila.

V. Spominsko risanje, ilustriranje in domiselno risanje.

Ta odstavek je posebno zanimiv.

VI. Slikanje.

VII. Vaje v izrezavanju barvastega papirja.

VIII. Zgibanje papirja.

IX. Gledanje in risanje.

X. Slike.

XI. Delo z iglo.

XII. Učni načrt. Podrobni učni črteži za 1. in 2. šolsko leto obsegajo 33 tednov ter so po mesecih urejeni, a snov je prikrojena po letnih dobah.

Drugi del: 3.—8. šolsko leto: V splošnem delu razpravlja Prang smoter in smer umetniške vzgoje. — Glavni oddelki umetniške vzgoje: Risanje po naravi. Slikovita kompozicija. Nameščanje modelov ali skupin. Perspektivno prijavljanje teles. Izvršitev. — Ornamentalno risanje. — Konstruktivno risanje, — Kompozicija. — Vzgoja estetiškega razsojevanja v umetniško-obrtniškem smislu. — Praktiški migljaji.

Tretje šolsko leto: 1) Trave in klasje. — 2) Vejica s sadovi. Posamezen sad. — 3) Kuhinjska zelišča. — 4) Žoga. Pletenica. — 5) Vejica v kozarcu. — 6) Človeška postava (Rdeča Kapica). — 7) Krogla, kocka, valj. — 8) Prva kompozicijska vaja. — 9) Druga kompozicijska vaja. Škotski vzorci. — 10) Pletenice. — 11) Živali. — 12) Čeden predmet vsakdanje rabe. — 13) Polobla, štirjaška in tristrana prizma. — 14) Tretja kompozicijska vaja. Pokrajina. — 15) Spomladanske cvetice.

Četrto šolsko leto: 1) Listnata vejica. — 2) Vejica s sadovi. Posamezen sad. — 3) Lepi predmeti. Tihožitje. — 4) Hiše. — 5) Deček z zastavo. — 6) Skupina geometrijskih teles. — 7) Prva kompozicijska vaja. — 8) Druga kompozicijska

vaja. Pokrajina, poslopja v belo-črni tehniki. — 9) Klobuk, čepica. — 10) Knjige. — 11) Ptice. — 12) Človeška postava. — 13) Tretja kompozicijska vaja. Korice. — 14) Vejica mačic.

Peto šolsko leto: 1) Cvetica (marjetica). — 2) Metulji. Hrošči. — 3) Priprosta pokrajina. — 4) Človeška podoba. — 5) Stožec. Piramida. — 6) Tihožitje. — 7) Prva kompozicijska vaja. Vrata. — 8) Druga kompozicijska vaja. Pokrajina. — 9) Umeten predmet. Vaza. — 10) Stolpi. — 11) Vaza ali skupina vaz. — 12) Narcisa.

Šesto šolsko leto: 1) Vejica z jagodami. — 2) Drevesa. — 3) Kocka. Štirjaški steber. — 4) Knjiga. Stol. — 5) Človeška oblika. — 6) Stolpi. — 7) Vaza s krizantemo. — 8) Vrč. — 9) Živali. — 10) Spomladne cvetice. — 11) Kompozicijska vaja. Pokrajina.

Sedmo šolsko leto: 1) Žitna bilka. Koruza. — 2) Drevesa. — 3) Štirjaška in tristrana prizma. — 4) Hiša. — 5) Človeška oblika. — 6) Tihožitje. — 7) Živali. — 8) Cvetica. — 9) Kompozicijska vaja. Pokrajina.

Osmo šolsko leto: 1) Drevesa. — 2) Stožec. Piramida. — 3) Stolpi. Strehe. — 4) Človeška oblika. — 5) Kot v sobi. — 6) Cvetice. — 7) Posode. — 8) Ptice. — 9) Kompozicijska vaja. Pokrajina.

Navedel sem tvarino knjige, da se razvidi obilica gradiva. Kako je obravnavano, se ne da opisati; to čitaj vsak sam. Zopet sem prelistal knjigo — v kolikič, ne vem — sem ter tja prečital kak odstavek, ogledal kako podobo, a zdaj in vselej me prevzame ta knjiga kakor kak umotvor. Saj ona je umotvor. Umetniški duh mi veje iz vsake vrstice in ves njen milieu je pravi umetniški, ne suho didaktiški. Ali baš to me spomni žalostnega nedostatka; res, knjiga je pisana z umetniškim čutom, a oživotvorjenje njenih idej zahteva umetniški vzgojnega učiteljstva — kje ga imamo mi!? Na katerem učiteljišču se vzgaja?

Ali baš zato pravim in pravim: Vzemi, učitelj, čitaj in zopet čitaj! — Naj bi ne bilo učitelja, ki bi ne bil natančno proučil Tadda in Pranga!

Kuhlmann Fritz, *Neue Wege des Zeichenunterrichts*. Dritte, unveränderte Auflage. Stuttgart. Effenberger. 1904. (Cena 1'80 K.)

Mala brošurica prinaša na 48 straneh predavanje, ki ga je imel pisatelj dne 8. julija 1902 v Stuttgartu v prilog modernemu risanju, in je med najinteresantnejšimi spisi, kar jih je izšlo v obrambo modernega risarskega pouka. Njega vrednost povečajo mnogoštevilne podobe. Vsem priporočam to brošuro

najtopleje, prijateljem in nasprotnikom modernega risarskega pouka. Knjiga je pisana zanimivo in tako prepričevalno, da bo gotovo povečala število prijateljev.

Wehrenfennig G., *Der kleine Zeichner*. Trst. 1901—3. Samozaložba. Elementarne vaje 0·60 K. I., II., III. zv. à 1 K.

V vsakem zvežčiču je 100 življenskih oblik, večinoma čedno in pravilno risanih. Kot zbirko gradiva jih lahko priporočam, nikakor pa ne morem odobravati njih »genetsko-razvijajočega« postopanja, obstoječega v predrisavanju in uporabi kar največjega števila pomožnic. Tadd pravi: »Čim več pomožnic in konstrukcij uporabljamo, tem potrebnejše nam postanejo«.

Berghofer Hans, *Das Zeichnen nach der neuen Methode für Volksschulen und für den Selbstunterricht*. Neusiedl bei Pernitz. 1903. Samozaložba. Cena 1 K.

V skrajno nepravilni, da naravnost napačni obliki nam nudi ta brošura na 128 litografovanih straneh gradivo za prva tri šolska leta. Na prvih 17 straneh so predvaje, na naslednjih do 500 življenskih oblik z obligatno geometrijsko primesjo.

Človek komaj verjame, kaj danes vse plove pod zastavo nove metode. Teoretiški znajo razni avtorji »reformatorskih« del kaj dobro ono molitvico o harmonski vzgoji vseh človeških sil, ali da bi nam to v dejanju pokazali, v to jim nedostaje volje ali sposobnosti. Tak »metodik« zbere nekaj naravnih oblik, potem pa reče: »Tole riši, učitelj, na tablo, učenci pa naj rišejo za teboj«. To je njih vzgojevalnost!

Tehniške spretnosti v risanju s peresom Berghoferju ne odrekamo, ali kaj to pomore, ko je v strašanskem boju z najenostavnejšimi pojmi perspektive. Da bi taki nesrečneži opustili vsaj risanje živali in človeškega lica! Stvor 344 na str. 74. je menda riba, če ni kaj drugega. In pa štev. 448. na str. 97. in 496. na str. 125. tudi le — spominjajo na ženske glave!

V eni točki pa pritrdimo Berghoferju prav odkrito, da je namreč uporaba pripomočkov pri risanju nemoralna, ker povzroča varanje samega sebe.

Peerz R. E., *Das Zeichnen nach der Natur a) in der Stadtschule, b) in der Landschule*. Ponatisk iz »Zeitschrift für das österr. Schulwesen.« Dunaj 1903. Tempsky. (Cena 1 K.)

Knjižice ni pisal risar strokovnjak, a večč metodik. Vzpričo tega razumemo njene vrline in njene nedostatke. Na učni sliki nam kaže pisatelj, kako bi se postopalo pri obravnavanju *ravnila*. Z občno metodiško potjo se strinjam popolnoma. Tudi v posameznih točkah metodiškega postopanja je veliko dobrega; opozorim posebno na odstavek »Eigentliches Zeichnen«. Odločno

pa se moram upreti pisateljevi zahtevi, naj se uvede ravnilo kot pripomoček v prostoročno risanje. Zahtevano, da prostoročno risanje bodi res prostoročno, imenuje on predsodek. — Čudno! Pri nas so pripomočki v risanju prepovedani, v Nemčiji dovoljeni; društvo avstrijskih risarskih učiteljev je naučno upravo zaprosilo, naj se risarski pripomočki pripuste, društvo nemških risarskih učiteljev pa nasprotno, naj se opuste. Čeprav moramo te pojave kolikor toliko zapisati na rovaš človeške upornosti, ki rada kritikuje vse obstoječe, kažejo nam izkušnje res, da v Nemčiji vzlic dolgotrajni uporabi pripomočkov pri risanju niso dosegli nič boljših uspehov kakor mi, ki smo risali brez njih. Neuspehi niso bili odvisni od pripomočkov, njih vzroki so tičali v stvari sami, v mrzli ornamentalni metodi; saj je pri njej bilo vse eno, je li kdo rabil pripomočke ali ne, njegov duh je ostal v obeh slučajih prazen.

Pri risanju po *naravi* pa moramo pripomočke strogo odklanjati. Rišoč po naravi, mora risar neprestano posamezne točke predmeta primerjati glede njih medsebojne lege v vertikalnem ali horizontalnem smislu. Jasno je torej, da mora biti čut za vertikalno in horizontalno smer v njem kar najkrepkeje razvit, a celo odrasli so v nedvojbeni označitvi vertikalne smeri često neverjetno nesigurni. Da se čut za vertikalno in horizontalno smer v učencih razvije, mora biti ena glavnih zadač risarskega pouka. Le na svojo roko in na svoje oko se mora zanašati risar. Do te zmožnosti privedemo učence le, ako jih popolnoma poneodvisnimo od pripomočkov. Zato je uvedba takozvanih avtomatskih vaj docela upravičena. Čudno se mi zdi, zakaj smo pri vsakem drugem predmetu učencem nujali prilike do mnoge vaje, le pri risanju smo zahtevali, naj rišejo precej na čisto kolikor mogoče dovršeno krožnico ali elipso ali premočrtno obliko, ne da bi jim pustili časa, da bi se tudi utegnili vaditi v proizvajanju za to potrebnih elementov. Z avtomatskimi vajami jim dajemo to priliko; naposled nam ne bo treba niti misliti na pripomočke, če so si učenci po neprestanem, večletnem vežbanju osvojili elementarne oblike, osobito krog, premico in elipso tako, da jih kar avtomatski proizvajajo. Kdor hoče znati res risati, to se pravi, svoje vtiske, svoje dojme, svoje predstave in misli jasno in krepko izražati, tega roka mora biti popolnoma odvisna od volje in voljna, slediti brez težave risarjevemu namenu. Zato opetovano poudarjamo: v prvi vrsti je potrebno, odreči se od vsega početka pripomočkom. To je važno disciplinovanje samega sebe, ki ni nikjer tako potrebno kakor pri umetnosti.¹⁾

¹⁾ Le pomislimo, kakih in kolikih vaj je treba pri igranju na glasovir ali pri sviranju na gosli, preden postanejo prsti prosti in poslušni edino le volji igralčevi.

Opomniti moram še nekaj. Zagovorniki pripomočkov pri risanju se še niso povzpeli do pravega naziranja o bistvu risanja, naj tudi za drugimi pobirajo stopinje, češ, risanje mora postati izraževalno sredstvo, t. j. jezik. Taki so brez lastne krivde; kajti od pamtiveka privzgojeni jim nazor, da je risanje spretnost, jih je prevzel tako, da se ga kar ne morejo otresti. To vem iz lastne izkušnje: dokaj dolgo časa je trebalo, preden sem ne le z duhom spoznal, da je risanje kaj več nego gola spretnost, temveč to tudi popolnoma vsesal v svoj čut. Dotlej sem bil uverjen tudi jaz, da naj se brez kvara rabijo pripomočki. Bili smo pač vsi v sponah blažene geometrijsko-ornamentalne metode, lebdele so nam neprenehoma pred očmi tiste dolge preme pomožnice in neštnevilne krožnice, brez kojih ni možno, tako smo mislili, narisati česa količkaj čednega. Na eksaktnih matematiških oblikah nas je seveda neprijetno dirnila najmanjša nepravilnost in učinek risbe je bil povse odvisen od lepote in pravilnosti črt. To mišljenje smo prenesli nehote tudi na pravo risanje, t. j. na risanje kot jezik. Tudi tukaj smo hoteli meriti vse le z merilom lepote-pravilnosti, pa prezrli smo, da lepota in pravilnost nista glavni svojstvi dobre risbe, temveč *izrazitost*. Kako trpke oblike imajo Dürerjevi lesorezi, a koliko nadkričujejo gladke proizvode kakega Furinija, Procaccinija ali Karla Dolcija! Ali vzemimo primer iz današnjih dni: Oberländerjeve risbe v »Fliegende Blätter« izvestno niso tako lepe kakor postavim Zopfove ali Wählejeve in vendar, kolika izrazitost! Zato pa je Oberländer vsekako najboljši risar v »Fliegende Blätter«. Flörke smatra v svoji knjigi »Zehn Jahre mit Böcklin« Oberländerja celo za edinega nemškega umetnika sedanje dobe, ki se more vzporediti z Böcklinom; ceni ga nad Lenbacha in Klingerja in to vse zaradi izrazitosti njegovih risb.

Glede *izbora snovi* moram omeniti, da je preenostranski. Peerz obdeluje le dvodimenzionalne predmete. A na ti stopnji ne smemo obstati. Sicer govori tudi o nazorni perspektivi in navaja proti koncu nekaj tridimenzionalno se pojavljajočih predmetov (št. 92, 93, 94), ali to je premalo. Vsaj v šestem, če ne že v petem šolskem letu, je neobhodno potrebno učence resno uvesti v perspektivo; saj jih moramo upeljati v shvatanje prostora.

Stališče, katero zavzema Peerz napram pouku v ornamentalnem risanju, je pravilno, ali dandanes, ko je učiteljstvo samo še premalo umetniško naobraženo, težko izvedljivo. — Jasno pa ni Peerzu bistvo ornamenta samega. Na str. 31. pravi: »(Rastlinski) listi se stilizujejo, vzporedijo in risba se obrobi«. To ni res. Ornament se ne sme najprvo narisati in potem poljubno obrobiti; okrasek ni slučajni privesek, ampak pril-

goditi ga je podanemu prostoru in namišljen mora biti za nameravano svrho in nameravano snov.

V obče pa knjižico lahko priporočim.

Marin J., Risanje v ljudski šoli. 34 listov. 90 predvaj, 400 vzorcev iz življenja in narave, 68 okraskov. Maribor 1903. V lastni založbi. Cena 4 K.

V teoretiškem delu razvija pisatelj svoje nazore o novodobnem risanju, podaja nekaj dobrih metodiških in stvarnih migljajev, kaže v 10 učnih slikah svojo pot, razdeli snov v učnih črtežih za razne kategorije ljudskih šol in sklepa z pravico o barvanju.

Utemeljevanje potrebe risanja po naravi je prav dobro in tudi specialno-metodiški migljaji so v obče pravilni. Ne morem pa biti nazora pisateljevega, češ, da ima risanje s čopičem skoro izključno tehniško in artističko vrednost, a ne pomena za splošno in umetniško vzgojo. Nasprotno! Baš iz vzgojnih vzrokov se priporoča risanje s čopičem. Ta tehnika, ki sili učenca k natančnemu opazovanju in k dobro premišljenim potezam, je izborno sredstvo za disciplinovanje samega sebe. Učenci si po nji pridobe sigurno in lahko roko hitreje in bolje kakor po vsakem drugem načinu. — Risanju s čopičem se pripisuje v pedagogiki doslej prej prenizka kakor previsoka cena; a prav tako bi bil tisti enostranski, ki morda hoče, da se riši le tem načinom.

Risanje z estompom (Wischer), ki sta ga uvedla brata Dupuis, opušča se bolj in bolj; Lukas-Ullmann pravita po pravici, da je ta tehnika preveč šablonska.

Svoje misli o pripomočkih sem že povedal. Tudi jaz se strinjam s tem, da učence vadimo zgodaj rabiti risalno orodje, toda ne pri prostoročnem risanju. Saj se nam nudi drugod več prilike za to, n. pr. pri zemljepisnem, osobito pa pri geometrijskem pouku. Tu se naj riše izključno s pripomočki; njih sigurna uporaba je iz drugih ozirov velike važnosti.

Odstavek »metodiški in stvarni migljaji k posameznim listom« mi v celoti prija. Nejasna mi je opomnja, da bodo listi za višjo skupino imeli zadaj natisnjena navodila v rabo učiteljem in učencem. Mari naj se to pravi, da bodo ti ornamentalni listi služili učencem za predloge? Potem smo tam, kjer smo bili! — Ornamentalno risanje je treba vse drugače učiti. Pod navodilom učiteljevem poskušajo učenci sami porabiti v primeren okrasek naravno obliko, ki so jo preje že risali. Pač zahteva to umetniško naobraženejšega učiteljstva kakor je sedanje; vendar bi ob dobrih vzorcih tudi zdaj že lahko tako postopali, ko bi učiteljstvo hotelo in moglo izpolniti svojo nedostatno risarsko naobrazbo.

Preidimo k najvažnejšemu delu, k *učnim slikam*. Prva učna slika nam kaže to-le pot: Tu vidite mizno pločo od strani kot debelo črto — jaz naredim na tabli tudi debelo črto, ravno ležečo — kakor ležeča stranica table — tako! Oboda ne bomo risali; saj imamo tudi mize brez oboda. Kje pa? »Na vrtu, pod drevesom, v gostilni.« Ali noge bodemo risali. Če noge od daleč ogledujemo, vidijo se nam tudi kakor prav debele črte, tako jih bomo tudi narisali. Glejte! nekoliko od roba ploče nastavim in potegnem navzdol navpičnico; to bodi leva sprednja noga — ta pa je, kakor smo preje zmerili, krajša od ploče. Na enak način naredim desno nogo — tako — in miza je gotova! Zdaj bi pa rad videl, če bodete tudi vi to zadeli. Pisala in tablice ven — 1, 2, 3! Zdaj rišite!

Je li potreba učenca ob povodcu voditi? Se li tem načinom vzgajajo duševne sile? Pač ne. Zato postopajmo n. pr. tako-le:

Ko se je miza natančno ogovorila in premotrila, veli učitelj učencem narisati jo na tablice. Pri tem bo lahko opazil, da na ti stopnji (1. šol. leto) ni eden ne bo ogledoval mize, temveč vsi bodo risali na pamet; in vendar bo večina učencev, če ne vsi, risala mizo nekako tako, kakor je gori opisano. — Učitelj vzame potem najboljšo in najslabšo risbo in rektifikuje na teh dveh predstavo učencev razvijajočim potom. Pri tem lahkem predmetu bode gotovo zadostovalo enkratno rektifikovanje; sicer se pa ponavlja po potrebi. — Zdaj riše eden učencev na tablo. Ta risba se upodablja oč-razvijajočim postopanjem popravi, tako da učenci najdejo sami pravo obliko; potem se risba zakrije in učenci rišejo na novo na pamet, primerjanje z zopet odkrito risbo pokaže pogoške in šele zdaj rišejo učenci na čisto in sicer večkrat. — Tako postopajoč bomo učenčeve sile vse drugače razvijali; gorenja pot goji risanje le kot spretnost, naša pa kot izraževalno sredstvo — kot jezik.

Zakaj bi pa ne risal učitelj na tablo, da učenec vidi, kakšna bodi risba? Zato ne, ker učenec potem riše le risbo, na predmet niti ne misli. Še slabša metoda je, če učenci rišejo za učiteljem sproti črto na črto; to bi bilo tisto mehansko prerinovanje, ki se mu vendar hočemo izogniti vsi.

Ugovarjalo se mi bo, da mora učenec vendar videti o predmetu dovršeno sliko, ki mu jo more dati le učitelj. Zakaj pa ne? Učitelj naj prinese risbo na papirju že s seboj in jo o pravem času pritrđi na tablo n. pr. zraven popravljenih učenčevih risb. Pa še to bo navadno odveč.

Sedma učna slika je dobra; tudi z VIII.—X. se strinjamo. V zadnjih treh se kaže perspektivno risanje.

Vzorci so prav čedno in iz večine pravilno risani. Na prvih treh listih imamo množico oblik, za avtomatske vaje prav prikladnih; vendar bi jaz ne začel s premico, temveč s krožnico.

Toplo priporočam vzorce kot zbirko gradiva; vsaka šola naj bi jih imela med svojimi učili. Uporabljati se ne smejo tako, kakor jih je tisti tovariš, ki je kar celo 3. vrsto lista V. narisal na tablo, tako da so bili hiša, tablica, predalnik in boben enako veliki, in je tako pustil tudi učence risati v risanke.

Thieme-Elsner, *Anleitung zu Skizzierübungen*. Zusammengestellt aus Handzeichnungen von Künstlern. III. Deveti natisk. Dresden-Wien. Müller-Fröbelhaus, 1904. Cena 6 K.

Na 40 listih je nad 100 skic v izvrstnih reprodukcijah in 12 strani besedila. Namenjeni so učencem, pa ne v prerinavanje, temveč spodbuditi hočejo mladega risarja, da poišče sam in nariše slične skupine ali slične dogodke v naravi in okolici (str. 5.). Prerinavanje ima izvestno tudi svojo vrednost, toda šele ondaj, ko je risar že precej siguren v risanju po naravi; potem prerinavanje ne bo več le mehansko delo, risar bo razumno sledil mojstra, opazujoč, kako je on to in to izrazil.

Najbolj priporočam knjigo učiteljstvu samemu v lastno izobrazbo. Izvrstno mu bo služila. Če bi pa komu za začetek bila ta stopnja previsoka, naj si omisli: Thieme-Elsner, *Skizzenhefte für Anfänger*, I, II. à 1.50 K (avstrijska izdaja).

Lukas - Ullman, *Elementares Zeichnen nach modernen Grundsätzen*. Eine theoretisch - praktische Anleitung für Schulzwecke. I. Dresden-Wien. Müller-Fröbelhaus. (1904. Cena?)

Ta najnovejši proizvod modernega risanja obseza teoretiško navodilo za celo ljudsko šolo in v praktičnem delu 24 listov gradiva za I.—IV. šolsko leto. Namen mu je, prilagoditi Taddove in Prangove ideje našim razmeram, kar se je pisateljema tudi v obče dobro posrečilo. Izvzemši ilustrovanje in rezljanje obravnavata vse panoge novodobnega risanja. Zakaj je prvo dvoje izostalo, ne vem: po mojem mnenju je dosti važno, da bi se na ti stopnji ne smelo prezreti. Pri modelovanju priporočata pisatelja »plastilino« mesto glin, s čimer se popolnoma strinjam. — Ne razumem pa, zakaj bi se naj oberočno risanje omejilo in vsaj na nižji stopnji gojilo le v zraku; ako priznamo upravičenost teh vaj, zakaj bi jih ne gojili takoj iz početka na tabli? Iz vzgojnih razlogov so vendar uvedene te vaje in imajo tudi praktično vrednost.

Ker stojita pisatelja na temelju umetniške vzgoje, umljivo je samo ob sebi, da priporočata tudi motrenje umotvorov, osobito kar jih je v domačem kraju: cerkev, rotovž, spomenike itd. Spominsko risanje, prostoročno risanje in risanje s čopičem naj se pridno goji. Vaje z barvami je treba kar le možno zgodaj pričeti: v prvem in drugem šolskem letu s pisanim

papirjem in barvastimi svinčniki, v tretjem ali četrtem letu pristopijo vodene barve. — Pri ornamentalnem risanju se góji samotvornost. — Ker je po učnih načrtih risanje spojeno z oblikoslovjem, naj se uvede tudi tehniško risanje, a vadi naj se v geometrijskih urah. Sploh se naj pri drugih predmetih risanje pridno goji; priporočila vredna je upeljava skicnih knjižic in zvezkov.

V predgovoru k praktiškemu delu poudarjata pisatelja izrečno, da vzorci niso nikakor namenjeni za prerinavanje, temveč naj služijo le učitelju kot zbirka gradiva, a učenci naj pod učiteljevim navodilom najdejo sami pravo obliko. Tvarina je sestavljena po šolskih letih in oblike so vzorno izvedene; osobito dobro došli bodo listi 5., 11. in 14., ki v izborni reprodukciji kažejo z barvastimi svinčniki risane predmete. List 22. ima vaje s čopičem, pri katerih se lahko uporabi šolska tinta. — Za vsako šolsko leto je določena snov v modelovanju.

Knjigo je pisala praktiška izvežbanost in umetniška razboritost, zato jo z veseljem pozdravljamo. Učiteljstvo naj poseže po njej: postati mu hoče siguren voditelj, potreben v sedanjih časih, ko še vse vre in kipi na risarskem polju.

Schirmer A., *Freihandkörperzeichnen und seine Anwendung auf das Zeichnen von einfachen Stillleben, Pflanzen und Ornamenten. Für allgemein bildende Schulen. Mit 64 Tafeln.* Stuttgart. Wittwer. 1900. (Cena ?).

To je nadaljevanje istega pisatelja knjige: *Das elementare Zeichnen in je 15 Aufgaben für Freihand- und geom. Zeichnen.* Mit 16 lith. Tafeln. Cena 3:50 M.

Knjiga je tako razpredeljena: A. Splošni del. B. Specijalni del. I. Elementarno risanje teles. (Vse je preveč konstruktivno!) II. Uporabljeno telesno risanje: 1.) Risanje predmetov, kakor jih sestavljamo v tihožitjih. 2.) Risanje rastlin. 3.) Risanje okraskov.

Knjiga zastopa n. pr. ta - le načela: V enem risarskem oddelku bodi k večjemu po 25 učencev. — Perspektivsko risanje se poučuj v tem sporedu: 1.) Kratek, priprost pogovor o geometrijski obliki; 2.) risanje na stekleno pločo; 3.) razgovor o tej podobi in primerjanje z likom ter izvajanje perspektivskih zakonov; 4.) določitev, kako bo treba risati; 5.) risanje. — Barvati ne pusti prima, temveč večkrat (!) — Risalnica bodi temno obojena (prilичno v indijskem rudečilu). — Rastlinsko risanje po mavčnih odlivih (!).

Risbe na 64 listih so lepe in skupine čedno sestavljene. A v knjigi je tudi dokaj zastarelega.

Lichtwark A., Die Erziehung des Farbensinnes. Drugi natisk. Berlin. Cassirer. 1902. Cena 2-50 M.

La couleur s'apprend, pravijo Francozi, »barva se nauči,« to se pravi, da se more razviti v človeku ležeči čut za barve, ki mu je prirojen. Naše oči ne občutijo barve zmiraj enakomerno, eno oko vidi navadno za malo stopnjo mrzleje. S posnemanjem barv minolih vekov celo izgubimo originalen in samostojen občutek za barve. Le ono oko, ki se je naučilo iskreno motriti naravo, si obdrži napram umotvoru svojo samostalnost. Ko se govori o tiču, žuželki, cvetici, pokazivajmo tudi na krasoto njih barv. — Barvni čut se góji tem-le potem: najprej s pomočjo naravoznanstva, potem narodoznanstva, nato na umetnem obrtništvu (najpreje v keramiki), končno šele z zbirko slik.

Knjiga je pisana, kakor pač piše Lichtwark, ki po pravici sluje kot essayist.

Izmed njegovih mnogobrojnih spisov kratko navedem še te-le:

Die Seele und das Kunstwerk. Böcklinstudien. 1902. 2-50 M. — Palastfenster und Flügeltür. 1901. 4 M. — Drei Programme. 1902. 3 M. — Aus der Praxis. 1902. 4 M. — Makartbouquet und Blumenstrauß. 2-20 M. — Blumenkultus. Wilde Blumen. 3-20 M. — Wege und Ziele des Dilettantismus. 2-20 M. — Vom Arbeitsfelde des Dilettantismus. 2-50 M. — Die Wiedererweckung der Medaille. 3 M. — Deutsche Königsstädte. 3 M. — Die Bedeutung der Amateurphotographie. 10 M.

Crane Walter, Linie und Form. Leipzig. Seemann. 1901. (Cena?)

Imenitni ilustrator je zbral svoje misli o potezi in obliki — brezdvomno njih najpoklicanejši interpret — in jih nudi čitatelju v prelestni, da, mamljivi besedi. Težko se ločimo od knjige, ki je brez dvojbe eden najzanimivejših pojavov na risarskem polju. Preobširna je, da bi se mogel spuščati v presojo njene vsebine; le to pravim: vzemite in čitajte, žal vam ne bode!

Kimmich K., Die Zeichenkunst. Methodische Darstellung des gesamten Zeichenwesens. Leipzig. Göschen. 1900. Cena?

Knjiga obravnava, kakor že naslov pove, vse panoge risarske stroke. Da cenjeni čitatelj vidi, kaj vse obsega in kdo je sodeloval, prepisem naslove oddelkov:

I. del: Predgovor. — *Lange*: Razmerje umetnosti do narave. — *Kull*: Risanje za deco. — *Micholitsch*: Početno risanje po ploskovnih okraskih. — *Kimmich*: Linealno risanje.

— *Stelzl*: Početno risanje po naravi. — *Vonderlinn*: Projektivno risanje. — *Trunk*: Perspektivno risanje. — *Cammissar*: Risanje rastlin. — *Naumann*: Očrtanje in stilizovanje rastlin.

II. del: *Möller*: Nauk o okraskih in o slogu. — *Saint-George-Fürst*: Risanje okraskov v šolah za žensko rokotvornost. — *Fischer*: Risanje pokrajin. — *Möller*: Risanje človeškega telesa. — *Kull*: Risanje živali. — *Hupp*: Risanje grbov. — *Micholitsch*: Risanje na spomin. — *Anděl*: O rabi barve.

Razun nekaterih zastarelih nazorov nudi knjiga obilico zanimivega in porabnega gradiva.

Blachfelner J., *Der zukünftige Elementarzeichnenunterricht*. Dunaj. Lastna založba. 1901.

Osem strani — slame in plev!

Hipp Johanna, *Der Zeichenunterricht für Mädchen*. Ein Lehrbuch für Volksschulen, höhere Schulen und Familien. Strassburg. Bull. 1900. 1903. Cena 8.40 K.

Šola v obče ne sme ločiti risanja za deklice od onega za dečke. Kot pripomoček pri ročnih delih pa zasluži omenjena knjiga vse priznanje. Izborna navodila daje n. pr. za samostojno okrašenje podanega prostora v vseh tehnikah ženske rokotvornosti. Učiteljicam ženskih ročnih del, ki name ravajo gojiti samostalnost, je zato ta knjiga izvestno najboljši in najzanesljivejši vodnik, kar jih poznam. Mnogobrojne izvrstne risbe povečajo nje vrednost.

Huberich K., *Die erste Stufe des Freihandzeichnens nach der Natur*. Vorschläge zu einer Behandlung des elementaren Freihandzeichnens an höheren Lehranstalten, Mittel- und Volksschulen als Vorstufe für das perspektivische Freihandzeichnen. Stuttgart. Effenberger. 1900. 26 str. in 9 tabel. Cena?

Kdo ne bi grajal učitelja, ki nariše n. pr. cvetico, ki jo imajo učenci v roki, na tablo in zahteva, naj učenci rišejo po ti risbi? To ni risanje po naravi!

Schoop U., *Der Schulzeichnenunterricht und das Zeichnen nach der Natur*. Zur Reform des Zeichenunterrichtes. Zürich. Hofer & Co. 1901. 41 str. in 8 podob. Cena?

Schoop je objavil že več risarskih del, ki imajo v Švici precejšnjo veljavo. Kdor se hoče poučiti o ondotnih nazorih o modernem risanju, sezi po tej knjižici. Pravi zastopnik novodobnega risanja v Švici pa je dr. Wettstein.

Muthesius Herman, *Der Zeichenunterricht in den Londoner Volksschulen*. Gotha. Thienemann. 1900. 19 str. in 7 tab. Cena 1.40 M.

Knjižica poroča o stanju risanja na Londonskih ljudskih šolah, v katerih je iz večine uvedena Cookejeva metoda.

Steigl F., *Vorlagen im Stile der italienischen Renaissance*. Wien 1902. Cena?

Za prerasavanje namenjene predloge nam kažejo, da se baš ornamentalnega dela sme lotiti le jako vešč strokovnjak. Steigl je brez dvoma marljiv izdajatelj risarskih del in njegove predloge so bile tudi dobre, dokler je ostal v nižjih sferah, ki so mu znane. — S temi svojimi predlogami pa se je lotil tvarine, ki je nikakor ne obvlada. Ornamentika zahteva intenzivnih, dolgoletnih študij na licu mesta; drugače ne postane nikdo siguren v presojevanju raznih slogov. — V tem oziru Steigl ne stoji na trdnih tleh, kakor svedočijo njegove predloge; imel je namreč nesrečno misel, da je nekatere liste sam komponoval »v smislu italijanske renesance«. In tu se mu je n. pr. na prvem listu V. zv. primerilo, da se je med renesančne elemente vtihotapil pristno grški zavitek. Tudi se ne strinja z vzori dobre renesanse, če se pripusti, da poganja iz ene cvetke cela vrsta drugih enakih cvetk (l. 2. zv. V.). Harmonija barv je na »komponovanih« listih včasih naravnost barbarska. Posebno pa gine naše spoštovanje, ko najdemo med predlogami dva naturalistiška lista — stara znanca, ne da bi bila označena kot izposojena od Reißa in Ivane Beckmannove, temveč se ponašata kot pristna Steiglova umotvora.

Müller J., *Das Freihandzeichnen an Bürgerschulen*. 50 meist farbige Tafeln nebst begleitendem Text mit zahlreichen Stundenbildern. Dunaj. Lastna založba. 1902. Cena 50 K.

O delu ne moremo drugega reči, kakor: zastarela snov — zastareli nazori.

Chilla Leo, *Fliesenmotive*. Vorlagen für das Freihandzeichnen an gewerblichen Lehranstalten und Bürgerschulen. Enthaltend moderne niederländische und orientalische Fliesenmotive. 1. in 2. zv. Wien. Pichler. Cena à 15 K.

To so izborni vzorci za samostojno ornamentovanje v tej stroki.

Studnička A., *Enige Motive der Volksstickerei*. Reconstructionen. Sarajevo. Studnička & Co. 1898. Cena? 3 zvezki. I. Palmeta. — II. Intarzije. — III. Narodno vezenje.

Ta zbirka jugoslovanskih okraskov v dovršeni obliki se priporoča sama, ker je neizmerne važnosti za jugoslovansko ornamentiko.

Sodoma Ferd., *Das polychrome pflanzliche Ornament*. Wien. Pichler. 1902. Cena 15 K.

20 listov — kot predloge — obsezajoča zbirka je namenjena meščanskim in obrtnim šolam. Od predlog smemo najmanj to zahtevati, da goje dober ukus. Tega pa o Sodomovih nikakor ne moremo trditi. V barvah so iz večine brutalne in bijejo čestokrat vsem ornamentalnim principom v oči. Oglejmo si jih nekoliko поблиže. L. 1. ima neokusne barve, vejice se odcepljujejo druga od druge v 45° kotu, kar gotovo ne učinkuje prijetno. — V l. 4. presekavanja niso dosledno izvedena. — Na l. 5. (v besedilu je zamenjan z 8.) ima dvobarvne obrise; pregibi spodnjih listov so protismiselni, ker so težki deli zgoraj, namesto spodaj. Na dveh steblih je eden cvet. L. 6.: Enostavna vrsta; stebila so narobe zavita. L. 7.: Vrsta brez zveze; drugi list je preveč premočrten. L. 8.: Harmonija barv je slaba, spodnji listi so neprimerno zaviti. L. 9.: Po prekrepih obrisih so vrhni listi napram spodnjim pretežki. L. 10.: Cvetovi so dobro, listi in stebila pa slabo stilizovani. L. 13.: Listi so slabi, zvonček prevelik. L. 14. kaže 2 lasnici, ki ne spadata v ornament; listi so slabi. L. 19.: V zvezi listov vlada prava blodnja; metulji niso ni naturalistiški ni stilizovani.

Kolb & Gmelich. *Von der Pflanze zum Ornament*. Göppingen. Illig & Müller. 1902. Cena 45·60 K. Vsaka serija stane posamič 16·80 K.

To je izborno navodilo za samostojno okraševanje, obsezajoč 30 barvastih listov v 3 serijah po 10 listov in besedilo.

Sully James, *Untersuchungen über die Kindheit*. Übersetzt von Dr. J. Stimpfl. Leipzig. Wunderlich. 1897. 374 str. Cena 4.80 M.

»Mi ne poznamo dece«, pravi Rousseau. Še danes moramo priznati, da vse premalo poznamo otroško dušo, pa tudi spoznavanje, ki smo si ga stekli na temelju psiholoških analiz, je še zelo fragmentarno. Škotski psiholog Reid primerja korist, ki jo moremo črpati iz proučevanja detinske dobe z rezultati, ki vzklijejo iz sistematiških filozofskih spekulacij, pa prizna prednost psihologiji deteta. Detinska doba je zibel človeštva, tedaj je vsekako proučevanje te dobe prirodni in potrebni uvod v vsako psihologijo. Čudno je, da se je to zanemarjalo toliko časa. Izza zadnjega časa pa so se jeli psihologi, posebno ameriški, ruski in angleški, intenzivno baviti s proučevanjem

otroške duše od nje početka, seveda vedno potom opazovanja in eksperimentovanja. Med najveljavnejšimi izmed teh psihologov je Anglež Sully in navedena njegova knjiga je znamenita radi obilice opazovanj in ostroumnih refleksij. Za moderno pedagogiko posebno zanimiv je odstavek o pojavih umetniškega nagona, ker je baš proučavanje te strani dečje duše dokazalo potrebo, da se dosedanja vzgoja kot preenostranska izpremeni v vsestransko, ki so ji vzdeli ime «umetniška vzgoja».

Kar je Sully s tolikim zanimanjem gojil, to je podal tudi v tako zanimivi obliki, da nikomur ne bode žal, kdor to delo prečita.

Tracy Frederick, *Psychologie der Kindheit*. Leipzig. Wunderlich. 1899. 158 str. Cena 2·40 M.

Skoro bi se moglo reči: skrajšana izdaja Sullyja. Komur je Sully predrag, temu bo dobro došel i Tracy, ki stane polovico manj. Kakor v Sullyjevi so tudi v tej knjigi obdelane vse strani dečje duše.

* * *

V letih 1903. in 1904. so izšla še naslednja dela, katerih še nisem dobil v ocenjevanje:

Anděl A., *Der moderne Zeichenunterricht an Volks- und Bürgerschulen. Ein Führer auf dem Wege zur künstlerischen Erziehung der Jugend. I. 33 Tafeln mit Text.* Wien. Waldheim. 1903. Cena 4·50 K. Obseza avtomatske vaje in risanje s čopičem.

Götze C., *Methodik des Zeichenunterrichts in der Volksschule.* Hannover. 1903. Cena 1·20 K.

Kuhlmann F., *Bausteine zu neuen Wegen des Zeichenunterrichts.* Dresden. 1904. Cena 1·80 K + 1·20 K. V dveh delih obseza: I. Risanje s čopičem (14 listov). II. Spominsko risanje (4 listi).

— *Die Kunst des Skizzierens im Schulzeichenunterricht.* Mit über 100 Schüler- und Künstlerzeichnungen auf 12 Tafeln. Hamburg. 1904. Cena 2·40 K.

Meerkatz A., *Der Zeichenunterricht und seine neue Gestaltung.* Leipzig. 1904. Cena 0·72 K.

Micholitsch A., *Zur Reform des Zeichenunterrichts. Eine Kritik und eine Methode.* Mit 107 Illustrationen. Wien. Pichler. 1904. Cena 3 K.

Schneck E., *Das Malen nach Natur- und Kunstgegenständen. Eine Anleitung für den Unterricht im freien Zeichnen auf der Oberstufe allgemein bildender Lehranstalten.* Berlin. 1903. Cena 3·60 K.

Schubert, *Die Werke der bildenden Kunst in der Erziehungsschule.* Dresden. 1903. Cena 0·72 K.

Schum W., Praktische Anleitung für die Erteilung des Zeichenunterrichts nach der neuen Methode. Berlin. 1903. Cena 1·20 K.

Steigl F., Das Gesamtgebiet des modernen elementaren Zeichenunterrichts in Wort und Bild. Mit 130 Textfiguren und 16 Tafeln. Wien. Pichler. 1904. Cena 6 K.

Steinbach-Zierold, Neuer Lehrgang für den Zeichenunterricht in Volksschulen. Nach Grundsätzen künstlerischer Erziehung bearbeitet und in methodischer Weise dargeboten. I. Das erste Zeichenjahr. Dresden. 1903. Cena 1·50 K. — II. Das zweite Zeichenjahr. Dresden. 1903. Cena 1·50 K.

Stiepan O., Der Zeichenunterricht in den ersten fünf Schuljahren. Mit 11 Tafeln. Wien. Pichler. 1904. Cena 1·50 K.

Übel A., Über das Verhältnis des Kunstbildes zum Anschauungsbilde. Leipzig. 1903. Cena 0·60 K.

Walter K., Die Neugestaltung des Zeichenunterrichts. Positive Vorschläge. Ravensburg. 1903. Cena 0·96 K.

Wolgast H., Die Bedeutung der Kunst für die Erziehung. Leipzig. 1903. Cena 0·60 K.

d) **Petje.**

(*H. Družovič.*)

I. Zgodovina petja.

Petje je tako staro kakor človeški rod. Kakor sploh človeška prosveta, tako se je tudi petje razvilo iz najprimitivnejših, skoraj instinktivnih pojavov človeškega duševnega, v tem slučaju čuvstvenega žitja do današnje višine; vselej pa je bil z napredkom v duševnem življenju spojen tudi napredek v glasbi. Narodi z večjo prosveto so gojili in gojijo petje na drug način kakor narodi, stoječi še na nižji stopnji; estetiških ozirov iščemo in jih najdemo le pri prvih, izmed starih narodov n. pr. zlasti pri Grkih.

Grki so že spoznali pravo bistvo umetnosti sploh in so nam tudi prvi odkrili bistvo glasbene umetnosti. Glasbe niso gojili le v svrhu razveseljevanja ter poveličavanja raznih slavnosti, kakor je bila navada pri orijentskih narodih, ampak videli so v njej nekaj vzvišenega, skratka umetnost, ki so jo dojmili tako globoko, da še dandanes občudujemo njih teoretiško temeljitost na polju glasbe.

Najbolj izpopolnjena bila je pri Grkih ritmika; še moderni glasbenik se mora od njih učiti. — Grški spevi so bili enoglasni; večglasnost je bila tačas še neznana. Omeniti pa je, da je spremljal Grk svoje speve z glasbilo nekako polifonsko, ne unisono, kakor se je dolgo časa mislilo; spremljajoče glasbilo je končalo vedno s toniko, dočim je melodija lahko nehala tudi s terco ali kvinto. Nekateri spevi z instrumentalno spremljavo so se po srečnem naključju ohranili.

Zelo razvita je bila *grška glasbena teorija*; ona je podlaga, na kateri je zrastle današnja glasba. Iz grških tonovnih načinov so nastali pozneje cerkveni toni, ki so se rabili skozi celi srednji vek; iz njih pa se je razvil okoli 17. stoletja naš dur in mol.

Grški umetnik se je ravnal po geslu: Lepota ni le v veličastnosti, ampak veličastnost je v lepoti. Drugače *Orientalce*, *Egipčan*: radi tega ne najdemo v grški glasbi hrupa, ki so ž njim n. pr. Izraelci slavili Boga, ampak s prav malimi sredstvi znali so grški pevci očarati in vnemati srce poslušalčevo. Uvaževati nam je še, da so se grški spevi vsaj v početkih pomikali navadno le v obsegu ene oktave; a velik njih vpliv je bil mogoč, ker je bila grška glasba ozko in umetniško spojena s poezijo, s plesom in z dramatiko, in so se vse te umetnosti iz večine zlivale v bogočastje. Absolutne glasbe Grki do svojega propada niso poznali; njih priprosta godala so se rabila le v spremljevanje petja; saj tudi grške kitare in lire niso imele današnje izpopolnjene oblike.

Ker je ta narod uvidel pravo bistvo glasbe, ležeče v izrazu človeškega čustvovanja, nam je umevno, da je zapazil, kako učinkuje petje na človeško dušo. Zato se nam ni čuditi, da je bila Grkom glasba najvažnejše odgojevalno sredstvo pri mladini. Mladini blaži glasbeni pouk čustva; pa tudi govorica in zunanji pokret naj se pod vplivom glasbe razvija in oplemeniti; s petjem naj se mladež navdušuje za očetnjavo in njene junake.

Zadnji smoter so zasledovali osobito *Špartanci*, ki so korakali v bitko, pojoč posebne bojne pesni, ki so jih morali poprej pregledati in odobriti efori; le take so se smele popevati, ki so zamogle izpodbujati na boj. Že dečki so prepevali posebne speve, ki so jih navajali k pokorščini, pobožnosti in samozatajevanju. Gojitev glasbe v tem smislu je bil pri Špartancih edini način duševne odgoje, kajti ta narod je vpošteval v prvi vrsti telesno odgojo.

Drugače je bilo pri *Atencih*. Že *Solon* je bil zaukazal, da se mora vsak državljani uriti prav tako v glasbi kakor v gimnastiki. Če je oče v odgoji svojega sina to opustil, ni bil sin dolžan skrbeti na stare dni za očeta. — Dečki so začeli pohajati s 7. letom posebne glasbene zavode, kjer se je vršil

pouk ves dan. Najprej so se učili besedila spevov, nato napeva; poleg tega so se vežbali še v spremljevanju petja z glasbilom. O Sokratu nam je znano, da se je začel učiti glasbe v poznih letih; rekel je, da je vsekakor bolje, učiti se glasbe pozno kakor nikoli.

Platon je istotako zahteval pri pouku tesno združitev petja z gimnastiko; češ, kdor goji le petje, ta postane sentimentalni, drugi pa, ki se pečajo le s telesnimi vajami, postanejo suroveži. V prvih letih pouka (od 7. do 10. leta) morajo pač prevladati telesne vaje; pozneje je gojiti z vso vnemo glasbo. Mladenči naj se dovedejo do spoznavanja pravega bistva in lepote glasbe; pouk ima torej biti v pravem pomenu »muziški« — tako so ga imenovali Grki. Izključene so bile vse virtuozne umetnosti; uvideli so torej že Grki, da je atletika na glasbilih začetek propada umetnosti.

Glasba ne blaži samo posameznikov, ampak naj po Platonovih nazorih služi tudi državi, vzgajajoč ji vrle sinove.

Ko je bila uničena grška svoboda, propadala je tudi grška glasba. — *Rimljanom* je služila le v zabavo; radi tega se tudi Rimljan sam ni pečal z njo, ampak jo je prepustil sužnjem in tujcem. Kot odgojevalno sredstvo glasba pri Rimljanih ni prišla v poštev.

V tistih časih, ko je rimska država polagoma propadala, je začelo kaliti uprav v njenem središču novo življenje — krščanstvo.

Prvi *kristjani* so se shajali v podzemskih prostorih (katakombah) in drugih skritih krajih, da so bili varni pred krvoločnimi preganjalci. Tukaj so prepevali prve svoje speve v zahvalo in čast Bogu. Zibeli krščanske glasbene umetnosti nam je torej iskati v teh skrivališčih.

V početku so prepevali kristjani stare psalme Izraelcev; polagoma je versko navdušenje rodilo tudi nove speve, ki se odlikujejo po svoji svežosti in po posebnem značaju. Z godali jih niso spremljali. Pri službi božji so zavzemali najboljše pevci mesta kantorjev; ti so pričeli s petjem ter pazili na red. — Petju so se privadili tako, da so popevali kristjani kmalu tudi pri pojedinah, pogrebih, preganjanjih in drugih priložnostih.

Krščanska glasba torej ni nastala po kakem določenem načrtu, ampak se je razvila stopoma na podlagi novega življa. Razvijala se je počasi, a s krasnim uspehom. Glasba prve krščanske dobe je prava ljudska glasba, pač še v starih, sporočenih oblikah, pa pri tem prešinjena z novim, oživljajočim duhom.

Ko se je službi božji določila obredna oblika in so se povsod že stavile cerkve, treba je bilo tudi določiti pravila za cerkveno petje. Pevcem je bil odslej odmenjen poseben, vzvišen

prostor, iz katerega je nastal današnji kor. Za izvežbanje cerkvenih pevcev se je uvedel reden pouk v petju; tako so nastale prve pevske šole, prva že za papeža Silvestra I. (314 – 336) v Rimu. Po vzoru te šole, v katero so se sprejemali le nadarjeni mladeniči, ustanavljali so se slični zavodi tudi drugod. Pevci, ki so bili v cerkveni službi, so se vežbali edino v cerkvenem petju.

Velike zasluge za razvoj petja in cerkvene glasbene teorije ima v tej dobi sv. Ambrozij (umrl l. 397), ki zasluži ime utemeljitelja cerkvenega petja v *zapadni* cerkvi. *Vzhodna*¹⁾ cerkev pa je imela svoj poseben način petja pri službi božji; rabila se je tam n. pr. tudi instrumentalna spremljava petja, ki je zahodna cerkev tačas ni poznala.

Urejevanje bogoslužnega petja, ki ga je pričel sv. Ambrozij, je nadaljeval papež Gregorij Veliki (540—604). Nabiral je cerkvene speve, pomnožil jih z novimi ter poskrbel, da so se zabeleževali s posebnimi tonovskimi znaki. Vsakemu spevu je dal določeno obliko, ki se še dandanes rabi v cerkvenem ritualnem petju (gregorijansko petje). V njegovi zbirki (antifonar) se nahajajo tudi spevi izza prvih časov krščanstva. — Sv. Gregorij je skrbel tudi za izvežbanje cerkvenih pevcev. Ustanovil je v Rimu v ta namen pevske šole in ji je določil posebne dohodke. Nastanjena je bila v dveh poslopjih, pri cerkvi sv. Petra in pri Lateranu. Na teh zavodih je poučeval tudi papež sam.

Za gregorijanske speve je značilno, da jim je podlaga muzikalna metrika, dočim se naslanja ambrozijansko petje na poetiško metriko, ker je bil za sv. Ambrozija vpliv starogrške glasbe še velik. Gregorijanske melodije pa so se otresele prozodiških spon; pojó se tako, kakor se deklamuje. S tem je bila uničena zadnja vez s starogrško umetnostjo. — Ves nadaljnji razvoj glasbe je ozko zvezan z *gregorijanskim koralom*; na njem sloni vsa današnja glasbena umetnost.

Cerkev si je odslej prizadevala, da razširja svojo liturgijsko petje tudi po ostalem krščanskem svetu. Papeži so pošiljali v različne kraje menihe, ki so bili vešči petja; istotako so prihajali iz raznih pokrajin duhovniki v Rim, da se priučé gregorijanskemu petju. Karol Veliki je n. pr. sam pošiljal klerike v Rim ter zopet klical izvežbane pevce na svoj dvor in je ustanovil dvorno pevske šole, kjer je večkrat sam poučeval v petju. Pa tudi iz politiških nagibov je podpiral težnje cerkve: gregorijanski koral in enakomerni cerkveni obredi bi naj bili vez, ki bi družila raznovrstne narode pod njegovim žezlom. — Najiminitnejše pevske šole so bile ta čas v Metz in Soissons; glasovita je bila tudi samostanska šola v St. Gallenu.

¹⁾ Deloval je pa tam na polju cerkvene glasbe zlasti sv. Bazilij (umrl l. 379).

Karol Veliki je v izdatni meri skrbel tudi za pouk priprostega ljudstva in je v ta namen ustanovil takozvane parohijske šole, na katerih se je poučevalo tudi cerkveno petje; na ta način je bilo možno, da je prodrlo tekom časa liturgijsko petje tudi v ljudstvo.

Značilna prikazen na polju glasbe je v tej dobi Gvidon Aretinus (995—1050?). Užival je kot glasbenik tolik ugled, da so se mu pripisovale vse istodobne glasbene izumitve. Njegova glavna zasluga je, da je zboljšal sistem pisave noter se pečal osobito z metodo pevskega pouka. Da se dečki lažje nauče intervalov, uporabljal je pri pouku monohord in napev himne v čast sv. Janezu Krstniku; prva njena kitica se glasi:

Ut queant laxis
Resonare fibris
Mira gestorum
Famuli tuorum,
Solve polluti
Labbii reatum,
Sancte Joannes.

Napev himne je bil sestavljen tako, da je vsaka naslednja vrstica pričela z višjim tonom. Početni zlogi prvih 6 vrstic so tvorili takozvani *heksahord* (ut, re, mi, fa, sol, la). Vsa vrsta tonov, ki se je rabila pri petju (od G — e) se je delila v 7 heksahordov in sicer tako, da sta zloga »mi — fa« zaznamovala vselej polton (*mutacija*). *Solmizacija*, t. j. raba posameznih zlogov pri raznih pevskih vajah je delala učencem mnogo težkoč, ker isti zlog ni zaznamoval vsakokrat določenega tona; da se pouk olajša, so izumili učitelji kot nazorno sredstvo takozvano „*gvidonovo roko*“, t. j. narisano roko, ki ima na prstih zaznamovane posamezne tone z zlogi vred.

Solmizacija se je uporabljala pri pevskem pouku do 17. stoletja; šele v tem času nadomestili so se zlogi z današnjimi imeni not.

Glasba je uživala v srednjem veku kmalu vsestranski ugled; z njeno teorijo so se pečali učenjaki, ki so ji priborili veljavo znanosti, priklopivši glasbeno teorijo matematiki. — Na samostanskih šolah se je uvedel obvezen pevski pouk v vseh razredih, da se gojenci izvežbajo v cerkvenem petju. Pouk je bil izprva popolnoma mehanski; učitelj je zapel in učenci so ponavljali za njim toliko časa, da so si zapomnili napev.

Od petja popolnoma ločena je bila glasbena teorija, tvoreča z aritmetiko, geometrijo in astronomijo takozvani *kvadrivij*.¹⁾ Glasba se je poučevala na teh zavodih kot umetnost in kot

¹⁾ Včasih se je štela tudi skupno z gramatiko k triviju.

vednost, ki se ji lahko priuči vsak. To dvojno naziranje o glasbi je čisto pravilno; saj tudi dandanes govorimo n. pr. o glasbenih učenjakih.

Kakor v samostanskih, tako se je gojilo petje tudi v *katedralnih* šolah; poučeval ga je poseben učitelj (kantor).

Glasbena »vednost« se je predavala tudi na univerzah; že v 13. stoletju nahajamo na poedinih vseučiliških stolicah za glasbo. Ker pa se je glasbena teorija te dobe naslanjala le na starogrško in je bila zelo zavozlana, radi tega se je jela čimdalje bolj odtujevati pravemu namenu glasbe. Postopali so z njo učenjaki kakor z matematiko, vklepali so jo v ozke sponse, a uganjali tudi z njo simbolistiko.¹⁾

V tej dobi se povzdigne godba do *večglasnosti*: dose-danjima elementoma glasbe, ritmiki in melodiki, se pridruži še harmonija. Večglasnost pa zahteva, da se posamezni glasovi po dolgoti natanko označijo; zato se je morala nadelati pot tudi do menzuralnega (figuralnega) petja.

Posebne vrste pevci so bili v 12. in 13. stoletju francoski *trubadurji* in nemški *Minnesängerji*. Te neučene pevce, ki so peli kakor jim je narekovalo srce, je rodila tedanja romantska doba. Vitezi so jih sprejemali z radostjo; vsled vtiska, ki ga je delalo petje na poslušalce, so jeli tudi glasbeni pouk vpoštevati kot bistven del stanovske, vitežke naobrazbe. Potujoči pevci so poučevali mlade viteze, a še češče deklice v petju in pelo se je v vsaki vitežki družbi in zabavi.

Ko je viteštvo propadalo in so se razvijala mesta, odprlo se je petju pribežališče v meščanskih hišah. Tu so rokodelci z vso vnemo gojili petje, dasi srednjeveška mesta niso bila pravo polje za razvoj glasbe; kajti dočim je na viteških dvorih vladala svoboda, vklepalo se je v mestih vse, tudi petje, v ozke sponse postavnih, često ozkosrčnih določeb. Kaj čuda, da je tako petje že od početka nosilo v sebi kal propada, da je po kratkem procvitanju zamiralo in le životarilo, ponekod celo tja do 18. stoletja. — Meščanski „*mojstri*“ - pevci so ustrojili umetniška pravila po lastnem omejenem duševnem obzorju v naravnost zakonite določbe: kakor je treba za izvrševanje zakonov posebnih pooblaščenec, tako so skrbeli posebni pazniki, da so se godbeni »paragrafi« natanko izvajali. Društveni so se ločili v »mojstre«, »pesnike«, »pevce« in »šolske prijatelje«; ob nedeljah in praznikih so se shajali vsi v posebnih prostorih, kjer se je popevalo; tekmovalno petje se je vršilo navadno v kaki cerkvi. Povsod so imeli seveda veliko nalogo pazniki. — Le kdor si je pri tekmovanju priboril naslov »mojstra«, smel je poučevati druge v petju.

¹⁾ Tako so n. pr. pisali note na 4 črte radi štirih evangelijev; uvedli so 7 ključev zavoljo 7 sv. zakramentov itd.

Pesmi mojstrov-pevcev so bile sicer sestavljene po vzoru viteških, a oklepal jih je tak formalizem, da je bil vsak razvoj melodij nemogoč. Edina zasluga, ki so si jo stekli ti pevci, je ta, da so, uvedši glasbo v meščanske hiše, postali nekaki predniki današnjih pevskih društev.

Ko so v tej dobi mesta ustanavljala svoje šole, uvrstilo se je tudi petje v njih med učne predmete. Učitelji petja, »kantorji«, so jeli polagoma gojiti tudi posvetno pesem, čeprav je bil i zdaj glavni smoter pevskega pouku, skrbeti za cerkveno petje. Saj je umetno petje gojila v tej dobi le cerkev. Svoj vrhunec je dosegla cerkvena glasbena umetnost s *Palestrino* (1514—1594). — Ko se je rodila v 17. stoletju v Italiji opera, stopilo je petje kot umetnost v posvetno službo; zgodovina opere je odslej tudi zgodovina pevske umetnosti; saj je značilno, da je prvi operni skladatelj, *Caccini*, napisal tudi prvo navodilo k petju.

* * *

Namen tega spisa pa ni, zasledovati razvoj petja kot umetnost ter presojati metode pouka v umetnem petju, ampak pečati se nam bo odslej edino s petjem na ljudskih šolah; to pot uberemo tem laglje, ker so uprav od 16. stoletja naprej začeli tudi v nižjih šolah resno gojiti ta predmet.

Povod temu je bila reformacija.

II. Pevski pouk od reformacije do Pestalozzija.¹⁾

Reformacija je, pospešujoč gojitev cerkveno-narodne pesmi, v izdatni meri pripomogla, da se je širilo petje in pevska umetnost. Med obligatne predmete ljudske šole se je sprejel zdaj za trdno tudi pouk v petju; pač se je že pred reformacijo gojilo po nižjih šolah petje, a samo v toliki meri, kolikor je bilo treba za bogoslužne namene, dočim so odslej ponekod popevali v šolah tudi zavoljo tega, ker so jeli uvidevati velik pomen petja samega ob sebi. Ta napredek je bil povod, da se je dovolil pristop v šolo tudi posvetni pesmi. — Način pouka je ostal stari; pesem je učitelj vežbal mehanskim potom toliko časa, dokler si je niso učenci zapamtili popolnoma. Po pritisku reformatorjev so izdale posamezne deželne vlade učne načrte, ki prav toplo priporočajo gojitev petja. Znan je Luthrov izrek: »Ne pogledam učitelja, ki ni vešč petju.« — Melanchthon

¹⁾ K. Kehr: Geschichte der Methodik, II. del. Gotha. — W. Ostermann u. L. Wegener: Lehrbuch der Pädagogik, II. del. Oldenburg. — J. Dobler: Altes und Neues aus der Gesanglehre und zur Gesangsmethodik. Zürich.

zahteva v svojem šolskem načrtu (1528) naravnost, da se naj otroci vsak dan urijo v petju.

Reformatorji in razni posvetni vladarji so obračali veliko pozornost na razvoj nižjega šolstva, hoteč s tem širiti nove verske nauke; a lepe početke razvijajočega se šolstva je uničila tridesetletna vojna. Rane, ki jih je vsekala ta kruta doba vsej prosveti, se dolgo niso zacelile. Izmed šolskih odredb, ki so se izdale v tej dobi, je posebne važnosti: „*Schulmethodus*“ vojvode Ernesta v Gothi (1640—1675); ta zahteva, da se mladina (dečki kakor deklice) razen drugih predmetov uči tudi petja.

Regulativ za Hessen-Darmstadt (izdan l. 1670) zaukazuje, da se pri molitvi pred poukom in po pouku tudi poje. Omejneno je nadalje, da se naj poje dostojno in lepo; vsako kričanje, kakor tudi prepočasno pevanje je opustiti; poje naj se v pravi časomeri.

Mestni zastop v *Norimbergu* zapoveduje (1697), da se v šolah marljivo goji tudi cerkveno petje; učenci naj se navajajo prepevati iz knjig. Pevati se mora dostojno in s pravo pobožnostjo, ne divje in ne preglasno. Pri šolskih vizitacijah je gledati na to, 1. kako se poje; 2. če se poje vselej pred poukom in po pouku, 3. istotako, če so znane otrokom pesmi, ki se pojó ob določenih praznikih.

Komenský (1592—1671) je sprejel petje kot predmet v svoje učne načrte. Pa že pred vstopom v javno šolo, v maternih šolah, naj se goji petje; otroci se naj v tej dobi nauče lažjih psalmov in drugih duhovnih pesmi, ki se pojo pri domačih bogoslužnih opravilih. Narodna šola izpopolnjevaj to znanje: otroci naj se nauče, večinoma na pamet, *vseh* cerkvenih pesmi, ki se pojo v dotičnem kraju. Poj se vselej s pravo pobožnostjo v slavo božjo. — V latinski šoli se pridruži praktiški glasbi tudi teoretiška; vsak dan naj pojo učenci, in sicer vsi, ker se naj nobeden ne izključi. Za pevski pouk se določijo posebne ure.

Proti koncu 17. stoletja so delovali na polju ljudske naobrazbe *pietisti*. Ti so uresničevali nazor, da je le tisti pravi kristjan, ki ne kaže krščanstva le na zunaj, ampak je v duši in v srcu pravega krščanskega mišljenja in hotenja. Ogibali so se vsega, kar bi človeka odvrčalo od prave pobožnosti, in so navajali zlasti mladino k pravi bogoljubnosti ter k delom krščanske ljubezni, ponižnosti in potrpežljivosti. V svojih učilnicah so gojili razum veronauka v ta namen tudi petje, hoteč ž njim blažiti mlada srca. Tudi so vselej izbrali v ta namen najboljše skladbe in najlepše arije, ki so se jih učili učenci po rednem učnem postopanju in ne več po stari mehanski poti. Če je bilo treba izpopolniti učiteljsko mesto, so dajali prednost

prosilcu, ki je bil zadostno naobražen v glasbi, in v učiteljskih semeniščih, ki so jih sedaj ustanavljali, negovalo se je v veliki meri tudi petje; saj se je pouk pričel in končal vselej s pesmijo.

Najznamenitejši pedagog med pietisti je A. H. Francke (1663—1727). Na njegovih učnih zavodih je bil v isti dobi najboljši pouk v petju. Franckeyeve določbe glede tega predmeta so sledeče: Vsako sredo in soboto popoldne se poučuje glasba. *Deklice* se uče navadno cerkvenih pesmi, ki jih pojo počasi in s pobožnostjo; učitelj naj skrbi za to, da razumejo besedilo in napev. — *Dečke* je poučevati v figuralnem petju. Kar se ima popevati, zapiše učitelj vselej pred poukom na šolsko tablo. Glasbeni pouk se začne s tem, da razloži učitelj na kratko najvažnejše in najpotrebnejše pojme. Petje naj se poučuje tako, da se učenci ž njim razveseljujejo, ker le na ta način se zamore v njih zbudjati zanimanje za predmet. Tudi se potem raje uče muzikalno-teoretiških pravil, kakor sestave not, škale i. dr. Škala se poje stopoma navzgor in navzdol; učenci naj pojo tudi posamezno; pri tej priliki je učitelju paziti, da se poje čisto; lahko se poslužuje v ta namen kekega glasbila (harpe i. dr.). Ko je učencem znana škala, podložiti ji je besedilo; na to sledé vaje v posameznih intervalih.

Otroci naj tudi vedo, čemu se uče not; najlažje jim učitelj raztolmači to s tem, da zapiše znano pesem z notami vred na šolsko tablo; učenci pojo pesem, pazéč na posamezne intervale. Če je učitelj na ta način obravnaval več znanih pesmi, zapiše lahko kako novo, učencem še neznanu pesem. Na ta način se dovedejo dečki sčasoma do popevanja po notah. Za glasbo nadarjeni fantje se smejo združiti v poseben oddelek; tukaj se uče spoznavati note po dolgosti, pavze, taktove načine in tempo. Poje se v tem oddelku tudi dvoglasno, in sicer najpoprej arije, ki so spisane v dvodelnem taktu; šele pozneje pridejo na vrsto take v trodelnem taktu. Pouk o taktovnih načinih naj se naslanja vselej na snov, ki se je obravnavala v geometriji in aritmetiki. V početku naj se uče dečki samo napeva, stoprv, ko ga znajo, se mu dodane besedilo. Peti je treba večkrat posamezno; učitelj naj pri tem na prijazen način popravlja pogréske, da učenec ne izgubi veselja do petja. Arije in pesmi, katere učenci že znajo, se zabeležijo z besedilom vred v posebno knjigo.

Iz navedenega je razvidno, kako visok smoter je določil Francke pevskega pouku na svojih zavodih. Vsled določenega učnega postopanja so bili uspehi tudi lepi, čeprav dvomimo, da se je smoter vselej res dosegel. Posledica je bila, da so jeli i drugod pevskega pouku darovati več pozornosti in ga gojiti v obilnejši meri.

Šolski red za Hessen-Darmstadt (1733) spričuje o takem vplivu. Omenja se v njem, kako je popevati in izgovarjati besede in kako se naj rabijo pri pevskem pouku posebne knjižice za pesmi. Dalje se zahteva, da je naučiti učence vsak teden vsaj eno ali dve pesmi.

Istotako polaga šolski red za Braunschweig (1753) superintendentom na srce, da pri nadzorovanju šol gledajo osobito na to, kako in kaj se poje, ter podajajo učiteljem tvarino, katero jim je obravnavati.

J. J. Rousseau (1712—1778) zahteva od svojega »Emila«, da mu bodi glas čist, enakomeren, gibek in blagodoneč, uho sprejemljivo za ritmiko in harmonijo. Poje naj pesmi, ki so prikladne njegovi starosti in ga zanimajo. Rousseau je tudi sestavil sistem za petje po številkah.

Po Rousseaujevih pedagoških načelih so hoteli preustrojiti vse šolstvo *filantropisti*. Ker jim je bil smoter, pomnožiti srečo človeštva, je umevno, da so negovali nekatere predmete v večji meri, druge pa, ki niso toliko služili v dosego njih namena, popolnoma zanemarjali; med temi tudi petje.

Reformator avstrijskega šolstva, J. I. Felbiger (1724—1788), je tudi povdarjal važnost pevskega pouka v šolah, priporočujoč učiteljem skrbno negovanje cerkvene pesmi; a v njegovem metodiškem navodilu za učitelje (Methodenbuch) ne najdemo ničesar o načinu pevskega pouka v šolah.

Prvo navodilo za pouk v petju je spisal šele J. J. Walder (1750—1817) leta 1788 pod naslovom: »Anleitung zur Singkunst für Lehrer und Schüler zum Gebrauche an vaterländischen Schulen.«

V šolskem redu, ki ga je izdala Prusija l. 1794, najdemo določbe, ki so bile za razvoj pevskega pouka velike važnosti. Tam se zahteva, da je začeti in končati vsak pouk s pesmijo; vse, kar učenci pojo, naj učitelj poprej počasi in razumljivo predava; naj se ne poje niti preglasno niti prehitro; vsi otroci naj pojo enakomerno, nobeden se ne sme slišati izmed drugih; če je kak učenec zapel napačno, naj vsi drugi po določenem znamenju učiteljevem nehajo s petjem, da se popravi pogrešek.

Ponekod so hoteli z dobrim pevskim poukom v šolah vplivati tudi na cerkveno petje. Duhovnom se je naročalo, naj obveščajo pravočasno učitelja o pesmih, ki se bodo pele pri prihodnji službi božji, da se morejo vežbati v šoli. V tem smislu je deloval tudi F. E. Rochow (1734—1815). V njegovem navodilu za učitelje na deželi je opazka, da se morajo učenci, kojih muzikalni posluš je pomanjkljiv, ločiti od drugih in po eno uro na teden posebej poučevati; v posebne knjižice naj si zapisujejo učenci znane pesmi.

Pri nobenem izmed dosedanjih poskusov, da bi se povzdignil pevski pouk v ljudski šoli, ne moremo zabeležiti kakega popolnega uspeha.

Res so razni pedagogi imeli prave pojme o bistvu petja, so uvideli njegovo veliko važnost in so mu smoter jasno izražali, ali bilo je težavno, uresničiti njih misli. Radi tega še v tem času ne moremo govoriti o kaki metodi pevskega pouka v ljudski šoli; *doba metode* našega predmeta začenja se šele s Pestalozzijem.

III. Doba metode.

Kakor vse druge šolske predmete, tako je Pestalozzi postavil tudi pouk v petju na podlago nazornosti. On pravi: »Če posluša otrok glasove ter se jih zaveda, je to zanj isto nazorovanje, kakor če gleda katerosikoli reč.« Tudi sicer se je držal pri petju istih zahtev, ki jih je stavil pri drugih predmetih. Pravih pojmov o bistvu glasbe pa ni imel in jih ni mogel imeti, ker je smatral petje za neko ročnost, ki se je vsakdo lahko privadi, da le zna vsaj elementarno meriti in računati. Nazorni predmeti pevskega pouka so mu tonovna višina in intervali (melodijski element), tonova moč (dinamski element) ter takt in časovna mera (ritmiški element). — S temi elementarnimi vajami naj se prične po Pestalozzijevih nazorih pevski pouk; ločiti pa je strogo vse elemente ter jih obravnavati posebej. — Dandanašnji ve vsakdo, da je taka ločitev protinaravna; saj ni n. pr. ritmika nikoli osamljena, ampak vedno spojena z melodiko in harmoniko. Nazorni predmeti pevskega pouku pa tudi ne morejo biti elementi glasbe, ampak vedno le celota — *melodija*. — Kmalu so se pokazale posledice Pestalozzijevih krivih nazorov o petju; bile so usodepolne za razvoj pevskega pouka, kajti petje je zašlo v ljudski šoli na pot praznega formalizma.

Pestalozzi je napotil Nägelija in Pfeifferja, da sta spisala na podlagi omenjenih načel knjigo: „*Gesangbildungslehre nach Pestalozzischen Grundsätzen*“ (1810). — Vsebina je ta: Smoter pevskega pouku v ljudski šoli je, pripravljati učence, da popevajo po notah samostojno vsako pesem, ki je primerna njih duševnemu obzorju. Podlaga vsemu pevskega pouku pa so poprej omenjeni elementi glasbe (ritmika, melodika in dinamika), a učna pot je strogo sintetska. Z elementarnimi vajami sta se bavila pisatelja tako temeljito, da je njim namenjen ves prvi del obsežne knjige; drugi del obsega pesmi.

Izmed splošnih navodil v prvem delu omenimo sledeča:

Pevska ura ne sme biti niti prva, niti zadnja; neprimeren za petje je nadalje čas po kosilu in po učnih predmetih, kjer

je bilo učencem treba mnogo govoriti ali se kretati. — Tudi pri petju naj se navajajo učenci k samostojnosti. Učitelj naj prepove popevati izven šole, dokler se glas še ni dovolj izvežbal, kajti sicer si ga učenci kaj lahko pokvarijo. Škodljivo je tudi prehitro začeti s popevanjem melodij, češ, glas postane zbog tega nečist in nezanesljiv (!); najugodnejši čas za pevski pouk je od desetega leta naprej (!). Popevati je treba stojé. — Izmed elementarnih vaj obravnavata pisatelja najpoprej *ritmiške*, ki imajo namen, da seznanijo učence z dolgostjo posameznih tonov in njih naglasom v taktu; učenci pojo posamezne tone določen čas, potem le polovico tega časa, nato dvakrat tako dolgo i. t. d. Tem potom se pojmiyo: četrtingska, osminska, šestnajstinska, polovna in cela nota. Po dvodelnem taktu je seznaniti učence s trodelnim ter s trijolami in sekstolami. — Učitelj mora vedno paziti, kako učenci pojo; često jih je treba poučiti, kako naj odpirajo usta, kako naj dihalo i. t. d.

Po ritmiških vajah se obravnavajo *melodijske*, ki imajo namen, da usposobijo učence, zanesljivo zapeti vsak interval.

Melodijske vaje se vrše najprej v tonovnem obsegu $\bar{g} - \bar{c}$, potem $\bar{c} - \bar{g}$; v teh obsegih se pojo posamezni intervali. Ko se je razvila dur-škala, se seznanijo učenci s pojmi o sestavi not, o ključih, o prestavnih znamenjih i. dr. S kromatiško škalo se končajo melodijske vaje; a pri njih se je treba vselej opirati na tvarino poprej obravnavanih ritmiških vaj.

Dinamske vaje seznanjajo učenca z različnimi stopnjami tonove moči. Poje naj se glasno, manj glasno, tiho, s poudarjanjem i. dr. Učitelj opominjaj otroke, da odpirajo usta vselej enako, naj li pojo krepko ali tiho; kadar ust ne odpirajo dovolj, izpreminjajo samoglasnike. — Konečno se združijo vse elementarne vaje v skupine, ki so pa deloma pretežke za učence ljudskih šol.

Po teh vajah se vežbajo učenci v napisovanju posameznih tonov in intervalov (početki muzikalnega diktata).

Pri zvezi elementarnih vaj s petjem sta se ravnala pisatelja popolnoma po Pestalozzijevih nazorih o govornih vajah. Začneta s popevanjem samoglasnikov; potem slede soglasniki, zlogi, besede in verzi v različnih stopah. Vse, kar se poje, obravnavata poprej z melodijskega, ritmiškega in dinamskega stališča in — celo besedilo pesmi obravnavata poprej temeljito — šele po teh dolgotrajnih predvajah sledi pevanje pesmi. Poje se v začetku enoglasno, potem tudi dvo- in večglasno.

Nägeli-Pfeifferjevo knjigo je učiteljstvo, ki je bilo vneto za Pestalozzijeve ideje, sprejelo z veseljem; a bridko so se varali v svojih pričakovanjih vsi, ki so poučevali petje po tej metodi, in so se kmalu prepričali, da knjiga ni rabljiva za ljudsko šolo, dasi je baš njej namenjena. Vsekakor pa pripo-

znamo, da sta se Nägeli in Pfeiffer resno trudila za uspešno gojenje petja, držeč se stroge metodiške poti; glavni vzroki, da se njuna metoda ni dala oživotvoriti, so sledeči:

1. Pevskemu pouku v ljudski šoli stavita predaekosežen smoter; ljudska šola goji petje v drugem smislu kakor glasbeni zavodi. 2. Pevski pouk začenjata s prvinami, t. j. z elementi glasbe; enostavno, prvinsko pa ni vselej tudi najpriprosteje. 3. Učenci se pitajo i nadalje preveč časa z elementarnimi, za nje suhoparnimi vajami, ki bi se naj upoštevali k večjemu šele na drugem mestu; saj so le sredstvo, ne smoter. Pri tem se zanemarija pevanje pesmi. 4. Protinaravno je naposled, pričeti s pevskim poukom šele z 10. letom.

Posebna zasluga Nägeli-Pfeifferjeve knjige je pri vsem tem, da je izpodbujala druge pedagoge k razmišljanju o načinu pevskega pouka v ljudski šoli.

Kmalu (l. 1813.) je izšla Ch. L. Natorpova knjiga: „*Anleitung und Unterweisung im Singen für Lehrer in Volksschulen*“. Kar je bilo v Nägeli-Pfeifferjevi knjigi rabljivega, to je obdržal tudi Natorp; sicer pa se njegovo navodilo nemalo razlikuje od prejšnjega. Tudi Natorp začne pevski pouk z elementarnimi (ritmiškimi, melodijskimi in dinamskimi) vajami, ki so strogo ločene druga od druge; melodijske vaje pa pričinja z oktavo, ki ji sledita kvinta in velika terca. Ko so na ta način spoznali učenci trizvok, zvežejo se z melodijskimi vajami že ritmiške in dinamske ter vaje v dvoglasnem petju; po trizvoku pridejo na vrsto drugi intervali in škala. — Tvarino elementarnih vaj pa je Natorp izdatno skrčil ter jo obravnava genetsko; obenem zvezuje elementarne vaje vselej z besedilom, spajajoč na ta način znano stvarino z novo. Ker pa priklepa tudi na pesmi razne metodiške vaje, postajajo njegove pesni suhoparne, ozirajoč se preveč na dotične predvaje; muzikalne vrednosti nimajo ti — drugega imena ne zaslužijo — fabrikati.

Natorp je uvedel v ljudsko šolo tudi petje po številkah. Ker so bili uspehi po Nägeli-Pfeifferjevi metodi glede pevskega pouka po notah zelo majhni, poprijeli so se učitelji z vso vnemo njegovega nasveta, naj se poučuje petje tudi po številkah. Vsled te novotarije je nastal med metodiki dolgotrajen boj, ki je končal z zmago pristašev pevskega pouka po notah.¹⁾

¹⁾ Umestno je, da omenim tukaj besede glasbenega učenjaka, dr. H. Riemanna. On pravi o tej zadevi: »Navidezni uspehi pouka v petju so bili doslej tudi razni čudni poskusi, da bi se namesto dosedanje pisave not, ki se je že tekom stoletij pokazala kot najboljše sredstvo pouka v elementarnih pojmih glasbe, vtihotapila nova, češ, stara pisava not je za učence ljudskih šol pretežka. Vsi ti poskusi, ki imajo sicer najboljši namen, so vendar le hude zmote. Poslužujejo se sredstev, ki se jih je naša pisava not že zdavnaj srečno iznebila; nadalje jim manjka najvažnejšega elementa naše pisave — direktne nazornosti. Da je pisava

Natorpova metoda je bila v veljavi več desetletij; napram Nägeli-Pfeifferjevi je ona res napredek, a imela je še vendar veliko napako, da je preveč zanemarjala pevanje lepih popevk in gojila pesmi, ki nimajo druge kot formalno vrednost.

V drugem in tretjem desetletju minolega stoletja je bilo spisanih sicer več navodil za pevski pouk v ljudski šoli, ali vsa se naslanjajo bodisi na načela Nägeli-Pfeifferjeva (Löhle, Gersbach, Fischer) ali na Natorpova (Wolff, Hientzsch, Karow). V vseh knjigah omenjenih pisateljev zasledujemo sintetsko učno pot; začenjajoč z elementarnimi vajami, prehajajo k sestavljenstvu, k pesmi; ni jim pa prišlo na misel, da bi pričeli pouk z znano tvarino in šele na njeni podlagi razvijali metodiške vaje. Razlikujejo pa se omenjena navodila v tem, da so enim izhodišče melodijske, drugim ritmiške vaje, tretjim škala. — Isto različnost opazujemo glede pouka petja po notah. Nekateri začnejo takoj pevski pouk na podlagi not, a drugi gojé poprej petje po številkah itd. Ker so sčasoma nekateri začeli tuintam poudarjati, da je uspešen le tisti pevski pouk, ki se začenja z znanim, t. j. s pesmijo, zavrnil jih je *Hientzsch* tako-le: »Kdor to predlaga, ta dokazuje, kako malo pozna petje. Kakor se v čitanju in pisanju le polagoma izvežbamo, tako se naučimo petja, ki tudi ni drugega, nego ročnost (!), le tekom časa. Zaradi tega je treba pevsko tvarino razdeliti v strogo ločene vaje, kakor to storimo n. pr. pri pouku v pisanju; vsaka taka vaja ima namen, pripravljati na naslednjo«.

Na veliki odgojevalni pomen pevskega pouka v ljudski šoli je opozoril v tej dobi glasbeni profesor J. Fröhlich v Würzburgu. Izdal je navodilo za pevski pouk z naslovom: »Systematischer Unterricht zum Erlernen und Behandeln der Singkunst«. 1822.

Bolj in bolj pa je vstajalo v šolnikih prepričanje, da je pevski pouk pričeti s pesnijo, ne z elementarnimi vajami. To misel je prvi zastopal in utemeljeval prof. Lindner v Lipskem. Lindner deli ves pevski pouk v dva tečaja; v *prvem* se pojo samo pesmi; ta tečaj pripravlja za naslednji teoretski tečaj, v katerem se imajo gojiti metodiške vaje. V dobi priprave (do 10. leta) se pojó pesmi po posluhu in učence je treba seznaniti najprej z besedilom, nato šele z napevom; besedilo in napev se vežba po krajših odstavkih. — V *drugem* tečaju se gojé

not za učence ljudskih šol težko pojmljiva, to trditev je ovrglo že dejstvo, da se ji navadni muzikantje kmalu priuče, čeprav njih naobrazba ne presega nívója ljudskošolskega učenca («Musik», 1903).

O p o m b a. Na Angleškem se rabi takozvana solfa-metoda, katero je izumil J. Curwen (1816—1880). V bistvu se ujema z metodo števil, samo da se mesto teh rabijo zlogi solmizacije (do, re, mi i. t. d.), ki zaznamujejo posamezne stopnje tonovne lestve. Pod besedilo pesmi se zapišejo le začetne črke zlogov, a tonovni način se zapiše v začetku pesmi.

ritmiške, melodijske in dinamske vaje. Učna pot je pri vseh teh vajah sintetska. — Velik napredek v Lindnerjevi metodi je ta, da se po njej začne petje s pesmijo; a nedostatno je, da se v glavnem (drugem) tečaju baš pevanje pesmi zanemarja ter goji preveč teorija.

Dalekosežnega vpliva na razvoj metode petja pa so bili nazori, ki jih je zastopal Ernst Hentschel, glasbenik in semeniški učitelj v Weißenfelsu. Ta mož si je sploh stavil nalogo, širiti in pospeševati pravo glasbeno naobrazbo, osobito med priprostim ljudstvom. Proučivši dodobra vse dotedanje metode pevskega pouka na ljudskih šolah, je prišel do zaključka, da so vse nedostatne, češ, vse naglašajo ali kar v prvi vrsti formalne vaje ter zbog tega zanemarjajo pesmi, ali pa goje le pesem, docela opuščajoč metodiške vaje. — Dočim so dotedanji metodiki stali napram razmerju med pesmijo in med metodiškimi vajami na enostranskem stališču, je Hentschel ubral v tem oziru srednjo pot, trdeč, da so elementarne vaje prav iste vrednosti kakor pesem, in hoteč skozi vso šolsko dobo gojiti oboje vzporedno.

Jasno je izrazil Hentschel tudi dvojen — materijalen in formalen — *smoter* pevskega pouku. Da se doseže prvi, treba je negovati v ljudski šoli pesem, kajti pesem je tudi velike odgojevalne vrednosti; elementarni tečaj pa mora služiti formalnemu smotru, navajajoč učence k samostojnosti in do umevanja glasbenih elementov. Pesmi naj se popolnoma ločijo od elementarnih vaj; pri zvezi ali odvisnosti trpi i kakovost pesmi i metodiška razporedba elementarnih vaj.

Do 8. leta pojó učenci po posluhu, potem po notah. Note so učencu podpora pri petju ter olajšajo pevski pouk, ker pospešujejo nazornost. — V elementarnem tečaju obravnava Hentschel melodijske, ritmiške, dinamske in harmonijske vaje; potem sledi pouk petja po notah. — Pri pesmih se vselej ozira na duševno obzorje učenčevu ter na razmere, v katerih učenec živi; zato zahteva, da se poleg duhovnih pojo tudi posvetne pesmi.

Hentschel si je pridobil tudi mnogo zaslug kot kritik glasbenih del, ki so bila namenjena ljudski šoli; kajti brezobzirno je zlasti zabičeval, naj se iztrebijo iz šol trivijalne in v muzikalnem oziru malovredne pesmi. Pesem je šele po njem prišla v ljudski šoli do prave veljave; saj tudi nikoli ni nehal opozarjati učiteljstvo na veliko važnost pesmi. Važna posledica njegovega stremljenja je bila tudi, da se je začelo s spisovanjem in z izdavanjem pesmi, namenjenih ljudski šoli.

Njegovi nazori o pevskega pouku so si kmalu pridobili splošno priznanje. Po njegovih načelih je spisal F. W. Schütze knjigo: »Lehrgang für den Gesangunterricht in Volksschulen« (1843). Vsebinska tega znamenitega dela je nastopna:

V uvodu pravi pisatelj, da si pridobi človek muzikalno naobrazbo, ako posluša glasbena proizvodstva; to pot je torej nastopati tudi pri prvem pevskem pouku.

Učna pot za celoten pevski pouk pa mu je sledeča:

1. Na najnižji stopnji se začenja z vežbanjem posluha in glasú: učenec posluša razun pesmi tudi posebne elementarne vaje, ki mu pospešujejo umevanje glasov.

2. Petje po posluhu je gojiti skozi vso šolsko dobo; na višji stopnji se poje dvoglasno.

3. S petjem pesmi se zvežejo metodiške vaje v ritmiki, melodiki in dinamiki; iz početka se vrše te vaje po sluhu, pozneje po posebnih znakih.

4. Akopprav je petje po sluhu važnejše, gojiti je v ljudski šoli tudi petje po notah.

5. Posamezna pesem se obravnavaj tako-le:

Besedilo se nauči na izust; učitelj pazi, da izgovarjajo učenci besede razločno in ritmiško. — Nato zapoje učitelj pesem enkrat ali dvakrat, da dobé učenci celoten vtis o njej.

Vežba se po odstavkih in sicer po takih, ki odgovarjajo obliki dotične pesmi.

Že v početku in vedno je paziti, da dihajo učenci na pripravnih mestih.

Napev se poje izprva z zlogom -la«, pozneje z besedilom.

Izpočetka je popevati počasi; le polagoma se preide k predpisani časomeri.

Glede kakovosti predavanja se od kraja ne sme od otrok mnogo, nikdar preveč zahtevati.

Večkrat naj pojó tudi posamezni učenci in manjše skupine učencev.

Za razvoj pevskega pouka v ljudski šoli so bili merodajni nazori, ki jih je zastopal Hentschel. Vsi metodiki so se v večji ali manjši meri ozirali nanj. Nekateri naglašajo zvezo metodiških vaj s pesmijo, drugi se pečajo več s teoretskimi vajami, dočim tretji negujejo pesem in opuščajo metodiške vaje.

K prvim, ki spajajo metodiške vaje s pesmijo, prištevamo J. G. F. Pflügerja. Njegovo navodilo (*Anleitung zum Gesangunterricht in Schulen* 1853) je zbudilo zaradi novih idej, ki se v njem razvijajo, posebno pozornost. Metoda, ki jo zastopa Pflüger, je analitiško-sintetska, ki so jo baš tačas naglašali metodiki pri *jezikovnem* pouku; kakor se mora po njih mislih ves jezikovni pouk naslanjati na berila, tako si je predstavljal Pflüger tudi ves pevski pouk na podlagi nekaterih pesmi in

je izvajal vse elementarne vaje iz pesmi. Kako si on misli izvršitev, je pokazal v 13 lekcijah, ki obsegajo vso šolsko dobo. Vsaka lekcija se naslanja na kak koral ali pesem; na pesmih poodčituje višino in moč tonov, iz njih izvaja pojme o taktu, vrednosti not i. t. d. Tudi not se priuče učenci na podlagi takih pesmi.

Pflüger začenja torej pevski pouk s stvarnim ter izvaja potrebne pojme iz njega. Njegova metoda pa je pri vsem tem nedostatna zato, ker se zelo oškoduje estetiška vrednost vsake pesmi, ako se ji privesi nebroj tehniških vaj; razen tega bi bil po njegovi metodi učitelj preveč odvisen v izberi pesmi, ker bi ga ne mogli voditi muzikalni, poetiški in drugi oziri, ampak edino učna pot. Pač zato si Pflüggerjeva metoda ni pridobila splošne veljave.

* * *

Ako h koncu še enkrat pregledamo ves razvoj pevskega pouka od Pestalozzija dalje, opažamo v njem štiri glavne smeri, kojih značilnosti so te-le:

1. Pevski pouk se začni z elementi glasbe; potem šele se preide k pesmim. (Nägeli, Pfeiffer.)
2. Pevski pouk se začni s pesmimi, a njim slede elementarne vaje. (Lindner.)
3. Pevski pouk goji pesmi in metodiške vaje vzporedno in ločeno. (Hentschel.)
4. Metodiške vaje naj se spajajo s pesmimi. (Pflüger.)

Vsi poznejši spisovatelji metodiških navodil za pevski pouk v ljudski šoli se naslanjajo na eno ali drugo teh smeri. Največ vpliva si je priborila — kakor smo že omenili — Hentscheljeva metoda; vendar še ne smemo trditi, da so nazori glede pouka v tem predmetu zjašnjeni.

Vsekakor pa soglašajo vsi metodiki v tem, da ima pevski pouk v ljudski šoli namen: 1. V določeni meri sistematsko izobraževati glas, posluš in ritmiški čut. V ta namen mu služijo elementarne (metodiške) vaje. 2. Seznanjati otroke s primernimi pesmimi (posvetnimi in cerkvenimi) ter jih naučiti pravilnega in lepega petja.

Tečaj za elementarne vaje je ločen od pesmi; elementarne vaje se dele v ritmiške, melodijske in dinamske in se obravnavajo kolikor mogoče skupno, a melodijske vaje naj se naslanjajo na harmonski element (na akorde). Na nižji stopnji se prepevaj po sluhu, na srednji in višji pa po notah. Učni smoter za višjo stopnjo je, da otroci razumno in zanesljivo pojo.

Kako je učno tvarino razdeliti in kako je pri pouku postopati, to ne spada več v okvir tega spisa, ampak je predmet posebne metodike.¹⁾

* * *

Novejše metodiške knjige so:

F. W. Sering, *Der Elementar-Gesangunterricht*. Verlag C. Bertelsmann, Gütersloh.

R. Linnarz, *Methodik des Gesangunterrichtes*. Verlag C. Marowsky in Minden i. W.

J. Gaudeck, *Methodischer Wegweiser für den Gesangunterricht*. Verlag O. Henckel, Teschen.

M. Förster, *Wegweiser für den Gesangunterricht*. Verlag Wunderlich, Leipzig.

Reichelt, *Gesangunterricht in der Volksschule*. Verlag Breitkopf-Härtel in Leipzig.

J. M. Lipp, *Gesang-Unterricht nach der analytisch-synthetischen Methode mit Zugrundelegung von Normalliedern*. Verlag K. Bornemann, Znaim.

B. Kühne, *Gesanglehre für schweizerische Volksschulen*. I. i II. Verlag Orell Füßli, Zürich. (Izborna delo!)

H. Wewiorka, *Elementar-Wegweiser zum Singen nach Noten*. Selbstverlag. Rosdzin-O. Schles.

IV. Slovensko slovstvo.

Pregled.

Vpliv reformacije na pevski pouk je zaslediti tudi pri nas že v 16. stoletju. Adam Bohorič, sam velik prijatelj glasbe, je skrbel za gojitev tega predmeta na naših šolah. — Na deželni šoli v *Ljubljani* so nastavili kantorje, da so poučevali v petju; pevske ure so bile ob sredah in sobotah; od leta 1584. naprej pa po petkrat na teden. V Bohoričevi knjigi: »Ta celi Catehismus« (1584) najdemo tudi »Ene druga Otročia Peisam, kadar se z' jutra gori vstane.« — V *Idriji* je učil petje učitelj Janez Hoffer (1581) in *Zatiški samostan* je imel v tej dobi svojo glasbeno šolo. (Radics: Frau Musica in Krain.)

¹⁾ Opomba. V zadnjem času so se jeli zanimati za pevski pouk v ljudski šoli tudi glasbeni učenjaki, kakor dr. H. Riemann, Batka i. dr. Vsi so prepričani, da je ljudska šola znamenit faktor za razširjanje prave glasbene olike; kajti velika množica ljudi zajema svojo glasbeno naobrazbo edinole v ljudski šoli. Torej je treba podpirati ljudskošolski pevski pouk; otrokom se daj prilika, da večkrat poslušajo glasbene umotvore, ki so primerni njihovemu čuvstvanju in duševnemu obzorju. V večjih mestih na Nemškem so uvedli v ta namen posebne koncerte, da zahajajo v nje učenci pod vodstvom učiteljev. Za uboge otroke je vstop seveda brezplačen.

Začetkom minolega stoletja je na Goriškem Valentin Stanič (1774—1847) kot višji šolski nadzornik neutrudno pospeševal petje med mladino. Izdal je »Pesme za kmete in mlade ljudi« (1822 in 1838) ter pesem »Na moje lube šole in šolerce« (1816).

Prava doba ljudskošolskega petja pa se začne s Slo m š e k o m. Prepričan o veliki koristi pevskega pouka, je izpodbujal pri vsaki priliki učiteljstvo, da pridno neguje ta predmet. V Slo m š e k o v i d o b i se začne tudi slovstveno delovanje na tem polju. Tako je n. pr. K. Ma š e k v svojem mesečniku „*Cecilija*“ l. 1857 objavljala članke o pevskega pouku v ljudski šoli. Pozneje sta večkrat prinašala članke o tem predmetu „*Učiteljski To-variš*“ in „*Popotnik*“. Temeljita je razprava, ki jo je objavil F. Stegnar v »Učit. Tovarišu« leta 1878.

V nastopnem navedem posamezna dela.

a) Zbirke šolskih pesmi.

A. M. Slo m š e k: Šola vesela lepega petja za pridno šolsko mladino. V Celovcu. 1853. — Knjiga obsega 50 pesmi, ki so razdeljene v šolske pesmi, pesmi veselih otrok in »poštene zdravičke«. Knjigi so pridejani napevi k posameznim pesmim. Več napevov je iz Ahacljeve zbirke; drugi so Praprotnikovi, Dernažčevi, Richterjevi in izdajateljevi.

J. Flei š m a n, Šolarske Pesmi. V Ljubljani. 1860. — Napeve je zložil izdajatelj.

A. Ned ved, Pesmi za mladost, največ za deške in dekliške šole. Eno-, dva- in triglasno postavil. Na Dunaju. 1867.

J. Levi č n i k, Mali slovenski pevec. Zbirka dvoglasnih šolskih napevov; zložil in na svetlo dal v spomin 11. apr. 1869 zlate maše sv. Očeta Pija IX. V Ljubljani 1869.

Pesemsko prilogo ima tudi:

Prvo berilo in Slo v n i c a za drugi razred slovenskih šol. Na Dunaju. 1. natis 1872. in

Drugo berilo za slovenske šole. Na Dunaju. 1873.

F. Stegnar: Šopek mičnih napevov za šolo in dom. V Ljubljani. 1878. — Zbirka obsega 52 pesmi; 8 jih je enoglasnih, 29 dvoglasnih in 4 so triglasne. Dodanih je 11 kanonov.

F. Stegnar, Šopek mičnih pesem za šolo in dom. Izdaja brez napevov. V Ljubljani. 1880.

A. Ned ved, Slavček. Zbirka šolskih pesmi. I., II. in III. stopnja. V Ljubljani. 1. nat. 1879, II. nat. 1886 in 3. nat. III. stopnje 1896. — Večino napevov je zložil izdajatelj.

G. Jakelj, Pevček, ali zbirka lehkkih pesmic na podlagi številčne metode. V Ljubljani. 1882.

A. Foerster, Pesmaričica po številkah za nežno mladino. V Ljubljani. 1883 in 1886.

G. Majcen, Šolske pesni. I. stopnja. Na podlagi Miklošičeve »Začetnice in 1. berila«, Praprotnikovega »Abecednika«, Razinger-Žumerjevega »Abecednika« in »Prvega berila« istih dveh sestavljalcev. — II. stopnja. Na podlagi »Drugega berila«. — III. stopnja. Na podlagi »Tretjega berila«. V Mariboru. 1888—1890. 2. nat. III. stopnje 1902.

J. Mercina, Igre in pesni za otroška zabavišča in ljudske šole. V Ljubljani. 1893. — V knjigi je tudi razprava o petju v otroških zabaviščih in v ljudski šoli.

A. Kosi, Štirideset napevov za šolske pesmi v Koprivnik-Majcenovi »Začetnici«. V Ljubljani. 1898.

P. A. Hribar, Mladinski glasi. I. Mladinske pesmi J. Stritarja. V Ljubljani. 1900. — II. Pesmi svetne in cerkvene. V Ljubljani. 1901. — Vse napeve je zložil izdajatelj.

A. Kosi, Šopek šolskih pesmi. S posebnim ozirom na narodne in v narodnem duhu zložene napeve. Izdaja v 4 delih. — I. del na podlagi Koprivnik-Majcenove »Začetnice« in Razinger-Žumerjevega »Abecednika«. — II. del na podlagi Schreiner-Hubadove Čitanke II. in Josin-Ganglovega »Prvega berila«. V Ljubljani. (V tisku.)

Napeve k šolskim pesmim je objavljala tudi »Učiteljski Tovarš«. Sodelovalci so mu bili: F. Adamič, Fajgelj, B. Ipavec in dr. Ko je začel izhajati »Vrtec«, so objavljali v njem svoje skladbe: Foerster, Vavken, B. Ipavec, A. Leban, F. Ludwig, J. Weiss in dr. Sedaj prinaša priloga »Angelček« večinoma skladbe A. Hribarja. »Zvonček« ima istotako šolske pesmi; sodelovalci so mu: E. Adamič, Juvanec, Kosi, Schneider, Jeraj in dr.

b) Cerkevne pesmarice za učence.

A. Praprotnik, Svete pesmi za šolsko mladost. V Ljubljani. 1. nat. 1864. 2. nat. 1869. 3. nat. 1873. — V zbirki so mašne, obhajilne, Marijine in raznovrstne pesmi.

A. Foerster, 23 cerkvenih pesem za šolsko mladino. V Ljubljani. 1877. — Obsega nemške in slovenske pesmi.

V. Štolcer, Venček cerkvenih pesmi in napevov. V Ljubljani. 1896.

— Venček cerkvenih pesmi za šolarje. V Mariboru. 1899. Brez napevov.

Dan. Fajgelj (op. 163), Cerkevna pesmarica za učence ljudskih šol. I. zvezek. V Ljubljani. 1900. Izdaja za organiste.

— Cerkevna pesmarica za učence ljudskih šol. I. zvezek. V Ljubljani. 1900. Izdaja za učence.

Vse napeve je zložil izdajatelj. Zbirka obsega mašne, obhajilne, Marijine in razne pesmi.

F. Jurkovič, Veselje angelsko. Napevi za dvoglasno petje in spremljevanje na orgljah pesmarice »Priatelj otroški«, priredil učiteljstvu slovenskih šol. V Šmarju pri Jelšah. 1904.

F. S. Spindler, Ljudska pesmarica. Zbirka priljubljenih svetih pesmi za dvoglasno petje pri šolskih mašah. V Ljubljani. 1904.

Pesmi za šolske maše objavlja tudi „Angelček“.

c) Pevske šole in navodila za pouk v petju.

Kamilo Mašek (1830—1859) je spisal nemško-slovensko pevsko šolo. Rabila se je na glasbeni šoli v Ljubljani.

A. Foerster, Kratek navod za pouk v petji za kterikoli glas. V Ljubljani. 1867 in 1869. (2 zvezka.)

A. Foerster, Teoretično praktična pevška šola. V Ljubljani. 1. nat. 1874. — 2. pomn. izdaja 1880. — 3. pomn. izd. 1888. — 4. nat. 1895. (Nemško-slovensko.)

— Teoretično-praktična pevška šola. Izdaja za c. kr. učiteljske pripravnike. V Ljubljani. 1896.

G. Jakelj, Kratek navod za poučevanje v petju po Paris-Galin-Chevé-ovi (številni) metodi. V Ljubljani. 1883.

A. Nedved, Kratek nauk o glasbi. V Ljubljani. 1893. — Knjižica je namenjena ljudski šoli.

A. Nedved, Početni nauk o petji za ljudske šole. Po R. Weinwurm. V Ljubljani. 1894. — Knjižica je navodilo za pouk v petju po notah.

A. Nedved, Vaje v petji. V Ljubljani. 1894.¹⁾

¹⁾ Učitelj, ki vodi petje pri šolskih mašah, najde mnogo migljajev v H. Sattnerjevi knjižici: »Cerkvena glasba, kakoršna je in kakoršna bi morala biti.« V Ljubljani. (Cec. društvo.)





II. Razpravi.

a) Še nekaj o Kernovi teoriji in o nekaterih drugih slovniških vprašanjih.

(Dr. J. Bezjak.)

V lanjskem Letopisu sem, dognavši razpravo o predmetu in prislovju, tudi dogotovil glavne točke Kernove teorije. Kern pa se je lotil še nekaterih postranskih vprašanj, ki jih spoznati ne bode odveč; a niti s tem niso rešene vse dvomljive točke slovniške. Marsikateri je sicer že prišel z ostro dialektiko kak drug preiskovalec do živega, a marsikatera še čaka rešitve.

Naslednjim vrstam je namen, da seznanijo učiteljske kroge z ostalo teorijo Kernovo in zraven tega skušajo razvozlati to in ono izmed ostalih slovniških vprašanj.

1. O skrčenih stavkih.

V sintaksi — z njo začnemo — se šopiri še vsepovsod tako imenovani skrčeni stavek. Skrajni čas je že, da ga poženemo tja v deveto deželo, od koder naj se ne vrne nikdar več. To slovniško poznamenovanje ni niti praktiške veljave, niti se da znanstveno zagovarjati. V *Janežičevi-Sketovi* slovnici je tem stavkom odmerjena cela stran s posebnim odstavkom; *Lehmann* jim je posvetil kar tri strani (gl. § 243. 7. izdaje slovnice za učiteljišča); *Willomitzer* pa že nazivlje te stavke v najnovejši (10.) izdaji svoje srednješolske nemške slovnice, ki je sedaj tudi dobila aprobacijo za učiteljišča, „Sätze mit mehrgliedrigen Satzteilen“; v oklepaju pa je pridejal besede: „Sogenannte zusammengezogene Sätze.“ Opredelba se glasi povsod precej enako: Stavek z več istovrstnimi členi, ki se

nanašajo na skupen člen, se imenuje skrčen stavek. — V Sketu čitam: „Kadar imajo priredno zloženi stavki jeden ali več stavkovih členov v spolovini, tedaj jih lahko uberemo v ožjo celoto ali skrčimo, ako skupni stavkov člen le enkrat izrazimo. Vsak skrčen stavek se da razvezati v stavke, iz katerih je nastal.“ Pokaže se nam tudi postanek skrčenih stavkov. Lehmann pa dalje opomni k § 243.: „In dieser Art des Satzes liegt die Wiederholung eines oder mehrerer Satzglieder vor, weshalb man sich auch den zusammengezogenen Satz aus dem einfachen entstanden denken kann und zwar durch Erweiterung desselben. Aus diesem Grunde bezeichnet man auch diese Art des Satzes mit dem Namen: einfacher Satz mit Satzgliedern gleicher Art.“ Prav tako pravi tudi Schulz (Deutsche Grammatik in ihren Grundzügen § 174. op. 2. 6. izdaje): „Man kann zusammengezogene Sätze auch als einfache ansehen, in denen mehrere gleichartige Satzbestandteile einander koordiniert sind.“

Kako? Znanstveno so torej vsi stavki s prirejenimi isto- vrstnimi členi skrčeni stavki in spadajo k zloženim stavkom (vsaj Lehmann jih pri teh navaja); a zopet ni baš potrebno, da jih tako imenujemo, ampak proglasiti jih moremo tudi za proste stavke. Je li to logika?

Mari si naj zares mislimo, da je stavek „Nebo in zemlja sta zrcalo božje modrosti“ (Sket str. 248.) nastal iz le-teh: „Nebo je zrcalo božje modrosti“ in „zemlja je zrcalo božje modrosti“? Ali je res tisti, ki je izrekel ta stavek, najprej mislil prvega, potem drugega in naposled sklopil oba v eno celoto? — Ko bi se naše mišljenje vršilo vselej tako, bi bilo počasna in neokretna operacija. Povsem upravičen je tedaj ugovor Kernov, ki pravi (Deutsche Satzlehre str. 127.), da ne ume, zakaj bi ne bil skrčen stavek tudi naslednji: „Potoval sem včeraj z bratom pri velikem mrazu navzlic svoji bolehnosti na vlaku v Berlin, da bi ustregel nujnemu povabilu.“ Kajti brez sumnje si lahko mislimo, da je ta stavek nastal iz nastopnih posameznih stavkov: 1. potoval sem včeraj, 2. potoval sem z bratom, 3. potoval sem pri velikem mrazu, 4. potoval sem navzlic svoji bolehnosti, 5. potoval sem na vlaku, 6. potoval sem v Berlin, 7. potoval sem, da bi ustregel nujnemu povabilu! — A temu se protivi slovniška učna praksa, dasi je v tem primeru glagol ostal pri skrčenju neizpremenjen, dočim more pri tako zvanih skrčenih stavkih često stopiti v dvojino ali množino kakor v gorenjem primeru.

Ako torej razni stavkovi členi (predmet, prislovja, prilastki) nikakor ne ovirajo, da smatramo stavek kot eno celoto, zakaj bi več enovrstnih členov: več osebkov, predmetov, povedkov i. t. d. bolj oviralo mnenje, da je stavek ena celota?

Dalje uvažuje Kern naslednjo težkočo. Stavek: „Ljubim svojega očeta in svojo mater“, je po znanem receptu skrčen iz stavkov: „Ljubim svojega očeta“ in „Ljubim svojo mater“. Ko bi pa hotel učenec pojma „očeta in mater“ v istini „skrčiti“ v en pojem, kateremu zadošča ena beseda, namreč „starši“, rekši: „Ljubim svoje starše“, bi se mu izvestno prepovedalo smatrati ta stavek za skrčen. Nasproti stavku: „Ljubim svoje starše“, tako nadaljuje Kern, pa je stavek: „Ljubim svojega očeta in svojo mater“, raztegnjen.

Ako so taki stavki v istini skrčeni iz dveh ali več prostih stavkov, pa pojdi in mi razloži, iz katerih stavkov je zrastel naslednji stavek: „Včeraj in predvčeranjim je dež hudo in neprestano lil iz temnega in z debelimi ter sivočrnimi oblaki zastrtega neba ter poplaval pokošeno, v male in velike kupe zloženo, že popolnoma suho travo naših in sošednih travnikov ter senožetov“. — Morda tako-le: 1.) včeraj je dež hudo lil izpod temnega neba, 2.) predvčeranjim je dež hudo lil izpod temnega neba, 3.) včeraj je dež neprestano lil . . ., 4.) predvčeranjim je dež neprestano lil . . ., 5.) včeraj je dež hudo lil izpod zastrtega neba, 6.) predvčeranjim je dež hudo lil izpod zastrtega neba, 7.) včeraj je dež neprestano lil izpod zastrtega neba, 8.) predvčeranjim je dež neprestano lil izpod zastrtega neba, i. t. d. i. t. d.? — Koliko stavkov bi nabrali takim potem? Ne samo kakih dvajset, ampak nebroj! Obžalovanja in občudovanja vreden bi torej bil pisatelj, ki bi hoteč napisati gorenji skrčeni stavek, moral vse veliko število prostih stavkov ne samo misliti, ampak tudi pomniti, da bi skoval ta stavek!

Pa še druge težkoče se rode iz gorenje opredelbe skrčenega stavka. Iz katerih stavkov so n. pr. skrčeni nastopni stavki: „Ivan in Marica sta brat in sestra; dvajset in pet je petindvajset; kruh in voda je bila njegova edina hrana; luč, voda, zrak, toplota in dobra prst zadostujejo rašči rastlin“? — Je li prvi izmed navedenih stavkov nastal iz teh-le: „Ivan je brat, Marica je brat, Ivan je sestra, Marica je sestra“? Ali iz teh: „Ivan je brat in sestra, Marica je brat in sestra“? Ali: „Ivan in Marica je brat, Ivan in Marica je sestra“? Poskušajmo, kakorkoli hočemo, nikoli ne prodremo do prostih stavkov, ki bi sestavljali gorenjega.

V preobilici je stavkov, ki se ne dado skrčiti iz dveh ali več, navzlic temu, da „imajo stavkove člene v spolovini“. Take stavke je potisnil Sket v opombo (str. 278.), ki se glasi: „V jednoistem stavku imamo lahko tudi po dva ali več enakih stavkovih členov, ne da bi bil stavek skrčen iz dveh ali več prirednozloženih stavkov. Take stavke imenujemo proste stavke z množnimi stavkovimi členi“. — Zakaj pa tako ne imenujemo vseh? Čemu je treba te razlike?

Učenec na prvi pogled ne bo zadel razlike med stavkoma: „Pes in mačka se sovražita“ in „pes in mačka sta domači živali“, namreč umetne razlike, ki jo slovničarji hočejo po vsej sili pribiti, češ, da je drugi stavek skrčen iz dveh: „Pes je domača žival“ in „mačka je domača žival“, prvi pa ne, ker ne moremo reči: „Pes se sovraži“ in „mačka se sovraži“.

V obeh stavkih zapazi učenec dve istovrstni osebki besedi in samo po en povedek, ki je različen; kako naj torej razločuje oba stavka glede na skrčenost? Ko ga opozoriš na razliko med onima stavkoma, mu znak, da ima skrčen stavek dva ali več členov v spolovini, ne more več zadostovati v spoznavanje skrčenega stavka; preden izreče svojo sodbo, bode moral vsak stavek preiskati glede na njega skrčljivost, to se pravi z ozirom na lastnost, se li da razvezati v dva ali več stavkov, iz katerih je nastal. Čemu pa s takim nepotrebnim delom učencu obteževati razsodnost? Koliko pridobi s tem na jasnosti govorjenja, koliko na ostrosti mišljenja?

Naposled še to-le v preudarek! — Jasno je, da morem v prvem izmed gorenjih dveh stavkov pojem „sovraštva“ združiti le z obema združenima pojmom „pes in mačka“; to je tudi vzrok, da tega stavka ne morem razdružiti in razvezati v dva stavka, ker ni nastal iz dveh. Kakor pa torej v tem stavku stanje sovraštva hkratu izjavim in moram izjaviti o predmetih „pes in mačka“, tako smem to storiti tudi v drugem stavku in izjaviti pojem „domače živali“ hkratu o istih predmetih. Zakaj bi tega ne smel? Seveda lahko izpovem isto tudi o vsakem posamnem predmetu; pa moram li v tem slučaju baš to storiti, ker lahko storim? Mari si moram postanek stavka misliti iz dveh stavkov?

Da se je „skrčeni stavek“ uvedel v slovnice, tega je kriva logiška nejasnost in nedoločnost namena slovniške vede. — Da je tako, nam izpričuje Lehmann, trdeč na str. 240: „Skrčeni stavki, v katerih se nahaja le en povedni glagol, se morajo slovniško smatrati za proste stavke; logiško pa so sestavljeni stavki, dočim se morajo skrčeni stavki, v katerih se nahajata dva ali več povednih glagolov, slovniško smatrati za sestavljene, logiško pa proste stavke“.

Ali ni to največja zmotnjava in zmešnjava, ki učencem greni veselje do slovniškega pouka?

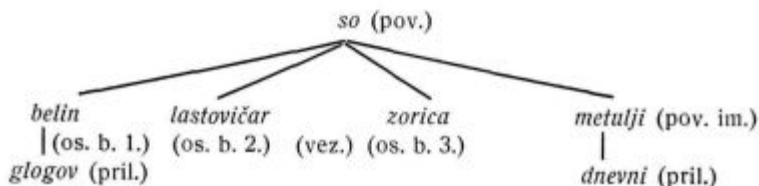
Naj še to pristavim, da — ko bi tudi bili drugi stavki skrčeni — po naši dosledni teoriji ne more biti skrčen stavek tisti, v katerem sta dva ali več določenih glagolov. Saj trdno stoji, da vsak določeni glagol že sam reprezentuje stavek; ko tedaj nastopi sklad z dvema ali več določenimi glagoli, ne moremo več govoriti o enem stavku, ampak toliko jih je, kolikor je določenih glagolov. Zato ne morem pritrditi

Willomitzerju, ki med drugimi stavki s pomnoženimi člani navaja le-tega: „Ein Fink kam dahergetrippelt, pickte die Körnchen auf, schaute sich um und flog davon“. („Ein Satz mit viergliedrigem Praedikat“!) Ko bi v ta stavek pred glagola „pickte“ in „schaute“ vstavili osebni zaimek „er“, da bi se glasil: „Ein Fink kam dahergetrippelt, er pickte ein Körnchen auf, er schaute sich um und flog davon“, ali bi prišlo komu na misel tu konstantovati skrčen stavek? Najmanj tri stavke bi našel vsakdo, izmed katerih bi menda šele zadnji bil „skrčen“. In zakaj? Ker bi vsak izmed teh treh stavkov imel svojo osebko besedo, kakor bi brez te ne bil stavek. V slovenščini, kjer prav lahko pogrešamo osebni zaimek — saj ga navadno sploh ne stavimo — je nedostatnost tega nauka še očitnejša.

Iz istega razloga naslednji stavki, v Lehmannu na str. 239. navedeni kot skrčeni, niso skrčeni, nego *zloženi*, akoprav si v slehernem drugem stavku moramo nekaj dopolniti iz prvega: „Ein edler Mensch zieht edle Menschen an und weiß sie festzuhalten; dem dunkeln Schoß der heil'gen Erde vertrauen wir der Hände Tat, vertraut der Sämann seine Saat; im Kriege rostet der Pflug, das Schwert hingegen ist blank; aus der Wolke quillt der Segen, strömt der Regen; nach Freiheit strebt der Mann, das Weib nach Sitte; handeln ist leicht, denken schwer“.

Tudi v Sketu čitam nekoliko takih stavkov, n. pr.: „Kmet dela z roko, gospod z glavo; Bog je hvale vreden, človek pa pohvale; lisica si dlako izlevi, zvižče se ne iznebi“. — Pustimo torej, kakor sem že zahteval, to nepotrebno in slovniško jasnost kaleče poznamenovanje ter analizujmo take stavke po njih naravi! Recimo le: „To je prosti stavek s podvojeno ali potrojeno osebko besedo; to je prosti stavek s podvojenim ali potrojenim predmetom“ i. t. d., a uvažujmo, da podvojenega povedka ni, ampak da dva povedka pomenita dva stavka! Nikar ne odkazujmo takim stavkom v slovniških knjigah posebnega prostora in jih ne postavljajmo na posebno stališče!

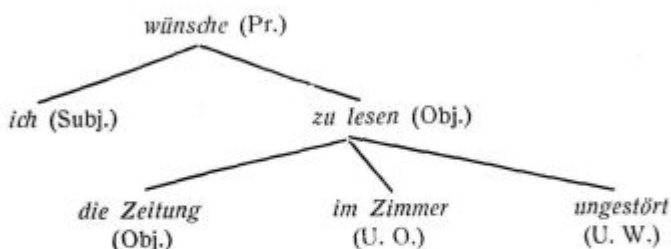
Naposled še pristavim stavkovi sliki nastopnih dveh stavkov: „Glogov belin, lastovičar in zorica so dnevni metulji“; „na suhi zemlji in na morju občudujemo veličastvo narave“.



sebi, oblika ni določena, ampak je nedoločena. Ako pa sploh ne moremo govoriti o stavku, tudi ne moremo govoriti o skrajšanem stavku.

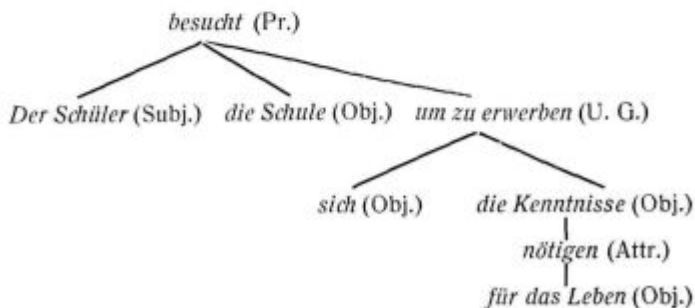
Čudno je tudi to. V stavku: „Ich wünsche zu lesen“, je „zu lesen“ predmet, ki odgovarja vprašanju: „Was wünsche ich?“ Nedoločnik s predlogom nadomestuje ime v tožilniku. Ko pa določim branje po okoliščinah in predmetu ter porečem: „Ich wünsche, die Zeitung im Zimmer ungestört zu lesen“, zadobim — skrajšan predmetni stavek, češ, njega misel je ista kakor v stavku: „dass ich — — lese“! Ni li preprostejše, jasnejše in pravilnejše, da smatramo vso besedno celoto „ich wünsche — zu lesen“ za en prosti stavek, da opustimo vejico za določenim glagolom in presojamo posamezne člene po njih veljavi?

Stavkova slika bi bila le-ta:



Prav tako lahko tolmačimo gorenji stavek: „Der Schüler besucht — —“ ter smatramo „um zu erwerben“ za namerno prislovje, ki je še ožje določeno s tožilniškim predmetom „Die Kenntnisse“, z dajalniškim predmetom „sich“, s prilastkom „nötigen“ in s predmetom k temu prilastku „für das Leben“.

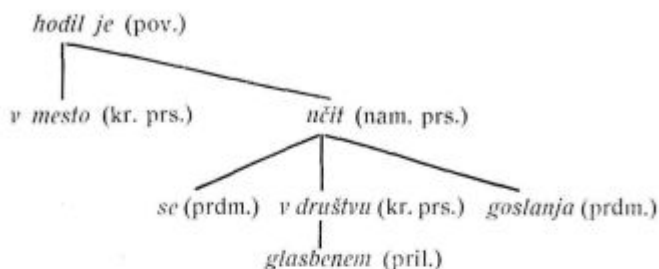
Slika bi bila naslednja:



Tudi v slovenščini stavka: „Hodil je v mesto v glasbenem društvu učiti se goslanja“, ne razčlenjamo drugače, nego

smatrajoč ga kot enoten prosti stavek, ki mu je „učit“ namerno prislovje, katero odgovarjaje vprašalnici „čemu?“ naznanja smoter ali namen hoje.

Primerjaj to-le sliko:



Da so take besedne skupine veljale in še veljajo za stavek, temu je bilo krivo mnenje o postanku teh skupin. Ni pa res, da so ta stavkovna določila nastala le glede na odvisnik, ki ga zastopajo, češ da se je misel bila izrekla najprej z odvisnikom in potem šele z zastopajočim ga določilom; ampak ta določila so, kakor je Kern neovržno dokazal, zrastle samostalno in ne po pretvorbi iz dotičnih odvisnikov. Vzemimo gorenjo skupino „um sich . . . zu erwerben“! Ta je nastala iz prvotnega prepozicijskega nedoločnika „zu erwerben“; saj predlog *zu* (srednjenemški *ze*) pri nedoločniku začetkoma ni bil brez pomena, ampak je kakor pri drugih imenih, zlasti samostalnikih izražal smoter, proti kateremu se obrača dejanje; to je tega predloga prvotni pomen.

V stavkih; „Ich gehe zu Bett“ in „Ich gehe zu erwerben“ je isto naziranje in isti sklad: tam je postelj, tu pridobitev smoter ali namen hoje; razliko najdeš le v tem, da je postelj vidni predmet, pridobitev pa nevidno dejanje. V srednjevisoko-nemščini je bilo to očitnejše; kajti tam se je sklon nedoločnikov označil tudi s sklonilom in reklo se je: *Ich gån ze erwerbenne* — ich gehe dem Erwerbe nach, mein Gehen ist auf das Erwerben gerichtet. Nedoločnik s predlogom *ze* (zu) je bil tedaj izraz namena ali svrhe.

V začetku se ni prideval predlog *um*; zadostoval je nedoločnik s predlogom „ze“. V pesnikih in lepši prozi čitamo še dandanes ta sklad, n. pr.: *Der Wolf kam, sein Beileid abzustatten* (v Lessingovi basni o volku in ovčarju).

Polagoma so pričeli še predlog *um* pristavljati in tako so prišli do pleonazma; tudi „um“ se namreč rabi za izražanje smotra, in sicer večinoma pri samostalnikih, n. pr.: *Er kam um Geld* (prišel je po denar); *sie arbeiten um Lohn* (delajo za denar); „um Geld“ izraža namen hoje, „um Lohn“ namen

dela. Namen dejavnosti si namreč lahko mislimo na dvojen način: kot smoter, kateremu se bliža, in kot središče, okoli katerega se vrti moja želja; smoter izražam s predlogom zu, središče s predlogom um. Če torej rečem „um zu erwerben“, označim namen hkratu na omenjeni dvojni način kot smoter in kot središče!¹⁾

Naravno je, da se je ta sklad takoj pomnožil z drugimi besedami, ko je hotela govoreča oseba dejavnost (tukaj pridobivanje) določiti natančneje. Kadar je dejavnost bila izražena z glagolovim nedoločnikom, se je dala vrhu tega pojasniti z raznovrstnimi členi: s predmeti in z raznimi prislovji, ki so se jim često pridevali še prilastki. Tako je nastala besedna skupina, v kateri so mogli biti zastopani vsi razni stavkovni členi, le določenega glagola ji je nedostajalo in s tem najbistvenejše besede, brez katere ta skupina, in naj bi še bila tolika, ni mogla biti stavek.

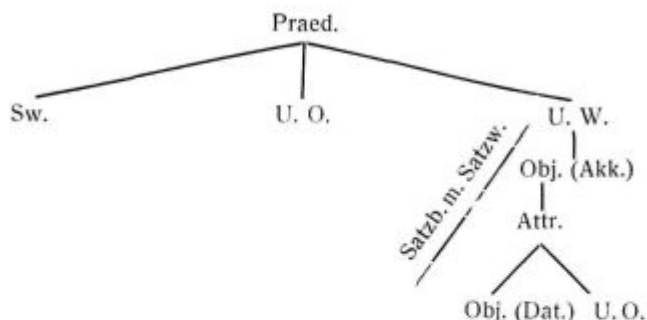
Iz tega postanka sledi, da je vejica, s katero ločijo take skupine od ostalih besed stavka, pravzaprav odveč. Če ne stavimo vejice v stavku: „Er bemüht sich um die Hebung des Fremdenverkehrs in seiner Vaterstadt“, čemu jo naj stavimo v stavku: „Er bemüht sich, um den Fremdenverkehr in seiner Vaterstadt zu heben“? — Prav tako v slovenščini, n. pr.: „Brez hrupa zapustivši svoj tabor so se vojaki bližali sovražniku.“ Sicer pa se dosedanjemu pravilu ne protivim, ako kdo misli, da se ž njim poveča jasnost celega sklada.

Sedaj še eno vprašanje. *Kako naj nazivljemo te skupine, ki niso stavki? Kern* rabi prikladni izraz „Satzbestimmungen im Werte von Nebensätzen.“ To so torej stavkovna določila, ki imajo veljavo odvisnikov.

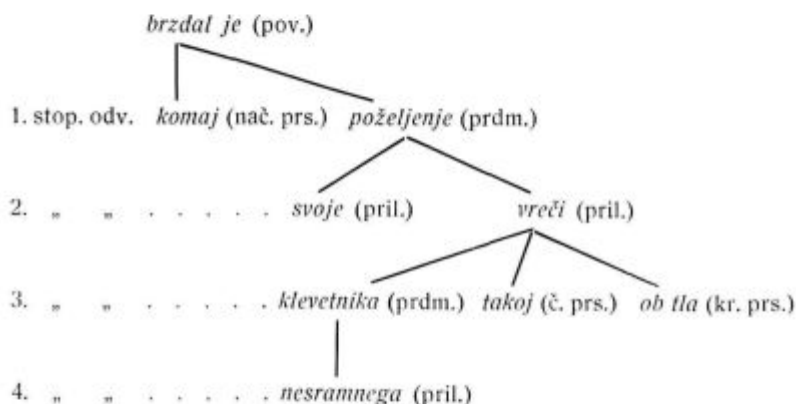
Tudi *Willomitzer*, ki se je že v marsičem oprijel Kerna, je v novi izdaji izpustil odstavek o skrajšanih stavkih, pridejal pa je vsakemu odstavku, ki govori o odvisnikih, nekoliko vrstic, v katerih poudarja dejstvo, da lahko stopi na mesto dotičnega zavisnika stavkovno določilo z veljavo stavka (eine Satzbestimmung mit Satzwert).

Ume se ob sebi, da moramo, kakor gorenji primeri pričajo, takemu celemu določilu še posebe zaznati posamezne člene. Da razčlenimo še en nemški primer, naj nam služi stavek: „Ohne die ihm in den Wellen drohende Gefahr zu bedenken, sprang er in den Fluß.“ Tu člene samo imenujemo in zaznamujemo njih medsebojno razmerje:

¹⁾ Takim razmišljanjem, zlasti o pomenu in rabi predlogov in drugih stalnih izrazov, naj bi se v šoli, v ljudski in posebno v srednji, posvetilo več časa in duha, nego je navada. Neizčrpen zaklad duševnega bodrenja in zanimanja se da takim potem vzdigniti in možno je širom razširiti učencu duševno obzorje glede na umevanje jezikovnih pojavov.



Za slovenščino si volimo stavek: „Komaj je brzdal svoje poželjenje, vreči nesramnega klevetnika takoj ob tla.“¹⁾



Izraz „skrajšan stavek“ pristoji po pravici, da še to opomnim, le onim besednim skupinam, katerim je treba iz drugega stavka, bodisi spredaj stoječega ali sledečega, privzeti in dopolniti določeni glagol ali drug stavkov člen. Če rečem „Slavček poje lepše nego kanarček“, moram misel dopolniti z določenim glagolom „poje“, da dobim stavek „nego poje kanarček“. V to vrsto spadajo stavki kakor n. pr.: „Danes bom jaz, jutri boš ti pazil na šolski red“; „kakršno delo, takšno plačilo“; „kmet dela z roko, a gospod z glavo“ (ta stavek smo že navedli pri

¹⁾ Ta sklad prvotno ni slovenski, ampak se je brez dvoma v slovenščino vtihotapil iz nemščine. Ali prodril je v slovenskem pisemstvu tako, da mu ne bode več možno glave zatreti, saj ga že Sket (str. 263. opom. 2.) šteje med skrajšane prilastkove stavke; jaz ga s Kernom imenujem „stavkovno določilo z veljavo prilastkovega stavka“, ali pa smatram, vejico izpustivši, vse skupaj za en prosti stavek, v katerem je „vreči“ prilastek z več drugimi določili.

„skrčenih“ stavkih); „es will der Feind, es darf der Freund nicht schonen.“ i. t. d. Ali navajeni smo te stavke imenovati eliptiške ali nepopolne; ostanimo torej pri tem izrazu, onega pa sploh ovrzimo!

3. Glavni stavki z veljavo zavisnikov.

Slovniško jasnost pospešuje tudi spoznavanje nekaterih posebnosti glavnih stavkov, o katerih nas slovnice obično nič ne poučujejo; a Kern je opozoril na nje.

I. Kako naj si razložimo jezikovni pojav, da stopi v podredju namesto pogojnega odvisnika često glavni stavek, ki ima invertovano besedoredje in čigar določeni glagol stoji ali v določniku ali v velelniku? Tako je v nemščini, tako tudi v slovenščini; n. pr.: „Wird der Bogen allzustraff gespannt, so zerspringt er; tue das Gute, so wirst du glücklich sein; prideš li k prijatelju, pozdravi mi ga; bodite pokorni svojim staršem in ljubi Bog vas bode blagoslovil.“ — Zadostimo li učencev radovednosti, ako obrnemo njih pozornost na ta sklad, ne da bi jim ga skušali tudi razjasniti? To bi morali storiti tem rajši, ker je razlaga zelo priprosta. Iz invertovanega besedoredja¹⁾, čigar posebnost je ta, da stoji določeni glagol pred osebkovo besedo, in iz umeščenja določenega glagola začetkom stavka moramo sklepati, da ima v tem skladu glavni stavek pomen vprašalnega in sicer tako imenovanega določilnega vprašanja, na katero odgovarjamo z besedicama „da“ ali „ne“. V slovenščini nam to razodene vprašalna členica „li“, brez katere taki stavki niso pravilni.

V začetku se je namreč na vprašanje mislil ali pritajno dal odgovor in s tem zamolčanim odgovorom je stal vprašanju sledeči glavni stavek v razmerju posledice.

Lep in priličen primer za razjašnjevanje tega sklada je poiskal Kern iz Goetejeve Ifigenije. Ifigenija nagovori kralja, od katerega si za brata ne pričakuje nič dobrega, s temi besedami:

»Was sinnst du mir
o König schweigend in der tiefen Seele?
Ist es Verderben? So töte mich zuerst.«

Vprašanju „Ist es Verderben?“ Ifigenija sama na tihem odgovori: „Gotovo, in tega se bojim“. Temu zamolčanemu odgovoru pa pristavi posledico, rekoč: „So (potem, v tem slučaju) töte mich zuerst“. Vsa misel bi se dala skrčiti v ta zloženi stavek:

¹⁾ Naše slovnice ga le premalo poudarjajo, dasi res v slovenščini ni tako določeno in razširjeno kakor v nemščini.

„Sinnst du schweigend in der tiefen Seele mir Verderben, so töte mich zuerst“.

Prav tako se da razjasniti gorenji stavek: „Wird der Bogen“ i. t. d. — Tudi tu si mislimo prvi stavek zase kot vprašalen: „Wird — gespannt?“ „Ja!“ „In dem Falle zerspringt er“. Sedaj tudi umemo, zakaj mora v teh stavkih v slovenščini biti členica „li“. Stavek je treba označiti kot vprašalen, kar se zgodi s to členico; drugače izgubi sklad svojo veljavo in slovensko pravilnost.

Če *nadomešča glavni velelni stavek pogojnega*, je sklad razložiti slično. Kakor si mislimo trdilni odgovor na vprašanje glavnega stavka, tako si predstavljamo povelje glavnega stavka izvršeno in tej predstavi se priklopi drugi glavni stavek kot posledica. „Bodite pokorni“ — —. To željo si mislimo izpolnjeno; zato pristavimo: „in (v tem slučaju, pod tem pogojem) ljubi Bog vas bode blagoslovil.“ V slovenščini se tu izgubi razmerje odvisnosti, ker vežemo oba stavka z veznikom „in“, a po sodržaju je prvi stavek izvestno podrejen drugemu.

Tako je tudi razložiti velelnikovo obliko „bodi“, ki je zadobila pomen veznika: *bodi (si) — bodi (si) n. pr.: „Bodi v tugi, bodi v šali, zmir ponižno Boga hvali.“* Na to se je pri analizi treba ozirati.

Namesto velelnega stavka, ki tu itak izrazuje željo, stopi večkrat *želelnik*, n. pr.: „Naj te ves svet zapušča, jaz te ne zapustim nikoli; božja sapa naj potegne, in trava usahne“. V tem stavku je isto logiško razmerje kakor v gorenjem: „Bodite pokorni —“; v onem pa stoji *želelni stavek* namesto dopustnega odvisnika: „Če te tudi ves svet zapušča —“.

II. V slovenskih slovnicaх se dalje vse premalo ali celo nič ne poudarja, da so še tudi drugi slučajji, kjer se *logiško razmerje podrednosti* med dvema glavnima stavkoma često spoznale iz vsebine, ker ni označeno niti po vezniku, oziroma uvodni členici, niti po naklonu. Da je takih slučajjev v nemščini, vemo, a tudi v slovenščini jih ne smemo prezreti. Sem štejemo *želelne glavne stavke*, ki slede glagolom izjave in *nadomeščajo predmetne zavisnike*, n. pr.: „Reci mu, naj pride k meni!“ Sket opozori na ta sklad (str. 251. Opomb. 1. 8. izdaje) samo tako-le: „Po glagolih zahtevati, ukazati, prositi, opominjati i. t. d. stoji češče *želelni naklon* brez veznika.“ O razmerju med dotičnima stavkoma pa ni izpregovoril besedice. Sem gredo dalje, kar ni nikjer posebe opomnjeno, vsi vprašalni stavki: *zavisni vprašalnik* je glavnemu povsem enak; med njima ni nobene vnanje razlike. Stavki: „Kam greš? Kako se ti godi? Prideš li k meni? Zakaj ne delaš?“ se v zavisnosti glase prav tako: „Vprašal me je, kam greš; povej, kako se ti godi; reci, prideš

li k meni; vprašam te, zakaj ne delaš“. To bi se moralo zlasti glede na latinščino in nemščino, kjer je razlika očitvena — tam znači to konjektiv, tu besedoredje — posebe poudarjati. V slovenščini tedaj zavisnik spoznamo le po logičkem razmerju. Samo izjemoma se v vprašalne stavke vstavi veznik „da“; takrat je zavisnost jasno označena, n. pr.: »Vprašal me je, kako da sem mogel kaj takega storiti“. Sket razlaga ta pojav na str. 251. v drugi opombi. Tam pravi, da je ta „zveza skrčena iz dveh stavkov in nam rabi, kadar vprašujemo s posebnim poudarkom. N. pr. *Vprašal sem ga, kako da je zapustil našo hišo ...* (skrčeno namesto *... kako je prišlo (kako je to), da je zapustil ...*) Ali ni tu morda iskati laškega vpliva? — Tudi tedaj je jasna zavisnost, če se rabi namesto členice ali (li) veznik ako, če: „Ne vem, če danes pride“.

4. O razliki med predmetnim in povednim tožilnikom.

O tem pojavu sem sicer že v lanjskem Letopisu izpregovoril na str. 120. ter pokazal, kako je spoznati povedni tožilnik in kako se razločuje od predmetnega tožilnika; ali ker se na to razliko nekateri slovničarji sploh nič ne ozirajo, a drugi jo krivo umevajo, ne bode odveč, ako se povrnem k njej in navedem zlasti tiste slučaje, kjer sta dva tožilnika združena v enem in istem stavku, a nimata oba popolnoma iste funkcije.¹⁾

Tu so namreč trije slučaji mogoči: ali je *a)* eden tožilnik predmet, drugi (časovno, načinovno, izjemoma tudi krajevno: vodil nas je slabo pot) prislovje, ali pa je *b)* eden predmet, drugi povedno določilo, ali sta *c)* oba predmeta, ne da bi bila priredno spojena.

Prvi slučaj je lahko spoznati, treba je samo staviti pravilni vprašnji: 1.) koga ali kaj? in 2.) kedaj? ali kako dolgo? kako? kod?

V *drugem* slučaju, ki ga na prvi hip ni vselej pogoditi, je po Kernu paziti na to, dasta li se oba tožilnika izpremeniti v stavek tako, da stopi eden na mesto osebkove besede, eden pa na mesto povednega imenovalnika: tisti, ki prevzame mesto osebkove besede, je prej bil predmetni tožilnik, oni pa, ki prevzame mesto povednega imenovalnika, je prej bil povedni tožilnik, n. pr.: „Imenovali smo ga rešitelja“; tu je „ga“ predmetni, „rešitelja“ povedni tožilnik; kajti „on je bil rešitelj“: to je mnenje, ki ga imamo

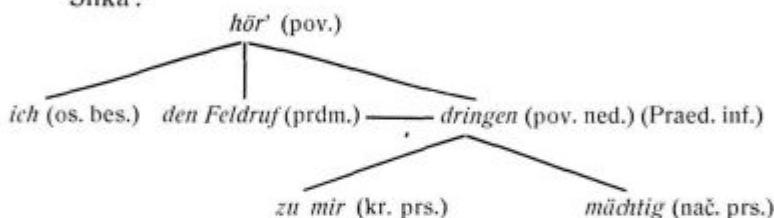
¹⁾ Isto funkcijo imata le v prostih stavkih s pomnoženimi istovrstnimi določili, o katerih sem pisal na str. 1. id.

o njem. Ali pa: „Ich schrie mich heiser“; posledica kričanja je bila, da sem bil hripav: „ich war heiser“ torej je *mich* predmetni, *heiser* povedni tožilnik. Kakor priča le-ta primer, nastopi v nemščini v takih slučajih predmetni in povedni tožilnik izjemno celo pri neprehajalnih glagolih; n. pr.: „Er lachte sich fast tot, er fiel sich tot, er schlief sich gesund, sie weint sich die Augen rot, das Pferd lief sich krumm“ i. t. d.

V nemščini je najti še eno posebnost, ki je sorodna z nekim latinskim pojavom.

Pri glagolih: *heißen* = *befehlen, hören, sehen, fühlen, finden* in *lassen* namreč nastopi, kadar se povedni tožilnik izrazi z nedoločnikom, tako zvan *tožilnik z nedoločnikom* (*accusativus cum infinitivo*), ki se da vselej izpremeniti v odvisni stavek, n. pr.: „Den Feldruf hör' ich mächtig zu mir dringen — ich höre, dass der Feldruf — dringt.“

Slika:

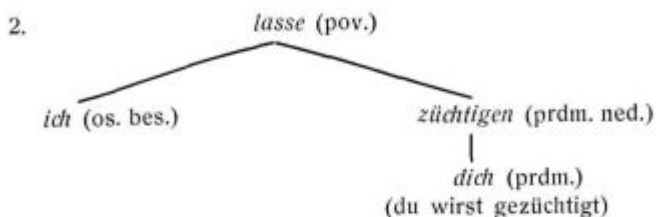
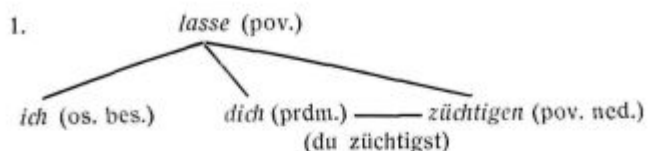


Slovenščini rabi sicer v takih slučajih povedni deležnik¹⁾, a vendar se govori po tujem vplivu tudi tukaj že nedoločnik; poleg: „Vidim (najdem) otroka spečega“, tudi že: „Vidim (najdem) otroka spati.“

Posebno je tu paziti na sklad pri glagolu *lassen*. Stavek: „Ich lasse dich züchtigen“ ima dvojni pomen in po takem tudi dvojni sklad. Vpraša se, ali me je volja izjaviti, da oseba (ti) kaznuje, ali da se kaznuje. To spoznamo, če opišemo stavek na dvojni način: „Ich gestatte, daß du züchtigst“ in „ich ordne an, daß du gezüchtigt werdest“. V prvem slučaju je „dich züchtigen“ tožilnik z nedoločnikom: „dich“ je predmetni tožilnik, „züchtigen“ pa povedni nedoločnik, zastopajoč tožilnik; oba sta zavisna naravnost od glagola „ich lasse“. V drugem slučaju je „züchtigen“ predmetni nedoločnik, zastopajoč predmetni tožilnik, ki je zavisen naravnost od glagola „ich lasse“; „dich“ pa je predmetni tožilnik druge stopnje, ker zavisni od nedoločnika „züchtigen“.

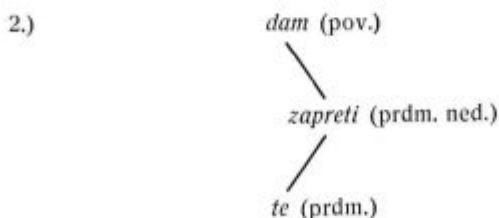
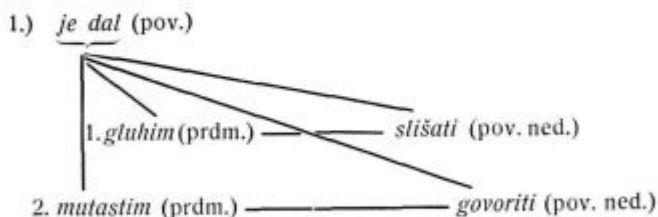
¹⁾ Povedni deležnik je bil nekdanj jako razširjen, zlasti v staroslovenščini. (Gl. Miklosich, *Syntax* str. 824.) — Tožilniku z nedoločnikom, ki se je začel že v staroslovenščini rabiti pod vplivom grščine in latinščine, pa je odgovarjal dajalnik z nedoločnikom. (Gl. Miklosich, *Syntax* str. 394. in 619.)

Slika nam to pojasni:



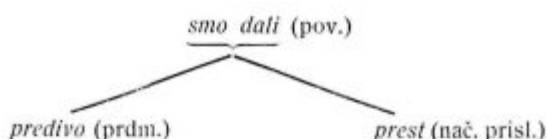
Razložek tiči v različnem pomenu glagola lassen: lassen = gestatten in lassen = anordnen, befahlen.

V slovenščini se ni možno motiti; kajti v prvem pomenu ji rabi dajalnik z nedoločnikom, ki je bil, kakor sem gori opomnil, v staroslovenščini jako razširjen; v drugem je slovenščina skladna z nemščino. N. pr.: „Gluhim je dal slišati, mutastim govoriti“ = napravil je, da so gluhi slišali in mutasti govorili; — „dam te zapreti“.

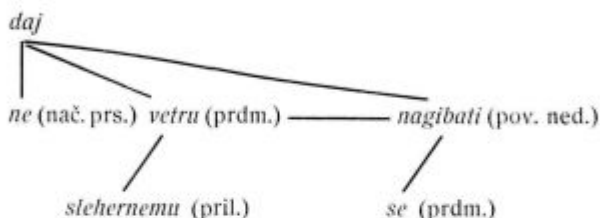


Od teh stavkov je zopet ločiti stavek, v katerem pomenu „dati“ isto kar „poslati“: predivo smo dali prest; dal sem prat srajce; oče so ga dali učiti. V tem skladu je izražen namen, in sicer z namenilnikom.

Slika :

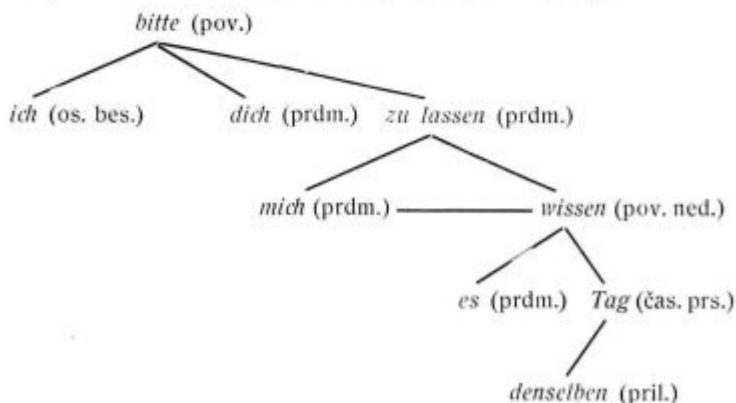


Enako razmerje med dajalnikom in nedoločnikom kakor v prvem gorenjih stavkov z glagolom „dati“, čitamo v stavku: „Ne daj se nagibati slehernemu vetru“, samo da je tu tudi od glagola „nagibati“ zavisen predmet, namreč se;¹⁾ „ne daj se nagibati . . .“ = Ne daj, da te nagiblje sleherni veter. — Slika:



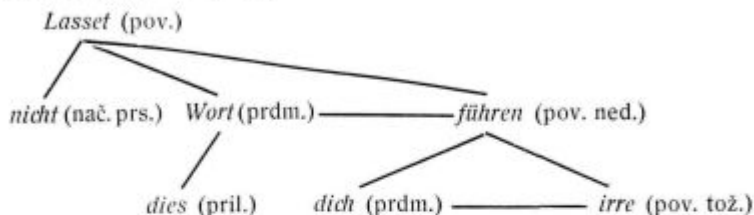
Zlasti je paziti na sklad pri glagolu „lassen“ takrat, kadar je več tožilnikov ali sploh odvisnih sklonov, oziroma več nedoločnikov združenih v stavkovi celoti. *Dva primera* naj zadostujeta v pojasnilo! Analizujmo stavka: „Ich bitte dich es mich denselben Tag wissen zu lassen“ in „Lasset euch dies Wort nicht irre führen.“

V *prvem* zavisí od nedoločnika „lassen“, ki je predmet, določujoč glagol „bitte“, tožilnik z nedoločnikom „mich wissen“ = dass ich wisse, in v tem skladu je nedoločnik še dalje določen s predmetom „es“ in s časovnim prislovjem „Tag“ in to pa s prilastkom „denselben“ — ich bitte dich, daß du lassest, daß ich es denselben Tag wisse. — Slika :

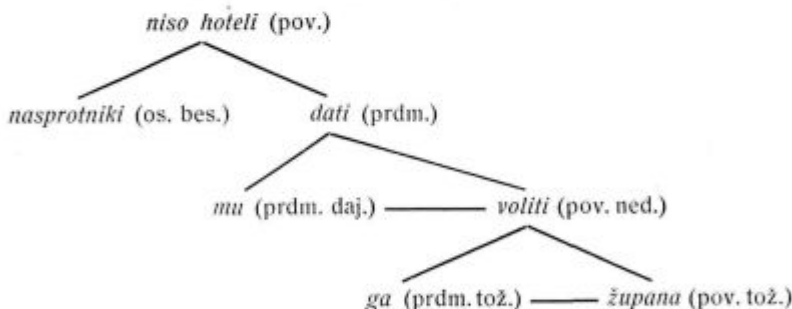


¹⁾ Sket ima ta stavke (gl. § 261. op.) za skrajšan stavke.

V *drugem* stavku vidimo dva enaka sklada (predmetni tožilnik s povednim tožilnikom, oziroma nedoločnikom), zavisna drug od drugega: „Wort — führen“, „dich — irre“; kajti tu stojita dva glagola, ki se rabita z dvojnimi tožilniki: „lassen“ in „führen“. Stavek je sestavljen iz naslednjih dveh skladov: 1.) Lasset nicht dies Wort führen — Lasset nicht, daß dies Wort führe in 2.) es führt dich irre — es führt dich so, daß du irre wirst. — Slika:



Tudi v slovenščini se dajo umetno napraviti slični stavki. Naj nam rabi v to svrhu naslednji stavek: „Nasprotniki mu ga niso hoteli dati voliti župana.“ Sklad je ta: od povedka „niso hoteli“ zavisni predmet „dati“, zastopajoč predmetni rodilnik; predmet „dati“ je dalje določen s predmetnim dajalnikom „mu“ in s povednim nedoločnikom „voliti“, ki stoji namesto tožilnika; od glagola „voliti“ sta naposled zavisna dva tožilnika: predmetni „ga“ in povedni „župana“. — Slika:



Sploh pa se povedni nedoločnik da nadomestiti s stavkom. Tako moram določiti stavka: „Zalotil sem ga, kako je hotel krasti“; „videli so ga, kako je bežal.“

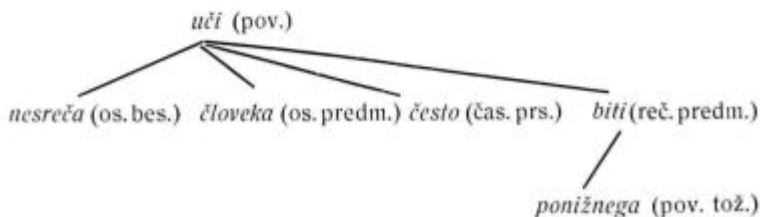
Napačno bi bilo, ko bi po običajnem načinu določevali stavka „kako je hotel krasti“ in „kako je bežal“ za predmetna odvisnika. Saj je očitno, da sta povedkovo določila k predmetu „ga“; kajti prvi stavek bi se lahko glasil: „Zalotil sem ga hotečega krasti“, drugi: „Videli so ga bežati ali bežečega“. Take stavke imenujem zavisnike povednega tožilnika (Praedikatsakkusativsätze) prav tako, kakor

moram one zavisnike, ki nadomeščajo povedni imenovalnik in ki so se doslej zvali povedkovi stavki (Praedikatssätze), pravilno imenovati zavisnike povednega imenovalnika (Praedikatsnominativsätze).

Obrnimo se sedaj k *tretjemu* gori navedenih slučajev: dva tožilnika in sicer dva predmeta sta združena v stavku. Ti slučajji so redki, mogoči le pri treh glagolih: učiti, vprašati, stati. Kakor sem že omenil, v slovnicaх povprek ni čitati te razlike. Lehmann n. pr. pravi na strani 211.: „Dvojni tožilnik zahtevajo: učiti, imenovati, zvati, zmerjati“ i. t. d. — Sket sicer uči v § 268. (str. 191.): „Dva tožilnika imajo pri sebi, in sicer predmetov in dopovedkov: a) glagoli imenovati, postaviti, izvoliti i. t. d., b) glagoli, ki pomenjajo koga za kaj imeti, kakor: imeti, smatrati“ i. t. d.; a potem še pristavi točko c, ki se glasi: „Z dvema tožilnikoma se veže glagol učiti, in sicer s tožilnikom osebe, katero kdo uči, in s tožilnikom reči, katero koga učimo.“ — Ker stoji točka c kot del celega § 269., ki govori le o predmetovem in povedkovem tožilniku, bi morali po logiki soditi, da se tudi glagol „učiti“ po Sketu družji z istima dvema tožilnikoma. Kaj torej Sket misli, ni jasno. Ako meni, da se „učiti“ rabi z dvojnimi predmetoma, zakaj pa tega ni izjavil odločno kakor Willomitzer, ki s Kernom glagol „učiti“ natanko loči od glagolov „imenovati, imeti, smatrati“ i. t. d., poudarjajoč, da se rabi z dvema predmetoma, in sicer z osebnim in rečnim tožilnikom.

V dokaz, da je tako prav, služi dejstvo, da se pri glagolu „učiti“ ne dasta o ba tožilnika izpremeniti v imenovalnik kakor pri glagolih „imeti“, „smatrati“ i. t. d., pri katerih stojita predmetni in povedni tožilnik, ampak da ostane rečni predmet vedno v tožilniku: Učim dijake latinščino, dijaki se uče latinščino.¹⁾

Tudi tu često stopi na mesto rečnega imena nedoločnik. Zraven nedoločnika „biti“ stopi v tem slučaju povedni tožilnik, n. pr.: „Nesreča človeka često uči biti ponižnega.“²⁾ — Slika:



¹⁾ Vse to velja le v teoriji; ker v resnici se veže glagol „učiti“ z rodilnikom rečnega predmeta; torej: „učim ga (se) latinščine.“

²⁾ Namesto tožilnika stavi pravilneje dajalnik ali imenovalnik!

V nemščini stoji v tem slučaju povedni imenovalnik: Der Krieg hat ihn gelehrt ein furchtloser Mann zu sein.

Glagola stati (stanem) in vprašati se z dvema predmetoma redko družita, zadnji redkeje ko prvi v teh in sličnih stavkih: „Kaj te vprašam?“ „To te vprašam.“ „Nekaj vas vprašamo.“ Prvi pa takrat, kadar bi radi izjavili, koga kaj stane, n. pr.: to te bo stalo glavo; pri glagolu „stati“ je torej navadnejši rečni predmet, pri glagolu „vprašati“ pa osebni. Čudim se, da o skladu teh glagolov Willomitzer ni izustil besedice, pač pa govori o njiju Šket v opombi (str. 269.).

5. O razmerju med glavnimi in odvisnimi stavki.

Kolikokrat čitam trditev, da naznanjajo glavni stavki glavno misel, odvisni pa stransko, nebistveno; da izraža oni svojo misel popolnoma in je sam ob sebi umljiv, dočim ta ne izraža misli popolnoma in sam ob sebi ni umljiv.

Natančnejša preiskava nam odkrije, da je ta trditev nastala po površnem pregledovanju razmerja, ki vlada med glavnim in odvisnim stavkom.

Prvič je povsem krivo, da naznanja glavni stavek vedno glavno, odvisni pa stransko misel. O tem se lahko prepričamo vsak hip; da le čitamo pol strani, gotovo najdemo zložen stavek, v katerem baš nasprotno glavni stavek pove nevažno, odvisni pa važno bistveno misel. N. pr.: „Slišal sem, da je to noč potres razrušil mesto N;“ „komaj smo pritekli v sobo, ko se je izpod neba vlila grozovita ploha, ki je v trenutku poplavela vse ulice;“ „ura je bila deset, ko je vlak trčil ob vlak“ i. t. d. V teh in sličnih podredjih se da odvisnik, izrazujoč glavno misel, izpremeniti v glavni stavek, glavni stavek pa, naznanjujoč manj važno ali celo nebistveno misel, v odvisnega ali celo v skupino stavkovih členov. Gorenji stavki bi zadobili le-to obliko: „To noč je, kakor sem slišal, potres razrušil mesto N;“ „izpod neba se je vlila grozovita ploha — —, baš ko smo pritekli v sobo“; „vlak je baš ob deveti uri trčil ob vlak“.

Ako pomislimo, da odvisniki zastopajo stavkove člene in dopolnjujejo misel glavnih stavkov, nam gorenji pojav ne bode nič tuj. Šaj vemo, da tudi v prostih stavkih osebkova beseda ni vedno najvažnejša, ker govoreča oseba lahko drugim stavkovim členom pripisuje večjo važnost. Ko pravim, da sem slišal o velikanskem potresu, ni moj namen poudarjati, da je uprav slišanje tu najiminitnejša stvar, ampak dejstvo, da se je pripetil velikanski potres.

Sploh je pomniti, da je šestokrat možno dve misli, povedani vsako v svojem stavku, med seboj spraviti v tako razmerje, da

je prvi stavek glavni in drugi odvisni, ali pa naopak. Zavisno je le od govorečega, kateremu razmerju prizna prednost.

Tu in tam celo stavkovni sklad ne dopušča, da bi smatrali glavni stavek za nosilca bistvene misli, ker je nima. Zloženi stavek: „Ta je tisti, ki je rešil domovino sovražnikov“ govori dovolj jasno. Glavni stavek: „Ta je tisti“ izraža le eksistenco rešitelja, glavna misel pa ni eksistenca rešitelja, ampak rešitev domovine.

Iz zadnjega primera je tudi razvidno, da glavni stavki nimajo vselej svoje popolne vsebine in da čestokrat sami ob sebi niso bolj umljivi nego njih zavisniki. Vsaj tu menda ne boče nihče trdil, da je stavek: „Ta je tisti“, jasnejši in popolnejši nego stavek: „Je rešil domovino sovražnikov“. Toliko je jasno, da se govori v onem o bivanju neke osebe, v le-tem pa o neki rešitvi in da nam drugi stavek, kakor sem gori že omenil, celo več pove. A v katerem razmerju stojita te dve misli, to se pojavi šele takrat, kadar združimo obe v eno miselno, logiško in stavkovno celoto.

Takih slučajev se nam ponuja v raznih spisih na stotine. Kako popolno in jasno misel neki javlja glavni stavek v naslednjem podredju: „Kdor se ni učil ubogati, ni vreden, da drugim ukazuje“? Z zavisnikoma se nadomeščata dva važna stavkova člena, brez katerih nedostaje glavnemu stavku določil, ki mu dajejo popolnost; to sta osebkovalna beseda in predmet.

Iz tega sledi, da znak glavnega stavka ne tiči v njega popolnosti in jasnosti, kakor se navadno razlaga, ampak v njega razmerju proti drugim stavkom, ki jih imenujemo odvisnike. Glavni stavek je namreč zavisnikom nadrejen, odvisniki pa so mu podrejeni; ti služijo glavnemu stavku v dopolnjevanje, glavni stavek pa ne služi nobenemu drugemu stavku v dopolnjevanje, razun drugemu glavnemu. Od glavnega stavka moremo vpraševati po vseh drugih njemu podrejenih stavkih, obratno pa ne moremo nikoli vprašati od zavisnika po glavnem.

Edini znak glavnih stavkov je tedaj nadrednost, odvisnike pa spoznavamo po podrednosti; ta se kaže v tem, da je odvisnik z glavnim stavkom združen s pomočjo podrejevalnega veznika in da on tvarja določilo glavnega stavka, po katerem se da vprašati z določenim glagolom glavnega stavka.

V nemščini se pridruži tem notranjim znakom še posebno jasen vnanji; nemščina ima namreč v glavnih kakor zavisnih stavkih posebno besedoredje: v glavnih stojita osebkovalna beseda in določeni glagol drug tik drugega, v odvisnih pa kolikor možno daleč narazen, osebkovalna beseda v začetku, določeni glagol na koncu stavka.

Po vsem tem je torej najvažnejša naloga učiteljeva, da dovede učence po metodiško urejenih vajah do jasnega spoznavanja, v kakšnem razmerju sta glavni in odvisni stavek med seboj. V to svrho služita *dve vrsti vaj*; pri prvi se gre za to, da dopolnjujejo učenci misel glavnega stavka po določenih vprašanjih z drugim stavkom. N. pr.: „Priatelj mi je obljubil. — Kaj mi je obljubil? — Da pride danes k meni.“ — „Danes ne morem iti v šolo. — Zakaj ne morem iti? — Ker sem bolan.“ — „Tako je letel. — Kako je letel? — Da mu je sapo zaprlo.“ — „To se je zgodilo takrat. — Kedaj se je zgodilo? — Ko smo imeli velik semenj.“ — „Srečal me je človek. — Kakšen človek? — Ki ga nisem poznal“ i. t. d.)

Druga vrsta obsega vaje, pri katerih učenci dve zase izrečeni, a med seboj v nekem razmerju stoječi misli spravljajo v to določeno razmerje. N. pr. „Lastovke se vračajo; pomlad je nastopila“. — „Žito lepo raste; zemlja je pognojena“ — „oče so rekli; brat pride danes domov“ — „nikjer ni zapisano; kdaj bomo umrli?“ i. t. d. — Umevno je, da bodo ti stavki sloveli tako: „Lastovke se vračajo, ker je pomlad nastopila“; „žito lepo raste, če je zemlja pognojena“; „oče so rekli, da brat pride danes domov“; „nikjer ni zapisano, kdaj bomo umrli“. —

Učenci se naj nadalje privedejo do spoznanja, da se odvisniki ne imenujejo in ne dele po svoji vsebini, ampak po svojem razmerju z glavnim stavkom. V zloženih stavkih: „Ker jug piha, kopni sneg“; „če jug piha, kopni sneg“; „kadar jug piha, kopni sneg“; „kjer jug piha, kopni sneg“; naznanjajo odvisniki: „če jug piha“, „kadar jug piha“, „kjer jug piha“ vsi isto dejstvo: pihanje juga, a vendar je vsak svoje vrste zavisnik, ker stopi z glavnim stavkom „Sneg kopni“ v določeno, navadno — ne vedno — z veznikom označeno razmerje.²⁾ Posebne paznosti je treba pri zavisnih vprašalnikih, pri katerih je treba učencem zabičevati, naj jih ne sodijo po uvodnih vprašalnih členicah ali zaimkih.

Vzemimo naslednje stavke: 1. „vprašal me je, kam se naj obrne“; 2.) „vprašal me je, kam nas privede tako postopanje“; 3.) „vprašal me je, kdaj pride do mesta“; 4.) „vprašal me je, zakaj je toliko ljudstva zbranega“; 5.) „vprašal me je, čemu služi paviljon v mestnem parku“; 6.) „vprašal me je, s

¹⁾ Svarim pa tu pred običajnim načinom, po katerem se bistvo odvisnikov razlaga po pretvoritvi iz prikladnih stavkovih členov, n. pr.: Lažnivec tudi krade = kdor laže, tudi krade; pri solčnem vzhodu smo že bili na potu = Ko je solnce vzhajalo, smo že bili na potu i. t. d.

²⁾ Z drugega stališča bom isto misel pojasnil na str. 114. te razprave.

čim pri nas kurijo“; 7.) „vprašal me je, kako se godi prijatelju“; 8.) „vprašal me je, pod katerimi pogoji sprejem delo“. — V prvem stavku se sicer vpraša po kraju, v drugem po posledici, v tretjem po času, v četrtem po vzroku, v petem po namenu, v šestem po sredstvu, v sedmem po načinu, v osmem po pogoju; a vendar prvi ni krajevni, drugi ne posledični, tretji ne časovni stavek i. t. d., ampak vsi so predmetni odvisniki, ker naznanjajo predmet vprašanja, torej predmet glavnega stavka.

V nemščini je na to paziti še bolj, ker uvaja večkrat ena in ista nemška členica troje in celo čvetero stavkov, med sabo ločenih le po funkciji, ki jo zavzemajo nasproti glavnemu stavku. Tako je stavek „wo du stehst“ v naslednjih štirih podredjih različne veljave: 1.) „Es ist nicht zu sehen, wo du stehst“; 2.) „sage mir, wo du stehst“; 3.) „wo du stehst, ist es gefährlich“; 4.) „der Ort, wo du stehst, ist geheiligt“. — V prvem je osebkov, v drugem predmetni, v tretjem krajevni, v četrtem prilastkov zavisnik. Takšna podredja so tudi le-ta: „Es ist mir nicht bekannt, wie das geschehen konnte“; „ich wundere mich, wie das geschehen konnte“; „die Frage, wie das geschehen konnte, wurde soeben aufgeworfen“; „wie das geschehen konnte, so wird noch manches geschehen“. Členice „wohin“ in „woher“, „warum“, „weshalb“, „wozu“ in „daß“ uvajajo slične stavke.

Slovenščina je jasnejša, ker zlasti razločuje oziralnike od kazalnikov. Prvi štirje izmed baš navedenih stavkov bi sloveli slovenski: „Ni videti, kje stojiš“; „povej mi, kje stojiš“; „kjer stojiš, je nevarno“; „kraj, kjer stojiš, je posvečen“. Tu sta torej le po dva in dva stavka enaka: prva dva sta vprašalnika — in to je vselej znak osebkova ali predmetnega zavisnika — druga dva oziralnika, ki sta kot taka ali prislovna ali prilastkova stavka.

Take primerjave so za učence i poučljive i zanimive in pospešujejo osobito jezikovno sigurnost. Kako naj se zloženi stavki zlasti z ozirom na odvisnike še dalje izkoriščajo v prid formalne izobrazbe, bom skušal v naslednji (6.) točki razložiti.

Kakšno sliko naj damo zloženim stavkom? Ker odvisniki določujejo glavni ali sploh njim nadredni stavek tako kakor posamezni stavkovi členi ali besedne skupine, ki niso stavki, zato je tudi slika zloženega stavka podobna sliki prostega stavka. — Razčlenimo n. pr. ta-le stavek: „Kadar so kaplje, ki padajo iz oblakov, izredno velike in goste, tako da dežuje, kakor bi iz škafa lilo, pravimo, da se je oblak utrgal, dasi s temi besedami ne zadenemo bistva prikazni, ki jo tolikrat opazujemo“.

stavke; on veže vse stavke v eno celoto; naših sedem odvisnikov ne more niti posamezno niti skupno tvarjati logiške celote, ampak vsi razpadejo, ako se jim odvzame glavni stavek, tista edina besedica „pravimo“. A obenem uvidijo učenci — kar sem že poudarjal — da nam glavni stavek sam tako malo pove, da potrebuje v popolnejše določevanje odvisnikov, ki so odgovori na vprašanja, stavljena v smislu in iz glavnega stavka; nadalje spoznajo, da tudi odvisnike lahko pojasnjujemo z drugimi odvisniki, ki so onim podredni, tako da razločujemo razne stopnje odvisnikov kakor razne stopnje stavkovih členov istega glavnega stavka.

Na vse to je treba obračati pozornost učencev, ako naj spoznavajo zložene stavke kot lepo logiško ubrano celoto ter kažejo to spoznanje v gladkem in pravilnem razčlenjanju.

Tako postopanje pa pospešuje prav posebno njih formalno izobrazbo. Pri tej točki se še pomudimo v prihodnjem poglavju.

6. Uporaba slovniškega pouka za razvoj logiškega mišljenja.

V slovnici tiči mnogo gradiva, ki je, prav uporabljeno, imenitno sredstvo za formalno izobrazbo ter za razvoj logiškega mišljenja. Tudi v ljudski šoli se da slovniški pouk v to svrhu dokaj izkoriščati, zlasti na višji stopnji pri zrelejših učencih. Tu ni prostora za temeljito razvijanje te misli, zadostovati mora nekoliko migljajev.

Sestavljeni stavki nudijo v navedeni namen vse polno prijemljajev; kajti tu je treba določevati logiško razmerje med stavki, a to določevanje se mora vršiti jasno, natanko in, kar je za učenca najglavnejše, zanimivo. Učenci morajo spoznavati, da takim potem vedno kaj pridobivajo na jasnosti in pravilnosti svojega mišljenja in svoje govorice.

Učitelj daj n. pr določiti razmerje med mislima: „Južni veter piha“, „sneg kopni“! Vsak starejši učenec ve iz lastnega opazovanja ali po učitelju opozorjen, da je med tema naravnima prikaznima nerazdružljiva vez: kadar piha južni veter, navadno jame sneg kopneti. Učitelj pa pove učencu, da je južni veter vzrok, kopnenje snega pa posledica ali natančneje učinek. A sedaj pride važno miselno delo: preiskuje se naj, na koliko raznih načinov jezik to razmerje izraža. Rezultat bodo naslednji stavki: 1.) južni veter piha, sneg kopni; 2.) južni veter piha in sneg kopni; 3.) južni veter piha, sneg pa kopni; 4.) južni veter piha, zato sneg kopni; 5.) sneg kopni, kajti južni veter piha; 6.) ker južni veter piha, kopni sneg; 7.) če južni veter

piha, kopni sneg; 8.) kadar južni veter piha, kopni sneg; 9.) kjer piha južni veter, tam sneg kopni.

Med razgovorom in razlaganjem je učenec spoznal, da se gorenje istinito razmerje med južnim vetrom in kopnenjem snega, namreč razmerje vzroka in učinka, prav in natanko izraža le v 4., 5. in 6. stavku; in sicer je v 4. stavku označen učinek z veznikom *zato*, v 5. in 6. pa vzrok z veznikom *kajti*, oziroma *ker*. Iz teh veznikov in priredja, oziroma podredja se dalje sklepa, da je v 4. stavku izražen vzrok, v 5. pa učinek v prvem izmed obeh stavkov, v 6. pa učinek v drugem izmed obeh stavkov.

Ako se primerjajo prvi trije stavki s 4., 5. in 6., doženejo učenci po učiteljevih migljajih, da se v prvem stavku logiško razmerje spozna samo iz misli obeh stavkov in da tako navadno ne pišemo, ker bi se pogršel veznik, ki označuje razmerje; da sta v drugem stavku misli združeni v eno celoto z veznikom ter označeni kot skup spadajoči, ne da bi bilo naravno razmerje tudi v govoru strožje izraženo; da je način izraževanja v tretjem stavku prav isti kakor v drugem z razločkôm, da se rabi veznik *pa*, ki v slovenščini pač tudi v ljudski govorici združuje, a redno izražuje neko nasprotje. Spoznali bodo učenci, da prvih treh stavkov ne smejo rabiti, ako jim je do jasne in natančne govornice; spoznali bodo dalje iz 7., 8. in 9. stavka, da je možno smatrati isto po naravi vzročno razmerje še z drugih stališč: v 7. se namreč vpošteva vzrok kot pogoj kopnenju snega, v 8. se poudarja samo istočasnost obeh pojavov, ki sledi iz razmerja vzročnosti, kakor v 9. istokrajnost. Zraven še učitelj lahko opomni, da bi kdaj navzlic južnemu vetru zaradi mrzrote moglo izostati kopnenje; potem pa vpraša, kako bi se moral izpremeniti stavek, da bi to povedal. Dognala se bode oblika: „Dasi (če tudi) piha južni veter, (vendar) sneg ne kopni, (ker je premrzlo)“. Pričakovana posledica ne nastopi in vzrok temu je pristavljen v oklepaju.

Iz takih primerov se učencem zasveti sorodnost in razlika med pogojnim in dopustnim stavkom, na kar je treba često opozarjati.

V pogojnem podredju — tako imenujemo skupino glavnega stavka in pogojnega zavisnika — se stavi v odvisniku pogoj za izvršitev dejavnosti glavnega stavka: dejanje, v glavnem stavku izraženo, nastopi, ako se izvrši dejanje odvisnika; to je logiško razmerje med tema stavkoma; n. pr.: „Če bode deževalo, bodem ostal doma“. To razmerje smemo imenovati tudi razmerje razloga in posledice: moj razlog je bodoči dež in posledica, da opustim izprehod. V dopustnem stavku se to razmerje preseka. Posledica, katero bi pričakovali iz razloga, ne nastopi, ampak baš nasprotno se zgodi. Radi tega je med dopustnim

pogojnikom in glavnim stavkom vselej nasprotje: „Če bode tudi deževalo, ne bom ostal doma“. Pogojni zavisnik postane dopusten z besedico *tudi*, glavni stavek pa prinaša nasprotje, izpremenivši trdilni stavek v nikalnega, ali naopak. Gorenjemu pogojnemu podredu bi n. pr. lahko dali tudi to obliko: „Če bode deževalo, ne bom šel na izprehod“; dopustno podredje pa bi se glasilo: „Če bode tudi deževalo, bom šel na izprehod“. — Take vaje posebno priporočam.

Ta del razprave je nanese, da sem govoril o vzroku in učinku, o pogojju, o razlogu in posledici, kakor bi to bili povsem jasni pojmi; a vendar tudi izobraženci često zamenjujejo vzrok in razlog, učinek in posledico, vzrok in pogoj med sabo. Popolnoma logiška, jasna in pravilna govorica zahteva, da te pojme dodobra opredelimo in ločimo ter v govoru pravilno rabimo. Najčešče se zamenjujeta vzrok in pogoj, kar je zaradi njiju sorodnosti in odvisnosti verjetno; vendar je razlika med njima tako jasna, da jo že tudi učenci lahko spoznajo. Vzroki so nastopajoče izpremembe, ki učinjajo dejstva, pogoji pa neizpremenljive okoliščine, brez katerih vzroki ne morejo učinjati. Pogoj zase ne more ničesa provzročiti, vzrok brez pogoja ničesa učiniti. Naj imam še tako dober sluh, ničesa ne bom slišal, ako ne zadene ob uho zračni val, zadosti močan, da učini vtisk na slušne živce, a prav tako je zaman vse prizadevanje glušca, da bi kaj slišal, naj stoji tudi poleg topa, iz katerega streljajo. Zračni val je torej nastopajoča izprememba, ki provzročuje glas, brez zračnega valu ni glasu: on je torej vzrok, a slušni organ (in sicer nepokvarjen ali vsaj ne popolnoma pokvarjen) je obstoječi pogoj, brez katerega zračni val ne more učinkovati na našo dušo. — Iskra, ki pade v smodnik, je vzrok, da se vname, suhota smodnika pa pogoj, brez katerega se ne more vneti smodnik. Dobra zemlja, zrak, svetloba, toplota, mokrota niso vzroki rasti, če jih tudi v navadni govorici tako imenujemo; vzrok je le kal, ki v semenu leži. Brez kali bi seme bilo mrtvo, a nasprotno ne bi moglo rasti brez gorenjih pogojev. Marsikdo bi rad potoval; v sebi čuti gonilno moč, ukaželjnost, to je vse prav lahko, a nedostaje glavnega pogoja: denarja. — Drugi pogoji bi še bili: prostost, čas, zdravje. Stavki za te primere: „Slišim, ker je moje uho zadel zračni val; slišim, če imam dober sluh; smodnik se je vnel, ker je iskra pala vanj, smodnik se vname, če je suh; seme raste, ker ima kal, seme raste, če leži v zemlji, če ga dež namaka, solnce boža; popotoval bom, ker me žene ukaželjnost; popotoval bom, če dobim denar.“

Seveda se jezik, kakor sem opomnil, mnogokrat ne ozira na ta naravna dejstva, ampak imenuje vzrok, kar je pogoj in naopak, dasi je v istini seveda le eno razmerje pravo, kakor

smo videli zgoraj v stavkih o jugu in snegu. Med zaužitjem nezrelega sadja in iz tega sledečo boleznijo je n. pr. vedno razmerje vzroka in učinka, ki ga izrazim s stavkom: „Ker je jedel nezrelo sadje, je zbolel“. Ako si pa predstavim to razmerje kot bodoče, izgovorim misel s pogojnim podredjem, rekoč: „Če bo jedel nezrelo sadje, bo zbolel“.

Naopak pa s pogojnim podredjem lahko spravim med dvoje dejstev razmerje vzročnosti, ki ga prvotno med njima ni: „Če dobim denar, si kupim hišo“. Vzrok, da si kupim hišo, ni denar, ampak želja, da bi imeli lastno streho; pogoj za to pa je pridobitev denarja. Vendar se smatra nakup kot posledica pridobitve denarja. V slovnici pomeni torej pogoj nekaj drugega kakor v življenju in v naravi. Slovniški pogoj je domneva katerega koli dejstva, iz katerega se izvaja posledica. Iz tega pa sledi, da se vzrok lahko postavi v obliki pogoja, kakor se sploh vsako dejstvo more vzeti za pogoj kakemu drugemu dejstvu.

To razliko bodo učenci po raznih vajah popolnoma umeli.

Dalje naj bi se učili razločevati med vzrokom in razlogom, oziroma povodom. *Vzrok* imenujemo vsako dejstvo, ki učini izpremembo, učinek imenovano: iščejo se vzroki bolezni, smrti, nesreče; vse naravne prikazni imajo svoje vzroke; da drevo raste in cvete, da zeleni in se posuši, da voda teče ali stoji, da grmi, da se zemlja vrti: vse to ima svoj vzrok.

Razlog pa je ali duševni pojav ali tudi izven osebe ležeče dejstvo, ki nagiblje osebo k mišljenju ali dejanju, ki na njem sloni njeno spoznanje in njena trditev: to mišljenje, dejanje, spoznanje ali trditev imenujemo *posledico*. Razlog, ki me nagiblje, se zove tudi *povod*. Kakor vzrok in učinek, tako tvarjata razlog, oziroma povod in posledica eno celoto. Stavek: „Lišček ima toliko raznobarnih lis, ker ga je Bog tako naslikal“, nam razodene vzrok te raznobarnosti, stavek: „Ta tič se imenuje lišček, ker je poln raznobarnih lis“, mi pove razlog njegovega imena. Tudi v nemščini se pri dobrih pisateljih dela ta razlika. Tako čitam pri Goetheju: „Die Bosheit sucht keine Gründe, sondern nur Ursachen“; nasprotstvo med vzrokom in učinkom: „Der Mensch sieht nur die Wirkungen, die Ursachen, selbst die nächsten, sind ihm unbekannt“.

Prav tako zahteva jasnost mišljenja, da učenec ume razloček med vzrokom in namenom ali svrho. Često lahko slišiš, da vpraša kdo po vzroku in po namenu z vprašalnico „zakaj?“ To pa ni prav. Res je neka miselna zveza med pojmom vzroka in pojmom namena; ako si namreč bodoči namen predstavimo kot dovršen, zadobi pri tej predstavi namen ulogo vzroka. V stavku: „Učenec se marljivo uči, da dobode častno

izpričevalo“, je namen ali svrha marljivega učenja izvestno dosega častnega izpričevala. A predstava doseženega častnega izpričevala je hkratu lahko učinjajoči vzrok njegove marljivosti, ki je tem večja, čim živeje si učenec more predstavljati častno izpričevalo ter veselje svojih staršev ali sorodnikov. Stavek, ki bi izrazil to vzročno razmerje naravnost, bi se glasil: „Učenec se marljivo uči, ker se veseli častnega izpričevala, ki ga bode prejel“.

Toda vsekdar se ta sorodnost ne da zaslediti. Na vprašanje: „Zakaj sveti solnce?“ odgovorimo: „Ker gori“; na vprašanje: „Čemu sveti solnce?“ pa: „Da razsvetljuje in oživilja zemljo“. Vprašanje: „Zakaj raste drevo?“ zahteva odgovor: „Ker se je posadilo v dobro zemljo, ker dobiva toplote, mokrote in luči“. Stavku: „Čemu raste drevo?“ odgovarja stavek: „Da bi dajalo senco, prinašalo sad in nam koristilo.“ Bodoči sad in bodoča senca ne moreta biti učinjajoči vzrok rasti, ampak bi mogla biti le vzrok za sajenje, kar bi se izrazilo s stavkom: „Ker mi bode drevo prinašalo obilo sadu, ga bom vsadil“, zraven pa tudi: „Da mi bode prinašalo . . . , ga bom vsadil“.

Učenci naj se torej navajajo jasno razločevati med vzrokom in namenom; po namenu naj vprašujejo z vprašalnico „čemu?“ (wozu?) in na njo odgovarjajo z veznikom *da* (damit, auf daß), po vzroku z vprašalnico „zakaj?“ „zaradi česa?“ (warum? weshalb?), ki ji gre odgovor z veznikom *ker* (weil).

Tej razliki primerno se nazivljejo stavki, ki jih uvaja veznik *da*, namenilni, namerni ali svršni (Finalsätze), oni z veznikom *ker* pa vzročni (Kausalsätze).

Pri tej priliki naj še umestim pomislek, ki se ga že dalje časa ne morem iznebiti. Je li namreč potrebno ali koristno, v slovnicaх pod vzročnimi stavki kopičiti razen pravih vzročnih še sredstvene¹⁾, namerne, pogojne in dopustne, oziroma vzročno prislovje deliti na celih šest vrst, ki izražajo: 1. (pravi) vzrok ali razlog, 2. namen ali svrha, 3. sredstvo, 4. pogoj, 5. dopuščanje, 6. snov ali tvarino? — Ali bi ne bilo mnogo bolje, ko bi se reklo, da prislovni zavisniki razen kraja, časa, načina in posledice naznanjajo še vzrok ali razlog, sredstvo, namen (svrha), pogoj in dopuščanje in da se po tem tudi zovejo: vzročni, sredstveni, namerni (svršni), pogojni

¹⁾ Prislovni zavisniki, ki izražajo sredstvo, se navadno še štejejo k pravim vzročnim tako, da le-ti obsezajo vzrok, razlog in sredstvo. Tako pravi Willomitzer (str. 145.): „Die Adverbialsätze des Grundes nehmen die Stelle einer adverbialen Bestimmung ein. Sie geben 1. den Grund, die Ursache oder das Mittel an — — —. Man nennt diese Adverbialsätze: Kausale Adverbialsätze“ itd.

in dopustni zavisniki? ¹⁾ — Čemu naj bi se zedinili pod skupnim vrhovnim imenom? Menda zaradi preglednosti? Ali kaj nam mari te preglednosti, ako z njo obremenimo učenca in mu obtežimo določevanje? Učenec, ki je dobro poučen ter navajen pravilno vprašati po posameznih prislovljih, ki torej ve, da mora po vzroku ali razlogu vprašati „zakaj? (zaradi česa?)“, po sredstvu „s čim?“ („po čem?“), po namenu „čemu?“ i. t. d., ta lahko in hitro pogodi dotični stavek; a težje mu je dalje določiti, pod kateri vrhovni izraz naj stavi ta ali oni stavek in zakaj. Seveda, če se je na pamet naučil gorenje razdelitve, pogodi tudi to, a koristi nima od tega nikake. Kajti ta razdelitev kakor vzporedna vzročnega prislovja, ima le logiško vrednost, ne pa slovniske. Sicer pa še ni rešeno vprašanje, je li delitveni razlog za to razdelitev jasen in upravičen. Gotovo je neka sorodnost med temi posameznimi stavki, kakor sem baš prej razkazoval; ta sorodnost je menda razlog za razdelitev, vendar se ona ne javi na prvi hip in tudi ni tako močna, da bi jo brez pogoja in ugovora mogli in smeli sprejeti; zlasti ne umem, kako se moreta pojma snovi in sredstva spraviti pod pojem vzroka. Snov, iz katere se kaj dela, in vzrok, radi katerega se dela, sta vendar celo različna pojma; sredstvo je sicer potrebno za izvršitev namena, a da bi se zavoljo tega naj štelo med posebne vrste vzročnega prislovja, za to ni silečega povoda.

Izvestno bode učence tudi zanimala razlika med tožilniškimi predmeti, ki jo Kern (Zur Methode des deutschen Unterrichtes str. 20. in Grundriß str. 13. op. 4.) razlaga tako: „Predmeti (pri njem le tožilniški) (gl. Grundriß!) zaznamenujejo ali že pred dejanjem glagola bivajoče stvari, na katere se sedaj nanaša dejanje in katere se z dejanjem često izpremene, n. pr. vzamem knjigo, razrežem trak. Take predmete zovemo „aficirane“ predmete. Ali zaznamenujejo stvari, ki šele nastanejo z izvršenim dejanjem, n. pr. nareja voz, piše pismo. Taki predmeti se zovejo „eficirani“ predmeti. Vzeto in razrezano je bilo pred vzetjem in razrezanjem knjiga in trak, narejeno in napisano pa je še le z dovršenim narejanjem in pisanjem postalo voz in pismo.“ V starejši knjigi „Zur Methode i. t. d.“ imenuje Kern aficirane predmete vnanje (äußere), eficirane pa notranje (innere). A ker sta to običajna izraza za drugo znano razliko med tožilniškimi predmeti — notranji predmeti so pri neprehajalnikih in tudi prehajalnikih predmeti istega korena ali pomena kakor je glagolov, n. pr.: hud boj bojevati, težko hojo

¹⁾ Janežič teh stavkov ni tlačil pod običajni klobuk, ampak je razložil vsakega zase. Tega se drži tudi Sket na str. 257.—260, a v pregled zloženega stavka (str. 263.) je po nepotrebnem postavil običajno razdelitev.

hoditi, einen süßen Schlaf schlafen i. t. d. — radi tega je Kern pozneje opustil to poznamenovanje, da ne bi nastala zmešnjava, in si je volil gorenje. Za slovenščino predlagam izraza za deti (aficirani) in učinjeni (eficirani) predmet.

Šuman se dotika te razlike v § 243., ali z njegovim tolmačenjem se ne morem zlagati. Pravi namreč: „Po navadni govorni premembi se stavi za predmet djanja tudi rado ono ime, ki je še le učinek djanja: kruh mesim (m. moko), repo sejem (m. seme repno), župana stavijo (m. koga za župana), podobo režem (m. les za podobo), jamo kopljem i. t. d. premenjen pa je pri tem prvi predmet s povednim, ali bolje rečeno, prvi predmet je opuščen in mesto njega postavljen le povedni predmet. Te slučaje štejejo nekateri k notranjemu predmetu.“ — Tu ni misliti na povedni predmet, še manj pa na kako zamenjavo. Šumanovo razlaganje je prisiljeno. Ti predmeti so pravi vnanji predmeti, samo da nastajajo med dejanjem ali se šele učinjajo. Takih primerov je poln vsak jezik, n. pr.: plesti jerbas, plesti nogavice, zidati hišo, delati plot, mleti moko, vrtati luknjo, slikati podobo, klesati kip, pisati nalogo, šivati obleko i. t. d.

Če bodo učenci v slovnici našli tako pot, jo bodo radi hodili in ne bo se jim pristudil ta pouk, ki ga suhoparen učitelj izpremeni v jezikovno puščavo brez zelenih oaz zanimivosti.

7. O razdelitvi samostalnikov in glagolov.

Še vedno mučimo učence ljudskih kakor srednjih šol z ono razdelitvijo samostalnikov, katero je zasadil ne vem kateri nepedagoški filozof ali logik v vse slovnice, da po njih straši in bega učence. Čemu, vprašam, razločujemo samostalnike v konkretne (stvarne) in abstraktne (pojmovne) in delimo prve dalje v lastna, splošna, snovna in skupna ali zborna imena? Je li ta razdelitev potrebna zaradi pravilnosti jezikovnega izraževanja? Je li potrebna zaradi razumevanja jezikovnih oblik? Je li sploh možno, vsak samostalnik v vsakem slučaju spraviti v enega izmed navedenih predalov? Ali nisi bil, ti učitelj, sam že večkrat v zadregi, kam naj porineš po gorenji razdelitvi ta ali oni samostalnik? Kako naj razložim učencem, kaj je stvarno, kaj pojmovno? Mari je to pojmovno, česar ne vidim, ne slišim, ne voham, ne tipam, ne okusim, kar je le v mojih mislih, česar ni v resnici? A poglejmo, kaj pravijo naši slovničarji! Po *Sketu* so pojmovna imena imena dejanj in lastnosti stvari (§ 50. str. 27.) Kaj pa so potem samostalniki: vrtnarstvo, gospodstvo, daljava, slovstvo, zakon (die

Ehe), vera, poezija, sreča i. t. d. i. t. d.? *Lehmann* pravi, da so „Begriffsnamen die Namen der sinnlich nicht wahrnehmbaren Dinge“ (§ 156. str. 133.) Mi pa vprašamo: Kaj je po tem pravilu samostalnik *Bog*, kaj so imena raznih starih božanstev, ki jih ni bilo, ki jih nihče ni videl in jih ne more niti videti niti z občutki dojmiti? So li pojmovna imena? Nadalje: ako si kdo misli poosebljene čednosti ali stanja, n. pr. resnico, pravico, pobožnost, srečo in si jih predstavlja govoreče (gl. *Stritarjevo* alegorijo „Sreča, Poezija in Prešeren“), kam naj uvrsti po gorenji razpredelbi te samostalnike? Morda med pojmovna imena, ker pomenijo res stvari, ki jih z občutki ne moremo dojmiti, ali pa jih naj štejemo k stvarnim imenom, ker si jih predstavljamo kot osebe? Takim potem pridemo do trditve, ki jo je *Lehmann* konec omenjene strani zapisal: „Als Gegenstandsnamen und als Begriffsnamen können aufgefaßt werden: Arbeit, Schmuck, Jugend, Griff, Gang... Geist, Gewicht, Handlung, Schlosserei u. a.“ In dalje: „Die Namen der Maße und Gewichte als Resultat des Messens und Wägens sind Begriffsnamen, als Gegestände zum Messen und Wägen hingegen Gegenstandsnamen z. B. Liter.“

Sedaj pa vprašam vas, ki se bavite s slovniškim poukom: „Ali se s takim poučevanjem širi jasnost in umljivost tega itak razupitega predmeta? Čemu je tega treba?“ — Prav tako ne najdem nobene potrebe za daljnjo razvrstitev stvarnih imen.

V slovenščini nam je zaradi pisave treba poznati edino lastna imena, vse drugo je odveč. — Morda je še treba, snovna in zborna imena spoznavati radi sklanjatve? Mari zaradi tega, ker se rabijo večinoma le v ednini? — Ta razlog se je že navajal; a moram priznati, da ga ne umem. Saj je tudi dovolj lastnih imen, ki nimajo množine, obratno pa je mnogo snovnih in skupnih imen, ki jih često stavimo v množino; n. pr.: vina, vode, žganja, piva, gorovja, grmovja, omizja i. t. d. Po lastni izkušnji in vaji bode učenec dognal, da se nahajajo v jeziku samostalniki, ki se navadno ne stavijo v množino, in da je obratno nemalo samostalnikov, ki nimajo ednine. Čemu je torej ona nelogiška logiška razdelitev, ki se ne da izvesti brez ugovora? Saj je možno, da se isti samostalnik smatra n. pr. ali za snovno ali za splošno ime.)

Čudim se le, da je obdržal to razdelitev celo *Kern*, ki se sicer močno bojuje proti takim nepotrebnostim (Gl. *Grundriß* § 45., op. 1. in 2.). *Willomitzer* je ravnal pametneje, opustivši razliko med konkretnimi in abstraktnimi samostalniki; on pravi samo tako-le: „Das Substantiv benennt einen Gegenstand selbst

) Gl. *Lehmann* str. 133. „Einzelne Hauptwörter können als Gattungs- und als Stoffnamen aufgefaßt werden, z. B. Brot, Tuch, Glas.“

(ein lebendes Wesen oder eine Sache) oder eine Eigenschaft, einen Zustand, eine Tätigkeit, die wir an den Gegenständen wahrnehmen.“ (§ 8. str. 8.)

Vendar se ni mogel docela iznebiti ukoreninjenega nazora o razdelitvi samostalnikov v lastna, splošna, snovna in skupna imena; svoj nauk je pomaknil v dve opombi: „Anm. 1. Man unterscheidet unter den Substantiven Eigennamen und Gattungsnamen. — Anm. 2. Man unterscheidet unter den Substantiven auch Sammelnamen und Stoffnamen.“ Tako je zadobila stvar vsaj manj kategorično in vsiljivo obliko.

Ker se bavimo baš z razdelitvijo govornih plemen, ovrzimo še drugo zlasti v nemških slovnicaх udomačeno! V mislih imam razdelitev glagolov v glavne in pomožne ter dalje glavne v prehajalne, neprehajalne, brezosebne, povratne in medsebojno povratne (wechselbezügliche), pomožne pa v pomožnike časa in načina.

Razlikovanje med glavnimi in pomožnimi glagoli se ne da zagovarjati. Vsak glagol ima, kakor nam je znano iz prejšnjih razprav, svojo vsebino in zavzema svoje važno mesto v stavku. Saj je tudi pomožni glagol v določeni obliki stavkov povedek. V tem oziru tedaj ni razločka med glagoli.

Edino, kar bi tu moglo obveljati, bi bilo to, da pripomnimo: glagol biti (v nemščini tudi imeti in postati) nam rabi za tvorbo sestavljenih glagolskih oblik ali časov. Radi tega se tudi zove pomožni glagol.

A *pomožnikov načina in nklona* (Modus) sploh ni potreba niti v nemščini niti v slovenščini. Ako pravilno razčlenjamo stavke, jih lahko pogrešamo popolnoma.

Nemščina je začela delati to razliko ter rabiti dotično poznamenovanje po vplivu logike, ki je kakor znano, v slovnici že itak mnogo zagrešila. Rekal se je, da tvarjajo glagoli „müssen, können, sollen i. t. d.“ z nedoločnikom glavnega glagola vred eno logiško celoto, ki natančneje izraža način dejavnosti. Kdor reče: „Ne morem delati“, ne zanikuje samo tega stanja, ampak izjavlja ob enem, da nima moči za izvršitev. — Zavoljo tega so imeli to skupino tudi za slovniško celoto in so trdili, da je povedek. No, o tem mnenju sem izrekel svojo sodbo že v predlanjskem Letopisu. Jasno je, da ta skupina ne tvarja slovniške celote, ampak da imamo v njej povedek „morem“ in predmet „delati“.

Tudi druga razdelitev, ki sem jo zgoraj navedel, ni logiško pravilna; kajti utemeljena je na dveh delilnih razlogih: na rekciji in na glagolski osebi.

Naposled še moramo glasno izreči trditev, da tako zvanih vzajemno povratnih glagolov sploh ni, kakor jih našteva Lehmann (gl. § 126. str. 92.), vsaj ne po njih prvotni naravi; ampak

vsi taki glagoli nastanejo po stavkovnem skladu. Po svoji naravi so ali prehajalniki ali sploh predmetni glagoli, n. pr. ljubiti, pomagati. Prvi se družijo s tožilnikom, drugi z dajalnikom; če pa bi rad izjavil, da se vrši dejanje vzajemno med dvema osebama, pristavim drug drugega, oziroma drug drugemu ali povratni zaimek „se“, oziroma „si“; to pa le takrat, kadar ni nevarnosti, da bi bila izjava dvoumna, n. pr.: »ljubimo drug drugega, ljubimo se!« »Pomagajmo drug drugemu,« ali pomagajmo si!«

Očividno je, da se s uvajanjem in razbistrovanjem tega novega pojma obtežuje slovnica z nepotrebno privlako.

Glede na rekcijo bi se po mojem mnenju glagoli najbolje delili v relativne in absolutne. To sem trdil že v predlanjskem in lanjskem Letopisu. Relativni bi bili tisti, ki zahtevajo v svoje določilo predmet ali v tožilniku, dajalniku, roditelju ali v kakem sklonu s predlogom, absolutni pa tisti, ki se ne dajo rabiti s predmetom. One bi tudi lahko zvali predmetne, te brezpredmetne. To bi bila naravna razdelitev.

Pri predmetnih bi opomnili, da imajo glagoli, ki se rabijo s tožilnikom, posebno ime; imenujejo se prehajalniki.

Druga opomba bi se tikala povratnikov. Povratnost se je namreč izvestno porodila iz predmetnosti in povratniki so bili prvotno prehajalniki, ki jim je bilo stanje glede na predmetnost jako omejeno: prehajalo je le na predmet, ki je bil hkratu učinjajoči podmet. Stanje povratnikov torej ni moglo prehajati na druge izven podmeta ležeče predmete — to je razlika med povratniki in drugimi prehajalniki. Po tem takem bi smeli povratnike smatrati za posebno vrsto prehajalnikov in jih njim priklopiti, rekoč: pri posebni vrsti prehajalnikov prehaja stanje le na podmet kot svoj predmet; ker se torej nanj povrača, zato jih imenujemo povratnike.

Strogo moramo ločiti od pravih povratnikov one prehajalnike, ki se le v določenih slučajih rabijo povratno, kakor: *umivam se, učim se, vozim se, nosim se, varam se* i. t. d. Ti glagoli niso pravi povratniki, ampak so prehajalniki, ki se rabijo tu v tem smislu, da njih dejanje ne prehaja na predmet zunaj podmeta, ampak se ozira nanj kot predmet; kajti vsak izmed teh glagolov se lahko družijo z zunanjim tožilniškim predmetom: *umivati koga, učiti koga, voziti koga, nositi koga, varati koga* i. t. d. Tega pri pristnih povratnikih ni: ti se brez povratnega zaimka „se“ ne morejo rabiti nikoli, kakor: *smejati se, veseliti se, čuditi se, bati se, radovati se, nadejati se* i. t. d. — Če nam torej slovnice med povratniki kažejo tudi glagole: *učiti se, motiti se, varati se* i. t. d., se to nikakor ne da zagovarjati. — Pri analizi pač lahko porečemo, da je n. pr. glagol *umivati se*

prehajalnik, ki se v tem slučaju rabi povratno. Da bi tudi v tem slučaju veljal za prehajalnika, ki mu je predmet „se“, kakor razlaga Kern, je iz naslednjega razloga nedopustno.

V stavku: „Umij sebe, ne pa otroka“ je iz nasprotja in iz popolne oblike *sebe* razvidno, da se rabi glagol „umiti“ celo prehajalno: „sebe“ in „otroka“ sta predmeta, prvi tožilniški, drugi rodilniški. Drugače je v povelju: „Umij se“, ki ga n. pr. mati izreče proti svojemu otroku! Tu se ne poudarja predmet stanja, ampak zapoveduje se stanje v celoti: stanje se ozira na podmet, glagol se rabi povratno. — Skupek „umiti se“ služi tudi pasivu, n. pr. „Majhen otrok se mora vsak dan do celega umiti (muß — gewaschen werden).“ Kakor se vidi, tiči razlika le v stavkovi misli. Dobro bi bilo, ko bi te prehajalne glagole, ki se često rabijo povratno, zaznamenovali s posebnim imenom; predlagam izraz srednji glagoli, ker stoje v sredi med povratnimi in prehajalnimi.¹⁾

Pri tej priliki naj še govorim o skladu, ki ga ne vem prav razložiti; ne zdi se mi pravilen, a v novejši dobi se precej razširja med slovenskim pisemstvom, ker ga neguje zlasti časnikarstvo. To je čudna raba tožilnika pri trpni dobi glagolov. Je li slovenski rečeno: „Vidi se očeta, ljubi se brata, nosi se obleko, piše se knjigo?“ V Šumanu čitam o tem skladu to-le: „V trpnem položaju prestopa tožilnik v imenovalnik, predmet postane podmet djanju, kakor da bi se predal v trpno djanje ali djanje na sebi dopustil; primeri: topli so ga, dal se je tepsti, tepen je; rekalo se je pa nekdanj tudi in se še reka, pije se žganjico (tožilnik), čedo svinj se je paslo, ravno tako kakor grški βέβληται τῆν κεφαλήν, mesto česar se tudi čuje: žganjica se pije“ (§ 242.). Potemtakem bi bilo „pije se žganjico“ celo navadnejše nego „pije se žganjica“.

V Miklosichu najdem za ta pojav dvojno pojasnitev. On se ozira nanj na dveh mestih na str. 363. in 390. svoje sintakse. Na prvem mestu razlaga sklad s tako zvanim brezpodmetnim ali brezosebko stavkom: oblika je pasivna, a brez osebk, in ima predmet v tožilniku, v nikalnih stavkih v rodilniku: kmete se vidi na polji in se jih je videlo (iz Ravnikarja); ne daje se konca broju. — Na drugem mestu pravi, da tožilnik samostalnikov, mero poznamenujočih, nadomešča imenovalnik drugih jezikov ter nadaljuje: „Ob bei dieser den

¹⁾ Šuman imenuje srednje glagole vse, ki se družijo s povratnim zaimkom „se“ ter jih primerja latinskim, ki se zovejo „deponentia“. Pri njem so pravi povratniki le prehajalniki s tožilnikom sebe; v stavku: „Umivaj sebe“ je glagol tvoren in prehodan, toda povraten. In „srednji glagoli“ se razločujejo večkrat od povratnih po vnanji obliki tako, da imajo zadnji daljšo obliko povratnega zaimena, srednji pa krajšo.“ (Gl. §§ 223. in 224.) V tem se z njim ne morem zlagati, kakor kažejo gorenje vrstice.

slav. Sprachen eigentümlichen Ausdrucksweise von dem Akk. der Existenzsätze ausgegangen wurde oder von der Anwendung des Akk. auf die Frage wie viel? Darüber kann gestritten werden.“ Za primer mu rabi razen drugih stavkov iz slovanskih jezikov isti, ki ga Šuman navaja: „Čedo svinj se je paslo.“ — Kakor vidimo, loči Miklosich stavka: „Kmete se vidi“ in „čedo svinj se je paslo“ glede na razlaganje nju-nega sklada. Po takem bi bil „čedo“ pravzaprav tožilnik mere ali pa soroden tožilniku v tako zvanih eksistencialnih stavkih kakor: „po vseh potih jo je.“

Res je vabljivo tolmačenje tožilnika čedo kot tožilnika mere na vprašanje „koliko?“; in morda je tožilnik kmete (vidi se) nastal šele po analogiji prvega sklada. Pa bodi tako ali tako, vprašanje je, smemo li ta sklad rabiti tudi v pisni slovenščini. Nočem se mu odločno upirati, ker se vidi, da je slovanskega rodu, a priporočati ga tudi ne morem, ker je vendar-le izjema. Tožilnik prehajalnika stopi po pasivnem skladu v imenovalnik, to je bistvo pasiva, in sicer v vseh romanskih, germanskih in slovanskih jezikih, in s tem bistvom se ne skladamo, ako pridržimo tožilnik pri pasivu kot predmet; s tem izgubi pasivna oblika svojo pasivnost; kajti če izustim besedi „se sodi“, naj rabim to skupino v medijalnem ali pasivnem smislu (*richtet sich* ali *wird gerichtet*), bode vsakdo vprašal: „Kdo se sodi?“ In odgovor je vselej beseda v imenovalniku ali izraz, ki nadomešča imenovalnik. — Dobro bi bilo, ko bi se že zedinili v takih in enakih vprašanjih, ki jih je še cela kopica.

Naposled še malo besedi o brezosebnih glagolih (unpersönliche Zeitwörter). Že Kern je grajal ta izraz, dokazavši njega neumestnost. Saj ni res, da bi ti glagoli ne imeli osebe; vsak jo ima, a *le tretjo edninsko*. Ono poznamenovanje je posledica krivega naziranja, kakor bi pri določenem glagolu vselej mislili samo na pravo osebo. Prave osebe seveda zaman iščemo pri glagolih: grmi, bliska se, dežuje i. t. d. Saj vemo, da pojem glagolske osebe ne meri samo na prave osebe, ampak sploh na govorno razmerje med podmeti, nastopajočimi v stavku, ki so lahko raznovrstna bitja, istinita in izmišljena, ter razne stvari. Posebnost gorenjih glagolov tiči edino v tem, da jim ne moremo izraziti podmeta s posebno besedo, ker si ga ne moremo predstavljati, in da nastopajo le v tretji glagolski osebi. Kdor rabi besedo osebek v starem smislu — kakor znano, ga jaz imenujem s Kernom osebko besedo — ta bi te glagole dobro imenoval osebke (Šuman jih zove brezpodmetne [§ 216.]); jaz pa priporočam Kernovcem izraz: glagoli tretje glagolske osebe ali glagoli brez osebke besede.

O marsičem bi se še dalo govoriti; a to za zdaj zadostuj! Le to želim, da bi našle te vrstice odmev v slovniških krogih ter se nepristransko in dobrohotno uvaževale. Vsakemu novemu migljaju je pripravljena pri meni prva dobrodošlica.

b) Najnovejša struja v metodi prirodopisnega pouka.

(J. Koprivnik.)

„V delavnico sem tvojo zrl
in videl vedno sem vrtenje,
prelivajoče se življenje,
prerojevanje, prenavljanje.“

S. Gregorčič.

A. Uvod.

Nič stalnega ni pod solncem; povsod je izpreminjanje. V znanostih opazujemo vedni razvoj, uglaševanje, dovrševanje, dopolnjevanje, izboljševanje.

Nista še pretekli dve desetletji, kar so nam po knjigah, brošurah in strokovnih listih razlagali, na vse strani pojasnjevali in priporočali Junge-jevo metodo. In danes? Danes je na dnevnem redu biološka (življenjeslovna) struja, ki se je razvila iz Junge-jeve metode in je nekako uglobljenje, razširjenje in poobčenje tega učnega načina.

Junge je popisoval biološko živali in rastline, ki se nahajajo v dotični zadrugi; nova struja pa zahteva, da se vsako organsko bitje, žival in rastlina obravnava zase biološko brez ozira na to, je li v kakšni združni skupini ali ne. Na Junge-jeve združne skupine in na združno življenje se nova struja sploh nič ne ozira, nekaj najbrž tudi zato ne, ker se naj prirodopis organskih bitij (živali in rastlin) uči po novem načinu ne le na ljudskih šolah, ampak tudi na srednjih, kjer se znanstvena sistematika vendarle ne more prezirati, vsaj popolnoma ne. Tem natančneje in dosledneje pa se obravnavajo posamna organska bitja sama zase biološko.¹⁾

Kaj pa se pravi, učiti prirodopis biološko, ali pravzaprav opisno- ali morfološko-biološko (življenjeslovno)?

¹⁾ Glavni in najvplivnejši zastopnik biološke smeri, dr. Oton Schmeil, sicer uvažuje Junge-jeve ideje in je vnet za njegove „naravne zadruge“, vendar ne zahteva, da bi pouk temeljil na zadrugah — tudi v ljudski šoli ne — pač pa se naj na višji stopnji na „naravnih zadrugah“ tolmačijo in razkazujejo učencem odnošaji med živalimi in živalimi, med rastlinami in rastlinami, med živalimi in rastlinami, med človekom, živalimi in rastlinami, vpliv kraja, zemlje, mokrote, zraka na živalstvo in rastlinstvo itd.

Ako popišemo žival ali rastlino po njeni zunanji in notranji razčlembi, torej po njenih zunanjih in notranjih delih, učimo — to je starejša metoda — oblikoslovno-sestavno ali morfološko-sistematsko; če se pa pri popisovanju organskih bitij dosledno povprašujemo, čemu je ta ali oni del bitja ustvarjen tako in ne drugače, čemu je na tem mestu in ne kje drugje, čemu je postavljen baš tako in ne drugače itd. in če skušamo na ta vprašanja odgovarjati na podlagi spoznanih razmer, takrat učimo morfološko-fiziološko ali življenjeslovno, z eno besedo: biološko.

Nastopni *primeri* nam naj oba načina poučevanja natančneje pojasnijo:

B. Primeri.

I. Vidra.

a) Opisno-sestavni opis.¹⁾

Vidra je ustvarjena za bivanje v vodi. Ona ima široko, ploščato, spredi okroženo glavo, malo od glave stoječa ušesa, ki se tesno zapirajo, dolge brke na zgornji ustni in močen, širok ter dolg rep, s katerim krmili. Dolgo, s temnorjavo dlako pokrito telo nosijo kratke noge, katerih prsti so zvezani s plavno kožo.

Vidra se skriva po dnevi po pobrežnih votlinah, ona plava izvrstno in se živi zlasti od rib, s čimer mnogo škoduje ribarstvu po rekah in ribnikih. Zaradi tega kakor zaradi dragocenega kožuha in dobrega mesa jo hudo preganjajo. Mlado naučijo loviti ribe.

b) Opisno-življenjeslovni ali biološki opis.²⁾

1. Velikost, nahajališče, stanovanje.

Telo ji je 80 *cm* dolgo. Cela Evropa, Severna in Srednja Azija so njena domovina. Kaka 2 *m* dolg hodnik, ki se začne pod vodo, vodi do njenega brloga. Po drugem, na površje vodečem hodniku dohaja zrak v brlog.

2. Njeno telo in njeno povodno življenje.

Vsaka žival tople krvi pogine, ako se njeno telo preveč shladi. Dasi se vidrino telo v vodi močno ohlaja, prebije žival vendar velik del svojega življenja v njej. Celo po zimi in še pod ledom lovi.

¹⁾ Pokorny-jev „Tierreich“, 25. izdanje str. 19 in 20.

²⁾ Po dr. O. Schmeil-ovi knjigi „Lehrbuch der Zoologie“ str. 45—46.

Kaj varuje vidro prevelike in pogubonosne shlaje?

a) Ker izločujejo žleze lojnice v koži mnogo mašče, je njen kožuh vedno masten in se zato nikdar ne premoči.

b) Dlake résnice gostega kožuha leže tesno na spodnji volnati dlaki. Na ta način nastane v kožuhu mnogo zračnih prostornin, ki ne puste vode do kože. Zrak pa, ki je slab toplotni prevodnik, ne izpušča toplote iz telesa.

Živali, stvarjene za suho, ne morejo biti dolgo v vodi, zlasti pa ne pod vodo. Vidra to lahko stori; torej mora biti njeno telo ustvarjeno za potapljanje in za vztrajno in brzo plavanje. In ustvarjeno je tako:

a) Zračne prostornine v kožuhu zmanjšajo vidrino specifično težkoto.

b) Masten in polzek kožuh zmanjša trenje ob vodi.

c) Z majhno in ploščato glavo, kratkim vratom in ploskim telesom reže vodo kakor klin ali zagozda.

d) Dolgo in vitko telo je v kretanju zelo gibko.

V spretnem in urnem gibanju podpirajo telo:

a) dolgi rep, ki služi za krmilo;

b) kratke in močne noge, na katerih so prsti zvezani z nategljivimi kožami; z nogami pehajoč plava in vesla žival;

c) debele in nategljive ustnice, s katerimi zapira gobec, da ne uhaja voda vanj;

d) kratka, v kožuhu skoraj popolnoma skrita ušesa, ki se dado s kožno krpo zapreti, da ne zavirajo premikanja v vodi.

3. Njeno telo in njena hranitev.

Žabe, raki, povodne podgane in ptice, posebno pa ribe ji služijo za hrano.

Za lov teh večinoma zelo hitrih živali jo usposablja jo:

a) Njeni bistri čuti; celo pod vodo dobro vidi in z dolgimi brkami na gobcu vse otiplje.

b) Njena brzost, v kateri se lahko meri s ščuko in postrevijo. Kakor strela šviga po vodi, šine zdaj na levo, zdaj na desno, zdaj globeje, zdaj više proti vodni gladini; le kadar jo začne dušiti, pomoli gobec iz vode, da zajme zraka.

c) Plen prijmlje in trga s svojimi ostrimi zobmi; če je riba še tako gladka in polzka, vidri se ne izmuzne.

4. Vidra velika opustoševalka naših vodá.

Vidra požre na dan do 3 kg rib, torej na leto nad deset centov! Če je ribnik ali potok izpraznila, gre drugam plenit. Dasi s svojimi kratkimi nogami težko hodi, potuje včasih po

cele dneve, da pride do druge vode. Vidra je torej ribam zelo nevarna in ribarstvu silno škodljiva. Zato jo ribiči sovražijo in strastno preganjajo. — Vidrin kožuh se visoko ceni, njeno meso se uživa, ali vidra pri ribah več škoduje, ko s svojim kožuhom in mesom koristi.

II. Iva.

a) Opisno-sestavni opis.¹⁾

Iva je grm ali malo drevo. Rase ob potokih in po gozdnih robih in ima podolgovato-okroglo listje in dvodome cvete, stoječe v mačicah. Prašnikov cvet ima dva prašnika, ki sta rumena in v začetku s sivo volno obdlakana; pestičevi cveti so zeleni. Krovni listi so luskasti. Namestu cvetnega oboda imajo dva mednika. Plod je glavica; v glavici je mnogo semen, ki so obdana z belo volno. Iva cveti zgodaj spomladi.

b) Opisno-življenjeslovni ali biološki opis.²⁾

Brstje varuje mraza usnjata luska. Ko se pa brstje odpre, odpade luska, ker je ni več treba. Mačice, ki prve pribodejo iz brstja, so tako dolgo, dokler se ne razcvetó, varno ovite v topel kožuh belih svilnatih dlak. Dlake stoje na krovnih listih, ki so izprva tesno zloženi, pozneje pa se razpno, da morejo prašniki, oziroma pestiči na dan. Te ive imajo le prašnične, druge le pestične mačice. Ker je cvetni prah lepljiv in se skupaj drži, moške in ženske ive pa so včasih daleč narazen, ne more veter prenašati cvetnega prahu iz prašnic moških iv na pestiče ženskih; ta posel morajo opravljati žuželke.

Sredstvo, s katerim ive žuželke privabljajo — živobarvnih cvetnih listov cveti nimajo — so žolte prašnice mnogobrojnih, v mačicah tesno združenih prašnikov in žolte brazde tudi mnogobrojnih, v mačicah zbranih pestičev.

Ker iva prej cvete ko ozeleni, vidijo žuželke mačice že od daleč; tudi je takrat še malo rastlin, ki bi cvetele in dajale žuželkam medu; vrh tega razširjajo mačice daleč na okrog kaj prijeten duh in na spodnjem delu krovnih listov, na katerih stoje prašniki oziroma pestiči, so medniki, ki dajejo došlim žuželkam obilo medu.

V plodnih glavicah je mnogo semena; vsako seme ima na spodnjem koncu venec dlak, ki popolnoma obdaja semensko zrnce. Ob suhem vremenu se razkoljejo dozorele glavice od vrha do dna; dlake na semenih se razpno in vzdignejo seme

¹⁾ Dr. Rothe, Naturgeschichte für Volksschulen, str. 124.

²⁾ Po dr. O. Schmeil-ovi knjigi „Pflanzen der Heimat, biologisch betrachtet.“

kakor na vzvodu iz glavice. Veter seme raznese; ako pade na mokrotna tla, se dlake primejo vlažne prsti in seme kmalu vzkali; če pa pade na suha tla, se dlake ne primejo zemlje in seme ne vzkali.

C. Opisno-sestavna metoda.

Popisa vidre in ive pod a) sta osnovana po opisno-sestavni metodi; takšna sta, kakor jih najdemo na stotine po naših najboljših prirodopisnih knjigah za šolo, suhoparna in dolgočasna, da je kaj, skoraj same kosti, nič mesa. Da takšni opisi niso posebno sposobni, da bi zbujali v učencih veselje in zanimanje do prirode in do učnega predmeta, ni treba posebej poudarjati. Prav pravi Rosegger, ki v svojih „Schriften eines Dorfschulmeisters“ tako-le označuje in graja golo opisni pouk v rastlinstvu: „Začel sem se baviti z rastlinstvom; s svojimi očmi sem bral iz knjig, kako žive vresnice, sleči in druge; s svojimi očmi sem opazoval te rastline po ure in ure. Vendar nisem našel nobene zveze med mrtvim listom v knjigi in živim v gozdu. Knjiga me je učila o svišču (gentiana), da spada v peti razred (po Linné-jevem sestavu) in sicer v njega prvi red; da se nahaja po planinah, da modro cvete in se rabi v zdravilstvu. Knjiga je govorila o številu prašnikov, o pestiču, plodnici itd. To je ubogega svišča krstni in rodbinski list. O, ko bi taka rastlina mogla brati svoj lasten, iz samih števil obstoječ popis, zmrznila bi na mestu.“

Kar pravi Rosegger o pouku v rastlinstvu, velja tudi za pouk v živalstvu. Ko bi slavček vedel, kako pusto je v mnogih šolskih knjigah opisan, bi mu na mah sapo zaprlo!

Da je bilo tako in je še deloma dandanes, tega pa niso krivi niti pisatelji prirodopisnih šolskih knjig, niti učitelji prirodopisa, tega je kriva dotlej veljavna opisno-sestavna metoda.

Nobeden učni način ni nastal iz samega sebe, ampak je zrastel iz dotične vede. Kakršno stališče je v raznih dobah zavzemala veda, tega se je poprijela tudi učna metoda prej ali slej.

Ko je učeni svet v 14. stoletju začel čitati Aristotelove, Teofrastove in Plinijeve prirodopisne spise, čitali so jih kmalu tudi v šolah. — V 17. in 18. stoletju so učenjaki z veliko marljivostjo in vztrajnostjo preiskovali in popisovali živali in rastline domačih in tujih krajev. Tudi po šolah so se jele živali in rastline popisovati. Število preiskanih in popisanih živali in rastlin se je množilo od leta do leta. Nastala je potreba preglednih sestavov (sistemov), da je bilo mogoče urediti poznane in popisane prirodnine. Ko nastopi

veliki Linné (1758) ter uredi znanstveno imenovanje prirodnin in začrta svoje sisteme, je šola kmalu sledila novi smeri; učenci niso le popisovali prirodnin, ampak so jih tudi uvrščali v sisteme in se učili njih znansvenih imen na pamet. Lüben (1832) je opisno-sestavni učni način razširil in izpopolnil ter ga spravil v trdne tire; ta učni način nam še tiči v vseh udih.

Učitelji srednjih in ljudskih šol razprodajamo vede in znanosti na drobno. Kar učenjaki v kaki znanstveni stroki raziščejo, razkažejo in doženejo, to mi preučimo; kar spoznamo primernim za svoje učence in porabnim za šolo, to odberemo in prikrojimo za pouk. Zato se ne smemo čuditi, da se smer, ki je o kaki vedi pravkar veljavna (v prirodopisu n. pr. opisno-sestavna), in pa učna metoda tistega predmeta strinjata; veda hodi naprej, učna metoda ji sledi.

D. Opisno-življenjeslovna ali biološka metoda.

Pod *b*) sta vidra in iva popisani po opisno-življenjeslovni metodi. Razlika med opisoma pod *a*) in opisoma pod *b*) je očitna. Tam se lastnosti le naštevajo, tukaj se popisuje sestava prirodnine in njeno življenje odnosno in vzročno; tam se dejstva samo konstatujejo, tukaj pa se vselej razloži in pojasni tudi njihov pomen; tam je golo popisovanje, tukaj poleg popisovanja razlaganje, pojasnjevanje, razumevanje. Iz sestave in uredbe telesa se sklepa tukaj na način življenja, na drugi strani pa iz kakovosti življenja na uredbo telesa; kajti sestava in uredba telesa in pa način življenja sta med seboj v pogodnem razmerju; če se eden izpremeni, izpremeni se tudi drugi. — Učiteljiščni ravnatelj Konrad piše o teh metodah: „Tam je suho naštevanje dognanih dejstev in očitnih dejanj, tukaj pazljivo opazovanje življenja z ozirom na prikladnost telesa dotičnega bitja za le-to življenje in naopak; tam obledeli herbariji in plesnivi mrtveci, tukaj sveže rastline v veseli rasti in občutne živali v polnem življenju in živem gibanju; tam spajanje posamnih dejstev in dejanj zlasti po sličnosti in istočasnosti, tukaj po zakonih vzroka in učinka, razloga in posledice; tam opisovanje, tukaj pojasnjevanje prirode; tam po empirskem, tukaj po spekulativnem načinu; tam je namen poznavanje, tukaj razumevanje prirode.“ Po Humboldtju bogastvo prirodopisne vede ne obstoji v obilici pozitivnega znanja, temuč v pravem razumevanju medsebojne vzročne zveze na posamnih prirodninah in v nebroju prirodnih teles.

Po vsem, kar smo doslej povedali o biološki metodi, je bistvo te metode to, da se organska bitja vseskozi in dosledno obravnavajo in popisujejo po prirodnem zakonu fiziološke prikladnosti ali existenčne primernosti, ki se glasi: Uredba telesa, prebivališče (pri rastlinah nahajališče) in način življenja se ujemajo med seboj.

Kakor opisno-sestavna se je tudi biološka metoda razvila iz prirodopisnega preiskovanja in prirodopisne vede iste smeri. Že dokaj časa in še dandanes zasleduje znanstveno prirodopisje biološko smer, ki se je najprej začela v živalstvu, razmerno pozno v rastlinstvu. V mlajši dobi prirodopis ni več zgolj opisno-sestavna, temuč je opisno-sestavna in opisno-življenjeslovna (biološka) veda, ker novejši prirodopis poleg opisovanja natanko in nadrobno zasleduje in preiskuje, kako nastajajo organske prirodnine (deloma velja to tudi za neorganske), kako se razvijajo in žive, kako vpliva druga na drugo, kako oslabevajo, hirajo in prem'nevajo. Tako nam ta metoda nudi poleg opisa vso biologijo (zgodovino življenja) organskih bitij.

Najprej se je torej ubrala v živalstvu opisno-življenjeslovna smer. Že pred Cuvier-jem so bili živaloznanci, ki so spoznali, da so organi in njih opravila v tesni medsebojni zvezi. Preučivši, kar se je bilo do tedaj v tem oziru dognalo, in preiskujoč živalske ostanke v zemeljskih plasteh, je prišel Cuvier do spoznanja, da se na podlagi nekaterih ostankov, n. pr. kosti, lahko sestavi celo telo davno izumrlih živali. Ko so mu nekoč prinesli kamen (iz oligocenskega malca z gore Montmartre pri Parizu), iz katerega je gledal prednji del okostnice majhnega sesavca, dočim je zadnji del še tičal v kamenu, je veliki učenjak na zobovju takoj spoznal, da je to okostnica majhne podgane vrečarke. Pozneje je vpricho veččakov s klesalom odkril v kamenu vse kosti, ki mu jih je izvežbano oko napovedalo že iz zobovja.

Cuvier je bil tisti duševni velikan, ki je spoznal, dokazal, izvedel ter v točnih besedah izrazil prirodni zakon sorazmerja ali korelacije delov. Ta zakon se glasi takó: Organsko bitje je celota, je edinstvena in obmejna sestava, katere deli niso brezpravilno na kupu, ampak v gotovem ravnotežju v obliki in masi in v medsebojni zvezi; njih skupno delo da skupen učinek. — V Cuvier-jevem dokazovanju tega zakona že opazimo popolnoma opisno-življenjeslovni način popisovanja živali. Sledeči odlomki naj služijo v ilustracijo: „... Ker ropna žival zasleduje svoj plen in ga v nasilnem skoku napada, mora biti ves sestav kretal (kretalnih organov) močen. Visoke noge

stopajo le z majhnimi blazinami na tla. To povzdigne urnost v tekanju. Ostrokrepeljne šape morajo lahko, hitro in močno prijematí.¹⁾ V ta namen morajo biti kosti, mišice in kite prav posebno razvrščene. Da more žival odnesti svoj plen, ji je treba močnih, glavo držečih (vratnih) mišic; te pa se morajo prijematí širokih ploskev na tilniku in na vratnih vretencih. Čuti roparjev morajo biti bistri, da plen zasledijo že od daleč. Krvoločnik mora biti sposoben, da iz zatišja opazuje žrtev in jo o pravem trenutku napade.

Skratka: telo roparske živali je urejeno s takšno notranjo potrebo, da bi kakšen posamezen telesni del osamljen, brez zveze z drugimi, ne mogel niti zase obstati in bi ne imel nobene vrednosti za zadoščanje življenjskim potrebam.

Parkljarji pa se n. pr. ne morejo živiti z drugim ko z rastlinami, kajti njihove noge so stvarjene le za to, da nosijo telo in ne da bi prijemale plen. . . ."

Po Cuvier-ju je bil *Junge* pravzaprav prvi, ki je zopet začel obravnavati organizme, in sicer živali in rastline — Cuvier le živali — po opisno-življenjeslovni ali biološki metodi.²⁾

Za njim je l. 1887. *Vitus Graber*, vseučiliški profesor v Črnovicah, osnoval svoj „Prirodopis živalstva za višje razrede srednjih šol“ na podlagi sorazmerskega (korelacijskega) zakona, torej po opisno-življenjeslovnem načinu.

Leta 1899. pa je prišlo na svetlo O. *Schmeilovo* „Živalstvo“, ki je obudilo med prirodopisci, zlasti med učitelji, občno zanimanje.³⁾ Knjiga obsega 440 strani, ima mnogo slik in je spisana dosledno po biološki metodi; ona je najboljša knjiga, kar jih je te vrste. *Schmeilovo* „Živalstvo“ je epohalno delo, po njem so se šolske knjige o živalstvu že predelale ali se še predelujejo.

Mnogo mlajše kakor v živalstvu je biološko opisovanje v rastlinstvu. Sicer je že Ch. K. *Sprengel* v svoji l. 1793. obelodanjeni knjigi „Razkrita tajnost v narodi glede na sestavo in oprášbo cvetic“ opozoril na važnost cvetnega medu za oprášbo cvetja po žuželkah, a nikdo se ni takrat zmenil za knjigo, ker še ni bilo nikakega dojma za biološke pojave v rastlinstvu. — V petem in šestem desetletju prejšnjega stoletja so se prirodopisci močno začeli zanimati za tako zvane rastline „žužkojede“, ki love in izsesavajo drobne živalice. — Popisovale so se v posebnih knjigah in po časnikih.

¹⁾ To ni pri vseh ropnih živalih.

Pis.

²⁾ *Junge*, Dorfteich 1885.

³⁾ *Lehrbuch der Zoologie für höhere Lehranstalten und für die Hand des Lehrers. Unter besonderer Berücksichtigung der biologischen Verhältnisse bearbeitet von Dr. Otto Schmeil. Stuttgart und Leipzig. Verlag von Ervin Nägele.*

Leta 1873. je obelodanil H. Müller zanimivo biološko knjigo „Oplojanje cvetic po žuželkah“, ki je zbudila med prijatelji prirode občno pozornost.¹⁾

Pred nekaj več ko dvanajst leti pa smo dobili veliko, dve debeli knjigi obsegajoče botansko delo „Življenje rastlin“, ki je spisano po biološki metodi. Spisal ga je bivši profesor dunajskega vseučilišča Anton Kerner pl. Marilaun.²⁾ To je zlata knjiga o rastlinstvu.

Najnovejša, vseskozi in dosledno po biološkem načinu osnovana in za šolo prikrojena botanična knjiga pa je O. Schmeil-ova „Učna knjiga rastlinstva za višje šole in za učitelje.“³⁾ Pisatelj razlaga v tej knjigi vsakega rastlinskega dela pomen, pomen njegove oblike, barve, lege, njenega stanja, sploh vsako prikazen in vsak pojav na rastlini.

Jako poučljiva je dalje brošurica „Das Schema im botanischen Unterrichte“, spisal dr. W. Schönichen.

Oton Schmeil, kot glavni pospeševatelj biološke metode, izdaja dva izvrstna, v živalstvu in rastlinstvu biološko strujo zastopajoča lista, namreč „Natur und Schule“ pa „Sammlung naturwissenschaftlich-pädagogischer Abhandlungen“.

Toliko o razlagi in pojasnitvi biološke metode in o knjigah, ki so deloma ali popolnoma spisane po tej metodi, ter o listih, ki zastopajo in pospešujejo biološko smer.

Sledi naj še nekaj učnih slik za ljudske šole po biološki metodi.

E. Učne slike.

I. Telesna koža.

(Za višjo stopnjo.)

a) Uvod.

S čim je obdano človeško telo? S telesno kožo. Čemu je koža? Koža odeva telo, ga omeja na zunaj in varuje nežne, pod njo ležeče dele.

b) Sestava telesne kože.

Koliko skladov razločujemo pri koži? Dva, in sicer roženico in usnjico.

¹⁾ Ta Hermann Müller je v nekem spisu tudi zahteval, naj učenci opazujejo in preiskujejo biologijo cvetic.

²⁾ Pflanzenleben. Von Anton Kerner v. Marilaun. Leipzig und Wien. Bibliographisches Institut 1891.

³⁾ Lehrbuch der Botanik für höhere Lehranstalten und für die Hand des Lehrers von Dr. Otto Schmeil. Stuttgart und Leipzig. Verlag von Erwin Nägele 1903.

Iz česa je roženica? Iz stanic, ki so v spodnji sluzni plasti okrogle, v zgornji suhi plasti ploščate. Kaj se nahaja v stanicah sluzne plasti pri ljudeh nekaterih človeških pasmi? Barvilo, ki daje ljudem tiste pasmi značilno barvo, kakor zamorcem črno, Mongolcem žolto, Malajcem rjavo, Indijancem bakreno-rdečo. Tudi barvilo bradavic, maternih znamenj, solnčnih peg naše kavkaške pasmi je v stanicah sluzne plasti. Česa nima roženica? Nima ne žilic ne živcev, zato je neobčutljiva in ne krvavi, ako jo ranimo. Kak namen ima to? Da ni telesna koža na površju preobčutljiva in da ne zakrvavi tako hitro, ako je ranjena. Kaj se naredi na roženici, ako se nanjo delj časa pritiska? Žuli in kurja očesa. Kaj so torej žuli in kurja očesa? Debele plasti in blazine roženice. Kaj se godi z roženico na površju? Vedno se obrablja. Kje pa se zopet obnavlja? Obnavlja se na spodnji strani. Na površju usnjice namreč nastajajo neprestano nove roženične stanice, ki se sprijemajo s starejšimi.

Kako se imenuje drugi, spodnji kožni sklad? Usnjica. Iz česa je usnjica? Iz gostih mišičnih, navadnih vezilnih in nategljivih vezilnih vlaken, ki leže križem kakor dlake v klobučevini in so med seboj trdno sprijete. Kakšna je vsled tega usnjica? Zelo močna. Čemu? Da bolje in izdatneje varuje pod njo ležeče dele. Kakšna je usnjica na površju? Gosto bradavičasta. Kaj je v bradavičicah? V nekaterih so pleteži tankih žilic, v drugih sedé jajčasta tipalna telesa z živčnimi konci. Čemu so žilice, čemu tipalna telesa? Žilice rede bradavičice, s tipalnimi telesci pa tipljemo. Čim gostejše so bradavičice s tipalnimi telesci, tem bolje tipljemo. Najgosteje so na konci prstov, najredkeje na zgornjem delu hrbta. Zato tudi s prstnimi konci najbolje tipljemo, a najslabše z gornjim delom hrbta.

Kaj veže usnjico s telesom? Veže jo tolstnica, to je plast rahle tkanine, obstoječe iz redkih nategljivih vlaken; tolstnici se tudi pravi podkožje. V podkožju se pri dobro rejenih ljudeh nakopiči mnogo tolšče, telo postane na površju polno in oblo. Kakega pomena je tolšča za dotičnega človeka? Ona drži telesno toploto, to se pravi, zavira odhajanje toplote iz telesa. Zato je debelim ljudem rado vroče, potijo se mnogo in se radi kopljejo v hladni vodi.

c) Lojnice in znojnice.

V koži se nahajata dve vrsti žlez, lojnice in znojnice.

Kakšne so lojnice po obliki? Imajo podobo vrečic ali grozdicev z dolgim repom. Kaj pripravljajo lojnice? Neko

tekočo mast, kožni loj. Kam izlivajo nabrano mast? Deloma na površje kože, deloma v takozvane lasne mešičke. Čemu so lojnice? S kožnim lojem se maže koža, da ostane mehka in voljna; mažejo se lasje, da se ne lomijo; kožni loj varuje telo prevelike ohlaje, ker je mast slab prevodnik toplote.

Kako se imenuje druga vrsta kožnih žlez? Znojnice. Kakšne so po obliki? One so dolge voljne cevi, ki so v spodnjem delu zavite v klopčič, v zgornjem delu pa se vijejo kakor vijakova črta in se odpirajo na površju kože s široko odprtino, podobno lijaku. Kje sede znojnice? Deloma v podkožju, deloma v usnjici. Kaj izločujejo znojnice? Znani tekoči znoj in škodljive pline. Iz česa je znoj? Iz vode in mnogih telesu škodljivih snovi. Delovanje znojnic je v tem pogledu tako važno, da bi škodljive znojne tvarine in kvarljivi plinovi kri kmalu zastrupili, če bi se zamašile znojnice; človek bi v kratkem času umrl na zastrupljeni krvi.

Kdaj se človek poti najbolj? Kadar težko dela, hitro hodi, sploh, kadar se mu kri bolj ogreje. Zakaj se ravno takrat močno poti? Človeška kri se ne sme segreti nad določeno mero. Ako se začne (pri težkem delu, hitri hoji itd.) močneje segrevati, stopi znoj na kožo; znojna voda izpuhteva; pri izpuhtevanju se rabi toplota in ta se jemlje od krvi; tako se kri ohlaja; potenje torej zabrani, da se kri v telesu ne segreje nad določeno mejo in mero.

d) Lasje, dlake, nohti.

Kaj so lasje, dlake in nohti na človeškem telesu? Tvori roženice. Kakšni so lasje in dlake po obliki? Rožene nitke so. Kje tiče? Globoko v usnjici. Kako se imenuje predor, v katerem stoje? Lasni mešiček. Kako rastejo lasje in dlake? Rastejo na svojem spodnjem debelejšem koncu; ta se daljša in potiska zgornji del kvišku. Kakšne barve so lasje? Različne. Od kod je barva? Od posebnega barvila, ki prešinja ves las. Zakaj pa so lasje na stare dni sivi? Tedaj izgine barvilo v lasih, lasje dobijo svojo naravno sivo barvo. Zakaj nas ne boli in nam ne teče kri, če nam lase strižejo? Lasje nimajo niti živcev niti žilic. Čemu so lasje na glavi in dlake po telesu? Varujejo, ako so gosti, kožo mraza, vročine in mokrote.

Kje imamo nohte? Na koncih prstov na rokah in na nogah. Kakšni so po obliki? Vzbočene ploščice so. Iz česa so? Iz roževine, kakor lasje in roženica. Kako rastejo nohti? Nohti rastejo zadi in se pomikajo naprej. Zakaj naš ne boli, če si jih obrezujemo? Ker nimajo ne živcev ne žilic. Čemu so nohti? Prstne konce varujejo, zato si jih ne smemo prekratko obrezavati.

e) Kako je negovati kožo?

Kakor smo slišali, je koža kaj važen del človeškega telesa. Kaj opravlja? Zato jo je treba varovati in ji streči, da ostane zdrava in sposobna za svoje opravilo.

Koži jako dobro dé, ako jo obseva solnce in jo čist in svež zrak neposredno obdaja. Grej se torej po leti večkrat kolikor toliko slečen na solncu! Isto tako ji ugaja umivanje s hladno vodo. Umivaj si torej rad telo in pogosto se skoplji. Ako pa nimaš priložnosti, da bi se skopal, si telo vsaj večkrat obriši in odrgaj z moko obrisačo. Preobleči perilo čim večkrat, tem bolje. Snaga pospešuje delovanje kože in je pol človeškega zdravja; nesnaga jo ovira v delovanju in je mnogokrat izvor težkih bolezni. Ugodno vpliva na delovanje kože nadalje primerna obleka in suho ter zdravo stanovanje.

Varovati je kožo predvsem vsakovrstnih ran in opeklin. Ako je potna, jo dobro obrišimo; sicer naj se počasi suši in hladi; hitra ohlaja kože je večidel prehlaja, prehlaja kože pa je često smrtno nevarna. Sploh je vsaka hitra menjava topline v obče nevarna koži in telesu.

II. Poljski škrjanček.

(Za srednjo stopnjo.)

a) Nahajališče in ime.

Kje vidimo škrjančka? Na polju. Kedaj ga vidimo? Samo po leti. Po čem je posneto njegovi ime? Po njegovem petju, škrjanček škrlj, žvergoli. Zakaj se mu pravi poljski? Ker biva na polju.

b) Popis.

Velikost, perje in barva.

Kako velik je poljski škrjanček? Do 18 cm je dolg. S čim mu je pokrito telo? Z gostim perjem. Čemu je perje? Da ga varuje mraza, vročine, mokrote in vsakovrstnega ranjenja.

Kake barve je perje? Rujavo in temno pegasto. Kakega pomena je ta barva zanj? Ker je takšne barve kakor prst na njivi, po kateri hodi, ga sovražniki ne opazijo tako lahko; njegova barva je zaščitna barva.

Kake čute ima škrjanček? Zelo ostre, posebno bister je njegov vid in silno tanek njegov sluh. Zakaj mora imeti bister vid in tanek sluh? Da sigurneje najde svojo hrano in da se laže varuje svojih sovražnikov.

Kakšen je njegov kljun po obliki in dolgosti? Ostro stožčast je in precej dolg, torej tak, da ž njim lahko prijeme

nežno mladje, vsakovrstna semena in vsakojake žuželke, črvičke in poljske polže, ki mu služijo v hrano. S čim se torej hrani poljski škranček?

Kake peruti ima škranček? Precej dolge in na konci priostrene. Za kaj ga usposobijo takšne peruti? Za vztrajno in hitro letanje. Zakaj mora biti sposoben, da hitro in vztrajno leta? Škranček v zraku plavajoč glasno prepeva in žvrgoli; v jeseni zleti na daljni jug in se pomladi zopet vrne v naše kraje; vsega tega bi ne mogel, ako bi mu ne bilo dano hitro in vztrajno letati.

Kaj še mora biti posebno krepko, da mu je mogoče po zraku letajoč prepevati? Tudi pljuča morajo biti zela krepka. Kaj torej usposobi škrančka, da vztrajno leta in letajoč prepeva? Dolge, na koncu priostrene peruti in zelo krepka pljuča. Kako se vzdiguje škranček v zrak? Po vijakovi črti. Kako plava po zraku? V velikih krogih. Kako pride zopet na zemljo? Spušča se po vijakovi črti niže in niže, končno stisne peruti in pade kakor kamen na njivo.

Kakšne noge ima škranček? Bolj kratke in šibke. Kako so obrnjeni prsti na nogi? Trije naprej, eden nazaj. Kaj ima na prstih? Dolge kremplje. Kateri kremplj je posebno dolg? Kremplj na zadnjem prstu. Za kaj ga usposabljajo baš tako stvarjene noge? Na nogah trdno stoji, z nogami hitro teče. Čemu mora biti usposobljen, da trdno stoji in hitro hodi? Zato, ker išče na tleh svojo hrano in ima tu največ sovražnikov.

Kateri so njegovi najnevarnejši sovražniki? Ti so: 1. Na zemlji: podlasica, dihur, kuna belica, mačka, lisica, človek. 2. V zraku: najnevarnejši je skobec, ki ga skuša ujeti od zgoraj; tudi sokoli ga zasledujejo, posebno gozdni ali drevesni sokol.

b) Razmnoževanje.

Kje si naredi poljski škranček gnezdo? Na polju med žitom, krompirjem, fižolom, plevelom i. t. d. Zakaj med žitom...? Da sovražnik gnezda ne zasledi izlahka. Iz česa naredi gnezdo in kako? Izbrska plitvo jamico in v njej splete umetno gnezdo iz koreninic, bilk in listja. Koliko jajčic znese škrančka? Pet do šest. Kakšne barve so? Prstene z rujavimi in zelenimi pegami. Kakšna je torej skupna barva jajčic? Takšna kakor okolica gnezda. Čemu? Za zaščito. Kolikokrat vali škrančka na leto? Po dvakrat do trikrat. S čim pita mladiče? Z vsakovrstno golaznijo. Ker pita mladiče le z golaznijo in tudi starca sama mnogo golazni pozobljeta, zato je škranček zelo koristen; vrh tega nas razveseljuje s svojim mičnim petjem. Varujte škrančka!

d) Škrjanček selilna ptica.

Ko je odgojil škrjanček proti jeseni svoj zadnji zarod, postaja tudi že hrana bolj pičla. To je vzrok, da se pripravlja za odhod. Škrjančki se zbirajo v večje in manjše jate, ki še nekoliko časa letajo s polja na polje, iskajoč si potrebne hrane. Končno se vzdignejo visoko v zrak in odplujejo na topli jug. Žalibog, da streže potovalcem nebroj sovražnikov po življenju; najljutejši med njimi je človek, ki strelja uboge ptičke, jih lovi na limanice in jim nastavlja pogubonosne mreže. Škrjančki, ki so se oteli nevarnostim, se vrnejo meseca sušca nazaj na naša polja in zopet klije novo življenje, novo veselje!

III. Dremavka ali zvonček.

(Za višjo stopnjo.)

a) Ime in čas cveta.

Kako se pravi lepi cvetici, ki jo imate v rokah? Dremavka ali zvonček. Zakaj dremavka? Ker je videti, kakor bi bila še zaspana, ker je prezgodaj vstala. Zakaj zvonček? Ker ima cvet podobo zvončka. V katerem mesecu razcvete dremavka, ker jo imamo že razcvetlo pred seboj? V drugi polovici meseca svečana. Kako dolgo cvete? Še ves mesec sušec.

b) Nahajališče.

Kje si našel dremavko, L.? Na našem travniku. Kje ti, R.? Na sosedovem travniku blizu potoka. Kje ti, Ž.? Pod našim gozdom. Kod torej raste dremavka? Po travnikih in ob gozdih. Kje pa je n. pr. ni? V gozdih je ni, ker potrebuje mnogo svetlobe, senca ji ne ugaja.

c) Deli rastline.

Tu imate po cele dremavke pred seboj. Katere dele razločujemo na rastlini? Čebulček, dva lista in bét s cvetom.

1. Čebulček.

Kako debel je čebulček? Kakor lešnik. Kakšen je po obliki? Ima podobo stožca. S čim je obdan čebulček? S tenko, a močno kožico. Čemu? Kožica varuje čebulček napadov v zemlji živečih mrgolincev, zraven tega zabranja, da ne izgubi preveč mokrote in se ne posuši. Katere dele razločujemo na čebulčku? Na sredi grčico — čebulno ploščico — ob straneh na grčici mnogo mesnatih lupin, spodaj pa množico nitkastih

koreninic. Odrtgajte od grčice mesnato lupino in jo stisnite med prsti! Kaj ste opazili? Belkasta voda je tekla iz lupine. Pomnite: Belkasta voda je dremavki hrana; takšne hrane pa imajo mesnati čebulni listi mnogo, zato lahko dremavka raste in cvete že v mrzlem zimskem času, ko dobiva le malce hrane iz mrzle zemlje. Ko je dremavka odcvetela in obrodila plod, je pa tudi čebulček mehek in popolnoma izcrtan, vse hranivo, ki je bilo v mesnatih čebulnih listih nakopičeno in za rast pripravljeno, je rastlina porabila za svoj razvoj.

Preiščite čebulček natančneje! Kaj ste našli v pazuih čebulnih lupin? Drobne čebulčke. Pomnite: Ko dremavka odcvete in obrodi plod, se stari izcrtani in onemogli čebulček posuši, a prej zaplodi v pazuih čebulnih listov navadno po več mladih čebulčkov, ki prihodnjo, ali pa šele tretjo pomlad dado cvet.

Čemu so koreninice na čebulčku? Te srkajo iz zemlje hrano in jo privajajo rastlini, a izdatno šele potem, ko se je zemlja že odtalila in ogrela.

2. Bet in lista.

Kaj požene čebulček iz zemlje? Bet in 2 lista. Kakšne oblike sta lista? Žlebasto-trakasta. Čemu žlebasta? Da ima izprva cvetni popek med njima prostora in da pozneje lovita dež ter vodita vodo v čebulček, kjer razmače in raztaplja trde hranilne snovi, ki se nahajajo v čebulnih listih. Kakšen je konec listov? Priostren. Čemu priostren? Da lista, ki obdajata v zemlji cvetni popek, laže prodereta iz trdih, včasih še zmrzlih tal; konca listov sta razen tega trda. Čemu sta lista zelena? Ona predelujeta in pretvarjata presno hrano, ki jo dobiva rastlina iz zemlje in iz zraka.

Nekateri imate tudi takšne dremavke, ki so samo na pol razvite. Kakšno obliko imajo cvetni popki? Obliko zagozde, ki ji je ostrina obrnjena navzgor. Čemu služi takšna oblika? Da se cvetni popek priliči žlebastima listoma in z njima laže pribode iz zemlje.

Kako visoka je bet? $1-1\frac{1}{2}$ dm. Kaj nosi bet na koncu? Cvet.

3. Cvet.

Kaj zapazite na beti nekoliko pod cvetom? Šolničku podoben listič. Pomnite: To je ovojni listič; dokler je bil cvet še v popku, ga je ovojni listič vsestransko obdajal ter varoval mokrote, mraza in vsakovrstne škode pod zemljo in nad zemljo; ko ni bilo več nevarnosti, se je vzpel cvetni popek iz varnega zavetja ter razcvel.

Kako je obrnjen cvet? Navzdol. Čemu tako? Ob času, ko dremavka cvete, pogosto dežuje; dež pa bi notranjim cvetnim delom, prašnikom in pestiču, škodoval, ako bi jih zadel; zato je cvet obrnjen navzdol. Kako se imenujejo beli listi, ki delajo prašnikom in pestiču streho? Obodni ali perigonovi listi, v svoji skupnosti so obod ali perigon na cvetu. Kakšni so po barvi in po obliki? Po barvi so zunanji beli, notranji beli z zelenimi pegami; po obliki zunanji podolgovato okrogli, notranji na znotraj srčasti.

Koliko je prašnikov? Šest. Kako stoje? Stisnjeni v stožec. V kaj je podaljšana vsaka prašnica? V kožnato krpo. Kako se odprejo prašnice? Na koncu z dvema luknjicama. Zmajajte kožnato krpo na prašnici! Kaj opazite? Prah se vsuje iz prašnice.

Koliko pestičev ima cvet? Enega. Kje se nahajata vrat in brazda? Med prašniki; vrat obdajajo v spodnjem delu prašniki, zgornji del in brazda pa gledata iz prašnikov. — Povedati vam hočem, kako se izvrši oprasha brazde s cvetnim prahom. Pomnite: notranji obodovi listi izločujejo mnogo medu; ta se zbira na dnu cveta. Zelene pege na notranji strani teh listov kažejo došlim žuželkam, kje se nahaja med. Žuželka sili do medu; pri tem pa trese kožnate krpe na prašnicah in siplje prah kupoma nase. Ko je žuželka v prvem cvetu posrkala med, zleti na drugega in prenese tja cvetni prah s prvega cveta; ta se prime brazde in oprasha je izvršena. Na poset vabi žuželke bliščeča bela barva cveta in prijeten duh medu.

Po noči in pri slabem vremenu se cvet zapre, da se notranji cvetni deli ne ohladi preveč.

4. Plod in seme.

Kaj se vrši na cvetu po oprashi? Najprej se cvet zravna in postavi po konci, potem se osiplje. Kaj odpade? Cvetni obod, prašniki in vrat z brazdo. Kaj pa ostane? Plodnica. Razloži, zakaj se to izvrši na cvetu!

Kaj se razvije iz plodnice? Plod. Kaj imenujemo plod? Dozorelo plodnico. Kakšen je plod? Tripredelna glavica. Kako se odpre dozoreli plod? Razkolje se od vrha do dna na 3 dele. Kaj se zgodi s semenom? Nekaj ga pade na tla, nekaj ga raznese veter. Tudi mravlje ga raznašajo, ker ima vsako semensko zrnce mesnato glutico, ki gre mravljam posebno v slast.

Kaj zraste iz semena, ako pride v rahlo zemljo? Nova dremavka. Kako se še razmnožuje dremavka razen s semenom? Z mladimi čebulčki, ki se naredo v starih. Na koliko načinov se torej razmnožuje dremavka? Na dva, s semenom in s plodnimi čebulčki. Razloži pomen obeh načinov razmnoževanja za rastlinsko vrsto!

d) Uloga dremavke ali zvončka.

Dremavka nam naznanja bližajočo se pomlad in nas razveseljuje s svojim prelepim, kakor sneg belim cvetom v času, ko je še na planem malo cvetk. Zato jo imamo radi tudi na vrtilih. Dremavka daje hrano prvim žuželkam, ki se v predpomladi zbude iz zimskega spanja.

F. O starostnih dobah živalskih in rastlinskih vrst.

Končno še naj opozorim na pojav, ki je veljaven za živali in rastline, a se težko opazuje, ker se njegova vplivnost razteza čez cele veke. Tudi se preiskujoča znanost še veliko premalo ozira nanj; šele v novejšem času so se obrnila opazovanja in preiskovanja v to smer.

Paleontologija nas uči, da je vsaka živalska in rastlinska vrsta na zemlji v določenem času nastala, se razvijala in razvila do stopinje popolnosti, potem pa začela pojemati in hirati, dokler ni izumrla, t. j. izginila izmed pozemeljskih bitij.¹⁾ *Trilobiti*, raki paleocoiškega veka so n. pr. nastopili med organizmi v kambriški dobi v malem številu, so se v silurski in devonski razvili v mnogo sovrst in podvrst in v nebroj posamnih živali; v drugi polovici devonske dobe so se začeli starati in so pojemali glede množice vrst in števila individuev; v nastopni karbonski dobi so se skrčili še bolj in proti koncu izginili iz vrste organskih bitij na zemlji. Enako je bilo s premnogimi drugimi živalskimi vrstami in nič drugače ni bilo z rastlinskimi.

Sigilarije in lepidodendri n. pr. so se začeli v devonu kot nezatno grmovje, v prihodnji karbonski dobi so že bili do 30 m visoka drevesa, ki so tvorila skoraj sama brezmejne gozdove; proti koncu te dobe so se sigilarije in lepidodendri začeli staret in hirati; v sledeči diaški ali permski dobi so popolnoma preminili.

Pa ne samo na organizmih davno preteklih vekov, tudi na takšnih iz mlajših dob in na dandanes živečih se javlja zgoraj označeni zakon; te-le, deloma že v mezeocoiškem, večinom pa v kanocoiškem veku nastale živalske vrste so n. pr. preminile šele v zgodovinski dobi: tur, iz neogenske dobe je prominil v 17. stoletju; hrapovec ali Steller-jeva morska krava l. 1768., dronta, tič iz reda golobov, doma

¹⁾ Kar opazujemo v kratkem času na posamnih živalih in rastlinah, to se izvrši v dolgih vekih na rodih, redih in vrstah živalskih in rastlinskih bitij.

na Mauricijevem otoku, l. 1679., veliki alk, tič plavar Severnega ledenega morja, koncem 18. stoletja. Moa (*Diornis giganteus*), tič iz plemena nojev, je bil 3 m visok in je živel v Novi Seelandiji; domačini pripovedujejo, da so imeli njih pradedje silne boje s tem velikanskim tičem; katerega leta je preminil, ni natanko znano, a kaj dolgo še ne more biti, ker se najdejo dobro ohranjene kosti in jajčje lupine njegove. Moi podoben je bil ruk (*Aepyornis maximus*), doma na otoku Madagaskar in na Maskarenskih otokih; njegovo jajce je imelo vsebine za 150 kurjih; njegove kosti in jajčje lupine se najdejo dobro ohranjene, zato ne more biti dolgo, odkar ga ni več; jutrovske bajke tiča pogosto omenjajo.

Preidimo na živalske in rastlinske vrste *naše* dobe. Izmed živali so n. pr. na vrhuncu svojega razvoja krt, rujava podgana, domače in poljske miši, krtica, vrabec, kragulj, ribe belice, slanik, stenica, trsna uš in mnogo drugih. Moč njihovega razmnoževanja in njihove akomodacije je tako velika, da je vsem sovražnikom, ki jim strežejo po življenju, nemogoče zmanjšati njihovo število ali zaprečiti njihovo razširjanje. — Hirajo in pojemajo pa: magot ali turška opica, zober ali evropski tur, bober, črna podgana, ris, rujavi medved, velika uharica, prepelica in mnogo drugih. Da je teh živali vedno manj in da bodo končno popolnoma izginile, k temu pripomore nekaj tudi človek, ki jim streže po življenju in jim otežuje boj za obstanek, ali odločilen on ni; našteje živalske vrste stoje brezdvomno v starostni dobi, v dobi hiranja in pojemanja in bi prominile — morebiti le nekoliko pozneje — če bi jih tudi človek ne preganjal.¹⁾

In *rastline* našega časa? Tudi med njimi imamo mladostne vrste, ki stoje na vrhuncu razvoja in takšne, ki so življenja trudne in se bližajo smrti.²⁾

V mladostni dobi se nahajajo tiste rastlinske vrste, ki svoje tipiške oblike ne izpreminjajo in kojih posamne rastline se lahko prilagodijo drugi zemlji, drugemu podnebjju, drugemu krajnemu stališču; navadno še celo širijo svoja nahajališča.

Semkaj spada n. pr. kanadska hudoletnica (*Eri-gerson canadense*), ki raste pri nas ob potih in cestah in po kupih prsti. Z glavicami te košarke je neki prirodopisec natlačil v Kanadi tičji meh. Ko se vrne v Evropo, izprazni tičji meh in vrže začasno polnilo na smetišče. Pomladi je seme kalilo in zrastle je tam mnogo ameriških košark. S tistega kraja se je

¹⁾ Magot in zober sta celo pod človeškim varstvom. *Pis.*

²⁾ Vse, kar tukaj povem o dobah rastlinskih vrst, imam deloma iz spisov, deloma iz posebnega poročila gosp. šol. svetnika prof. Fr. Krašana v Gradcu; samo *Oeonothea Lamarckiana* je iz drugega vira. *Pis.*

rastlina polagoma razširila po celi Evropi. Slično zgodovino naselitve v Evropi ima galinsoga (*Galinsoga parviflora*), doma v Peruju. Rastlina, tudi košarka, je kakih 80 let v Evropi in je pri nas navaden poljski plevel. Takšna pritepenka je tudi povodna kuga (*Elodea canadensis*), ki se nahaja že skoraj po vseh počasi tekočih evropskih rekah, po jezerih in ribnikih; po grajskih ribnikih pri Mariboru jo je vse polno. V to vrsto rastlin spada nadalje znana škodljiva gliva *Peronospora viticola*, doma v južnih delih Severne Amerike.

Na vrhunec svojega razvoja stopi rastlinska vrsta takrat, ko se začne njena prvotna oblika izpreminjati; tedaj začno nastajati iz nje nove vrste; mi pravimo: „Rastlina mutira.“ Prej omenjena galinsoga je pravkar na potu na vrhunec, razvila je namreč en „spreminek“, ki se loči od prvotne oblike v tem, da glavice nimajo obrobni jezičnih cvetov. Zelo poučljiv primer za vrhunčno stopinjo rastlinske vrste pa je beli kozji rep (*Chenopodium album*), rastlina, ki je siten in prisiljiv plevel po naših poljih. Ta rastlina je najbrž pred davnim časom prišla v svoji prvotni obliki od nekod v naše kraje. Ostala je dolgo časa neizpremenjena (mladostna doba). Pred leti pa je stopila v dobo izpreminjanja ali mutacije (vrhunec razvoja) in v kratkem času je razvila večje število novih vrst; samo okoli Gradca jih razločujejo dvanajst. — Drugi primer. Prof. de Vries je opazoval blizu Helvesuma v Severni Holandiji na Lamarckovem svetlinu (*Oenothera Lamarckiana*), da je v kratkem času 13 let (1886 — 1899) zaplodila sedem novih spolov.

Med življenja trudne, hirajoče in prominjajoče rastlinske vrste štejemo takšne, katere prospevajo samo še po tistih krajih, ki so zanje najugodniši; one ne delajo več novih vrst, pač pa se rad pokaže pri njih povrat ali atavizem; njih nahajališče je omejeno, število posamičnic se krči. Sem spadajo vsi iglavci. Vrhunec svojega razvoja so že davno prekorčili. Cel njihov veliki rod mineva. Najbolj pa so se med njimi postarali in oslabei: tisa (*Taxus baccata*), aravkarija (*Araucaria imbricata*) in ginkgo (*Ginkgo biloba* ali *Salisburia adiantifolia*).

Tisa je bila prej navadno gozdno drevo, sedaj se nahaja redko le še v Južnih in Severnih Apnenkah in v bližini človeških naselbin.

Aravkarija, hoji podobno drevo, rase divja samo še na otoku Norfolk; v terciarnem veku je bila razširjena po celi Evropi in Severni Aziji.

Slična je usoda listnatemu iglovcu ginkgo. Dandanes se nahaja samo še kot kulturno drevo po botaniških vrtih in po parkih, tudi v svoji domovini na Kitajskem in v Japanu; pred

ledeno dobo v terciarnem veku se je nahajal ginkgo po vsej Evropi in Severni Aziji.

Med umirajoče rastline spada dalje jagnet (*Populus pyramidalis*), doma v orijentu, pri nas nasajen (le v moškem spolu) ob cestah in po drevoredih.

Istotako se bliža promin vulfeniji (*Wulfenia carinthiaca*), nizki, med goltanke (*Scrophulariaceae*) spadajoči rastlini z vijoličastim cvetom. Nahaja se samo še na Koroškem po Alpah blizu Pontebe in nikjer drugje. Da je bila prej tudi po drugih krajih naseljena, o tem ni dvomiti; ali zdaj prospeva le v navedeni okolici na Koroškem; ako jo preneseš v drugi kraj (tudi jaz sem jo imel v šolskem vrtu), ti usahne, če si jo še tako oprezno izkopal in zopet vsadil.

Kaj ko bi rekli, da je tuda naša vinska trta že stopila v dobo starikanja in pojemanja? Gola resnica in neovrgljivo dejstvo je, da nikdo ne ve, zakaj zadnjih 40 let ne rodi več tako obilo, kakor je rodila poprej. Štrezi ji, kakor hočeš, prejšnje rodovitnosti ji ne vcepiš več.

S tem zaključim skromno razpravo. Zadnji odlomek pravzaprav ne spada v celoten spis, ker se ne tiče strogo metode prirodopisnega pouka. A opazovanje in zasledovanje starostnih dob pri živalskih in rastlinskih vrstah je novo, toraj bo treba, da se tudi pri pouku oziramo na ta zanimiv pojav.





III. Teme in teze

pedagoških poročil pri društvenih in uradnih učiteljskih skupščinah l. 1904.

(Sestavil Jakob Dimnik.)

A. Društvene skupščine.

a) Na Kranjskem.

I. Zaveza avstrijskih jugoslovanskih učiteljskih društev. Predsednik gosp. *Luka Jelenc*, učitelj v Ljubljani. — Dan in kraj zborovanja: dne 21., 22. in 23. maja v Postojni.

Tema: Naša učiteljska društva z ozirom na moderno šolstvo in vladajočo politično konstelacijo. Poročal g. *Armin Gradišnik*, nadučitelj v Celju.

Teze: 1.) Prva naša organizacija so učiteljska društva.

- 2.) Informativno postopanje napram članom v vseh važnih šolsko-pedagoških in političnih pojavih bodi glavni nalog našim društvom,
- 3.) Po društvi vplivaj učiteljstvo na oficijalno in neoficijalno javnost.
- 4.) Kakršno društvo, tako učiteljstvo; kakršno učiteljstvo, takšno vedenje šolskih oblastev njemu nasproti.

Tema: O I. mednarodnem kongresu za šolsko higijeno v Norimberku. Poročal g. *Fran Kocbek*, nadučitelj v Gornjemgradu.

Tema: Izvrševanje šolskih zakonov. Poročal g. *Ivan Lapajne*, ravnatelj meščanski šoli v Krškem.

Teze: 1.) Slovenski učitelji stojimo na podlagi šolskih zakonov, ki jih čislamo kot velik napredek v Avstriji.

- 2.) »Zaveza« in vsa slovenska učiteljska društva naj opazujejo, kako se šolski zakoni (državni, deželni in ministrski ukazi) in § 19. temeljito zakonov od raznih šolskih inštantc izvršujejo. Vse nezakonitosti in nepravilnosti in vsako neizvrševanje nekaterih zakonitih določil naj se zberejo in svetu priobčijo v posebni spomenici, ki se ob enem predloži vsem c. kr. deželnim šolskim svetom na Slovenskem in c. kr. naučnemu ministrstvu.

II. Slovensko učiteljsko društvo v Ljubljani. Predsednik g. *Juraj Režek*, učitelj v Ljubljani.

Tema: Gmotno stanje kranjskega učiteljstva. Poročal gosp. *Engelbert Gangl*, realčni učitelj v Idriji.

Tema: Protest proti klerikalni obstrukciji v kranjskem deželnem zboru. Poročal g. *Engelbert Gangl*, realčni učitelj v Idriji.

III. Pedagoško društvo v Krškem. Predsednik g. *Ljudevit Stiasny*, c. kr. okr. šol. nadzornik v Krškem.

Tema: Sveder, kladivo in oblič. Razpravljala gdčna *Marija Gasperin*, učiteljica v Kostanjevici.

Tema: Obravnava uporabnih nalog v smislu soštevanja. Razpravljajal g. *Ivan Gantar*, učitelj v Št. Jerneju.

Tema: Lastovica. Razpravljala gdčna *Pavlina Zirer*, učiteljica v Krškem.

Tema: Krog. Razpravljajal g. *Karol Humek*, meščanski učitelj v Krškem.

Tema: Kako doženemo samostojnost učencev pri računskem pouku? Poročal g. *Ljudevit Stiasny*, c. kr. okr. šol. nazornik v Krškem.

Tema: Kritika o J. Marinovi knjigi. Poročal g. *Karol Humek*, meščanski učitelj v Krškem.

Tema: Najnovejši pojavi na pedagoškem polju. Poročal g. *Ivan Magerte*, učitelj v Svibnem.

Teze: I. Naloga ljudske šole je, vzgajati mladino, a pouk je le najvažnejše sredstvo v dosego vzgojnega smotra.

II. V interesu naroda, države in cerkve je, da ljudska šola v kar najpopolnejši meri dosega svoj smoter, iz česar sledi, da deluje zoper narod, državo in cerkev, kdor deluje zoper šolo.

III. Očitane, da se današnja šola v obče premalo zaveda svoje vzgojne naloge, ni neutemeljeno.

IV. Do najnovejšega časa smo se trdovratno držali zastarelih metod, kar je bilo kvarno za učni in torej tudi za vzgojni uspeh naših šol.

V. Puhel je izgovor, da v naših razmerah ni možno metodiško postopati.

VI. Skoraj popolnoma se je preziralo načelo, da se ima ves pouk vršiti po določenem načrtu.

VII. Vpoštevajoč dejanske razmere, ne smatramo za potrebno, nadomeščati formalne stopnje z Dörpfeldovimi didaktičskimi stopnjami. Sploh pa se nam naj ne krati svoboda, postopati po vzorcu, ki ga sami spoznamo za pravega.

VIII. O razvijajoče-upodablajočem pouku na podlagi dosedanjih izkušenj še ni možno izreči končne sodbe. Toliko pa se da že sedaj trditi, da je v manjrazrednih šolah vporaba te metode skrajno omejena.

IX. Hospitacije in učne slike, ki so za napredek metodiške umetnosti in za razširjevanje dobrih metod velike važnosti, naj bi se ozirale tudi na pouk v oddelkih.

- X. Herbartovega pedagoškega sistema ne smatramo za epizodo, ki bi se bila že preživela, dasi se zavedamo, da je pomanjkljiv in deloma tudi zastarel ter potreben izpopolnitve. Ne kaže pa, ga zaradi tega zavreči; zakaj doslej nimamo boljšega pedagoškega sistema in je tudi izključeno, da bi dobili v doglednem času sistem, ki bi ga mogli in morali pripoznati vsi pedagogi za absolutno pravega.
- XI. Važna naloga učiteljskih društev bodi, obveščati svoje člane o vseh važnejših pojavih na pedagoškem in šolsko političnem polju.
- XII. Človeštvo pozna važnost našega delovanja za človeško družbo, a nas navzlic temu ne reši morečih skrbi za vsakdanji kruh, da bi se s tem večjim veseljem mogli posvetiti svoji vzvišeni nalogi. Kljub temu pa ni odobravati, če bi učitelj uravnaval svoje delovanje po svoji plači, ker bi s tem ne škodoval le sam sebi, temveč tudi vsemu stanu. Zavedajoč se, kdo smo, zahtevajmo, da nas ne cenijo po naših plačah, temveč po važnosti našega delovanja!
- Opomba.* Vse štiri učne slike so objavljene v »Tretji zbirki učnih slik«, podanih pri hospitacijah krškega in litijskega okraja; poročilo »Kako doženemo samostojnost učencev pri računskem pouku« v »Konferenčnem poročilu za litijski in krški okraj v l. 1904.« in »Najnovejši pojavi na pedagoškem polju« v »Popotniku«.
- IV. Društvo učiteljev in šolskih prijateljev za okraj Kamnik.** Predsednik g. *Lovro Letnar*, nadučitelj v Mengšu.
- Tema:* Zemljepis okraja z ozirom na najnovejše metodiške zahteve. Poročal g. *Lovro Letnar*, nadučitelj v Mengšu.
- V. Slovensko učiteljsko društvo za kočevski okraj.** Predsednik g. *Štefan Tomšič*, nadučitelj v Ribnici.
- Tema:* Praktični nastop iz računstva (g. *Vinko Engelman*, učitelj v Vel. Laščah).
- Tema:* Tretja formalna učna stopnja in naše stanje. Poročal g. *Frančišek Štefančič*, nadučitelj v Vel. Laščah.
- Tema:* Zakaj smo učitelji? Poročal g. *Stanislav Legat*, učitelj pri Sv. Gregorju.
- Tema:* Praktični nastop iz nazornega nauka, računstva in spisja na enorazrednici v Vel. Poljanah; (g. *Andrej Cvar*, učitelj v Vel. Poljanah.)
- VI. Učiteljsko društvo za kranjski šolski okraj.** Predsednik g. *Frančišek Luznar*, nadučitelj na Primskovem.
- Tema:* Obstrukcija katoliško-narodnih deželnih poslancev. Poročal g. *Frančišek Luznar*, nadučitelj na Primskovem. Sprejetih je bilo pet resolucij.
- Tema:* Geometrično risanje v ljudski šoli. Poročal g. *Frančišek Ivanc*, učitelj v Kranju.
- Tema:* Kako si ohrani učitelj ugled v sedanjih časih? Poročal g. *Alojzij Potočnik*, učitelj v Retečah.
- VII. Litijsko učiteljsko društvo.** Predsednik g. *Josip Zajec*, nadučitelj v Vel. Gabru.

Tema: Bučelica in golobček. Učni poskus; izvajala gđna *Eržen*, učiteljica v Št. Vidu.

Tema: Centimeter. Učni poskus; izvajala gđna *Schott*, učiteljica v Litiji.

Tema: Lisica. Učni poskus; izvajala gđna *Leopoldina Tomšič*, učiteljica v Vel. Laščah.

VIII. Ljubljansko učiteljsko društvo. Predsednik g. *Frančišek Črnagoj*, nadučitelj na Barju.

IX. Društvo učiteljev in šolskih prijateljev okraja ljubljanske okolice. Predsednik g. *Josip Gregorin*, učitelj na Viču.

Tema: O gluhonemih. Poročal g. *Anton Arko*, učitelj v Št. Vidu.

X. Društvo učiteljev in šolskih prijateljev okraja logaškega. Predsednik g. *Josip Benedek*, nadučitelj v Planini.

Tema: O obrtnonadaljevalnih šolah. Poročal g. *Andrej Šest*, nadučitelj v Cerknici.

Teza: Deluj se za ustanovitev obrtnonadaljevalnih šol v Staremtrgu, Planini, Idriji in v Dol. Logatcu.

XI. Učiteljsko društvo za postojnski šolski okraj. Predsednik g. *Dragotin Česnik*, nadučitelj v Knežaku.

Tema: Pouk v risanju in pisanju v ljudskih šolah. Poročal g. *Dragotin Česnik*, nadučitelj v Knežaku.

Tema: Korist góveje živine. Po formalnih učnih stopnjah obravnaval g. *Rudolf Horvat*, nadučitelj v Zagorju.

Tema: Risanje po naravi. Poročal g. *Rudolf Horvat*, nadučitelj v Zagorju.

XII. Okrajno učiteljsko društvo za radovljiški okraj. Predsednik g. *Andrej Grčar*, nadučitelj v Radovljici.

Tema: Sestava podrobnega učnega načrta za ponavljalne šole.

Tema: Memoriranje v ljudski šoli. Poročal g. *Valentin Zavrl*, nadučitelj v Begunjah.

Tema: Risanje v ljudski šoli. Poročal g. *Alojzij Novak*, učitelj na Bledu.

XIII. Podružnica Slomšekove zveze v Idriji. Predsednik gosp. *Ivan Vogelnik*, voditelj c. kr. čipkarske šole v Idriji.

Tema: Razmerje med učiteljem in ljudstvom. Poročal g. *Lavrencij Lah*, mestni kapelan v Idriji.

Tema: Risanje v ljudski šoli z ozirom na zahteve sedajnosti. Poročal g. *Josip Novak*, c. kr. učitelj v Idriji.

Teze: 1. Risanje na stigmografske zvezke naj se popolnoma opusti. Naučna oblast naj prepove izdajanje stigmografskih zvezkov.

2. Povsod naj se uvede risanje na prosto.

3. Po predlogah naj se ne riše. Dobre predloge naj služijo le učitelju in učencem kot vzor, kako je to ali ono izvršiti.

4. Risanje po predrisbi naj se odpravi.

5. Vsak učitelj in vsaka učiteljica naj se skuša priučiti risanju po naravi. Spretni(e) risarski(e) učitelj(i)ce) naj takoj prično poučevati po novi metodi.

b) Na Štajerskem.

- I. Učiteljsko društvo za celjski in laški okraj.** Predsednik g. *Armin Gradišnik*, nadučitelj v Celju.
- Tema:* Poročilo o »Bundovem« zborovanju. Poročal g. *Srečko Exel*, učitelj v Vojniku.
- Tema:* Poročilo o »Zavezinem« zborovanju. Poročala gospoda *Ljudevit Černej*, učitelj v Grižah, in *Armin Gradišnik*, nadučitelj v Celju.
- Tema:* Stanovske zadeve. Pri vsakem zborovanju.
- Tema:* O astrofiziki. Poročal g. *Fr. Zidar*, učitelj v Novicerkvi.
- Tema:* O novodobnem risanju. Poročal g. *Josip Schmoranz* učitelj v Celju.
- II. Gornjegrajsko učiteljsko društvo.** Predsednik g. *Ivan Kelc*, nadučitelj v Novi Štifti.
- Tema:* O »Zavezinem« zborovanju v Brežicah in o izletu v Zagreb.
- Tema:* Razgovor o spomenici glede disciplinarnega zakona na Štajerskem.
- Tema:* O šolarski knjižnici. Poročal g. *Radoslav Knaftič*, nadučitelj v Gorici.
- Tema:* Razgovor o konferenčnih vprašanjih, o domino-slovju in krajepisju. Poročal g. *Fran Kocbek*, nadučitelj v Gornjemgradu.
- Tema:* O stari noši v Solčavi. Poročal g. *Ignacij Šijanec*, učitelj v Gornjemgradu.
- Tema:* O odpravi III. plačilnega razreda.
- Tema:* O »Lehrerbundovem« zborovanju. Poročal g. *Fran Pra-protnik*, nadučitelj v Mozirju.
- Tema:* O Slovenski Šolski Matici, njenih letošnjih knjigah in o razširjanju istih med nami. Poročal g. *Ignacij Šijanec*, učitelj v Gornjemgradu.
- Tema:* Spomini na potovanje v Norimberk. Poročal g. *Fran Kocbek*, nadučitelj v Gornjemgradu.
- Tema:* O zborovanju spodnještajerske učiteljske »Zveze« v Celju. Poročal g. *Ignacij Šijanec*, učitelj v Gornjemgradu.
- III. Kozjansko učiteljsko društvo.** Predsednik g. *Fr. Šetinc*, nadučitelj na Prevorju.
- Tema:* Črtice iz podsredske šolske kronike. Poročal g. *Andrej Šket*.
- Tema:* Najnovejše o spisju. Poročal g. *Valentin Pulko*, nadučitelj v Dobju.
- Tema:* O zborovanju »Lehrerbunda«.
- Tema:* O Marinovi risarski zbirki. Poročal g. *Valentin Pulko*, nadučitelj v Dobju.
- Tema:* O nedostatkih pri sestavi računov krajnega šolskega sveta. Poročal g. *Emerik Moric*, nadučitelj v Št. Petru pod Sv. goro.

IV. Št. lenartsko učiteljsko društvo. Predsednik g. *Josip Mavrič*,
nadučitelj pri Sv. Trojici v Sl. g.

Tema: Kako se vzbujata in gojita pozornost učenčeva? Poročal g. *Franc Krajnc*, nadučitelj pri Sv. Barbari.

Tema: Učitelj o delu za narod. Poročal g. *Jos. Klemenčič*, učitelj pri Sv. Antonu.

Tema: Kmetijski nadaljevalni tečaj. Poročal g. *M. Rajšp*, nadučitelj pri Sv. Juriju v Sl. g.

Tema: Učiteljeva stanovska zavest. Poročal g. *Josip Mavrič*, nadučitelj pri Sv. Trojici v Sl. g.

V. Ljutomersko učiteljsko društvo. Predsednik g. *Janko Karba*, učitelj v Ljutomeru.

Tema: S katerimi sredstvi zamoremo pridobiti domačo hišo za šolske namene? Poročal g. *Janez Robič*, ravnatelj v Ljutomeru.

Tema: Geometrično oblikoslovje. Poročal g. *Vinko Vanda*, nadučitelj v Veržeju.

Tema: Kmetijski in gospodarski pouk v ljudski šoli v občini in posebej v naših razmerah. Poročal g. *Vinko Vanda*, nadučitelj v Veržeju.

Tema: O delovanju v okrajnem šolskem svetu, posebno o šolskih zamudah. Poročal g. *Janez Robič*, ravnatelj v Ljutomeru.

Tema: Učitelj-čebelar začetnik. Poročal g. *Tomo Prešernjak*, nadučitelj v Cvenu.

VI. Učiteljsko društvo za mariborsko okolico. Predsednik g. *Avgust Požegar*, nadučitelj v Žitečki vasi.

Tema: Ugled in veljava šolstva.

Tema: O časti sploh.

Tema: O stanovski časti. Poročal o vseh treh temah g. *Avgust Požegar*, nadučitelj v Žitečki vasi.

VII. Ormožko okrajno učiteljsko društvo. Predsednik gosp. *Anton Porekar*, nadučitelj na Humu pri Ormožu.

Tema: O sadjarsko-vinarskem tečaju v Mariboru. Poročal g. *Anton Kosi*, učitelj v Središču.

Tema: Potovanje v Zagreb o priliki lanske glavne skupščine »Zaveze«. Poročala gđc. *Julija Valentinčič*, učiteljica na Humu.

Tema: Geometrično oblikoslovje v naših šolah. Poročal g. *Martin Šalamun*, nadučitelj pri Sv. Miklavžu.

Tema: Le preveč nikar! Poročal g. *Anton Kosi*, učitelj v Središču.

Tema: Biografija v pokoj vstopivšemu nadučitelju g. *Ivan Kosiju*. Poročal g. *Anton Porekar*, nadučitelj na Humu.

Tema: Zakaj in kako naj gojita ljudski učitelj petje pri odraslih? Poročal g. *Ferdinand Šprager*, učitelj pri Sv. Bolfenku.

Tema: Kmetijski tečaj na naših šolah. Poročal gosp. *Anton Porekar*, nadučitelj na Humu.

- VIII. Učiteljsko društvo za ptujski okraj.** Predsednik g. *Ivan Kaukler*,
nadučitelj v Ptuju.
Tema: O geometričnem oblikoslovju. Poročal g. *Ivan Klenovšek*,
učitelj pri Sv. Vidu.
Tema: Petje v elementarnem razredu. Poročal g. *Hinko Dru-*
zovič, učitelj v Ptuju.
Tema: Oskrbovanje čebel čez zimo. Poročal g. *Oton Riedl*,
učitelj v Gössu.
Tema: Poročilo o »Lehrerbundu«. Poročal g. *Jakob Kopic*, učitelj
v Ptuju.
Tema: Iz katerih zdravstvenih in pedagoških ozirov naj
bi se naše glavne počitnice premestile na primernejši
čas? Poročal g. *Franc Podobnik*, nadučitelj na Hajdini.
Tema: Učna slika na podlagi zemljevida ptujskega okraj-
nega glavarstva. Poročal g. *Ivan Kaukler*, nadučitelj v Ptuju.
- IX. Savinsko učiteljsko društvo.** Predsednik g. *Anton Farčnik*, nad-
učitelj v Polzeli.
Tema: O bučelarstvu. Poročal gosp. *Anton Farčnik*, nadučitelj v
Polzeli.
Tema: »Prva skrb« — po formalnih stopnjah. Poročal g. *Josip*
Stritar, učitelj v Braslovčah.
Tema: Nazorni pouk z ozirom na prvo stopnjo. Poročal
g. *Karel Maršič*, nadučitelj v Letušah.
Tema: Domoznanske črtice z Vranskega. Poroča g. *Simon*
Meglič, nadučitelj na Vranskem.
Tema: Odprava III. plač. razreda. Poročal g. *Srečko Pečar*, učitelj
v Št. Pavlu.
- X. Sevniško-brežiško učiteljsko društvo.** Predsednik g. *Janko Knapič*,
nadučitelj na Vidmu.
Tema: Kako se naj mladina vzgaja k dobremu in lepemu?
Poročala gđc. *Olga Klinc*, učiteljica v Artičah.
Tema: Prednosti in pomanjkljivosti biologične in Junge-
jeve metode v prirodopisnem pouku. Poročal g. *Josip*
Brinar, učitelj v Sevnici.
Tema: Delovanje učitelja-čebelarja. Poročal g. *Josip Mešiček*,
nadučitelj v Sevnici.
Tema: Dajte nam realnih knjig! Poročal g. *Frančišek Jamšek*,
učitelj v Sevnici.
Tema: Petje v ljudski šoli. Poročal g. *Ignacij Supan*, učitelj v
Brežicah.
Tema: Stavkova analiza po Kernu. Poročal g. *Frančišek Jamšek*,
učitelj v Sevnici.
Tema: Nekaj misli o tretjem plačilnem razredu. Poročal
g. *Janko Knapič*, nadučitelj na Vidmu.
- XI. Slovenjebistriško učiteljsko društvo.** Predsednik g. *Josip Sabati*,
nadučitelj v Gornji Polskavi.

Tema: O umetnosti lepega deklamovanja s posebnim ozirom na ljudsko šolo. Poročal c. kr. okr. šolski nadzornik prof. dr. *Janko Bezjak*.

Tema: O vzgojevalni nalogi ljudske šole in kako bi se s posebnimi oblastvenimi naredbami ta naloga izboljšala? Poročal g. *Anton Vabič*, nadučitelj v Runečah.

Tema: Duševne bolezni v otroški dobi. Poročal g. *Robert Košar*.

Tema: Kako je vzgajati šolsko mladino k zadovoljnosti v malem? Poročala g. *Ivanka Kralj*.

Tema: Kaj škoduje našemu ugledu? Poročala g. *Ana Ozana*.

Tema: Pravičnost učiteljeva napram svojim součencem. Poročal g. *Josip Sabati*, nadučitelj v G. Polskvi.

XII. Učiteljsko društvo za okraj Slovenji Gradec. Predsednik g. *Frančišek Vrečko*, nadučitelj v Slovenjgradcu.

Tema: »O vzgoji k varčnosti«. Poročal g. *S. Košutnik*.

Tema: Kako je gojiti spisje na višji stopinji? Poročal gospod *Alojzij Arnečič*.

Tema: Kako se naj poodčituje na zemljevidu oddaljenost dveh krajev? Poročal g. *Franc Vrečko*.

Tema: O risanju po »Wehrenpfenigu« in »Marinu«. Poročal g. *Alojzij Arnečič*.

XIII. Šaleško učiteljsko društvo. Predsednik g. *Ivan Koropec*, učitelj v Šoštanju.

Tema: Zaimek. Hospitacija pri gdč. *A. Likarjevi*.

Tema: Vzroki slabega šolskega obiskovanja in sredstva, kako jih odstraniti. Poročal g. *Franc Skaza*.

Tema: Lunine mene. Hospitacija pri gdč. *Anki Pfeiferjevi*.

XIV. Šmarsko-rogaško učiteljsko društvo. Predsednik g. *Vekoslav Strmšek*, nadučitelj v Št. Petru.

c) Na Goriškem.

I. Učiteljsko društvo za goriški okraj. Predsednik g. *Tomaž Jug*, nadučitelj v Solkanu.

Tema: Naš sedanji položaj z ozirom na sprejetje novega zakona. Poročal g. *Anton Kutin*.

Tema: »Primorski List« in mi. Poročal g. *Alojzij Urbančič*.

Tema: Jednačbe v ljudski šoli. Poročal g. *Anton Kutin*.

II. Učiteljsko društvo za sežanski okraj. Predsednik g. *Anton Brginec*, nadučitelj v Povirju.

Tema: Kako je odgojevati mladino k delavnosti? Poročal g. *Jos. Ravbar*.

Tema: Socijalno vprašanje in odgoja v ljudski šoli. Poročal g. *Anton Macarol*.

Tema: Disciplina v ljudski šoli. Poročal g. *Anton Kosovel*.

Tema: Učiteljstvo in stanovi. Poročal g. *Milan Volkov*.

III. Tolminsko učiteljsko društvo. Predsednik g. *Karol Gruntar*, učitelj na Idriškem pri Kobaridu.

č) V Istri.

I. Učiteljsko društvo Kotara-Voloska. Predsednik g. *Ivan Makarovič*, nadučitelj v Jelšanah.

Teme. 1.) Rezervni fond. — 2.) Ustanovitev deželnega učiteljskega društva. — 3.) Izrednačenje plač učiteljev in učiteljic. — 4.) Prememba pravil. — 5.) Čitanke za hrvatske šole.

II. Slovensko učiteljsko društvo za koprski okraj. Predsednik g. *Miroslav Anžlovar*, učitelj-voditelj v Boljuncu.

Temi. 1.) Učiteljsko gmožno stanje. — 2.) Zveza istrskih učiteljskih društev.

B. Uradne učiteljske skupščine.

Okrajne učiteljske konference.

a) Na Kranjskem.

I. Ljubljana. C. kr. okrajni šolski nadzornik g. *Anton Maier*, c. kr. vadniški učitelj.

Ker je bil c. kr. okrajni šolski nadzornik zaradi bolezni na dopustu, je vodil konferenco c. kr. deželni šolski nadzornik g. *Frančišek Levec*.

Tema: Koliko je ljubljansko ljudsko šolstvo v zadnjem času napredovalo in česa je treba, da bi napredovalo tudi v prihodnje? Poročal g. *Jakob Dimnik*, nadučitelj na I. mestni šoli.

Teze: 1. Ker glede na razmere v kranjskem deželnem zboru ni upati, da bi nam v bližnji bodočnosti deželni zbor povišal plače, zato se visoka vlada naprosi, da poskrbi učiteljstvu povišanje plač naredbenim potom.

2. Svoje dni, ko je bilo ljubljansko učiteljstvo podrejeno mestni upravi, je bilo vse ljubljansko učiteljstvo uvrščeno v prva dva plačilna razreda; zaradi znane -lex Šuklje- je pa danes uvrščeno ljubljansko učiteljstvo tudi v III. in celo v IV. plačilni razred. Z ozirom na to, da se v Ljubljani namešča najbolj kvalifikovano učiteljstvo, z ozirom na delavnost ljubljanskega učiteljstva in z ozirom na neznosno draginjo, ki vlada v Ljubljani, ter z ozirom na ogromne stroške, ki jih prispeva ljubljanska občina deželi za ljudsko šolstvo, predlagam, da v statusu kranjskega učiteljstva uvrste vse ljubljansko učiteljstvo v prva dva plačilna razreda, kakor se n. pr. godi že z ljubljanskimi stalnimi kateheti; seveda ne na račun učiteljstva na kmetih, ampak s pogojem, da deželni zbor za toliko poviša dotični zaklad, iz katerega dobiva učiteljstvo svoje plače. Mestni šolski svet se pa prosi, da v doseg tega namena stori potrebne korake na merodajnem mestu.

3. Ljubljansko učiteljstvo je zaradi prenapornega dela preutrujeno; zato mu je treba za duševno in telesno okrepčanje med letom

večkrat počitka; tega pa nima kar vse prvo polletje, da, skoraj do Velike noči ne; zato se občinski svet naprosi, da mu izposluje na višjem mestu zopet Božične počitnice.

4. Šolski voditelji imajo leto za letom več posla, ki ga prenašajo le še z največjim naporom. Če pojde tako dalje, bodo morali voditelji zanemarjati ali vodstvo ali šolo ali svojo rodovino ali pa negovanje svojega zdravja. Da se temu odpomore, se mestni šolski svet naprosi, da preskrbi vsakemu vodstvu stalnega suplenta.
5. Pri kvalifikaciji ljubljanskega učiteljstva naj se upošteva tudi njega slabo gmotno stanje, literarno in drugo delovanje posameznikov izven šolskega časa v prid šolstvu, učiteljstvu, kmetijstvu itd.; upoštevajo naj se tudi družinske razmere, dobra volja posameznikov in tudi sodba, ki se je izrekla l. 1895. na tem mestu o marljivosti in sposobnosti ljubljanskega učiteljstva.
6. Naučna uprava je prišla do prepričanja, da učenci mnogo več pridobe v šoli, če se kolikor največ ur prenese na dopoldanski pouk, da imajo otroci potem popoldne prosto. Na Nemškem so dokazali, da so tisti otroci, ki so imeli prejšnji popoldan prosto, bili naslednji dan za 50% sposobnejši za pouk kakor oni, ki so imeli prejšnji popoldan pouk. Da je taka uredba pouku le v korist, pove lahko tudi šolsko vodstvo na Barju, ki ima v tem že izkušnjo. Zato predlagam: Mestni šolski svet naj potrebno ukrene, da se s prihodnjim šolskim letom na vseh ljubljanskih šolah, posebno v nižjih razredih, kolikor največ ur prenese na dopoldanski pouk, popoldne pa naj bo prosto.
7. Hospitacije naj bodo prostovoljne.
8. Radovoljke naj bodo za uspehe same odgovorne, ne pa dotični razredni učitelj. Po odredbi deželnega šolskega sveta morajo radovoljke najmanj po 15 ur na teden poučevati, ne pa hospitovati ali imeti le nekake praktiške poizkuse. Vse to so opravile že na učiteljišču.
9. Na dveh mestnih osemrazrednicah so nastavljene za višje razrede učne osebe z izpitom za meščanske šole. Poučevati morajo torej tako kakor na meščanskih šolah, a dobe plačo ljudskih učiteljev in učiteljic. To ni pravično. Da se temu odpomore, naj mestni šolski svet stori vse potrebne korake, da se ustanovi v Ljubljani čimprej po ena slovenska deška in slovenska dekliška meščanska šola. V ta namen naj poklicani faktorji store potrebne korake, da plače učiteljev in učiteljic prevzame dežela, kakor bo storila tudi za meščansko šolo v Postojni.

Tema: Podrobni učni načrt za petje na ljubljanskih osemrazrednicah. Poročal g. *Josip Pavčič*, učitelj na I. mestni šoli.

Tema: Pismeno seštevanje v 3., 4. in 5. razredu. Poročal g. *Frančišek Galč*, učitelj na I. mestni šoli.

Tema: Pismeno odštevanje v 3. in 4. razredu. Poročal g. *Karel Wider*, učitelj na I. mestni šoli.

Tema: Enotna slovniska terminologija in definicije besednih plemen ter stavkovih členov. Poročal g. *Ivan Bernot*, učitelj na II. mestni šoli.

Tema: Ali naj se uvedejo konference staršev in učiteljev in kako naj se iste vrše? Poročal g. *Jakob Pretnar*, učitelj na I. mestni šoli.

II. Ljubljanska okolica. C. kr. okr. šolski nadzornik: g. *Vilibald Zupančič*, c. kr. učiteljski profesor.

Tema: Obrestni račun z ozirom na praktično življenje. Metodiska obravnava. Poročevalca gđna *Ana Wester*, učiteljica v Šmartnem, in g. *Anton Arko*, učitelj v Št. Vidu.

Tema: Delovanje učiteljstva z ozirom na varstvo živali in rastlin. Poročal g. *Ant. Smrdelj*, učitelj na Vrhniki.

Tema: O kmetijskem tečaju na Grmu. Poročal g. *Fr. Ks. Trošt*, nadučitelj na Igu.

III. Kamniški okraj. C. kr. okr. šolski nadzornik: g. *Vilibald Zupančič*, c. kr. učiteljski profesor.

Tema: Katera snov se naj vzame iz Apihove zgodovine, ki jo izdaja Slovenska Šolska Matica, v izpopolnilo beril? Za vsako berilo naj se naredijo posebni dispozicijski stavki. Poročal g. *Josip Pintar*, učitelj v Tunjicah.

Tema: O reorganizaciji pouka v petju v ljudski šoli. Poročevalec g. *Emil Adamič*, učitelj v Kamniku.

Tema: Poočitovanje črk. Praktična obravnava poljubne črke. Poročevalec g. *Srečko Malenšek*, nadučitelj v Zg. Tuhinju.

IV. Krški okraj. C. kr. okr. šolski nadzornik: g. *Ljudevit Stiasny*, nadučitelj v Zagorju.

Tema: Kako se skrbi za trajno podlago k spisnemu pouku Poročal g. *Ivan Magerte*, učitelj v Svibnem.

Teze: 1. Smoter spisnega pouka je izurjenost v ustmeni in pisni rabi jezika.

2. Slovniski, pravopisni in spisni pouk bodi tesno združen. V šolskih naznanilih (vsaj manj razrednih šol) naj se rubriki »slovnica« ter »pravopisje in spisje« nadomestita z rubriko »spisje«.

3. Spisni pouk na nižji stopnji obsega a) govorne vaje in b) spisne predvaje.

4. Smoter govornih vaj je vzgojitev zgovornosti. V dosego tega smotra naj učitelj

a) kar najskrbneje goji nazorni nauk, ki mu nudi mnogo zelo pripravne snovi za spisni pouk na nižji, srednji in višji stopnji;

b) naj dobro metodiško obravnava berila in, kar je za zgovornost prav posebne važnosti, daje naj učencem dovolj priložnosti, da se vadijo v pripovedovanju istih. Tudi naj učitelj pripoveduje primerne povestice, da jih učenci ponavljajo;

c) učitelj govori pri pouku dosledno pisni jezik in to odločno zahtevaj tudi od učencev; a zraven

- d)* uvažuj zahtevo: »Učenci naj govorijo veliko, učitelj pa le toliko, kolikor je neobhodno potrebno.«
5. Smoter spisnih predvaj je, usposobiti učence, da bodo znali pravilno zapisati manjšo skupino misli, ki so med seboj v logiški zvezi.
 6. Spisne predvaje so: *a)* prepisovanje, *b)* narekovanje, *c)* zapisovanje posameznih besed in kratkih stavkov na pamet, *d)* tvorjenje posameznih stavkov o isti tvarini v celoto, *e)* združevanje posameznih stavkov in *f)* izraževanje iste misli v različnih oblikah.
 7. Postopek pri prepisovanju: Učenci preberejo stavek, si ogledajo vsako besedo posebej ter jo zapišejo iz spomina. (Prepisovanja se naj nikar ne precenjuje!)
 8. Postopek pri narekovanju: *a)* Učitelj narekuje stavek, *b)* učenci stavek ponove, *c)* določijo, koliko besed ima in glaskujejo težje besede, *d)* ponove stavek in *e)* ga zapišejo na pamet.
 9. Pri pod 6. *d)* *e)* in *f)* navedenih vajah naj se učitelj ravna po Schreiner-dr. Bezjakovih »Jezikovnih vadnicah«.
 10. Isto velja o slovnici, ki se naj že na tej stopnji ozira zlasti na napake učenčevega dialekta.

Tema: Kako se skrbi, da je pouk v ponavljalni šoli zanimiv ter da vzbudja zahteve vsakdanjega življenja? Poročal g. *Ivan Malnarič*, nadučitelj pri Sv. Križu.

- Teze:* 1. V ponavljalno šolo se smejo sprejeti le oni učenci, ki so s povoljnimi uspehi dovršili vsakdanjo šolo, t. j. da znajo vsaj dobro brati in so izurjeni v spisju in računstvu, oziroma tisti, ki so došli z dobrim uspehom najvišji oddelke dotične šole.
2. Šolska vodstva naj pravočasno naznanjajo selitev učencev ponavljalne šole, da se nihče ne bo mogel odtegniti šolski dolžnosti.
 3. Sklep ponavljalne šole bodi slovesen in uvedejo naj se kar najprej »Spominski listi«.
 4. Izpustnica naj se izroča le onim učencem, ki so zadostili zakonitim določbam. Tudi naj zadobi izpustnica pri oblastih več veljave, nego jo ima sedaj; s tem bi se tudi ugled ljudske šole znatno povečal.
 5. Pouk v ponavljalni šoli je praktičen in je takorekoč le odgovor na vprašanja, ki jih stavi vsakdanje življenje. »Poučuj iz življenja za življenje, ker, kar ni iz življenja, ni za življenje« — pravi Tolstoj.
 6. Sestavi naj se brž ko mogoče prepotrebna čitanka za ponavljalno šolo. Da bo ta knjiga res upořabljiva, izroči naj se rokopis v presojo anketi učiteljev, ki delujejo na deželi.
 7. Izda naj se tudi računica za ponavljalno šolo — t. j. zbirka uporabnih nalog, ki pa naj ne bodo urejene po operacijah.
 8. Učno snov iz realij in iz računstva je izbirati s posebnim ozirom na domače in krajevne razmere.
 9. Vse šolske potrebščine naj dobe učenci v šoli brezplačno.
 10. Navajaj učence k samodelavnosti in samostojnosti, da zbudiš v njih zanimanje in veselje za pouk, ter jim tako vcepiš željo po nadaljnji izobrazbi.

11. Posebno uspešno te bode pri tem podpirala šolarska knjižnica. Šola brez knjižnice je jed brez soli in začimbe; dobra šolarska knjižnica pa je blagodejno solnce, gorak dež mladim rastlinam, je najlepša oprava sleherne šole. Ona zbuja veselje do čitanja in je podlaga ljudskim knjižnicam.
12. Ker uči izkušnja, da ponavljalna šola večinoma ni kos svoji nalogi, naj bi se preučilo vprašanje, kako se naj ponavljalna šola reformuje, oziroma če bi ne kazalo jo odpraviti ter namesto nje uvesti olajšave, kakršne se dovoljujejo v drugih kronovinah učencem zadnjih dveh šolskih let.

Tema: Vrč. Razpravljala gđc. *Pavlina Zirer*, učiteljica v Krškem.

Tema: Podrobni učni načrt za ponavljalne šole za dečke. Poročala g. *Aleksander Lunaček*, nadučitelj v Št. Rupertu, in g. *Ludovik Fettich Frankheim*, nadučitelj v Mokronogu.

Tema: Podrobni učni načrt za ponavljalne šole za deklice. Poročali gđcni *Ana Harbich* in *Ivana Simončič*, učiteljici v Št. Rupertu.

V. Litijski okraj. C. kr. okr. šolski nadzornik: gospod *Ljudevit Stiasny*, nadučitelj v Zagorju.

Tema: Kako si pridobi in kako vzdržuje učitelj v svojem razredu dobro disciplino? Poročal g. *Fort. Lužar*, učitelj v Izlakah.

Teze: I. *Važnost in potreba discipline.*

Cuvanje in paznost učitelja, kakor tudi učencev je v sleherni učilnici neizogibno potrebna. Komenski.

Šola brez discipline je mlin brez vode. Komenski.

Ako se njiva ne osnaži škodljivega plevela, uniči se setev. Komenski.

Divjost se mora ukrotiti in redna pazljivost se mora pridobiti. Herbart.

So lange die Disciplin in deiner Klasse nicht sicher hergestellt und dauernd befestigt ist, gießest du Wasser in die Fässer der Danaiden. Kehr.

Dobro disciplinovani otroci postanejo navadno dobri državljanji, ker se zgodaj navadijo ubogati ter svojo voljo podrejevati višji oblasti.

II. Vzdrževanje discipline.

Čim večji red vidi otrok krog sebe, tem rajši se uda. Herbart.

Strahovanje naj drži, določuje, ureduje; skrbi naj, da ostane čuvstvo v obče mirno in čisto; gane naj ga deloma s priznavanjem in grajo; pravočasno naj spominja in napačno popravlja.

Hербart.

Eiserne Strenge mit liebevollem Herzen, stramme Konsequenz mit freundlichem Antlitze: das ist die Hauptsache. Kehr.

Zgodaj pazi na skupno sodelovanje. Skupno delo povzdiguje in krepi, zbuja pazljivost in prežene plahost. Kehr.

Skrbi za obrambo in zmago nad afekti in strastmi, ker npravstveni značaj uspeva le pri mirnem čustvovanju in trezni sodbi! Kako? To uči psihologija.

Dr. G. Fröhlich.

Ruhe schafft nur, wer selbst Ruhe hat. Kehr.

Vzgojitelju je treba znati troje: Zakaj, čemu in kako kaznovati deco? Vse to stori vedno brez strasti, jeze, sovraštva in sicer blago, mirno, iskreno, umno, odkritosrčno, da kaznjenec dobro ve in je tudi prepričan, da mu utegne tako strahovanje le koristiti. Komenski.

Disciplinarna moč leži v sigurnem nastopu, sigurni nastop pa je posledica natančnega obvladavanja in sistematiške razdelitve predmeta, ki ga hočeš predavati.

Dr. J. Tominšek.

Če je pouk zanimiv, ne bo treba učenca siliti k paznosti, ker stori to že prostovoljno sam. Sčasoma pa si s tem učenec pridobi zmožnost do splošne pozornosti. Otrok bode radi tega tudi manj zanimive predmete poslušal z isto pozornostjo.

Dobra disciplina se doseže v šoli le, ako noben oddelek nikdar ni brez opravila. Na to se mora paziti osobito v enorazrednicah.

Uporabljaljaj vestno predpisane odmore in skrbi, da se učenci preveč ne utrudijo. Posebno v prvem šolskem letu naj se zapoje v odmoru mična pesmica, ali naj se nekoliko telovadi.

Ker učenci osobito prvo leto težko dolgo časa sedijo in ker jih težko k temu privadimo, dajmo jim mnogokrat priliko, da se pregibajo. V ta namen vpeljimo v prvem šolskem letu običaj, da učenci vedno vstanejo, ako ponovijo stavek v koru i. t. d.

Poučuj psihološko t. j. spoznavaj otroško duševno obzorje in njegove duševne zmožnosti, da na podlagi apercpcijskih pripomočkov stopaš od znanega do neznanega in da ne zahtevaš nikdar kaj nemogočega od učenca.

Lindner.

Pouk bodi lahkoumeven. Prenaglo apercpevanje rodi nejasne in nerazločne predstave, zanimanje pojema, nepazljivost raste in proč je z disciplino.

Lindner.

Najboljše in najplemenitejše sredstvo mladino nadzorovati je pazljivo oko učiteljevo. Čim večja je njegova čuječnost, tem manj bo treba kaznovati, tem boljša je šola.

Skušnja uči, da so v šolah, kjer se glasno govori, nemirni otroci.

Kakor v šoli, tako je dovajati mladino, da se tudi zunaj šole vede lepo in dostojno.

V obče veljajo (po Fr. Gabršku-dr. Michu) sledeče točke za dobro disciplino:

1. Da se učenci v vsem svojem vedenju in v vseh zadevah ravnaajo po stalnih predpisih in uredbah, mora v vsaki učni sobi viseti šolski red.
2. Tudi učitelj se mora trdno držati predpisov, ki jih je seveda dobro premislil, preden jih je izdal. Predpisi naj bodo v vseh šolah, osobito v vseh razredih enaki.

3. Dokler ne dobimo na Kranjskem temeljitejšega splošnega šolskega in učnega reda, držimo se od c. kr. dež. šol. švéta z dne 8. oktobra 1870 potrjenega. Vsaka šola, vsak razred mora imeti en iztis tega šolskega in učnega reda.
4. Učitelj mora učence vedno strogo nadzorovati in jim nalagati opravila.
5. Pred vsem mora učitelj sam biti otrokom vzor v točnosti, rednosti in dostojnosti.

Tema: Zemljepisni pouk na višji stopinji. Poročal nadučitelj M. Debelak iz Zagorja.

Teze: 1. Zemljepisni pouk je prištevati med najvažnejše ljudskošolske predmete že zaradi tega, ker prinaša otrokom mnogo koristi v poznejših letih z ozirom na materijelno stran in je neprecenljiv vzgojevalni činitelj.

2. Zemljepisni pouk podajaj učencem le najvažnejše pojme o zemljepisu ter ne preoblagaj učencev z nepotrebnim balastom. Z dobrimi zemljepisnimi berilnimi sestavki koristimo učencem več, kakor pa, ko bi jih mučili celo šolsko leto z neznanimi imeni.
3. Pouk bodi nazoren. Najboljše učilo je narava sama, zato napravljajmo kar največ izletov, na višji stopinji tudi potovanja. Kmetске otroke peljimo v mesto, mestne pod mílo nebo, kajti zemlja je v vsakem kotičku — odsev celote.
4. Pouk bodi sintetiški; a pri ponavljanju tudi večkrat analitiški.
5. Temelj zemljepisnemu pouku bodi vedno domovina. Pred vsem uči učitelj učence ljubiti svoj narod i domovino.
6. Da popišemo tuje kraje, določiti moramo v prvi vrsti, kako bi prišli v iste iz našega prebivališča. Določiti moramo ne samo stran neba, proti kateri leži dotični kraj, temveč poiskati moramo tudi pota, oziroma železnice, po katerih bi prišli v isti kraj.
7. Seznanimo učence v prvo z rodno materino zemljo, potem šele odkrijmo tajnosti vidnega in nevidnega tujega sveta, kajti prava domovinska ljubezen zbuja narodni ponos — narodno zavest.
8. Zemljepisni pouk razvijaj čút za krasoto narave v najvišji meri, ker v veseljstvu spoznamo Njega, ki je stvaril vse.
9. Izmed tujih dežel naj nam bodo dražja ista, v katerih bivajo naši bratski narodi. Natančneje obravnavajmo Westfalsko in Zjedinjene države; hkrati pa skušajmo omejiti izseljevanje.
10. Vsak nov pojav n. pr. velikost dežele, število prebivalcev, visokost gora i. t. d. se mora primerjati in ponazorovati s pojmi domačih krajev.
11. Učenci morajo spoznati medsebojno razmerje zemlje s prebivalci in nasprotno.
12. Skrbeti se mora, da učenčeva duša asimiluje učenčeve predstave in potem vselej uporablja, da mu ne bode mrtva nadležna masa, ampak živa glavnica, ki prinaša stotere obresti.
13. Navajaj učenca k samostojnosti.

14. Učiteljeva priprava bodi vestna in temeljita.
15. Zemljepisni pouk se naj poučuje vzporedno z drugimi predmeti, osobito z zgodovino.
16. Dajmo tudi formalni naobrazbi nekoliko veljave.
17. Učitelj naj riše, kolikor je možno; prav tako učenci. Kdor eno uro riše, pridobi več, kakor če 10 ur samo gleda (Diesterweg).
Risanje izdatno pospešuje zemljepisni pouk, kajti česar ne dosežemo z opazovanjem, dosežemo z risanjem. Med risanjem pa oživljaj učitelj pouk s svojo besedo.
18. Vsak učenec mora imeti zvezek, v katerega riše vse, kar je na tabli narisaneega.
19. Vsak učenec naj ima svoj atlant, oziroma vsaj zemljevid Kranjske in Avstrije.
20. Pripozna se nujna potreba realnih šolskih knjig (z navodilom), po katerih bi lahko vsi učitelji postopali enotno.
21. O slovenski zemlji se naj sestavijo učne slike po vzoru Tischendorfovega: Das deutsche Vaterland.
22. Vsaka večja šola si naj preskrbi stereoskop.
23. Krajni šolski sveti naj preskrbe vsa temu predmetu potrebna učila.

Tema: Novodobni pouk v risanju. Poročal *Bernard Andoljšek*, nadučitelj v Litiji.

Teze: 1. Dozdanji risarski pouk doslej ni prinašal ljudstvu ne formalnih ne materijalnih koristi, zato je preosnova tega pouka tudi v ljudskih šolah potrebna.

2. Da se učiteljstvo temeljito seznanj z reformo risarskega pouka, se priporoča kot glavna knjiga: Liberty Tadd, Neue Wege zur künstlerischen Erziehung der Jugend, Leipzig, Voigtländer, 1905. 5 M.
3. Ker je J. Marinova knjiga »Risanje v ljudski šoli« skrbno sestavljena po najnovejših izkušnjah modernega risanja, naj jo krajni šolski svet takoj naroči, da se more uporabljati v naših šolah.
4. Učni načrt, učna pot in oblika risarskega pouka naj se uredi tako, da se duševne zmožnosti razvijajo naravno ter se pridobljene predstave urno, točno in samostojno proizvajajo.
5. Pouk v risanju pričenjaj s predvajami, ki obsegajo ravne in okrogle črte, ki se jih vadijo učenci ne samo na papirju, temveč tudi na tabli. Te predvaje naj se goje ne samo začetkoma, temveč tudi mnogokrat pozneje.
6. Učna pot je na vseh stopnjah analitiško-sintetiška, t. j. po vsestranskem opazovanju celega predmeta in njegovih delov se le-ti zopet grafski sestavljajo.
7. Risanje bodi na vseh stopnjah prostoročno. Toda zaradi kontrole oči se sme pri risanju glavnih ravnih pomožnih črt vsekako rabiti semtertja tudi ravnilo.
8. Do šestega šolskega leta se naj vsaka podoba, ki jo rišejo učenci v zvezke, nariše tudi na šolsko tablo.

Tema: Pismo. Razpravljaj *Janko Levstik*, učitelj v Toplicah.

Tema: Podrobni učni načrt za 1. šolsko leto. Poročala *Frančiška Jankovič*, učiteljica v Toplicah, in *Matija Pelko*, učitelj v Zagorju.

Tema: Podrobni učni načrt za 2. šolsko leto. Poročali *Ivana Dolinar*, učiteljica v Višnjigori, in *Roza Junis*, učiteljica v Toplicah.

VI. Postojnski okraj. C. kr. okr. šolski nadzornik *Ivan Thuma*, nadučitelj v Postojni.

Tema: Stvarna obravnava 23. berila »Lepa suknja« (Razinger Žumer — Prvo berilo). Praktiški nastop učitelja *Fr. Gruma*.

Tema: Merjenje s številom 2 v številnem obsegu do 20. Ozirati se je bilo na naloge v Črnivčevi Računici, zvezek II., stran 52. Praktiški nastop učiteljice *Ivane Prešern*.

Tema: Kako je obravnavati navadno berilo, pri kateri obravnavi je glavni namen ta, da otroci njega vsebino razumejo in si jo dobro zapomnijo? — To nalogo so morale izdelati vse učne osebe razen pri prejšnjih točkah navedenih poročevalcev ter poslati svoje izdelke do dne 1. junija 1904 c. kr. okr. šolskemu nadzorniku. Poročevalec se je določil pri konferenci.

VII. Logaški okraj. C. kr. okrajni šolski nadzornik g. *Ivan Thuma*.

Tema: Risanje v ljudski šoli z ozirom na zahteve zdajnosti.

- Ali se naj riše na stigmografske zvezke?
- Ali se naj riše prosto?
- Ali se naj uporabljajo predloge?
- Ali se naj riše po predrisbi?
- Ali se naj riše po naravi?

Na ta vprašanja so morale odgovoriti vse učne osebe ter poslati svoje izdelke c. kr. okr. šolskemu nadzorniku do dne 1. junija 1904. Do istega časa so imela vsa šolska vodstva poslati c. kr. okr. šolskemu nadzorniku kratko poročilo, ki se je oslanjalo na sledeče točke:

- V kake zvezke se riše, s stigmami ali brez stigem?
- Kake predloge sa rabijo na šoli?
- Ako se je risalo na šoli po naravi, kaki uspehi so se dosegli?

Poročevalcem pri konferenci je bil določen učitelj *Ivan Šega*. Sprejet je bil njegov predlog: Stigmografsko risanje naj se odpravi iz vseh šol. Riše naj se po naravi. Predloge naj služijo učitelju le kot nazorno sredstvo pri pouku. Predrisba naj bo tolmač težjih vaj pri risanju po naravi.

VIII. Novomeški okraj. C. kr. okr. šolski nadzornik g. *Josip Turk*, nadučitelj v Dol. Logatcu.

Tema: »Gad.« Učna slika po biološki metodi — za 2. oddelek II. razreda dvorazrednice, oz. za kak oddelek ali razred na višji stopnji. To učno sliko so morale izdelati vse učne osebe razen poročevalcev naslednje točke.

Praktiški nastop je imel *Viljem Gebauer*, nadučitelj v Šmihelu.

Tema: Sestava enotnega učnega načrta za ponavljalne šole na podlagi z odlokom c. kr. deželnega šolskega sveta z dne 24. septembra 1902, št. 3061, priobčenih načel ter od šolskih vodstev predloženih podrobnih načrtov, in sicer:

a) v ponavljalnicah eno- in dvorazrednih šol;

b) v ponavljalnicah tri- in večrazrednih šol.

Za deške ponavljalne šole je poročal *Gustav Spetzler*, učitelj v Trebnjem, in *Eleonora Dev*, učiteljica istotam.

IX. Črnomaljski okraj. C. kr. okr. šolski nadzornik g. *Josip Turk*.

Tema: »Žolna.« Učna slika po biološki metodi — za 4. razred štirirazrednice, oz. za kak razred ali oddelek na višji stopnji. To učno sliko so morale izdelati vse učne osebe razen poročevalcev o enotnem učnem načrtu za ponavljalne šole.

Praktiški je nastopil *Rudolf Schiller*, učitelj v Črnomlju.

Tema: Enotni učni načrt za ponavljalne šole. Za deške šole je poročal nadučitelj *Matija Bartl*, za dekliške šole pa učiteljica *Ana Fabjan*, oba v Semiču.

X. Kočevski okraj (slovenski del). C. kr. okr. šolski nadzornik gospod *Josip Turk*.

Tema: »Krompirjevec.« Učna slika iz nazornega nauka v I. šolskem letu. To nalogo so izdelale vse učne osebe razen poročevalcev o naslednji točki.

Praktiški nastop z učenci je imela *Marija Blahna*, učiteljica v Ribnici.

Tema: Enotni učni načrt za ponavljalne šole. Poročevalec za deške ponavljalne šole je bil nadučitelj *Fr. Gregorač*, za dekliške šole pa gospa *Pavla Kobler-Fleš*.

XI. Kranjski okraj. C. kr. okrajni šolski nadzornik g. *Ferdo Kalinger*, nadučitelj v Toplicah.

Tema: Podrobni učni načrti za ponavljalne šole v smislu razpisa c. kr. deželnega šolskega sveta z dne 27. februarja 1902, št. 709.

Tema: Kako se naj obravnavajo šolske zamude. (Poročevalec nadučitelj *Josip Kragl* iz Tržiča.)

XII. Radovljiški okraj. C. kr. okrajni šolski nadzornik gospod *Ferdo Kalinger*.

Tema: Metodiška obravnava pisma v višjem razredu, oziroma oddelku. (Izdelalo vse učiteljstvo.)

Tema: Šola in varstvo živali. (Poročevalec nadučitelj *Josip Ažman*.)

*b) Na Štajerskem.***I. Mariborska okolica, slovenjebistriški in šentlenartski okraj.**

C. kr. okr. šolski nadzornik g. dr. *Janko Bezjak*, c. kr. učiteljski profesor v Mariboru.

Tema: 1. Rezension des Lesebuches »Tretja čitanka« von H. Schreiner und F. Hubad zum Zwecke der Beschlußfassung über dessen Einführung. Referent: *Josef Sabati*, Oberlehrer in Oberpulsgau; Stellvertreter: *Johann Urek*, Lehrer in St. Leonhard W. B.

2. Wie sind die Schulkinder im geogr. Unterrichte an der Hand der neuen Kulturgebietskarte in das Lesen der Karten einzuführen und wie ist überhaupt die Karte fruchtbringend zu verwerten? Referent: *Mathias Lichtenwallner*, Lehrer in Maria Rast; Stellvertreter: *Ferdinand Reich*, Lehrer an der Umgebungsschule in Marburg.

3. Über die Methode des Aufsatzunterrichtes in der Muttersprache vom pädagogisch-psychologischen Standpunkt. Vortrag des Direktors der k. k. Lehrerbildungsanstalt *H. Schreiner*.

II. Ptujski okraj. C. kr. okrajni šolski nadzornik g. *Ivan Dreflak*.

Tema: Spisje v ljudski šoli. — Kako usposobimo učence, da samostalno izdelujejo spisje?

Tema: Kaj je na večrazrednicah ukreniti, da se zagotovi uspešno vzajemno delovanje učiteljstva? Poročal *Ivan Kaukler*, nadučitelj na okoliški šoli v Ptuj

Teze: 1. Vsak bodi učitelj, in to v dejanju in mišljenju, po srcu in čutenju.

2. Vsemu učiteljstvu večrazrednic bodi prva dolžnost šola.
3. Šolski voditelj večrazrednic mora natančno poznati svoj delokrog; popolnoma si mora biti svest vseh pravic in dolžnosti v svojem delokrogu.
4. Podrejeno učiteljstvo večrazrednic si mora prizadevati, da natančno spozna svoj delokrog; zavedati se ima svojih dolžnosti in pravic.
5. Šolski voditelj večrazrednic naj svojo šolo dobro uredi in spretno vodi.
6. Šolski voditelj večrazrednic bodi v svojem delovanju zgled podrejenemu učiteljstvu.
7. Podrejeno učiteljstvo večrazrednic naj šolsko vodstvo krepko in dejanski podpira s pokornostjo, vestnostjo, delavnostjo in z nasveti.
8. Šolski voditelj večrazrednic postopaj napram podrejenemu učiteljstvu zakonito, pravično, nepristranski in samostojno.
9. Med učiteljskim zborom večrazrednic vladaj dolžno medsebojno spoštovanje.
10. Podrejeno učiteljstvo večrazrednic spoštuj šolsko vodstvo, varuj potrebno molčečnost v vsem, kar se godi v šoli, ter se ravnaj po sklepih lokalnih konferenc.
11. Učiteljstvo večrazrednic skrbi za svojo nadaljnjo izobrazbo s pismenim vsakdanjim pripravljanjem na pouk, s čitanjem pedagoško-didaktičkih knjig in spisov ter z razpravami pri lokalnih konferencah.

12. Učitelja začetnika ali učiteljico začetnico na večrazrednicah mora šolski voditelj uvesti v šolsko življenje in delovanje.
13. Stabiliteta učiteljstva na večrazrednicah je predpogoj ugodnih uspehov.
14. Privatne in družbene razmere učiteljstva večrazrednic naj nikakor ne vplivajo na šolo.
15. Z ozirom na neenakost kvalifikacije in praktiško usposobljenost je vzajemno podpiranje in medsebojna razdelitev dela i med šolskim voditeljem in podrejenim učiteljstvom i med posameznimi učnimi močmi dejanska potreba.
16. Razredni sistem je za večrazrednice na deželi primernejši od spremljevalnega (alternujočega) z ozirom na mešane šole in zakonito določbo glede učiteljic, vendar naj poučuje učitelj v enem razredu kvečjemu 2—3 leta.
17. Učitelj se naj skrbno in vestno pripravlja na službo šolskega voditelja večrazrednice.
18. Največ razporov in prepиров, nesloge in mržnje med učiteljstvom večrazrednic povzroča nedostatna splošna in pedagoškodidaktiška izomika, nepoznanje šolskih zakonov in odredb višjih šolskih oblastev.
19. C. kr. deželni šolski svet štajerski naj skrbi, da bo glasom njegovega ukaza z dne 27. februarja 1904, šte. 1225, napovedana zbirka štajersko ljudsko šolstvo zadevajočih zakonov in naredb popolna, točna, pregledna in kolikor mogoče cena.
20. Zbirka šolskih zakonov in naredb, ki je last šole in za katero je odgovoren šolski voditelj, bodi na razpolago in vpogled vsemu učiteljskemu zboru dotične večrazrednice; izposojati se sme le s privoljenjem šolskega voditelja in proti pismenemu potrdilu.
21. Pravo torišče skupnega delovanja učiteljstva večrazrednic so redne in izredne domače konference.

Tema: a) Kako se v ljudski šoli petje uspešno poučuje?
 b) Utemeljevanje in razlaga istega. Poročal Henrik Druzovič, učitelj na okoliški šoli v Ptujju.

Teze: 1. In der Volksschule dient der Gesang in erster Linie erziehlichen Zwecken und erheischt eine dementsprechende Behandlungsweise.

2. Der Gesangunterricht sei psychologisch, d. h. er nehme auf die Gesetze psychologischer Entwicklung des menschlichen Bewußtseins gebührende Rücksicht. Er wirke anregend auf die Seelenkräfte und gehe vom Standpunkte aus, auf dem der Schüler steht.
3. Die Lehrstoffverteilung aus dem Gesange sei folgende:

I. Unterstufe: a) Elementarklasse: Einübung von Liedern nach dem Gehör.

b) 2. Jahresstufe: Singübungen (Gehör- und Stimmübungen) gehen getrennt neben dem Liedergesange einher.

II. Mittelstufe: Singübungen und Liedergesang gehen anfänglich noch getrennt nebeneinander, werden aber allmählich voneinander abhängig.

III. Oberstufe: Gesang nach Noten: Singübungen nach Noten und Liedergesang nach Noten verschmelzen in ein einheitliches Ganze. Einführung eines Schulliederbuches nach Noten.

III. Ormoški okraj. C. kr. okrajni šolski nadzornik g. *Ivan Dreflak*.

Teme in teze iste kakor v ptujskem okraju.

IV. Rogaški okraj. C. kr. okrajni šolski nadzornik g. *Ivan Dreflak*.

Tema: Preiskovanje duševnega obzorja učencev prvoletnikov. Poročal *Henrik Schreiner*, ravnatelj c. kr. učiteljsišča v Mariboru.

V. Okraja Ljutomer in Gorenja Radgona. C. kr. okrajni šolski nadzornik g. *Ivan Dreflak*.

Tema: Kako se naj obravnava prirodoznanstvo, da bo na korist bodočemu kmetijskemu poklicu učencev? Ali se naj ustanove kmetijski nadaljevalni tečaji na tuokrajnih šolah?

Če se temu pritrdi: Posvetovanje in sklepanje o uredbi, učni snovi in učnem času.

Tema: Kakšen bodi pouk v ženskih ročnih delih, da bo ljudstvo bolj zanimal?

VI. Konjiški okraj. C. kr. okrajni šolski nadzornik g. *Alojzij Schechel*.

Tema: Wie kann die Schule den Tierschutz fördern und bei der Jugend Freude und Liebe zur Natur wecken? Poročal *Ferdo Rosenstein*, naučitelj v Stranichah.

Teze: Ljubezen do narave je najboljši vir in podlaga za varstvo živali in rastlin. Na ta način se bo najlaže odpomoglo raznim zlobnostim, mučenju živali in poškodovanju dreves. Varstvo živali pa se pospešuje:

a) V šoli:

1. Neposredno o raznih prilikah.
2. Pri realijah in nazornem pouku.
3. Pri etičkih berilih in drugih primernih spisih.
4. Pri računstvu. Računi o reditvi živine.
5. Pri lepomisju. Izreki in lepi stavki o varstvu živali.
6. Tabla o varstvu živali.
7. Priprava za nabiranje semen. Zunaj pri šolskem poslopju krmišče za ptice.
8. Šolarska knjižnica. Prav lepi sestavki o varstvu živali se nahajajo v mladinskih časopisih »Zvonček« in »Vrtec« s prilogo »Angelček«.
9. Izleti. Ti imajo namen, da se opozarjajo otroci na žitje in bitje v naravi, in če gredo mimo raznovrstnih stvari popolnoma brez sočutja in zanimanja.

b) Izven šole:

1. Predavanja pri kmetijskih, brahnih in drugih izobraževalnih društvih.
2. Opozarjajte ljudstvo na knjige, ki govore o varstvu živali!

3. Učitelj naj razdeljuje med narod takoimenovane leteče spise, ki jih izdajajo razna društva v varstvo živali.
4. Učitelj naj sam sodeluje pri popularnih časopisih s prispevki o varstvu živali.

Tema: Wie kann der Lehrer bei den Schülern einheitliche, gefällige und geläufige Schriften erzielen? Poročal *Ivan Rupnik*, nadučitelj v Vitanju.

Teze: I. Nach dem Normallehrplane hat jeder Lehrer die Pflicht, bei den Schülern deutliche, gefällige und gewandte Schriften zu erzielen.

II. Die Mittel und Wege zur Erreichung dieses Zieles sind:

- a) Gutes Schreibmaterial.
- b) Richtige Körper- und Federhaltung der Kinder.
- c) Geeignete Subsellien.
- d) Ein gründlicher und sorgfältiger Schreibunterricht.
- e) Beharrlichkeit des Lehrers im Anhalten der Kinder, daß sie alle schriftlichen Übungen mit größter Sorgfalt ausführen.
- f) Die Handhabung der Disziplin und die Konsequenz des Lehrers.

III. Die Anwendung der genetischen Methode in Verbindung mit der Taktschreib- und Schnellschreibmethode.

Tema: Der Schulleiter und der Ortsschulrat im Verhältnis zu einander. Poročal *Radoslav Jurko*, nadučitelj v Tepanjah.

Teze: 1. Učiteljem, posebej še šolskim voditeljem, je neobhodno potrebno, da temeljito proučujejo šolske zakone.

2. Šolski voditelj ne nastopaj nikoli izzivaje ali žaljivo, pač pa mirno, dostojno, poučevaje.
3. Izdaja zbirke šolskih zakonov se naj kar najbrže nadaljuje in pošli zvezki ponatisnejo, da bo mogoče izpopolniti pomanjkljive zbirke.
4. V vseh manj važnih prepornih slučajih naj odloči pravi taktni čut šolskega voditelja; v važnejših dvomljivih slučajih pa se je obračati s kratkim pojasnilom na okrajni šolski svet.

c) Na Goriškem.

I. Goriški okraj. C. kr. okrajni šolski nadzornik g. prof. *Fr. Finžgar*.

Tema: Kaj in koliko more doseči učiteljstvo pri vzgoji mladine do 14. leta? Poročevalec *Josip Batič*, učitelj na Vrhu pri Rubijah.

Tema: Branje v ljudski šoli od prvega do osmega šolskega leta. Poročevalca *Edvard Prinčič*, nadučitelj v Pevmi, in *Karla Leban*, učiteljica v Kanalu.

II. Gorica (slovenske šole). C. kr. okrajni šolski nadzornik gosp. prof. *Fr. Finžgar*.

Tema: 1. Šola v boju proti alkoholizmu. Poročevalec *Ivan Krašovec*, učitelj v Gorici.

Teze: a) Šola pripoznava, da je alkoholizem največji nasprotnik človeškega duševnega in npravstvenega razvitka.

- b) Sola se pridružuje onim, ki se bojujejo proti njemu; zato se naj mladina opozarja pri vsaki priliki na škodljivost alkohola.
- c) Vprašanje o alkoholizmu je tudi vprašanje vzgoje.
- č) Potrebno je, da se uvede že na učiteljišču pouk o tem predmetu.
- d) Pri reviziji čitank in drugih učnih knjig se naj opuste stari nazori o alkoholu ter podajo nove izkušnje o njem.
- e) V učiteljske knjižnice se naj sprejemajo knjige in spisi o alkoholizmu.
- f) Da se bo šola uspešneje bojevala proti alkoholizmu, se naj ustanove društva učiteljev abstinentov.

Tema: Kako se more v ljudski šoli razvijati in gojiti estetiški čut? Poročevalec *Ivan Domenis*, nadučitelj v Gorici.

III. Tolminski okraj. C. kr. okrajni šolski nadzornik g. *Andrej Lasič*, c. kr. vadniški učitelj.

Tema: Kako naj sodeluje šola v boju proti alkoholizmu? Poročal c. kr. okrajni zdravnik.

Teze: Ustanavljajo se naj med ljudstvom društva za zmerno uživanje opojnih pijač. Prepoveduje se naj strogo uživanje vsake opojne pijače med šolskimi otroki. Učitelj bodi v vedni dotiki z roditelji, da more v tem oziru uspešneje delovati. Prirejajo se naj s šolskimi otroki izleti, pri katerih se morajo vsi udeležniki zdržati opojnih pijač. Ob nedeljah in praznikih popoldne se bavi učitelj s šoli odraslo mladino ter jo poljudno poučuj v strokah kmetijstva, oziroma obrti, nahajajoče se v dotičnem kraju, ter jo s tem odvrtačaj od obiska krčem.

Tema: Določitev podrobnega učnega načrta za spisje na eno-, dvo-, tri- in štirirazrednicah. Poročevalci: za enorazrednice *Anton Stres ml.*, za dvorazrednice *Andrej Trebše*, za trirazrednice *Josip Rakovšček*, za štirirazrednice *Franc Bogataj*.

Tema: O snovanju društev za varstvo živali med šolskimi otroki. Poročevalka *Gizela Širca*.

Teza: Prostovoljno se naj ustanavljajo društva za varstvo živali med šolskimi otroki. Učitelji, ki ustanove taka društva v tekočem šolskem letu, naj poročajo pri prihodnji okrajni učiteljski konferenci o njih uspehih.

Tema: O hranilnicah na ljudski šoli. Poročevalec *Albert Dominiko*.

Teza: Širi se naj na ljudski šoli ideja o hranilnicah. Nabrani denar se vlagaj pri domačih hranilnicah.

IV. Sežanski okraj. C. kr. okr. šolski nadzornik g. *Matko Kante*, c. kr. vadniški učitelj.

Tema: Boj proti alkoholizmu v ljudski šoli, način in sredstva, ki se jih naj poslužuje.

Teze: 1. Vse ljudskošolske knjige se naj predelajo v antialkoholnem duhu in tudi učni načrti za ljudske šole se naj v tem smislu izpremene.

2. Po vaseh se naj ustanove čitalnice; kjer mogoče, tudi ljudske knjižnice.
 3. Učitelj naj sam podpira antialkoholna društva. Kjer mogoče, se naj taka osnujejo. Skrbi se naj, da se med ljudstvom širijo brošure, ki bičajo alkohol in njegov vpliv.
 4. Slednjič naj priskoči temu gibanju na pomoč država s tem, da naloži prav visok davek na žganje, ki je pravi strup za človeški rod.
- Tema:* Podrobni učni načrt za enorazrednice iz nazor-nega nauka, čitanja, spisja, pravopisja in slovnice.

č) V Trstu.

Trst (slovenske šole). C. kr. okrajni šolski nadzornik g. *Ivan Nekermann.*

Tema: Ali je potrebno in koristno, da se uvedejo v tržaške okoliške ljudske šole deška ročna dela? Poročevalec nadučitelj *Fran Martelanc.*

Tema: O boju proti alkoholizmu. Poročevalec e. kr. deželni zdravstveni svetnik *dr. Simon Pertot.*

Tema: Kako dosežemo jačje soglasje med domačo in šolsko vzgojo? Poročevalec nadučitelj *Štefan Ferluga.*

Tema: Ali se naj uvede v tržaške ljudske šole Josin-Ganglovo Tretje berilo? Poročevalca učitelja *Ivan Krašovic* in *Ferdinand pl. Kleinmayr.*

d) V Istri.

Koprski okraj. C. kr. okr. šolski nadzornik g. *Henrik Dominko.*

Tema: Jezikovni pouk v ljudski šoli.

Tema: Šola v boju proti alkoholizmu.

Tema: Kako in koliko bi se naj poučevalo v deških ročnih delih na ljudski šoli?

Tema: Kaj se naj obravnava pri domačih učiteljskih konferencah?

Tema: Otroški vrtci na deželi.

Tema: Nadzorovanje šolske mladine pri verskih vajah.





IV. Poročilo

o delovanju „Slovenske Šolske Matice“ l. 1904.

(Priobčil tajnik Fr. Gabršek.)

V četrtem društvenem letu je obsegalo odborovo delovanje razen drugih poslov zlasti: 1. razpošiljanje knjig za l. 1903., 2. pridobivanje novih članov, 3. prirejanje knjig za l. 1904. in 4. predavanje.

Društvene knjige za l. 1903. so izšle koncem meseca decembra 1903, in sicer:

1. Pedagoški Letopis, III. zvezek, v 1500 iztisih;

2. Učne slike k ljudskošolskim berilom, II. del, 1. snopič: Učne slike k berilom v Čitanki, II. del, in v Drugem berilu, v 2500 iztisih;

3. Zgodovinska učna snov za ljudske šole, 3. snopič, spisal *Josip Apih*, v 2000 iztisih;

4. Analiza duševnega obzorja otroškega. Nauk o formalnih stopnjah, spisal *H. Schreiner*, v 2000 iztisih.

Društveniki (bilo jih je 1344) so prejeli knjige začetkom meseca januarja 1904 po svojih poverjenikih. Naročila nanje kakor tudi na prejšnje knjige pa so dohajala vse leto. Istočasno so se razposlale knjige tudi časnikom in društvom, s katerimi je Matica v knjižni zvezi.

Odborove seje dne 26. decembra 1903 so se udeležili predsednik *H. Schreiner* in vsi odborniki.

1. Predsednik je pozdravil navzočne in se zahvaljeval vsem odbornikom, zlasti blagajniku, tajniku in uredniku za njih nemali trud v prvem triletju društvenega delovanja. Vsi so pošteno izvrševali prevzete naloge. Želi, da bi tudi naši nasledniki tako marljivo delovali.

Podpredsednik *Fr. Hubad* poudarja, da gre gosp. predsedniku največja zasluga za процvitanje društva, zato mu izreka v odborovem imenu srčno zahvalo.

2. Tajnik *Fr. Gabršek* je prebral zadnja dva zapisnika, ki se odobrita. Nato je poročal o tekočih rešitvah.

Predsednik pojasni, da Matica še ni mogla stopiti v ožjo zvezo z dunajskim društvom »Lehrmittel-Zentrale« in da je dobil glede prevzetja »Popotnika« v društveno last od »Zaveze« odgovor, da se stavljeni pogoji ne sprejmo.

Tajnik je nadalje poročal, da so knjige za l. 1904. že dotiskane in se začno razpošiljati takoj po Novem letu.

3. Blagajnik Andr. Senekovič je poročal o denarnem stanju, kakor kaže njegovo poročilo na II. občnem zboru. Račune so presojevalci pregledali in jih našli v redu.

4. Določile so se nagrade za l. 1903. v istem razmerju kakor lani.

5. Ukrenilo se je, kar je bilo še treba glede II. občnega zbora.

Drugi občni zbor

»Slovenske Šolske Matice« je bil v nedeljo, dne 27. decembra 1903 v Mestnem domu v Ljubljani ob navzočnosti blizu 70 članov. Zborovanje se je vršilo točno po objavljenem sporedu:

- I. Pozdrav predsednika.
- II. Poročilo tajnikovo o društvenem delovanju.
- III. Poročilo blagajnikovo o dozdani denarni upravi.
- IV. Odobrenje računov o društvenem gospodarstvu.
- V. Proračun za prihodnja tri leta.
- VI. Odobrenje poslovnika.
- VII. Govor ravnatelja H. Schreinerja o prihodnji smeri društvenega delovanja.
- VIII. Volitev: a) devetih odbornikov in treh namestnikov; b) treh računskih presojevalcev.
- IX. Nasveti posameznih članov, ki pa so se morali vsaj do 5. decembra 1903 naznaniti odboru, da jih je poprej odobril in postavil na dnevni red.

I. Ob 10. uri dopoldne je otvoril predsednik, g. ravnatelj Henrik Schreiner, zborovanje s srčnim pozdravom do navzočnih, obžalujoč, da se ni sešlo več članov k tako važnemu zborovanju. Vendar se naj ne sodi zanimanje za društvo po današnji pičli udeležbi, ampak po številu članov, katerih je letos za 112 več od lani. Nadejati pa se je, da to število za naše sicer skromne razmere še ni najvišje, ampak da v prihodnje še naraste.

O tem, kako je izvrševal odbor prevzeto nalogo, bo poročal društveni tajnik. Poudarja pa g. predsednik že zdaj, da smemo s ponosom gledati na to, kar smo dosegli. Odbor se je oziral v prvi vrsti na praktiške potrebe, a tudi teorije ni zanemarjal. O tem pričajo vse knjige, ki smo jih izdali v prvih treh letih. Knjige so se prvi dve leti nekoliko zakasnilo vsled tiskarskih zaprek in ker smo bili sploh še novinci; letos pa so že dotiskane in jih prejmo društveniki prihodnje dni.

Nato vabi gospod predsednik navzočne, naj se marljivo udeležujejo današnjih razprav in naj izjavljajo svoje želje. —

II. Tajnik, nadučitelj Franc Gabršek, je poročal o delovanju »Slovenske Šolske Matice« v prvi triletni upravni dobi, t. j. v letih 1901., 1902. in 1903. tako-le:

Prvi občni zbor »Slovenske Šolske Matice« je bil dne 29. decembra 1900 v Mestnem domu v Ljubljani.

Na tem zboru je bil za triletno upravno dobo 1901—1903 izvoljen sledeči odbor:

Predsednikom Henrik Schreiner, c. kr. učiteljski ravnatelj v Mariboru; odborniki, in sicer:

za Kranjsko: Jakob Dimnik, nadučitelj, Franc Gabršek, nadučitelj, Franc Hubad, c. kr. deželni šolski nadzornik, in Andrej Senekovič, c. kr. gimnazijski ravnatelj, vsi iz Ljubljane;

za Štajersko: dr. Janko Bezjak, c. kr. učiteljski prof. in okr. šolski nadzornik v Mariboru, in Vekoslav Strmšek, nadučitelj na Medvedjem Selu;

za Primorsko in Koroško: Viktor Bežek, c. kr. učiteljski profesor, in Franc Finžgar, c. kr. učiteljski profesor in okr. šolski nadzornik, oba v Gorici.

Za odborniške namestnike so bili izvoljeni, in sicer:

za Kranjsko: † Andrej Žumer, c. kr. okr. šolski nadzornik v Kranju;

za Štajersko: Josip Mešiček, nadučitelj v Sevnici;

za Primorsko in Koroško: Josip Apih, c. kr. učiteljski profesor v Celovcu.

Računskimi presojevalci so se izvolili: Ivan Krulec, c. kr. vadniški učitelj, Ivan Macher, c. kr. učiteljski profesor, in dr. Ivan Svetina, c. kr. gimnazijski profesor, vsi iz Ljubljane.

Ta odbor se je v svoji seji dne 29. decembra 1900 osnoval tako-le:

Podpredsednik: Franc Hubad; tajnik: Franc Gabršek; blagajnik: Andrej Senekovič; knjižničar: Jakob Dimnik.

Urednikom društvenih objav je odbor izvolil g. Frančiška Levca, c. kr. dež. šolskega nadzornika, ki pa se je tekom l. 1901. odpovedal temu poslu, na kar sta bila urednikoma izvoljena Viktor Bežek in Henrik Schreiner, prvi za jezikovno, drugi za stvarno uredovanje.

Odborovo delovanje je obsegalo prirejanje in razpošiljanje knjig, pridobivanje novih članov, pobiranje letnine in ustanovnine, predavanje, nastavljanje poverjenikov in razno dopisovanje, ki sta ga opravljala predvsem predsednik in tajnik.

O vseh važnejših stvareh je sklepal odbor zbornu v svojih sejah, ki jih je imel 13, in sicer dne: 29/12 1900, 10/2 1901, 16/3 1901, 27/4 1901, 19/5 1901, 8/9 1901, 28/12 1901; 17/5 1902, 4/9 1902, 27/12 1902; 9/4 1903, 1/8 1903 in 26/12 1903.

Najvažnejša so bila posvetovanja glede knjig, ki so že izšle in ki se imajo še izdati.

Dozdaj so se izdale sledeče knjige:

L. 1901.:

1. Pedagoški Letopis, I. zvezek, 7 $\frac{1}{2}$ pole, v 1200 iztisih;

2. O pouku slovenskega jezika, spisal dr. Fr. Ilešič, 7 $\frac{1}{2}$ pole, v 1200 iztisih.

3. Zgodovinska učna snov za ljudske šole, 1. snopič, spisal Josip Apih, 6 pol, v 1500 iztisih.

L. 1902.:

1. Pedagoški Letopis, II. zvezek, 13¼ pole, v 1500 iztisih;

2. Učne slike k berilom v Začetnici in Abecedniku, 9½ pole, v 2500 iztisih;

3. Zgodovinska učna snov za ljudske šole, 2. snopič, spisal Josip Apih, 7¼ pole, v 2000 iztisih.

L. 1903.:

1. Pedagoški Letopis, III. zvezek, 11¼ pole, v 1500 iztisih;

2. Učne slike k berilom v Čitanki, II. del, in v Drugem berilu, 8 pol, v 2500 iztisih;

3. Zgodovinska učna snov za ljudske šole, 3. snopič, spisal Josip Apih, 7 pol, v 2000 iztisih;

4. Analiza duševnega obzorja otroškega. Nauk o formalnih stopnjah, spisal H. Schreiner, 7 pol, v 2000 iztisih.

Vsega skupaj je izdalo društvo v treh letih 10 knjig na 86 tiskanih polah, in to v 17.900 iztisih. Toliko duševnega blaga so prejeli društveniki za 12 K. Le nekaj knjig je še v zalogi, ki pa tudi kmalu poidejo, ker naročajo novejši člani tudi prejšnje izdaje, da si tako izpopolnijo knjižnico.

Za l. 1901. so izšle vsled tiskarskih zaprek knjige šele koncem aprila 1902., za l. 1902. pa koncem marca 1903; letošnje (1903) knjige pa so že dogotovljene in jih prejmo društveniki prve dni prihodnjega leta.

Tiskanje knjig je odbor oddal pòtem natečaja onim tiskarnam, ki so prevzele delo najceneje in se sploh zavezale, da ga izvrše pravočasno. Pedagoške Letopise (I., II. in III. zvezek) je tiskala Katoliška Tiskarna, Jezikovni pouk in Zgodovinsko učno snov (1., 2. in 3. snopič) Anton Slatnar v Kamniku, Učne slike k berilom (I. in II. del, 1. snopič) J. Blasnikova nasledniki v Ljubljani, Duševno analizo pa Rihard Šeber v Postojni.

Vse knjige je vezal Ivan Bonač v Ljubljani, ki je oskrboval tudi razpošiljanje knjig.

Razen tega je društvo založilo »Navodilo k Črničevi I. Računici«, spisal A. Črničev, dr. Fr. Ilešič in J. Janežič, 4½ pole, po 1-60 K, v 1000 iztisih.

Zanaprej namerava »Matica« nadaljevati dozdanje izdaje: Pedagoški Letopis, Zgodovinsko učno snov in Učne slike k berilom.

Nadalje bo izdala Matica učno snov za ostale predmete, vzgojslovje, ukoslovje, zgodovino pedagogike, čitanke za učiteljišča s slovstveno čitanko, Slovensko slovnico za ljudske in srednje šole, metodiške knjige za posamezne učne predmete, predvsem metodiko slovenskega jezikovnega pouka, učno tvarino za nazorni nauk, knjigo za nadaljevalne šole, pouk o prvi pomoči pri nezgodah s slikami itd. Podpirati hoče knjižnico za srednješolsko mladino s prirejanjem šolskih klasikov, ki naj izhajajo v zasebnem založništvu; pravtako hoče s spisi podpirati knjižnico za mladino, ki jo izdaja »Zaveza« in zalaga A. Gabršček v Gorici. Matica bi rada izdala realno knjigo za učence, etimološki, sinonimski in frazeološki

slovar na podlagi čitank in Pleteršnikovega slovarja, rada bi založila novo izdajo Woldřich-Erjavčeve Somatologije. Društvo se bode obrnilo na pristojno mesto s ponudbo, da je pripravljeno sodelovati pri končni ureditvi slovenskega pravopisa. V kratkem bo založilo »Spominski list« za učence, ki izstopijo iz šole.

Nekaj knjig, ki jih je nameravala izdati, oziroma založiti Matica, je izšlo v zasebnem založništvu, tako n. pr. Schreiner-Hubadove Čitanke, Schreiner-Bezjakova Vadnica za tesno združeni pouk v slovnici, pravopisu in spisju. Matica bo podpirala društvo »Lehrmittel-Zentrale« na Dunaju, ki ima namen, da preskrbljuje šole z najboljšimi in najcenejšimi učili. Zato bo posredovala med omenjenim društvom in našimi šolami kot podružnica tega društva, učitelji pa naj bi snovali krajevne skupine.

Obširen je torej društveni delokrog, zato pa potrebuje Matica tudi krepke podpore. To ima v prvi vrsti v svojih članih.

Teh je štela 1901. l. 819 (med temi 13 ustanovnikov),

1902. » 1232 » » 25 »

1903. » 1344 » » 26 »

Letos se je število Matičarjev v primeri z lanskim letom pomnožilo za 112 in v primeri s predlanskim za 525. To je lep napredek, ki nam obuja najsmelejše nade za prihodnost. Največ so k temu napredku pripomogli gg. poverjeniki in gdčne. poverjenice. Vseh poverjeništev je bilo 55, in sicer na Kranjskem 19, na Goriškem 6, v Istri 2, v Trstu 1, na Štajerskem 25, na Koroškem 1 in na Dunaju 1.

Nove poverjenike so letos dobili okraji: Trst, Koper, Gor. Radgona in Marenberg, dobiti pa jih imajo: Idrija, Senožeče, Tolmin in Slov. Bistrica. Deliti bo treba zdanje poverjeništvu za Radovljico in Sežano.

Poverjeniki so dobili navodilo za poslovanje, c. kr. okr. šol. nadzorniki pa so se naprosili, da priporočajo Matico pri svojih učiteljih in vplivajo na pristop okr. učiteljskih knjižnic kot ustanovnice.

Mnogo poverjenikov je dokazalo, da je moči z nekolikim trudom privabiti vse tovariše svojega okrožja v Matičin krog. Zato je pričakovati, da pristopijo zanaprej še ostali učitelji in učiteljice k društvu in da postanejo vse naše šole in učiteljske knjižnice če ne ustanovne, pa vsaj letne članice.

Za tako obsežno delovanje pa niti ti člani ne zadoščajo; zato je treba iskati še drugih dohodkov. V ta namen se je obrnila Matica s prošnjo za denarno podporo na deželni zbor kranjski, na c. kr. naučno ministrstvo in na 87 posojilnic in hranilnic ter jim poslala izdane knjige. Deželni zbor kranjski in naučno ministrstvo še nista rešila prošenj, izmed posojilnic in hranilnic pa so le nekatere ustregle odborovi prošnji s tem, da so pristopile k društvu kot ustanovnice ali letnice, ali pa so darovale društvu večjo vsoto, kakor n. pr. posojilnica v Mariboru 50 K, posojilnica v Ljutomeru 40 K, posojilnica v Trebnjem 20 K, posojilnica v Šmarju 20 K, posojilnica v Celju 20 K. Južno štajerska hranilnica v Celju je kupila knjig za 30 K. Posojilnica v Celju je postala ustanovnica z 80 K, posojilnica v Konjicah pa s 40 K.

Hvala jim!

Velika večina posojilnic in hranilnic pa se prošnji še ni odzvala. Največ bi se moglo pri teh denarnih zavodih storiti za društvo z osebnim vplivanjem na dotične odbornike. Za to pa imajo največ prilike poverjeniki, ki so večkrat v najtesnejši dotiki z njimi. Pragtako naj gg. poverjeniki pridobivajo za društvo druge imovitejše rodoljube itd. Le na ta način si bo postavilo društvo trdno podlago, na kateri bo moglo vzgraditi zasnovano podjetje in izvrševati svojo nalogo.

Matica se je obrnila na deželni odbor kranjski tudi s prošnjo za podporo za izdavanje metodiških knjig za učiteljišča, zlasti za dovoljenje pisateljskih nagrad za »Navodilo« k Črnivčevi I. Računici. Tej prošnji pa se ni ugodilo, ker to »Navodilo« ni učna knjiga in ni aprobirano od naučnega ministrstva.

Da si osnuje svojo knjižnico, je stopila Matica v knjižno zvezo z vsemi slovanskimi in nekaterimi nemškimi društvi ter jim v ta namen poslala svoje publikacije. Odborovemu vabilu so se dozdej odzvala društva: »Dědictví Komenského« v Pragi z večjo zbirko knjig (s posredovanjem g. Jana Lega), »Učiteljsko Udruženje« v Belgradu (z 81 knjigami, oziroma zvezki) in »Hrv. pedagog.-književni zbor« v Zagrebu (z lanskimi knjigami.)

Svoje knjige je Matica podarila društvu »Iliriji« v Pragi in 5 koroškimi članom.

Knjige so se poslale tudi vsem slovanskim in nekaterim nemškim šolskim listom v oceno.

S »Hrv. pedagoško-književnim zborom« v Zagrebu je stopila »Slov. Šolska Matica« v zvezo medsebojnega zamenjavanja vsakoletnih publikacij s temi-le pogoji:

1. Vsak društvenik imenovanih dveh društev dobi vsako leto, ako želi, poleg knjig svojega društva tudi publikacije drugega društva.

2. V ta namen ima dotični društvenik plačati razen društvenine svojega društva polovico letnega doneska drugega društva.

3. Za dobivanje knjig drugega društva namenjena vsota se dotičnemu odboru pošlje od odbora, ki je prispevek sprejel obenem z lastno društvenino.

Polovica letnine za »Hrv. pedagog.-književni zbor« znaša 1 K. Letos se je oglasilo 75 Matičarjev za hrvaške knjige, ki jih dobe od imenovanega društva. Sedem Matičarjev prejme tudi dozdanjih 8 zvezkov »Pedagogijske enciklopedije« po polovični ceni, t. j. po 60 h za zvezek.

Svoje pisatelje, ki jih je obilo, je nagrajevala Matica tako, da jim je plačevala po 40 K od tiskane pole ali po 250 K od tiskane strani. Urednik V. Bežek je dobival po 20 K od pole, g. Schreiner za stvarno ureditev Učnih slik po 100 K, tajnik Fr. Gabršek pa za poslovanje in sestavo imenika po 100 K.

Po svojih pravilih prireja Matica tudi pedagoška predavanja. Dozdej so bila naslednja:

1. Dne 29. decembra 1900 je razkazoval g. ravnatelj Andr. Senekovič v tukajšnji elektrarni elektriške naprave.

2. Dne 25. marca 1901 je predaval g. prof. Iv. Macher v fizikalni dvorani tukajšnje c. kr. l. drž. gimnazije o rdečem snegu, krvavem dežju in drugih nenavadnih prirodnih prikaznih.

3. Dne 18. maja 1901 je predaval g. ravnatelj H. Schreiner v tukajšnjem Narodnem domu o fantaziji.

4. Dne 13. junija in 4. julija 1901 je predaval g. prof. V. Bežek v Gorici o našem pravopisu in pravorečju.

5. G. ravnatelj H. Schreiner je govoril dvakrat (dne 5. decembra 1901 v Učit. društvu za mariborsko okolico in dne 27. decembra 1902 v Narodnem domu v Ljubljani) o analizi duševnega obzorja otroškega.

6. G. prof. in c. kr. okr. šolski nadz. dr. J. Bezjak je predaval leta 1902. v Učit. društvu za šentlenartski okraj o razlaganju besed, izrazov in rekel pri obravnavi beril v ljudski šoli.

7. Dne 5. oktobra 1902 je predaval g. prof. V. Bežek pri okr. učiteljski konferenci v Gorici o formalnih in didaktičkih stopnjah in o razvijajoče-upodablajočem pouku.

8. Dne 8. aprila 1903 je razpravljajal g. ravnatelj H. Schreiner v Narodnem domu v Ljubljani o formalnih stopnjah.

9. Danes popoldne bo predaval v tej dvorani g. prof. V. Bežek o razvijajoče — upodablajočem pouku.

Iz teh podatkov je razvidno, da se je odbor pošteno trudil, da bi zadoščal svoji nalogi. Dela je bilo ves čas in na vseh straneh veliko, še več pa ga čaka. Toda odbor se ni strašil truda, ker si je bil v svesti, da je le na tej poti moči povzdigniti naše pedagoško slovstvo in s tem naše šolstvo. Ali in v koliko je izvršil odbor dano mu nalogo, o tem naj sodijo danes častiti društveniki sami. —

K tajnikovemu poročilu predlaga g. nadučitelj L. Perko, naj se v prihodnje ne da Katoliški Tiskarni nobena knjiga več tiskati, ker se v njej tiska tudi »Slovenec«, ki napada učiteljstvo in zasramuje veliko večino članov.

O tem predlogu se je vnela daljša debata.

G. predsednik zagovarja dozdanje odborovo postopanje kot edino pravilno, zakaj društva ne vodijo politički nagibi, zato so bili odboru pri oddajanju tiskarskih del merodajni le gospodarski oziri.

G. prof. dr. Jak. Žmavc želi, naj se društvo ne vtika v strankarske prepire.

G. nadučitelj Jos. Mešiček predlaga, naj se ne glasuje o stavljenem predlogu, ampak naj se vsa stvar prepusti odboru.

Pri glasovanju se odkloni Perkov predlog s 15 proti 11 glasom; ostali člani so se vzdržali glasovanja.

G. učitelj L. Jelenc protestuje proti veljavnosti glasovanja, češ, da so tudi neudje glasovali proti Perkovemu predlogu; zato prosi g. predsednika, da konstatuje, kdo je član in kdo ni, ter nasvetuje, naj se razveljavi sklep.

G. predsednik opomni, da mu ni več mogoče dognati, kateri neudje bi bili glasovali. —

III. O dozdanji denarni upravi je poročal blagajnik, g. Andr. Senekovič, kakor sledi:

A. Računski sklep za I. upravno leto
(t. j. za dobo od 24. oktobra 1900 do 15. junija 1902).

Tek. šte.	D o h o d k i	K	h
1	Udnina: od 825 udov za leto 1901. 3300 K » 74 » » » 1902. 296 »	3596	—
2	Ustanovnina:	464	—
3	Obresti od ustanovnine za l. 1901.	12	27
4	Obresti od začasno naloženega denarja za l. 1901.	82	78
	skupaj	4155	05

Tek. šte.	T r o š k i	K	h
1	Razne tiskovine (vabila, pravila i. dr.)	160	20
2	Vnanjim odbornikom potnina k sejam (§ 15. društ. pravil)	189	60
3	Tisk društvenih knjig	1780	37
4	Vezava in razpošiljava knjig za l. 1901.	136	20
5	Nagrada pisateljem	1340	—
6	Drugi upravni troški	51	90
7	V hranilnico naložena glavnica	464	—
8	Gotovina v blagajnici dne 15. junija 1902.	32	78
	skupaj	4155	05

Ustanovnina v znesku 464 K je naložena v mestni hranilnici ljubljanski na knjižico št. 33.117.

V Ljubljani, dne 15. junija 1902.

Andr. Senekovič l. r.,
blagajnik.

B. Računski sklep za II. upravno leto
(t. j. za dobo od 16. junija 1902 do 15. junija 1903).

Tek. šte.	D o h o d k i	K	h
1	Blagajniški prebitek l. 1901.	32	78
2	Udnina:		
	od 45 udov za leto 1901. 180— K		
	» 1158 » » » 1902. 4632— »		
	» 62 » » » 1903. 248— »	5060	—
3	Vplačana ustanovnina	518	—
4	Obresti od ustanovnine leta 1902.	22	84
5	Obresti od začasno naloženega denarja leta 1902.: v mestni hranilnici 73·29 K		
	» poštne hranilnici 6·01 »	79	30
6	Za prodane knjige	71	52
7	Darila 5 posojilnic	130	—
8	Nepokriti primanjkljaj	288	03
	skupaj	6202	47

Tek. šte.	T r o š k i	K	h
1	Različne tiskovine	82	20
2	Vnanjim odbornikom potnina k sejam (§ 15. društvenih pravil)	126	60
3	Tisk publikacij za leto 1902.	2937	—
4	Vezava in razpošiljava knjig	417	79
5	Nagrade pisateljem	1956	99
6	Drugi upravni troški	163	89
7	V hranilnico naložena glavnica	518	—
	skupaj	6202	47

V mestni hranilnici ljubljanski na knjižico šte. 33.117 naložena glavnica znaša:

za leto 1901.	464 K
» » 1902.	518 »
skupaj	982 K.

Darovale so posojilnice:

v Ljutomeru	20 K
» Trebnjem	20 »
» Mariboru	50 »
» Šmarju pri Jelšah	20 »
» Celju	20 »

skupaj 130 K.

Južnoštajerska hranilnica v Celju je kupila knjig za 30 K. Posojilnica v Celju je kot ustanovnica plačala 80 K, a posojilnica v Konjicah 40 K.

V Ljubljani, dne 15. junija 1903.

Andr. Senekovič l. r.,
blagajnik.

C. Računski sklep za III. upravno leto

(t. j. za dobo od 16. junija 1903 do 27. decembra 1903).

Tek. št.	D o h o d k i	K	h
1	Udnina: od 54 udov za leto 1902. 216 K » 1288 » » » 1903. 5152 »	5368	—
2	Za prodane knjige	111	78
3	Vplačana ustanovnina	169	50
4	Darila	20	—
	skupaj	5669	28

Tek. št.	T r o š k i	K	h
1	Primanjkljaj iz leta 1902.	288	03
2	Vnanjim odbornikom potnina k sejam (§ 15. društvenih pravil)	63	50
3	Na račun pisateljske nagrade	200	—
4	Drugi upravni troški	37	90
5	V hranilnico naloženo	169	50
	Glavnica	4910	35
	skupaj	5668	28

Darovala je posojilnica v Ljutomeru: 20 K.

V mestni hranilnici ljubljanski na knjižici št. 33.117 naložena glavnica znaša:

iz leta 1901.	464— K
» » 1902.	518— »
» » 1903.	169·50 »
skupaj	1151·50 K.

Od razpoložne vsote se nahaja:

v poštni hranilnici	4122·14 K
v mestni hranilnici ljubljanski	50— »
izposojeno za »Navodilo«	258·19 »
v blagajnici	479·95 »
skupaj	4910·28 K.

V Ljubljani, dne 27. decembra 1903.

Andr. Senekovič l. r.,
blagajnik.

Račun o troških in prejemkih za „Navodilo k Črničvevi Računici“.

Tek. št.	P r e j e m k i	K	h
1	Bonač za prodana »Navodila«	75	32
2	Šolsko vodstvo Sv. Trojica	1	30
3	J. Mayer, učit. pri Devici M. v Polju	2	40
4	Bahovec, za 185 izvodov à 96 h	177	60
5	Schwentner, za 37 izvodov à 96 h	35	52
6	Posojilo pri Slov. Šolski Matici	258	19
	skupaj	550	33

Tek. št.	T r o š k i	K	h
1	Katol. Tiskarna tisk 1000 »Navodil«	510	30
2	Bonač za vezanje	40	—
3	Dostavnina za poštno nakaznico	—	03
	skupaj	550	33

Dolg pri Slovenski Šolski Matici: 258 K 19 h.

V Ljubljani, dne 27. decembra 1903.

Andr. Senekovič l. r.,
blagajnik.

IV. V imenu računskih presojevalcev je poročal g. prof. Iv. Macher, da so vsi računi v najlepšem redu, zato se na njegov predlog odobre.

Po nasvetu g. predsednika izreče zbor g. blagajniku za natančno in brezplačno poslovanje in g. tajniku za vestno opravljanje društvenih poslov ob splošnem pritrjevanju zahvalo. —

V. O proračunu za prihodnja tri leta je poročal blagajnik, gospod A. Senekovič, in povedal, da natančnega proračuna danes še ni moči sestaviti, ker se še ne ve, kakšen bo denarni efekt v prihodnjem triletju. Z ozirom na to predlaga le, naj bodoči odbor postopa po svoji previdnosti v okviru vsakoletnih denarnih sredstev. Prepušča se mu polnomočje: 1. da določa pisateljske nagrade po 40 K od pole, pa tudi več, ako bi bil spis vreden višje nagrade; 2. da določa nagrade glavnim funkcionarjem z ozirom na njih delovanje.

Vsi ti predlogi so bili soglasno sprejeti.

VI. Tajnik, g. Fr. Gabršek, je poročal o poslovniku, ki ga je sestavil odbor po naročilu prvega občnega zbora na podlagi društvenih pravil:

Poslovník »Slovenske Šolske Matice« v Ljubljani.

A. Društveniki.

§ 1. Kdor želi pristopiti k društvu, se oglasi ustno ali pismeno pri odboru ali poverjeniku.

§ 2. Iz društva izstopi:

a) kdor svoj izstop prostovoljno pismeno naznani odboru ali poverjeniku;

b) kdor ne plača letnine — neglede na dvakratni opomin — redno v prvi polovici vsakega leta (§ 5. društvenih pravil).

§ 3. Vsak društvenik ima pravico, da se udeležuje društvenih zborovanj in predavanj ter rabi društveno knjižnico in društvene zbirke. Dovoljeno mu je, da uvaja goste k društvenim zborovanjem, se udeležuje debat, stavlja predloge in vprašanja društvemu vodstvu. Vsi društveniki imajo pri občnem zborovanju sklepalni glas in aktivno in pasivno volilno pravico ter dobivajo brezplačno po društvu v istem letu izdane knjige, ki jih odbor določi za to. Stroške za pošiljanje knjig plačujejo društveniki sami. (§ 7. društvenih pravil.)

§ 4. Ustanovniki dobe, kadar izplačajo vso ustanovnino, društveno diplomo in imajo do smrti pravico do vseh knjig, tudi do tistih, ki jih je društvo že dalo na svetlo, ako so še na razpolaganje. (§ 7. društvenih pravil.)

B. Odbor.

§ 5. Društvo upravljajo kot upravni odbor predsednik in osem odbornikov. Predsednika in odbornike voli za triletno dobo občni zbor izmed društvenikov tako, da pridejo na Kranjsko štirje, izmed katerih morata biti vsaj dva iz Ljubljane, na Štajersko dva in na Primorsko in

Koroško vkup dva odbornika. Razen tega voli občni zbor tri odborniške namestnike, in sicer po enega s Kranjskega in Štajerskega in enega s Primorskega ali Koroškega. Če izstopi kakorkoli kak odbornik iz odbora, stopi njegov namestnik na njegovo mesto. (§ 8. društvenih pravil.)

§ 6. Takoj po občnem zboru skliče predsednik odbor na ustanovno zborovanje, da se izvolijo izmed odbornikov: podpredsednik, tajnik, blagajnik, knjižničar in urednik društvenih objav. Urednik sme biti katerikoli društvenik, četudi ni odbornik; v zadnjem slučaju ima urednik v odboru posvetovalen glas. (§ 9. društvenih pravil.)

Odbor voli izmed sebe tudi ključarja (§ 27. društvenih pravil in § 30. poslovnika).

§ 7. Kadar se zdi predsedniku potrebno, povabi k sejam, v katerih se posvetuje o knjižnem delovanju, strokovnjake, ki pa imajo le posvetovalne glasove. (§ 17. društvenih pravil.)

§ 8. Odbor ima po potrebi — najmanj dvakrat na leto — svoje seje in dogovore zaradi upravnih društvenih poslov. (§ 14. društvenih pravil.)

§ 9. Odbor sklepa končno veljavno in navadno v rednih sejah o vseh društvenih stvareh, ki po § 43. tega poslovnika ne spadajo pred občni zbor ali katerih sam ne predloži občnemu zboru. (§ 14. društvenih pravil.)

V odborovih sejah se jemlje pritrjevalno na znanje tudi važnejše kurentne stvari, ki sta jih rešila predsednik in tajnik.

V nujnih slučajih sme pa predsednik pozvati odbornike, da pismeno oddado svoje mnenje.

§ 10. Odbor vodi društvo in njegova opravila; sprejema ustanovne in redne društvenike, ne da bi bil dolžan navajati razloge, kadar se komu odreče sprejem; odloča o izgubi pravice rednega društvenika, kdor ni plačal letnine v določenem času (§ 5. društvenih pravil in § 2., b) poslovnika).

§ 11. Odborova posebna dolžnost je:

- a) prirejati večkrat na leto javna pedagoška predavanja po različnih krajih v § 1. društvenih pravil navedenih dežel (§ 14. društvenih pravil);
- b) skrbeti, da se ustanove pedagoška knjižnica in potrebne zbirke (§§ 2., č) in 14. društvenih pravil);
- c) voditi vse knjižno društveno delovanje in v ta namen sestaviti delavni načrt (§ 14. društvenih pravil);
- č) pridobivati za potrebne spise in knjige sposobne pisatelje (§ 14. društvenih pravil);
- d) presoјati ali dajati dotičnim strokovnjakom v presojo dospele rokopise (§ 14. društvenih pravil);
- e) skrbeti, da dobe ustanovniki, kadar izplačajo vso ustanovnino, društveno diplomo (§ 7. društvenih pravil);
- f) odobravati izvestje tajnikovo in blagajnikovo, da o njem poročata v občnem zboru (§ 22. društvenih pravil);

- g) občnemu zboru predlagati proračun za prihodnje triletnje (§ 22. društvenih pravil); ta proračun obsegaj tudi a) nagrade za knjižna dela, in sicer za izvirna dela praviloma po 40—48 K, za prevedena pa po 32 K od tiskovne pole; b) vsote za društveno knjižnico in zbirko; c) nagrade, ki se nasvetujejo glavnim funkcionarjem in so primerne njih trudu in poslu in društvenim denarnim razmeram;
- h) občnemu zboru predlagati imenovanje častnih članov (§§ 6. in 22. društvenih pravil);
- i) odobravati in na dnevni red občnega zbora postavljati razne nasvete posameznih društvenikov, ki so se vsaj tri tedne poprej pismeno naznanili odboru (§ 22. društvenih pravil);
- j) določati posamezne poročevalce za posebne razpravne predmete občnega zbora in javnih pedagoških predavanj;
- k) odločati, se li smejo posameznim društvenikom in drugim proslcem društvene knjige po znižani ceni prodajati ali podarjati; v nujnih slučajih odloča o tem predsednik sporazumno s tajnikom;
- l) nasvetovati občnemu zboru izpremenjeno društvenih pravil, poslovnika in drugih navodil (§§ 22. in 29. društvenih pravil).

§ 12. Odbor izvršuje sklepe in naloge občnega zbora (§ 14. društvenih pravil), kateremu je za to odgovoren in ki sme njegovo gospodarstvo pregledovati in nadzorovati (§ 22. društvenih pravil).

§ 13. Odbor daje tajniku, blagajniku, knjižničarju in uredniku navodila, ki se jim jih je držati pri društvenih opravilih.

Ostali odborniki morajo prevzeti poročila ali opravila, ki jim jih odkaže predsednik.

§ 14. O vsaki seji je napraviti zapisnik, v katerem se zabeležiyo stavljeni nasveti in napravljene sklepi.

Zapisniki so na zahtevanje s predsednikovim privoljenjem društvenikom na vpogled.

§ 15. Za odborove seje razpošilja predsedništvo odbornikom pismena vabila z dnevnim redom.

§ 16. Da so odborovi sklepi veljavni, je treba, da je navzočnih vsaj pet odbornikov in da zanje glasuje absolutna večina navzočnih. Pri enakosti glasov odloča predsednik (§ 16. društvenih pravil).

§ 17. Vnanjim, izvun Ljubljane bivajočim odbornikom in uredniku, če ni odbornik, se povrne voznina za vsako potovanje na korist društva. (§ 15. društvenih pravil.) Isto velja za ljubljanske odbornike, kadar potujejo v društvenih stvareh drugam.

§ 18. Odbor osnuje po vseh večjih krajih poverjeništa, osobito pa skrbi, da se za vsako slovensko učiteljsko društvo pridobi poverjenik. (§ 18. društvenih pravil.)

Poverjenikom daje odbor navodila za njih delovanje. (§ 18. društvenih pravil.)

§ 19. Odbor preskrbi za pisarno in knjižnico z zbirkami potrebne prostore.

C. Predsednik.

§ 20. Predsednik vodi vse društvene posle, zastopa društvo pred oblastvi in tretjimi osebami, sklicuje odborove seje, občne zборе in javna pedagoška predavanja ter jim predseduje; začenja in sklepa taiste ter čuva na parlamentarni red s tem, da dovoljuje društvnikom govoriti, kliče govornike »k redu« ali »k stvari« in jim po dvakratnem brezuspešnem klicu odteguje besedo; izmed navzočnih odbornikov ali društvnikov imenuje preglednike izvršenih volitev.

§ 21. Predsedniku je posebno skrbeti za to:

- a) da so računske knjige in zapiski o društvenem premoženju v natančnem razpregledu;
- b) da je društvena glavnica, ki se ne sme uporabljati za tekoče potreščine, obrestonosno in varno naložena (§ 27. društvenih pravil);
- c) da se društvena blagajna večkrat nenadoma pregleda in da se istotako večkrat pregledajo zapiski in knjige, so li v potrebnem redu.

§ 22. Predsednik potrjuje in podpisuje s tajnikom vsa opravilna pisma. (§ 10. društvenih pravil.)

§ 23. Pri vsaki odborovi seji in pri vsakem občnem zboru imenuje predsednik po dva overovatelja dotičnega zapisnika, ki ga podpišeta s predsednikom in tajnikom.

§ 24. Predsednik odobruje in podpisuje tudi račune in pobotnice, preden jih izplača blagajnik. (§ 12. društvenih pravil.)

§ 25. V njegovi odsotnosti ga zastopa namestnik v vseh teh in drugih društvenih poslih. (§ 10. društvenih pravil.)

Č. Tajnik.

§ 26. Tajnik opravlja vse pisarske posle. (§ 11. društvenih pravil.)

§ 27. Njegova dolžnost je zlasti:

- a) sestavljati zapisnike odborovih sej in občnih zborov (§ 11. društvenih pravil);
- b) napraviti za občni zbor poročilo o društvenem delovanju (§§ 11. in 22. društvenih pravil in § 11., f) poslovnika);
- c) sestavljati in v redu držati pisarniške knjige, imenike vseh društvnikov, vložni zapisnik, registraturo, društveni inventar in društveno spominsko knjigo;
- č) izdelovati vsa pisma in odpise, ki gredo iz odbora (§ 11. društvenih pravil);
- d) vzdrževati red v društveni pisarni; shranjevati spise;
- e) izvrševati točno vse, kar mu v tem krogu naroča odbor.

Tajnik mora biti v društveni pisarni navzočen ob urah, ki jih določi odbor.

D. Blagajnik.

§ 28. Blagajnik sprejema vse Matičine denarje in izplačuje vse ugotovljene društvene stroške ter mora voditi o prejemkih in izdatkih natančen dnevnik (§ 12. društvenih pravil).

§ 29. Blagajnik v odborovem imenu podpisuje potrdila o prejemu denarjev, ki jih sproti obrestonosno nalaga (§ 27. društvenih pravil); izplačati pa ne sme nobenega računa in nobene pobotnice, ki ju ni poprej podpisal predsednik (§ 24. poslovnika in § 12. društvenih pravil).

§ 30. Blagajnik mora Matičino premoženje, kar ga je v vrednostnih papirjih, hranilničnih knjižicah in zasebnih dolžnih pismih, hraniti v društveni blagajni, ki je razen pod njegovim še pod ključem enega odbornika kot ključarja. (§ 27. društvenih pravil in § 6. poslovnika.)

§ 31. Ob pregledovanju Matičine blagajne morajo biti navzočni predsednik, blagajnik in ključar; o pregledovanju je napraviti vselej zapisnik.

§ 32. Blagajnik sestavi računski sklep za vsako leto preteklega triletja, proračun o prihodnjem triletju in bilanco o društvenem premoženju, da jih odbor predloži občnemu zboru. (§ 22. društvenih pravil in § 11., f) in g) poslovnika.)

Blagajnik sestavi tudi račune o Matičinih ustanovah in o depozitih, ki se nahajajo v društvenem varstvu.

Upravno društveno leto je navadno solučno leto.

E. Knjižničar.

§ 33. Knjižničar oskrbuje društveno knjižnico in društvene zbirke (§ 13. društvenih pravil), ureja njih imenike ter poroča v občnem zboru o stanju knjižnice in zbirk ter o njih uporabi.

§ 34. Matičine knjige in zbirke je hraniti v takem redu, kakršen je navaden po vseh knjižnicah in zbirkah. Imeti morajo imenik, da se vanj vpisujejo po strokah, imenik, v katerega se beležijo po abecednem redu, in zapisnik, v katerega se vpisujejo po vrsti, kakor jih Matica prejema. Vsaka knjiga in vsak društveni spis bodi označen z društvenim pečatom in številom ter vpisan v dotični imenik s številci, pod katerimi se nahaja v knjižnici.

Izveti so od tega predmeti, ki bi se s tem poškodovali in ki morajo biti zato zabeleženi v posebnem katalogu.

§ 35. Vezane društvene knjige si lahko izposoja na dom vsak družstvenik, a le na tri mesece; vnanjim družstvenikom se pošiljajo na njihove stroške.

Rokopisi, nevezane in redke knjige se iz knjižnice na dom ne smejo izposojati, ampak jih je moči čitati samo v društvenih prostorih.

Za čitanje v društvenih prostorih mora določiti knjižničar posebne ure in se takrat nahajati v knjižnici.

Vsi listi, ki se naročajo za društveno uredništvo ali dobivajo po zameni, so društvena lastnina in se imajo po urednikovi uporabi spraviti v društvenih prostorih za uporabo ostalih članov.

§ 36. Vsako izvan društvenih prostorov posojeno knjigo je točno zabeležiti v posebno knjigo, a vsakdo, ki si izposodi knjigo, mora podpisati posebno sprejemnico, ako sam odnese knjigo; na sprejemnici se mora nahajati naslov knjige, dan, do katerega se mora vrniti, in obveza, da hoče dotičnik vsako škodo na knjigi nadomestiti društvu. Vnanji družtvenik mora vse to navesti v svojem pismu, a taka pisma se smatrajo in hranijo kot sprejemnice.

Kadar se vrne iz knjižnice izposojeni predmet, se ima dotičniku vrniti tudi sprejemnica, oziroma pismo; na istih ima knjižničar zabeležiti, da se je vrnil dotični predmet v dobrem stanju.

Ako je knjiga ali spis poškodovan, tedaj se sprejemnica ne vrne, dokler se ne nadomesti škoda po odborovi odredbi. Ako izposojevalec noče tega storiti dragovoljno, ima odbor primernim pōtem skrbeti za nadomestek.

Ako kdo ne vrne izposojene knjige ali spisa o določenem času, ga knjižničar čez 8 dni pismeno opomni na to. Ako tudi na ponovljeni opomin ne vrne predmeta, se ima knjižnična lastnina poterjati primernim pōtem.

O priliki vsakega občnega zbora se imenuje poseben odbor, ki pregleda knjižnično stanje.

F. Urednik.

§ 37. Urednik ureja -Pedagoški Letopis- in druge društvene objave (§§ 2., 9. in 14. društvenih pravil), vodi zapisnik vseh rokopisov, ki jih prejme Matica na ogled, ter mora ž njimi ravnati, kakor mu naroči odbor.

§ 38. V -Letopisu- se imajo priobčevati tudi izvestja tajnikova, blagajnikova in knjižničarjeva in zapisniki občnih zborov in znamenitih odborovih sej. (§ 23. društvenih pravil.)

G. Občni zbor.

§ 39. Odbor skliče vsako tretje leto o božičnih počitnicah redni občni zbor.

Izredni občni zbor mora predsednik sklicati, ako ga zahteva vsaj desetina družtvenikov in obenem naznani dnevni red.

Zbor veljavno sklepa pri vsakem številu navzočnih družtvenikov. (§ 20. društvenih pravil.)

§ 40. Za premembo društvenih pravil je treba, da je v občnem zboru navzočnih vsaj nadpolovična večina ustanovnih in rednih družtvenikov in da od teh navzočnih glasujeta dve tretjini za spremeno. (§ 30. društvenih pravil.)

§ 41. Da ima društvo prenehati, je treba, da je na občnem zboru navzočnih vsaj polovica ustanovnih in rednih družtvenikov in da od teh glasujeta vsaj dve tretjini za prenehanje. V tem slučaju sklene občni zbor z nadpolovično večino glasov, kako se ima društvena imovina uporabiti za katerokoli knjižno svrhu na korist slovenskega šolstva. (§ 31. društvenih pravil.)

§ 42. Občni redni in izredni zbori se razglašajo z dnevnim redom vsaj dva tedna poprej v javnih listih. (§ 21. društvenih pravil.)

§ 43. V občnem zboru izvešča tajnik o društvenem delovanju, blagajnik pa o denarni upravi; občni zbor pregleda po treh presojevalcih, ki jih izbere izmed družtvenikov, letne račune o društvenem gospodarstvu in jih odobruje; voli svoje funkcionarje in njih namestnike v upravni odbor; določa o proračunu, ki ga odbor predloži za prihodnja tri leta; določa nagrade za knjižna dela za bodočo upravno dobo; odreja vsote za društveno knjižnico in zbirko; imenuje častne družtvenike; razpravlja o raznih nasvetih posameznih članov, ki so se vsaj 3 tedne poprej naznanili odboru ter jih je isti poprej odobril in postavil na dnevni red; odobrava poslovnik in druge napotke; preminja društvena pravila; odreja nagrade glavnim funkcionarjem. (§ 22. društvenih pravil.)

§ 44. Sklepom mora pritrditi nadpolovična večina navzočnih družtvenikov, razen slučajev, navedenih v §§ 40. in 41. tega poslovnika.

Glasuje se po določitvi predsednikov navadno s tem, da se vstane ali obsedi ali da se vzdigne roke.

Kadar nastane negotovost, je li večina ali manjšina za kak predlog, tedaj ima vsak družtvenik pravico zahtevati tudi nasprotno glasovanje.

Če občni zbor ne določi kaj drugega, se voli z glasovnicami. Ako se pri volitvi ne doseže nadpolovična večina glasov, odloča ožja volitev med tistimi, ki so dobili največ glasov; kadar je pri ožji volitvi enako glasov, določa žrebanje. Sicer pa odloča pri enakosti glasov predsednik. (§ 22. društvenih pravil.)

§ 45.

- a) Poročevalec o razpravnem vprašanju razjasni najprej obče stališče, s katerega se giba vprašanje, ter potrebo in korist njegove rešitve. Pri tem se ne spušča v poitanje obrazložbo posameznih resolucij, ki jih namerava predložiti. Dovršivši svoje poročilo, predlaga točko za točko one resolucije, o katerih želi, da občni zbor razpravlja o njih. Poročevalec more govoriti 30 minut.
- b) Temu sledi glavna debata, v kateri govore oglašeni družtveniki ali za ali proti stališču in razlogom poročevalčevim ter žele poročevalčeve resolucije ali z novimi popolniti ali jih povsem z drugimi zameniti. Govore pa v onem redu, v katerem so se javili; a nihče ne sme govoriti čez 10 minut, niti večkrat nego samo dvakrat o istem predmetu.
- c) Po dovršeni glavni debati se prejde na specijalno o posameznih resolucijah. Dotični poročevalec ima zdaj nakratko obrazložiti vsako

posamezno resolucijo, a na koncu obrazložbe pridoda resolucijo, o kateri želi, da jo zbor sprejme.

- c) Nato daje predsednik besedo onim, ki žele govoriti za ali proti, in to v redu, kakor se je kdo oglasil; zadnjo besedo ima vedno poročevalec, ako se njegov predlog napada. V specialni debati sme vsakdo samo 5 minut govoriti, a poročevalec, ako mu je braniti svoj predlog, 10 minut.
- d) Po izvršeni specialni debati se glasuje; predsednik določa vrsto, v kateri je po končanem razgovoru glasovati o posameznih predlogih.
- e) Končno prečita tajnik še enkrat vse sprejete resolucije. —

Ker je ta poslovnik zelo obširen, se je opustilo njegovo podrobno razpravljanje. Po nasvetu g. nadučitelja V. Strmška se je sklenilo, da se odbor ravna po tem poslovniku do prihodnjega občnega zbora, ki naj se mu predloži v končno rešitev v tiskani obliki. —

VII. G. predsednik je poročal nato o prihodnji smeri društvenega delovanja. Program je obširen, zato odbor pač ne bo mogel vsega naenkrat izvršiti. Skrbel pa bo, da pridejo na vsto najprej najpotrebnejše stvari. Zato bo treba predvsem nadaljevati, oziroma dokončati začeta dela: realije, učne slike k berilom in Letopis. Dalje nam je zelo treba realnih knjižic za učence. Take knjižice bodo lahko izhajale neodvisno od vsakoletnih društvenih publikacij. Pa tudi sinonimskega slovarja in specialne metodike živo pogrešamo, zlasti nama je treba metodike slovenskega jezika, ker je sploh še nimamo. Drugih publikacij zazdaj še lahko pogrešamo, zato naj pridejo pozneje na vrsto, ko bodo že zadelane največje vrzeli na našem pedagoškem slovstvenem polju. Za vse to in tako delovanje pa je treba obilo denarnih sredstev, zato naj vsak društvenik pridobiva novih članov. Mnogo podpor se lahko pridobi tudi z osebnim vplivanjem na naše denarne zavode, hranilnice in posojilnice, ter na imovitejše sloje prebivalstva. Zgledov imamo že precej. Naj jih častiti društveniki pridno posnemajo!

Slednjič prosi g. predsednik, naj se v društvo ne nosi politika. Zato se obrača do društvenikov z nastopnim apelom: »V Slovenski Šolski Matici ne sme biti strankarstva, ako hočemo koristiti našemu pedagoškemu slovstvu in šolstvu. Vsaj na tem polju nas pustite na miru s strankarstvom. Mi smo le učitelji in nič drugega. Ako vam je »Slovenska Šolska Matica« res pri srcu, tedaj ne zanašajte strankarskih bojev v njene vrste; pustite, da vsaj na tem polju nastopamo složni. Nam je dobrodošla vsaka kronica, naj pride potem od te ali one stranke. Drugače pa je bolje, da vržemo puške v koruzo.« (Odobranje.)

K besedi se je oglasil g. prof. dr. Fr. Ilešič, ki obžaluje današnje strankarske pojave in se zahvaljuje g. predsedniku za njegove krepke besede in za vse njegovo požrtvovalno delovanje. Želi pa, da bi Matica izdala v prvi vrsti slovar, potem specialno metodiko slovenskega jezika in slednjič realne knjižice. —

VIII. Po nasvetu g. nadučitelja Rud. Horvata se je z vzklikom volil stari odbor, in sicer:

Predsednikom g. ravnatelj Henrik Schreiner; potem 8 odbor-
nikov, ki so se takoj po zborovanju konstituirali po starem, namreč
tako-le:

podpredsednik: g. c. kr. deželni šolski nadzornik Fr. Hubad;

tajnik: g. nadučitelj Franc Gabršek;

blagajnik: g. ravnatelj Andrej Senekovič;

knjižničar: g. nadučitelj Jakob Dimnik;

odborniki: g. prof. in okr. šolski nadzornik dr. Iv. Bezjak,
g. prof. Viktor Bežek, g. prof. in okr. šol. nadzornik Franc Finžgar
in g. nadučitelj Vekoslav Strmšek.

Odborniškimi namestniki so bili z vzklikom izvoljeni: prejšnja
namestnika g. prof. Josip Apih in g. nadučitelj Josip Mešiček, na-
mesto pokojnega Andr. Žumra pa g. prof. dr. Fr. Ilešič.

Istotako so se izvolili z vzklikom stari računski presoje-
valci, namreč g. vadniški učitelj Ivan Krulec, g. prof. Ivan Macher
in g. prof. dr. Ivan Svetina. —

IX. Ker ni bil prijavljen noben posamezen nasvet, je sklenil
gosp. predsednik ob 12. uri zborovanje z iskreno željo, da bi korakala
»Slovenska Šolska Matica« po začetni in utrjeni poti krepko naprej na
korist našemu šolstvu.

Odborove seje dne 13. februarja 1904 so se udeležili: predsednik
H. Schreiner in odborniki: V. Bežek, Fr. Hubad, dr. Fr. Ilešič (namestnik),
Andr. Senekovič in Vek. Strmšek.

1. Sklenilo se je, da se kar najhitreje izda »Spominski list« za
mladino, ki zapuša šolo.

2. Odbor nima odgovoru predsednika na II. občnem zboru na
predlog g. nadučitelja L. Perka ničesar dostaviti. Sicer pa se bodo vnovič
povabile tiskarne, v katerih se ne tiska noben politiški prononsiran list,
naj stavijo svoje ponudbe; tisk se odda onim tiskarnam, ki bodo stavile
najugodnejše pogoje.

3. Glede na glasovanje pri zadnjem občnem zboru se konstatira:
Navzočnih je bilo nad 60 društvnikov; za predlog o tisku društvenih
publikacij je glasovalo 11 članov; § 22. pravil »Slovenske Šolske Matice«
pa pravi, da »mora sklepom pritrditi nadpolovična večina navzočnih dru-
štvenikov«; predlog torej po pravilih ni obveljal.

Točki 2. in 3. naj se objavita zdaj v šolskih listih in pozneje v
Letopisu.

4. Za l. 1904. se izdajo naslednje tri knjige: *a)* Pedagoški
Letopis, IV. zvezek, *b)* Učne slike, II. del, 2. snopič, in *c)* Realna
knjižnica (Zgodovinska učna snov, 4. snopič).

Ako bi Letopis postal preobširen, izidejo razprave v posebni *četrti*
knjigi.

Knjige se bodo tiskale vsaka v 2500 iztisih.

5. Šolska Matica bo skrbela za knjigo o domači vzgoji ter v to svrhu stopila v zvezo z Družbo sv. Mohorja. Poedina poglavja tega staršem namenjenega spisa naj bi služila »šolskim večerom za starše« in se uporabljala za predavanja po bralnih društvih itd.

Odborove seje dne 29. maja 1904 so se udeležili: predsednik H. Schreiner in odborniki: V. Bežek, Fr. Gabršek, Fr. Hubad, dr. Fr. Ilešič (namestnik), Andr. Senekovič in Vek. Strmšek.

1. Predsednik je čestital g. V. Bežku na njegovem imenovanju ravnateljem c. kr. učiteljišča v Kopru in ga prosil, naj tudi na novem mestu deluje v prid Matice. G. ravnatelj V. Bežek je obljubil še nadaljnjo svojo pomoč.

2. Oddaja tiskarskih del.

Natečaja za tiskanje letošnjih društvenih knjig se je udeležilo 5 povabljenih tiskarn, in sicer: Jos. Blasnika dediči v Ljubljani, Drag. Hribar v Ljubljani, Iv. P. Lampret v Kranju, Ant. Slatnar v Kamniku in R. Šeber v Postojni. Vrhutega je prosila tudi Katoliška Tiskarna v Ljubljani, da bi se ji še nadalje izročilo tiskanje Letopisa.

Sklenilo se je, da se oddajo knjige za l. 1904. naslednjim najcenejšim tiskarnam v tisk:

- a) Pedagoški Letopis, IV. zvezek, v 2500 iztisih, tiskarni J. Blasnika dedičev v Ljubljani;
- b) Učne slike, II. del, 2. snopič, v 2500 iztisih, tiskarni Drag. Hribarja v Ljubljani;
- c) Realna knjižnica (Zgodovinska učna snov, 4. snopič), v 2500 iztisih, tiskarni Ant. Slatnarja v Kamniku.

3. Prebrala sta se dopisa dveh učiteljskih društev, ki govorita o nezadovoljnosti z odborovim postopanjem glede tiskanja Pedagoškega Letopisa v Katoliški Tiskarni.

Predsednik obžaluje agitacijo, ki se je začela proti Matici, in želi sklicati izreden občni zbor, na katerem hoče dati svoj mandat na razpolago.

Sklenilo se je, da se vzameta dopisa na znanje, drugega naj se v tej zadevi ničesar ne ukrene; le zasebnim potem naj se pojasni nezadovoljnejšem odborovo stališče in naj se vpliva na pomirjenje duhov.

4. Na platnicah letošnjega Letopisa se bodo opozorili društveniki in poverjeniki, da plačujejo na podlagi § 7. društvenih pravil stroške za pošiljanje knjig društveniki sami; zato naj poverjeniki te stroške primerno razdele na svoje člane in jih izterjalo od njih.

5. Blagajnik je poročal o dohodkih in stroških l. 1903.; pokazal se je prebitek 12:38 K. Pobrali je še denar od nekaterih knjigarn za prodana Črničeva »Navodila«.

6. Poverjeniki dobe letošnje Letopise vezane.

7. Po časnikih je podrezati učiteljstvo in drugo razumništvo, da pridno pristopa k društvu.

Dne 15. januarja 1904 so se pod št. 4 poslale prošnje za denarno podporo, oziroma pristop k društvu na vse slovenske posojilnice in hranilnice s knjigami iz l. 1901., oziroma 1902., kakor sledi:

Št. 4.

Slavna ^{posojilnica!}
hranilnica!

»Slovenska Šolska Matica« ima namen, da pospešuje slovensko šolstvo sploh, zlasti ljudsko in srednje. V ta namen izdaja društvo šolske in učne knjige, potem pedagoškodidaktiške pomožne knjige, učila in knjige za šolsko mladino ter hoče tako združiti vse naše knjižno šolsko delovanje na enotni podlagi.

Na tem polju čaka »Slovenske Šolske Matice« obilo dela, zakaj pedagoško slovstvo je pri nas še malo razvito, in vendar moramo uprav to vedo bofje gojiti, ako hočemo povzdigniti ljudsko izobraženost.

Dozdaj je izdalo društvo deset knjig. Za l. 1904. pa bi rado izdalo več tvarine. A za tako delovanje potrebuje »Slovenska Šolska Matica« obilo sredstev. Z dozdajnimi člani ne more svoje velike naloge povoljno vršiti, zakaj v prvih društvenih letih se je pokazal precejšnji nedostatek. Istotako bi društvo v tekočem letu z dozdajnimi dohodki ne moglo pokriti vseh stroškov. Zato je treba pomoči.

Ker je slavni ^{posojilnici}
^{hranilnici} gotovo ležeče na tem, da tako lepo započeto podjetje ne preneha, je podpisani odbor uverjen, da mu pomore k uspešnejšemu delovanju. Zato se usoja prositi:

Slavna ^{posojilnica}
hranilnica blagovoli pristopiti k »Slovenski Šolski Matici« kot ustanovnica ali ji vsaj nakloniti primerno denarno podporo.

Odbor »Slovenske Šolske Matice« v Ljubljani,
dne 15. januarja 1904.

H. Schreiner,
predsednik.

Fr. Gabršek,
tajnik.

Tej prošnji so se odzvale naslednje posojilnice in hranilnice z večjimi vsotami:

- | | |
|--|---------|
| 1. Posojilnica v Mariboru | 50— K |
| 2. Južnoštajerska hranilnica v Celju za knjige | 24·40 » |
| 3. Posojilnica v Šmarju pri Jelšah | 30— » |
| 4. Posojilnica v Žalcu | 10— » |
| 5. Okrajna posojilnica v Ljutomeru | 20— » |

134·40 K.

Nekaj posojilnic je poslalo za knjige navadno letnino, velika večina je pa knjige nakratko vrnila.

Odborovo prošnjo z dne 15. junija 1903, št. 14, na c. kr. ministrstvo za bogočastje in pouk za letno podporo in pregled priloženih knjig iz l. 1901. in 1902. je imenovano ministrstvo rešilo z razpisom z dne 24. septembra 1904, št. 12.921 (razpis c. kr. dež. šolskega sveta za Kranjsko z dne 1. oktobra 1904, št. 4318) s tem, da je v svojem ukaznem listu opozorilo učiteljsko osebje ljudskih in meščanskih šol s slovenskim učnim jezikom na te knjige in naročilo osrednjemu ravnateljstvu c. kr. šolsko-knjižne zaloge, da nakupi po 40 iztisov vsake imenovanih 6 publikacij. Knjige so se odposlale dne 2. decembra 1904 proti 30 % popustu za 369.60 K.

Odborovo prošnjo z dne 19. junija 1902, št. 6, na deželni zbor kranjski za denarno podporo za izdajanje pedagoških knjig je vrnilo predsedstvo deželnega zbora v Ljubljani z dopisom z dne 2. decembra 1904, št. 109, s pripomnjo, da deželni zbor kranjski v zadnjem zasedanju ni prišel do rednega delovanja in vsled tega tudi o tej vlogi ni ničesar sklenil. Prošnja se pa lahko ponovi pred prihodnjim deželnozborskim zasedanjem.

Kakor je razvidno iz lanskega Letopisa, sta stopili društvi »Slovenska Šolska Matica« v Ljubljani in »Hrvatski pedagoško-književni zbor« v Zagrebu med seboj v zvezo zamenjavanja svojih knjižnih proizvodov pod pogojem, da ima dotični društvenik plačati razen društvenine svojega društva polovico letnega doneska drugega društva, torej člani »Slovenske Šolske Matice« po 1 K za »Hrvatski pedagoško-književni zbor« in člani »Hrvatskega pedagoško-književnega zbora« po 2 K za »Slovensko Šolsko Matico«.

Na podlagi teh ukrepov je poslal odbor »Slovenske Šolske Matice« odboru »Hrvatskega pedagoško-književnega zbora« z dopisom z dne 31. decembra 1903, št. 26, z denarjem vred imenik svojih 76 članov, ki so plačali po 1 K za knjige »Hrvatskega pedagoško-književnega zbora«, oziroma tudi po 4.80 K za prvih 8 zvezkov »Pedagogijske enciklopedije«. Obenem je odbor prosil, da bi se razposlale knjige navedenim članom vsakemu posebej, ker se »Slovenski Šolski Matici« na ta način prihrani mnogo dela in stroškov in ker so se naše knjige že razposlale. Glede naših knjig za hrvaške člane pa se je izrekla prošnja, da bi se smele poslati za vse skupaj naravnost odboru »Hrvatskega pedagoško-književnega zbora«, ki naj bi jih sam razposlal dotičnikom.

Na to je odgovoril upravni odbor »Hrvatskega pedagoško-književnega zbora« nastopno :

Br. 16.

Slavnomu odboru »Slovenske Šolske Matice«

v Ljubljani.

Na velecijenjeni dopis slavnoga odbora od 31. decembra 1903, št. 26, s kojima nam slavni odbor prijavlja članove za »Hrv. pedagog.«

književni zbor«, čast nam je ovime odvratiti, de ćemo naše knjige za članove »Slovenske Šolske Matice« poslati sve zajedno slavnomu tomu odboru, da ih ono samo raspošalje svojim članovima.

Potpisani odbor ne može preuzeti raspačavanja knjiga za članove »Slovenske Šolske Matice«, koji so pristupili kao članovi »Hrv. pedagog.-književnomu zboru«, jer bi tako imao dvostruki posao i dvostruki trošak, a tako će svako društvo sâmo preuzeti raspačavanje društvenih knjiga medju svoje članove.

S osobitim počovanjem

Upravni odbor »Hrv. pedagog.-književnoga zbora«
u Zagrebu, dne 18. februarja 1904.

Predsjednik:
Tomislav Ivkanec l. r.

Tajnik:
Jos. Kirin l. r.

Dne 15. aprila 1904 je odbor »Slovenske Šolske Matice« razposlal svojim članom naravnost po pošti naslednje priposlane mu hrvaške knjige za l. 1903.:

1. Intelektualni i moralni razvitak djeteta. (Knjižnica za učitelje, knjiga XLI.) Po Gabrijelu Compayreju prevela Jelica Belović-Bernadzikowska;

2. Nevenčice. Priče i pripovijetke za mladež. (Knjižnica za mladež, knjiga XLIV.) Napisao Ivan Devčić;

3. Pedagogijska enciklopedija, knjiga I., sveska IX. (oziroma I.—IX.) Uredjuju Stjepan Basariček i Tomislav Ivkanec.

Z dopisom z dne 3. avgusta 1904, št. 61, je poslal upravni odbor »Hrv. pedagog.-književnoga zbora« v Zagrebu znesek 100 K kot članarino za 50 hrvaških članov »Slovenske Šolske Matice« za l. 1903. Knjige so se poslane imenovanemu hrvaškemu društvu dne 11. avgusta 1904.

Nove poverjenike so dobili okraji:

1. Gorica (mesto): Franc Finžgar, c. kr. okrajni šolski nadzornik v Gorici;

2. Novo Mesto (sodiški okraj): Josip Turk, c. kr. okrajni šolski nadzornik v Novem Mestu;

3. Pazin (mesto in okraj): Josip Bačić, vodja c. kr. pripravnice za učiteljišče v Pazinu.

Prejšnjim poverjenikom je odbor izrekel zahvalo.

Večkrat med letom so se objavljali izpiski iz odborovih sejnih zapisnikov in druga društvena obvestila v pedagoških listih.

V imenu »Šolske Matice« sta predavala:

1. V. Bežek na dan II. občnega zbora »Slovenske Šolske Matice« dne 27. decembra 1903 ob 2. uri popoldne v Mestnem domu v Ljubljani o razvijajoče-upodabljaljočem pouku.

2. Društveni predsednik H. Schreiner: a) Kako naj se izvede duševna analiza. b) O spisju v ljudski šoli. Predavanje se je vršilo meseca julija 1904, in sicer dne 15. julija v Mariboru, dne 18. julija v Rogatcu, dne 19. julija v Ptujju, dne 20. julija pri Vel. Nedelji in dne 22. julija v Ljutomeru.





V. „Slovenske Šolske Matice“ upravni odbor in imenik društvenikov.

A) Upravni odbor za triletno upravno dobo 1904—1906.

- Predsednik: **Schreiner Henrik.**
Podpredsednik: **Hubad Franc.**
Tajnik: **Gabršek Franc.**
Blagajnik: **Senekovič Andrej.**
Knjižničar: **Dimnik Jakob.**
Odborniki: **Bezjak dr. Janko,**
Bežek Viktor,
Finžgar Franc,
Strmšek Vekoslav.
- Odborniški
namestniki: **Apih Josip,**
Ilešič dr. Franc,
Mešiček Josip.
- Računski
presojevalci: **Krulec Ivan,**
Macher Ivan,
Svetina dr. Ivan.

B) Imenik društvenikov za leto 1904.*)

I. Ustanovniki.

1. Ciperle Josip, meščanski učitelj, Dunaj.
2. Doljak Kristina, učiteljica, Solkan (Goriško).
3. Finžgar Franc, c. kr. okrajni šolski nadzornik, Gorica.
4. Hribar Ivan, župan, deželni poslanec itd., Ljubljana.
5. Kenda Matija, učitelj-vodja, Volče (Goriško).
6. Kersnik-Rott Leopoldina, učiteljica, Pevma (Goriško).
7. Klemenčič Ivan, učitelj, Ptujška Gora (Štajersko).
8. Kotarska učiteljska knjižnica v Kastvi (Istra).
9. Krek dr. Gregor, c. kr. dvorni svetnik, vseučiliški profesor v p. itd., Ljubljana.
10. Križman Ignacij, nadučitelj, Dornberg (Goriško).
11. Kutin Anton, učitelj, Št. Maver (Goriško).
12. Lasič Andrej, c. kr. okrajni šolski nadzornik, Tolmin (Goriško).
13. Okrajni šolski svet za goriško okolico.
14. Okrajna učiteljska knjižnica v Komnu (Goriško).
15. Okrajna učiteljska knjižnica v Sežani (Goriško).
16. Okrajna učiteljska knjižnica v Tolminu (Goriško).
17. Pedagoško društvo v Krškem.
18. Pernè dr. Franc, c. kr. gimn. profesor, Kranj.
19. Poniž Ambrož, nadučitelj, Rihemberg (Goriško).
20. Posojilnica v Celju.
21. Posojilnica v Konjicah (Štajersko).
22. Prinčič Edvard, nadučitelj, Pevma (Goriško).
23. Strmšek Vekoslav, nadučitelj, Medvedje Selo (Štajersko).
24. Šola ljudska pri Sv. Duhu (Stara Gora) blizu Sv. Jurija ob Sčavnici (Štajersko); — vpisal Hrašovec Franc, c. kr. okrajni sodnik v p. v Gradcu.
25. Tuma dr. Henrik, odvetnik in deželni poslanec, Gorica.
26. Turner dr. Pavel, zas. učitelj, Jamnica (Moravsko).
27. Urbančič Alojzij, nadučitelj, Miren (Goriško).
28. Vižintin Rudolf, učitelj, Renče (Goriško).
29. Vreže Ivan, c. kr. učit. profesor, Maribor.

*) Kdor svojega imena ne najde natisnjeneega v svojem zdanjem okraju, naj zahteva knjige od svojega prejšnjega poverjenika. Znanprej naj blagovolijo gg. poverjeniki sproti naznanjati društvenemu tajniku one društvenike, ki se preselijo v kako drugo poverjenišvo. — Vsak poverjenik naj naznani svoje društvenike skupno na eni nabiralni poli v abecednem redu in z natančnim naslovom (ime, značaj, kraj). — Na oglasila brez plačila se odbor ne ozira.

2. Letniki.

I. Koroško.

Poverjenik: **Apih Josip.**

Apih Josip, c. kr. prof., Celovec. — Božič Franc, provizor, Javorje. — Čitalnica Slovenska, Glinje. — Dobrin Ela, učit., Dobrlaves. — Dragasnig Iv., župnik in učit., Apače. — Eller Franc, nadučit., Marija Zila. — Heccele Miha, učit., Vogrče. — Hranilnica in posojilnica v Šmihelu pri Pliberku. — Hutter Ivan, c. kr. prof., Celovec. — Kovačič Anton, c. kr. vadm. učit., Celovec. — Kovačič Jakob, učit.-vodja, Švabek. — Kurasch Ivan, učit., Št. Ilj. — Lesjak Tomaž, nadučit., Škocjan. — Mortel Ludovik, učit.-vodja, Podkrnos. — Pečnik Fr., nadučit., Bajtišče. — Pilgram Janko, učit., Velikovec. — Ratej Franc, nadučit., Šmihel nad Pliberkom. — Ražun Matej, župnik, Št. Jakob. — Rozman Jožef, tajnik Dr. sv. Moh., Celovec. — Sket dr. Jakob, c. kr. prof., Celovec. — Šola ljudska, Št. Jakob. — Šola ljudska, Št. Rupert. — Trunk Jurij, župnik, Kazaze. — Vintar Jož., župnik, Bilčjaves. — Wang Jakob, c. kr. prof., Beljak. — Zeichen Janko, učit., Št. Pavel na Zili.

Št. 26.

II. Kranjsko.

1. Šolski okraj Črnomelj.

Poverjenik: **Šetina Franc.**

Barle Konrad, učit., Metlika. — Barle Marija, učit., Suhorje. — Bukovic Ljudmila, učit., Črnomelj. — Burnik Valentin, nadučit., Metlika. — Dolenc Melhijor, učit., Črnomelj. — Juvanc Franc, šol. vodja, Vrh. — Krajni šolski svet, Dragatuš. — Krajni šolski svet, Petrova Vas. — Krajni šolski svet, Stari Trg. — Megušar Rihard, nadučit., Podzemelj. — Okrajna učiteljska knjižnica, Črnomelj. — Podrekar Ana, učit., Metlika. — Šetina Franc, nadučit., Črnomelj. — Šola ljudska, Božjakovo. — Šola ljudska, Črnomelj. — Šola ljudska, Dobljiče. — Šola ljudska, Drašiči. — Šola ljudska, Podzemelj. — Šola ljudska, Vrh. — Vardjan Amalija, šol. vod., Griblje.

Št. 20.

2. Šolski okraj Kamnik.

Poverjenik: **Letnar Lovro.**

Födransperg pl. Izabela, učit., Dol. — Gerkman Emilija, učit., Mengeš. — Hiti Matija, nadučit., Dob. — Igljč Kornelij, učit., Sv. Trojica. — Jordan Fr., nadučit., Ihan. — Klančar Avgusta, učit., Kamnik. — Konjar Urh, učit., Motnik. — Kratner Marija, učit., Vodice. — Kuhar Fr., učit., Št. Gotard. — Kuhar Ivan, učit., Radomlje. — Letnar Lovro, nadučit., Mengeš. — Malenšek Srečko, nadučit., Zg. Tuhinj. — Mally Ana, učit., Brdo. — Mesner Jos., nadučit., Komenda. — Okrajna učiteljska knjižnica, Kamnik. — Pintar

Jos., učit., Tunjice. — Reich Jos., nadučit., Dol. — Rus Pavlina, učit., Zg. Tuhinj. — Schmeidek Iv., učit., Rova. — Sirc Peter, učit., Mengeš. — Slapar Jak., nadučit., Brdo. — Šarec Jadviga, učit., Moravče. — Šola ljudska, Dob. — Šola ljudska, Skaručina. — Šola ljudska, Vodice. — Šolske sestre, Repnje. — Štefančič Avguštin, učit., Kamnik. — Toman Janko, nadučit., Moravče. — Tramte Ign., nadučit., Kamnik. — Zorè Fr., učit., Šmartno. — Zupan Ivan, učit., Dolsko. Št. 31.

3. Šolski okraj Kočevje.

a) Kočevje-Ribnica.

Poverjenik: Štefančič Franc.

Bergant Jožko, učit., Turjak. — Blahna Marija, učit., Ribnica. — Ctarici Ernestina, nadučit., Kočevje. — Cvar Andrej, učit., Vel. Poljane. — Engelman Kristijan, nadučit., Dobropolje. — Gregorač Frančišek, nadučit., Dolenja Vas. — Jaklič Frančišek, učit. in dež. poslanec, Dobropolje. — Krajni šolski svet, Dobropolje. — Krajni šolski svet, Fara-Vas. — Krajni šolski svet, Rob. — Krajni šolski svet, Vel. Lašiče. — Mikec Frančiška, učit., Banja Loka. — Mlakar Frančišek, učit., Ribnica. — Okrajna učit. knjižnica, Ribnica-Lašiče. — Petrič Frančišek, učit., Struge. — Šola ljudska, Ribnica. — Štefančič Frančišek, nadučit., Vel. Lašiče. — Štrukelj Ivan, učit., Rob. — Šuflaj Ana, učit., Vel. Lašiče. — Tomšič Leopoldina, učit., Vel. Lašiče. — Tomšič Štefan, nadučit., Ribnica. Št. 21.

b) Sodražica.

Poverjenik: Vrbič Mihajl.

Bernot Marija, učit., Sodražica. — Legat Stanko, učit., Sv. Gregor. — Mandeljc Ivan, nadučit., Sodražica. — Šola ljudska, Gora. — Šola ljudska, Sv. Gregor. — Šola ljudska, Sodražica. — Vrbič Mihajl, učit., Sodražica. Št. 7.

4. Šolski okraj Kranj.

a) Mesto (c. kr. gimnazija).

Poverjenik: Hubad Josip.

Debevec dr. Josip, c. kr. gimn. profesor. — Dokler Anton, c. kr. gimn. profesor. — Herle dr. Vladimir, c. kr. gimn. profesor. — Hubad Josip, c. kr. gimn. ravnatelj. — Jarc Evgen, c. kr. gimn. profesor. — Lončar dr. Dragotin, c. kr. gimn. profesor. — Žmavc dr. Jakob, c. kr. gimn. profesor. Št. 7.

b) Okraj.

Poverjenik: Rus Vilibald.

Albrecht Luka, učit., Sv. Ana. — Ciuha Franc, učit., Mavčiče. — Ferjan Leopold, učit., Olševek. — Flis Julij, učit., Škofja Loka. — Frantar

Marija, učit., Zalilog. — Grčar Viktor, učit., Kovor. — Grmek Anton, učit., Bukovica. — Ivanc Franc, učit., Kranj. — Jugović Franja, nadučit., Kranj. — Jurman Emilija, učit., Šmartno. — Kalinger Ferdinand, c. kr. okrajni šolski nadzornik, Kranj. — Kmet Andrej, nadučit., Cerklje. — Knific Luka, učit., Trstenik. — Kovačič Terezija, učit., Goriče. — Kragl Josip, nadučit., Trzič. — Krek Vinko, učit., Trboje. — Krušič Pavla, učit., Cerklje. — Lampret I. Pr., tiskarna, Kranj. — Lapajne Josip, učit., Cerklje. — Mahkota Anton, učit., Cerklje. — Miklavčič Janja, učit., Kranj. — Miklitsch Karel, učit., Trzič. — Okrajna učiteljska knjižnica, Kranj. — Paternost Hinko, nadučit., Predoslje. — Perko Lavrencij, nadučit., Poljane. — Petrovčič Ana, učit., Smlednik. — Pezdič Ivan, nadučit. in član c. kr. dež. šolskega sveta, Kranj. — Pipan Ivan, nadučit., Trata. — Pirc Ciril, dež. poslanec, Kranj. — Pokorn Franc, župnik, Besnica. — Praprotnik Viktorija, učit., Kranj. — Rapč Andrej, nadučit., Smlednik. — Rooss Marija, učit., Kranj. — Rus Vilibald, učit., Kranj. — Stanonik Nikolaj, nadučit., Selca. — Šola ljudska, Dražgoše. — Šola ljudska, Duplje. — Šola ljudska, Goriče. — Šola ljudska, Št. Jurij. — Šola ljudska deška, Kranj. — Šola ljudska, Križe. — Šola ljudska, Preddvor. — Šola ljudska, Primskovo. — Šola ljudska, Zalilog. — Šola nunska notranja, Škofja Loka. — Šola nunska vnanja, Škofja Loka. — Učiteljsko društvo za kranjski šolski okraj.

Št. 47.

B. Šolski okraj Krško.

Poverjenik: Stiasny Ljudevit.

Orešek Josip, c. kr. okrajni glavar, Krško. — Rozman Florijan, učit., Krško. — Stiasny Ljudevit, c. kr. okr. šolski nadzornik, Krško. — Zevnik Ana, učit., Škocijan. — Okrajna učiteljska knjižnica, Krško. — Šola meščanska, Krško. — Šole ljudske: Boštanj (2 izt.), Bransko-Kal, Bučka, Bušeča Vas, Cerklje (2 izt.), Catež, Dobovec, Hrvaški Brod, Št. Janž (2 izt.), Št. Jernej (2 izt.), Št. Jurij, Kostanjevica (3 izt.), Sv. Križ, Krško (2 izt.), Leskovec (2 izt.), Mokronog, Radeče (2 izt.), Raka (2 izt.), Št. Rupert (3 izt.), Studenec, Svibno, Škocijan (3 izt.), Šmarjeta (2 izt.), Telče, Trebelno, Trzišče, Vel. Dolina, Vel. Podlog, Vel. Trn.

Št. 35.

B. Šolski okraj Litija.

Poverjenik: Stiasny Ljudevit.

Dolar Ivana, učit., Višnja Gora. — Jankovič Frančiška, učit., Toplice. — Kavčič Engelbert, nadučit., Sv. Križ. — Legat Evgen, kaplan, Sv. Križ. — Škrbinec Janko, nadučit., Višnja Gora. — Tomšič Pavlina, učit., Višnja Gora. — Šole ljudske: Dole, Sv. Gora, Hotič, Izlake, Kolo vrat, Kresnice, Sv. Križ (2 izt.), Krka, Št. Lambert, Litija, Polica, Prežganje, Šmartno, Toplice (3 izt.), Vel. Gaber (2 izt.), Št. Vid (2 izt.), Višnja Gora, Zagorje (2 izt.), Zatičina, Žalina.

Št. 26.

7. Šolski okraj Ljubljana (mesto).

Poverjenik: **Gabršek Franc.**

Armič Leopold, nadučit. — Bahovec Franc, učit. — Ban Franc, upravitelj tiskarne. — Belè Ivan, učit. — Bezljaj Josip, učit. — Breindl Hermina, učit. — Bulovec Mihael, *špiritual in katehet.* — Črnivec Anton, c. kr. učit. ravnatelj. — Dimnik Jakob, nadučit. — Drenik Marija, učit. v gluhtonemnici. — Furlan Jakob, učit. — Gabršek Franc, nadučit. — Galè Franc, učit. — Gomilšek Josip, *železn. višji oficijal.* — Gomilšek Marija, maturantinja. — Gorjup Pavel, učit. — Grm Franc, učit. v gluhtonemnici. — Grošelj Marija, učit. — Gruden dr. Josip, prof. v Alojzijevišču. — Hubad Franc, c. kr. dež. šolski nadzornik. — Hudè Nace, učiteljiščnik. — Ilesič dr. Franc, c. kr. učit. profesor. — Jeglič Janko Nep., učit. — Jerina Marija, voditeljica II. mestn. otroškega vrtca. — Kalan Andrej, kanonik in šolski vodja v Marijanišču. — Kalin Josipina, učit. — Kecelj Alojzij, učit. — Knjižnica c. kr. II. drž. gimnazije. — Kobau Olga, učit. — Kostanjevec Josip, c. kr. vadm. učit. — Krulec Ivan, c. kr. vadm. učit. — Kržič Anton, c. kr. učit. prof. — Kušar dr. Valentin, c. kr. učit. prof. — Lederhas Ludovik, c. kr. gimn. prof. — Lesar dr. Josip, ravnatelj bogosl. semenišča itd. — Levec Franc, c. kr. dež. šolski nadzornik. — Macher Ivan, c. kr. učit. prof. — Marolt Franc, učit. — Marout Marija, nadučit. — Mattanović Avgusta, učit. — Mlakar Janko, mestni katehet. — Novak Franc, c. kr. gimn. prof. — Okrajna učiteljska knjižnica. — Opeka dr. Mihael, c. kr. real. prof. — Orožen Franc, c. kr. učit. prof. — Pajk Milan, c. kr. real. prof. — Pavčič Josip, učit. — Perušek Rajko, c. kr. gimn. prof. — Požar dr. Lovro, c. kr. gimn. prof. in ravnatelj mestne višje deklinške šole. — Premelč Ivanka, maturantinja. — Pretnar Jakob, učit. — Primožič Štefan, vodja gluhtonemnice. — Razinger Anton, učit. — Reich Anton, načelnik plač. urada. — Rekar Ernestina, učit. — Renzenberg pl. Pavla, c. kr. vadm. učit. — Režek Juraj, učit. — Sadar Vendelin, učit. — Schiffrer Emil, učit. — Schulz Marija, c. kr. vadm. učit. — Senekovič Andrej, c. kr. gimn. ravnatelj. — Simon Karol, učit. — Smrekar Ivan, mestni katehet. — Stroj Alojzij, uršulinski katehet. — Suher Franc, c. kr. učit. prof. — Svetina dr. Ivan, c. kr. gimn. prof. — Šerc Marija, učit. — Šola v Lichtenthurn. sirotišču. — Šola v Marijanišču. — Šola mestna nemška deklinška ljudska. — Šola mestna nemška deška ljudska. — Šola mestna slovenska deklinška osemrazredna. — Šola I. mestna deška ljudska. — Šola II. mestna deška ljudska osemrazredna. — Šola III. mestna deška ljudska. — Šola vnanja uršulinska ljudska in meščanska. — Štritof Anton, c. kr. gimn. prof. — Tavčar Alojzij, c. kr. real. prof. — Tertnik dr. Ivan, c. kr. gimn. prof. — Tomič Avgust, učit. — Tomšič Olga, učit. — Trost Franc, učit. — Učiteljišče uršulinsko. — Valenta Božidar, nadučit. — Verbič Josip, c. kr. vadm. učit. — Vodeb Jakob A., c. kr. učit. prof. — Vrhovnik Ivan, mestni župnik. — Wessner Marija, nadzorovalna dama na mestni višji deklinški šoli. — Wider Karol, učit. — Zemme Frančiška, učit. (2 izt.) — Zenkovič Ema, maturantinja. — Zupan Agneza, učit. — Zupančič Vilibald, c. kr. učit. prof. in okr. šolski nadzornik. — Zupančič Vita, učit. v gluhtonemnici. Št. 94.

8. Šolski okraj Ljubljanska okolica.

Poverjenik: **Žirovnik Janko.**

Adamič Avgust, nadučit., Št. Peter. — Antončič Marija, učit., Borovnica. — Arko Anton, učit., Št. Vid. — Benedik Karol, nadučit., Brezovica. — Kavčič Franc, nadučit., D. M. v Polju. — Korbar Avgust, nadučit., Preserje. — Lavtižar Franc, nadučit., Šmartin. — Lenarčič Anton, učit., Št. Vid. — Petrovec Tomaž, nadučit., Polhov Gradec. — Pirc Avgust, nadučit., Borovnica. — Pokoren Ivan, nadučit., Horjul. — Punčah Simon, nadučit., Šmarje-Sap. — Rant Matija, nadučit., Dobrova. — Remic Ivan, učit., Št. Jurij-Grosuplje. — Skul Terezija, učit., Šmarje-Sap. — Šola ljudska, Črnuče. — Šola ljudska, D. M. v Polju. — Šola ljudska, Hrušica. — Šola ljudska, Ig-Studenec. — Šola ljudska, Iška Vas-Ig. — Šola ljudska, Št. Jurij na Savi. — Šola ljudska, Polhov Gradec. — Šola ljudska, Rudnik. — Šola ljudska, Šiška. — Šola ljudska, Škocijan pri Turjaku. — Šola ljudska, Šmarje-Sap. — Šola ljudska, Šmartin. — Šola ljudska, Št. Vid. — Šola ljudska, Tomišelj. — Šola ljudska, Vič. — Trošt Franc, nadučit., Ig-Studenec. — Učiteljska knjižnica okrajna. — Wester Ana, učit., Šmartin. — Wölfling Pavla, učit., Št. Vid. — Žerjav Ema, učit., Preska. — Žibert Anton, učit., Ježica. — Žirovnik Janko, nadučit., Št. Vid. Št. 37.

9. Šolski okraj Logatec.

a) *Sodiška okraja Cerknica in Logatec.*Poverjenik: **Šega Ivan.**

Krajni šolski svet, Gor. Logatec. — Likar Hinko, nadučit., Grahovo. — Okrajna učiteljska knjižnica logaška. — Šola ljudska, Begunje. — Šola ljudska, Cerknica. — Šola ljudska, Rovte. Št. 6.

b) *Sodiški okraj Idrija.*Poverjenik: **Novak Alojzij.**

Bajec Janko, nadučit., Spod. Idrija. — Gangl Engelbert, učit. na real. pripravlj., Idrija. — Gostiša Raf., učit., Idrija. — Hribar Anton, župnik, Gore. — Kavčič Marija, c. kr. učit., Idrija. — Lapajne Pavla, pom. učit., Idrija. — Lapajne Štefanka, kandidatinja, Idrija. — Levičnik Alf., real. profesor, Idrija. — Novak Josip, c. kr. učit., Idrija. — Podružnica Slomškove zveze. — Rupnik Marija, c. kr. učit., Idrija. — Šabec Avg., c. kr. učit., Idrija. — Šilc Pavel, nadučit., Žiri. — Šola ljudska c. kr. rudniška, Idrija. — Šusteršič Josipina, učit., Spod. Idrija. — Tomec Anica, c. kr. učit., Idrija. — Tratnik Davorin, učit., Godovič. — Vogelc Ivan, c. kr. strokovni učit. čipkarske šole, Idrija. Št. 18.

10. Šolski okraj Novo Mesto.

a) *Sodiški okraj Novo Mesto.*Poverjenik: **Turk Josip.**

Detela dr. Fr., c. kr. gim. ravnatelj in šol. svetnik, Novo Mesto. — Dular Fr., učit., Valta Vas. — Elbert dr. Seb., inf. prošt, Novo Mesto. — Gebauer Viljem, nadučit., Šmihel. — Knjižnica c. kr. viš. gimnazije, Novo Mesto. — Krajca J. nasledniki, Novo Mesto. — Lapajne Anton, učit. na kmet. šoli, Grm. — Matko Martin, šol. vodja, Toplice. — Okrajna učiteljska knjižnica, Novo Mesto. — Sladović S. pl. Sladoevički, mestni župan, Novo Mesto. — Šola ljudska dekliška, Novo Mesto. — Šola ljudska deška, Novo Mesto. — Šola ljudska, Št. Peter. — Šola ljudska dekliška, Šmihel. — Šola ljudska deška, Šmihel. — Šribar Makso, učit., Bela Cerkev. — Turk Josip, c. kr. okr. šolski nadzornik, Novo Mesto. — Watzl Franc S., kapiteljski vikar, Novo Mesto. — Zorc Angela, učit. kandidatinja, Kandija. Št. 19.

b) *Sodiški okraj Trebnje.*Poverjenik: **Pehani Friderik.**

Cirman Anton, nadučit., Dobrnič. — Fajdiga Marija, učit., Dobrnič. — Mihelič Josip, učit., Selo pri Šumbregu. — Pehani Friderik, nadučit., Trebnje. — Potokar Frančišek, nadučit., Št. Lorenc. — Šola ljudska, Mirna. — Vidmar Anton, učit.-vodja, Čatež. — Vozel Ivan, učit., Trebnje. Št. 8.

c) *Sodiški okraj Žužemberk.*Poverjenik: **Kutnar Ivan.**

Borštnik Pavel, učit., Hinje. — Šola ljudska, Žužemberk. — Kutnar Ivan, nadučit., Zužemberk. Št. 3.

11. Sodiški okraj Postojna.

a) *Sodiški okraj Ilirska Bistrica.*Poverjenik: **Zarnik Martin.**

Bisail Bibijana, učit., Trnovo. — Dovgan Marija, učit., Zagorje. — Erbežnik Avgusta, učit., Vrbovo. — Kržišnik dr. J. M., dekan, Trnovo. — Lampret Fortunat, učit., Trnovo. — Oranič Franc, duhovnik, Trnovo. — Ravnikar Jernej, nadučit., Trnovo. — Šola ljudska deška, Trnovo. — Šuligoj Ivan, učit., Dol. Zemon. — Valenčič Franjica, učit., Knežak. — Valenčič Ivan, posestnik, Trnovo. — Zarnik Martin, nadučit. v p., Trnovo. Št. 12.

b) *Sodiška okraja Postojna in Senožeče.*Poverjenik: **Thuma Ivan.**

Ažman Andrej, veroučitelj, Postojna. — Baraga Andrej, tajnik Notranjske posojilnice, Postojna. — Burger Alojzij, posestnik in hoteljér, Postojna. — Carli Marija, učit., Ostrožno Brdo. — Carnelli Amalija, učit., Hrenovice. — Čitalnica, Postojna. — Dietrich Anton, podžupan, trgovec in posestnik, Postojna. — Dietz Anton, c. kr. poštni oficijal, Postojna. — Eržen dr. Ivan, okrožni zdravnik, Postojna. — Gašpari Ferdo, c. kr. višji živinozdravnik, Postojna. — Gorjup Alojzij, učit., Postojna. — Grad Ivan, nadučit., Košana. — Grossmann Gustav, učit., Matenja Vas. — Harmel Adolf, učit., Trnje. — Horvat Rudolf, nadučit., Zagorje. — Jelenc Roza, učit., Št. Peter. — Jurca Franc, veletržec, Postojna. — Justin Rajko, nadučit., Vreme. — Juvanec Ferdo, šolski vodja, Postojna. — Kalan Miha, nadučit., Št. Peter. — Kogej Jernej, trgovec, Postojna. — Kokalj Štefanija, učit., Košana. — Kovač Anton, zasebnik, Postojna. — Kuttin Franc, trgovec in posestnik, Postojna. — Levstik Anton, nadučit., Senožeče. — Mežan Miha, učit., Studeno. — Novak Mihaela, učit., Postojna. — Okrajna učiteljska knjižnica, Postojna. — Okrajno glavarstvo v Postojni. — Paternost Franc, posestnik in hoteljér, Postojna. — Pegan Anton, učit., Suhorje. — Petteros Marija, učit., Postojna. — Pikel Gregor, župan, Postojna. — Prešeren Ivana, učit., Slavina. — Puppis Vincencija, učit., Košana. — Smolič Franc, načelnik žel. postaje, Postojna. — Sušelj Katarina, učit., Postojna. — Šola ljudska, Bukovje. — Šola ljudska, Matenja Vas. — Šola ljudska, Orehek. — Šola ljudska, Št. Peter. — Šola ljudska, Postojna. — Šola ljudska, Slavina. — Šola ljudska, Suhorje. — Šola ljudska, Trnje. — Šola ljudska, Vreme. — Thuma Ivan, c. kr. okr. šolski nadzornik, Postojna. — Turk Anton, učit., Orehek. — Urbančič Frančiška, učit., Postojna. — Velepich Ivana, učit., Postojna. — Verbič Franc, nadučit., Slavina. — Vodopivec Anton, c. kr. poštar, Postojna. — Zupanc Rafael, učit., Postojna. Št. 53.

c) *Sodiški okraj Vipava.*Poverjenik: **Skala Anton.**

Bezeg Anton, učit., Goče. — Bole Terezinka, učit., Vrhpolje. — Borštner Ljudmila, učit., Vipava. — Kambič Ivan, učit., Ustija. — Kranjec Ljudevit, učit., Lozice. — Mercina Franc, učit., Vipava. — Mikuš Zdravko, učit., Podkraj. — Punčuh Franc, nadučit., Vrhpolje. — Rudolf Janko, nadučit., Št. Vid. — Sadar Adolf, nadučit., Budanje. — Skala Anton, nadučit., Vipava. — Trampuž Lucija, učit., Planina. Št. 12.

12. *Šolski okraj Radovljica.*Poverjenik: **Zavrl Valentin.**

Ausser Franc, učit., Bohinjska Bela. — Droll Katarina, učit., Zasip. — Grčar Andrej, nadučit., Radovljica. — Guštin Emil, učit., Jesenice. —

Hacin Marija, učit., Dobrava. — Humek Martin, nadučit., Boh. Bistrica. — Kaznilnica ženska, Begunje. — Krajna učit. knjižnica, Radovljica. — Markošek Edvard, učit., Ljubno. — Okrajna učit. knjižnica, Radovljica. — Oman Ernestina, učit., Begunje. — Pogačnik Frančiška, učit., Ribno. — Rajer Marija, učit., Radeče. — Strle Terezija, učit., Gôrje. — Šemrl Ivan, učit., Lesce. — Šole ljudske: Begunje, Breznica, Dobrava, Dovje, Gôrje, Grad (Bled), Kamna Gorica, Koprivnik, Koroška Bela, Kropa, Lesce, Ljubno, Mošnje, Radeče, Ribno. — Wresitz Janko, nadučit., Ribno. — Zavri Valentin, nadučit., Begunje. — Žirovnik Jožef, nadučit., Gôrje.

Št. 33.

III. Primorsko.

A. Goriško.

1. Šolski okraj Gorica (mesto).

Poverjenik: **Finžgar Franc.**

M. Avgustina v zavodu De Notre Dame. — Berbuč Ivan, c. kr. real. prof. v p., dež. posl. in odbornik. — Cizel Josip, c. kr. učit. profesor. — Čitalnica Slovenska, Gorica. — Dovgan Ana, učit. pri Šolskem Domu. — Fras Anton, c. kr. učit. profesor. — Gabršček Andrej, lastnik »Soče« itd. — Golja Ivan, c. kr. fin. svetnik v p. — Gregorčič dr. Anton, drž. in dež. poslanec itd. — Gvaiz Anton, c. kr. učit. prof. in akad. slikar. — Jug Ferdo, c. kr. davkar v p. — Katol. društvo slovenskih učiteljic na Primorskem. — Knjižnica c. kr. gimnazije. — Knjižnica c. kr. realke. — Knjižnica c. kr. učiteljska. — Knjižnica osrednjega semenišča. — Knjižnica Šolskega Doma. — Knjižnica študijska. — Kokošar Ivan, mestni župnik pri Jezuitih. — Komac Adolf, c. kr. vadm. učit. — Kos dr. Franc, c. kr. učit. profesor. — Križnič Štefan, c. kr. šol. svetnik, učit. ravnatelj itd. — Lazar Marija, gojenka c. kr. učiteljska. — Ličen Jos. pri knezonadškof. ordinarijatu. — Makuc Eliza, učit. — Mercina Ivan, c. kr. vadm. učit. — Mlekuš Tomaž, empirikar. — Okrajna učiteljska knjižnica, Via S. Giovanni. — Omersa Niko, c. kr. gimn. učit. — Orešec Frančišek, c. kr. vodja gimn. pripravlj. — Oswald dr. K., c. kr. gimn. prof. — Pirjevec Marija, c. kr. vadm. učit. — Plohl Franc, c. kr. šolski svetnik. — Premrou Svetoslav, priv. uradnik. — Rudež Anton, učit. v dež. gluhonemnici. — Schaup Ernestina, c. kr. vadm. učit. — Sivec Franc, c. kr. vadm. učit. — Šantelj Anton, c. kr. gimn. prof. — Tabaj Andrej, katehet na c. kr. vadm. — Toman Ema, c. kr. vadm. učit. — Treo dr. Anton, odv., dež. posl. itd. — Zorn dr. Hilarijon, c. kr. real. prof. — Žigon dr. Franc, prof. osrednjega semenišča. — Žilih Josip, c. kr. real. profesor.

Št. 44.

2. Šolska okraja Gorica (okolica) in Gradišče.

Poverjenik: **Finžgar Franc.**

Bajc Marija, učit., Renče. — Bajt Franc, nadučit., Ajdovščina. — Balič Josip, učit., Vrh pri Rubijah. — Baša Franc, učit., Dol. Branica. —

Belé Anton, nadučit., Osek. — Benič Moric, učit., Vedrijan. — Benko Alojzij, učit., Lig. — Benko Ivan, nadučit., Sovodnje. — Bercé Anton, učit., Srednje. — Bitežnik Josip, učit., Bate. — Bratina Karol, učit., Vel. Žablje. — Bric Josip, učit., Gabrje na Vip. — Budal Josip, nadučit., Podgora. — Cej Marija, učit., Bilje. — Cencič Davorin, nadučit., Št. Ferjan. — Čibej Edmund, nadučit., Dol. — Čopi Josip, nadučit., Cerovo. — Ferlat Anton, učit., Rupa. — Filipič Karol, učit., Višnjevik. — Furlani Leopold, nadučit., Št. Andraž. — Furlani Olga, učit., Črniče. — Golja Franc, učit., Levpa. — Gorjup Alojzij, učit., Lom. — Gorjup Rihard, učit., Avče. — Gradnik Rajko, nadučit., Kozana. — Gregorič Vinko, učit., Opatje Selo. — Gulin Alojzija, učit., Šmartin. — Hmelak Ida, učit., Ajdovščina. — Jelšek Amalija, učit., Dornberg. — Jug Ana, učit., Vrtojba. — Jug Josipa, učit., Sovodnje. — Jug Tomaž, nadučit., Solkan. — Kavs Janko, nadučit., Šmarje. — Klančič Emilija, učit., Podgora. — Klavora Hinko, učit., Št. Ferjan. — Kovačič Marija, učit., Ročinj. — Krajnik Franja, učit., Kanal. — Kraševac Ivan, učit., Gorica. — Križman Franc, nadučit., Šempas. — Križnič Josip, učit., Lig. — Krmac Anton, učit., Vipolže. — Kumar Rudolf, nadučit., Šmartin. — Kunc Ivan, nadučit., Kal. — Kuntih Maks, učit., Gorenje Polje. — Leban Franc, učit., Trnovo. — Leban Karolina, učit., Kanal. — Likar Ladislav, nadučit., Ozeljan. — Lovrenčič Matija, nadučit., Šempeter. — Lukančič Tomaž, učit., Gabrje pri Rubijah. — Medvešček Peter, nadučit., Sv. Križ. — Merljak Franc, nadučit., Batuje. — Mermolja Franc, učit., Dobravlje. — Mlekuž Anton, učit., Čepovan. — Mozetič Alojzija, učit., Prvačina. — Musič Anton, učit., Plave. — Orel Josip, nadučit., Prvačina. — Pavlica Urh, učit., Bukovica. — Pavlin Leopold, nadučit., Ročinj. — Perc Marija, učit., Skrilje. — Peršič Adolf, učit., Voglarji. — Pfeifer Marija, učit., Opatje Selo. — Poberaj Alojzij, učit., Vrata. — Poljšak Alfonz, vikarij, Št. Tomaž. — Prinčič Olga, učit., Cerovo. — Rejec Ivan, kaplan, Dornberg. — Reščič Ivan, bogoslovec, Gorica. — Rojec Ivan, kurat, Bilje. — Rustja Anton, nadučit., Gor. Tribuša. — Simčič Ferdo, učit., Biljana. — Srebernič Josipa, učit., Ločnik. — Stergar Franc, učit., Deskle. — Strnad Franc, nadučit., Črniče. — Šušmelj Josip, učit., Ravnica. — Toroš Alojzij, učit., Kožbana. — Urbančič Josip, nadučit., Bilje. — Verč Alojzij, nadučit., Kanal. — Vergna Ida, učit., Št. Andraž. — Vilhar Sofija, učit., Miren. — Vodopivec Ant. Alfred, nadučit., Grgar. — Vodopivec Janko, nadučit., Kamnje. — Zorn Franc, učit., Dol. Vrtovin. — Zorn Ivan, nadučit., Vrtojba. — Zorzut Anton, nadučit., Medana. Št. 83.

3. Šolski okraj Sežana.

Poverjenik: **Kante Matko.**

Arko Lavoslav, učit., Koblja Glava. — Bajec Alojzij, vodja c. kr. pripravljavnice za učiteljsišča, Sežana. — Bano Ivan, učit., Divača. — Bekar Alojzij, učit., Kazlje. — Benigar Anton, nadučit., Tomaj. — Benko Ivan, učit., Štjak. — Berginec Anton, nadučit., Povir. — Bolle Frančišek, učit.,

Misliče. — Černe Frančišek, učit., Tomaj. — Eppich Balbina, učit., Sežana. — Fakin Anton, nadučit., Repentabor. — Gregoretič Anton, učit., Veliki Dol. — Grahli Ivan, nadučit., Štanjel. — Ipavic Peter, učit., Sveto. — Jerman Jelica, učit., Gorjansko. — Jurjevčič Frančišek, učit., Brestovica. — Kante Matko, c. kr. okrajni šolski nadzornik, Sežana. — Katnik Cilka, učit., Nabrežina. — Kenda Ferdo, učit., Avber. — Kosovel Anton, nadučit., Sežana. — Leban Anton, nadučit., Komen. — Legiša Hinko, učit., Gabrovica. — Ličar Fanica, učit., Kostanjevica. — Ličen Ljudmila, suplent., Sežana. — Lorencuti Pavlina, učit., Sežana. — Lozej Ivanka, učit., Repentabor. — Macarol Alojzij, učit., Šempolaj. — Macarol Anton, nadučit., Gorjansko. — Mervič Anton, učit., Povir. — Orel Franjica, učit., Zgonik. — Ravbar Jožef, nadučit., Zgonik. — Rojc Andrej, učit., Rodik. — Rojic Jakob, učit., Barka. — Sila Svitoslav, učit., Štorje. — Starec Filip Rade, nadučit., Lokev. — Stres Srečko, učit., Temnica. — Šinigoj Jožef, učit., Branica. — Škof Viktor, učit., Mavhinje. — Škrbic Jelica, učit., Pliskovica. — Šonc Alojzij, učit., Devinsčina. — Strekelj Albin, učit., Škocjan. — Štrekelj Jožef, učit., Komen. — Tance Avgust, učit., Nabrežina. — Tomšič Frančišek, nadučit., Nabrežina. — Tomšič Jožef, učit., Skopo. — Trampuž Josip, nadučit., Kostanjevica. — Vendermin Frančišek, nadučit., Dutovlje. — Vodopivec Frančišek, nadučit., Brestovica. — Vovk Ladislav Milan, nadučit., Pliskovica. — Živec Franjica, učit., Dutovlje. Št. 50.

4. Šolski okraj Tolmin.

a) Sodiški okraj Bovec.

Poverjenik: **Bratina Kristijan.**

Boltar Bojana, učit., Kal. — Bratina Kristijan, nadučit., Bovec. — Dominko Albert, učit., Čezsoča. — Grželj Ivan, učit., Log. — Kavš Ferdinand, učit., Bovec. — Logar Miroslav, učit., Soča. — Mlekuž Ana, učit., Bovec. — Pavliček Berta, učit., Bovec. — Trebše Andrej, nadučit., Srpénica. — Uršič Franc, učit., Žaga. — Vidmar Gabrijela, učit., Žaga. Št. 11.

b) Sodiški okraj Cerčno.

Poverjenik: **Rakovšček Josip.**

Bratina Bogomil, učit., Gorje. — Buda Vinko, kaplan, Cerčno. — Drašček Ivan, kaplan, Cerčno. — Gerželj Albina, učit., Cerčno. — Jakli Eliza, učit., Cerčno. — Kogoj Julij, učit.-vodja, Bukovo. — Peternelj Franc, učit.-vodja, Šebrelje. — Rakovšček Josip, nadučit., Cerčno. — Sattler Andrej, učit.-vodja, Otalež. Št. 9.

c) Sodiški okraj Kobarid.

Poverjenik: **Bogataj Franc.**

Bogataj Franc, nadučit., Kobarid. — Brezavšček Katarina, učit., Drežnica. — Firm Štefan, učit.-vodja, Kamno. — Gabršček Ferdinand,

učit., Kobarid. — Gruntar Milan, učit.-vodja, Vrsno. — Ivančič Ivan, učit.-vodja, Kred. — Koh Izidor, učit.-vodja, Logje. — Miklavič Anton, učit., Kobarid. — Perin Marica, učit.-vod., Trnovo. — Prijatelj Josip, nadučit., Drežnica. — Stres Anton, nadučit., Sedlo. — Stres Franciška, učit., Kobarid. — Trebše Ivan, učit.-vodja, Smast. Št. 13.

č) *Sodiški okraj Tolmin.*

Poverjenik: **Lasič Andrej.**

Eržen Justina, učit., Tolmin. — Gerželj Ana, učit., Sv. Lucija. — Gerželj Ljudmila, učit., Slap. — Golja Ivan, c. kr. fin. svetnik v p., Sv. Lucija. — Hrast Ivan, nadučit., Sv. Lucija. — Jelinčič Ferdinand, nadučit., Podmelec. — Jug Amalija, učit., Tolmin. — Kašca Franc, učit., Grahovo. — Kovačič Alma, učit., Sv. Lucija. — Mikuž Anton, gostilničar, Sv. Lucija. — Munih Josip, trgovec, Sv. Lucija. — Muznik Franc, učit., Nemški Rut. — Pavšič Dragica, učit., Podmelec. — Širca Gizela, učit., Tolmin. — Širca Ivan, nadučit., Tolmin. — Škert Josipina, učit., Volče. — Vuga Viktor, učit., Idrija. Št. 17.

B. Istra.

1. *Šolski okraj Koper (mesto in okolica).*

Poverjenik: **Přibil Dragotin.**

Anžlovar Miroslav, nadučit., Boljunec. — Arzenšek Ferdo, učiteljišnik, Koper. — Baša Anton, učiteljišnik, Koper. — Bertok Jožef, nadučit., Lazaret. — Bertok Jožef, nadučit., Škofije. — Bežek Viktor, c. kr. učit. ravnatelj, Koper. — Borštnik Srečko, učiteljišnik, Koper. — Bunc Alojzij, nadučit., Dolina. — Černe Blaž, učiteljišnik, Koper. — Dominco Henrik, c. kr. okr. šolski nadzornik, Koper. — Ferjančič Alojzij, učiteljišnik, Koper. — Franković Franc, c. kr. prof., Koper. — Hreščak Alojzij, učiteljišnik, Koper. — Ivančič Jožef, učiteljišnik, Koper. — Jakac Jakob, c. kr. prof., Koper. — Jereb Franc, nadučit., Osp. — Knjižnica učiteljiška, Koper. — Knjižnica učiteljska okrajna, Koper. — Koštiál Ivan, c. kr. prof., Koper. — Kramberger Franc, c. kr. kurat v kazn., Koper. — Kuret Ivan, nadučit., Dekani. — Lomšek Anton, učiteljišnik, Koper. — Marčelja Anton, učit., Slivje. — Maslo Anton, učit., Ricmanje. — Matelič Ivo, učiteljišnik, Koper. — Miklavič Albin, učiteljišnik, Koper. — Mravljak Dragotin, učiteljišnik, Koper. — Orel Franc, nadučit., Korte. — Plesničar Pavel, nadučit., Marezige. — Podgornik Filip, učiteljišnik, Koper. — Podgornik Katinka, učit., Klanec. — Poljšak Albert, učiteljišnik, Koper. — Přibil Dragotin, c. kr. vadm. učit. in okr. šolski nadzornik, Mali Lošinj. — Reja Rudolf, učiteljišnik, Koper. — Rustja Radoslav, učiteljišnik, Koper. — Slavec Angelina, učit., Marezige. — Sosič Edvard, učiteljišnik, Koper. — Spintre Franc, c. kr. prof., Koper. — Stubelj Adalbert, učiteljišnik, Koper. — Šinek Rajko, c. kr. naddavkar, Koper. — Šiškovič Štefan, nadučit., Hrpelje. — Subic Albert, c. kr. prof., Koper.

— Thaller Erna, učit., Osp. — Tomažič Viljem, učiteljskičnik, Koper. — Tul Anton, učit., Črnotiče. — Turk Franc, učiteljskičnik, Koper. — Urbančič Anton, nadučit., Boršt. — Valentič Josip, nadučit., Sv. Anton. — Venturini Franc, učit., Predloka. — Virant Albin, učiteljskičnik, Koper. — Wrischer Mara, učit., Sv. Peter v šumi. — Zagar Mijo, nadučit., Klanec. — Žerjav Ludovik, učiteljskičnik, Koper. Št. 53.

2. Šolski okraj Pazin (mesto in okraj).

Poverjenik: **Bačič Josip.**

Bačič Josip, vodja c. kr. učit. pripravnice. — Bunc Ivan, c. kr. kot. šolski nadzornik. — C. kr. velika gimnazija. — Kurelić dr. Šime, odvjetnik i opć. načelnik. — Rebek Pravdoslav, c. kr. veterinar. — Šorli Ivan, c. kr. kot. poglavar. — Trinajstić dr. Dinko, odvjetnik i pokr. odbornik.

Št. 7.

C. Trst z okolico.

Poverjenik: **Nekermann Ivan.**

a) *Barkovlje*: Kossoweu Rafael, učit. — Marinšek Štefanija, učit. — Nöth Irma, učit. — Starc Ferdinand, učit.

b) *Bazovica*: Daneu Ivan, vodja. — Sabadin Ivanka, učit. — Vodopivec Ernest, učit.

c) *Sveti Ivan*: Čok Andrej, učit. — Germek Anton, učit. — Krait Marija, učit. — Pelicon Franc, vodja. — Peternel Milka, učit. — Požar Anton, učit. — Setničar Angela, učit. — Sila Jakob, župnik. — Valentič Evelina, učit.

č) *Katinara*: Gerdol Kristina, učit. — Gorkič Josip, učit. — Gregorič Marica, učit. — Martelanc Franc, vodja. — Stržinar Josip, župnik.

d) *Sveti Križ*: Košir Valerija, učit. — Posega Ida, učit. — Tenze Jakob, vodja.

e) *Opčine*: Ferluga Štefan, vodja. — Furlan Davorin, učit. — Logar Emilija, učit. — Piščanc Josipina, učit. — Sancin Ivanka, učit. — Slavec Ivan, župnik-dekan. — Valentič Anton, vodja v p.

f) *Prosek*: Goriup Alojzij, veletržec. — Koren Josip, vodja. — Leban Henrik, vodja c. kr. pripravnice. — Martelanc Amalija, učit. — Martelanc Josipina, učit. — Nekermann Ivan, c. kr. okr. šolski nadzornik. — Pakiž Emil, učit. — Pižon Marija, učit. — Scheimer Ana, učit.

g) *Rojan*: Fonda Radivoj, učit. — Krašević Ivan, učit. — Pertot Josip, učit. — Sedeučič Ljudmila, učit. — Ukmar Jakob, kaplan.

h) *Skedenj*: Cenčur Pavlina, učit. — Kleinmayr pl. Ferd., učit. — Sedeučič Olga, učit. — Stubel Antonija, učit. — Valentič Ciril, učit. — Vodopivec Julija, učit.

i) *Trebče*: Pakiž Antonija, učit. — Trobec Vinko, vodja.

j) *Trst (mesto):*

I. Zavodi Družbe sv. Cirila in Metoda: Delkin Josipina, učit. — Kovač Marija, učit. — Reichmann Amalija, učit. — Širok Andrej, vodja. — Šolska knjižnica dekliške šole. — Šolska knjižnica deške šole. — Šolske sestre. — Šonc Ludovik, kaplan-katehet. — II. C. kr. pripravnica za srednje šole: Arhar Justin, c. kr. učit. — Pretnar Miroslav, c. kr. vodja. — Skabar Matija, kaplan-katehet. — III. C. kr. nemške ljudske šole: Čampa Štefan, c. kr. učit. — Furlani Ivan, c. kr. učit. — Vrščaj Ivan, c. kr. učit. — IV. Posamezni društveniki: Čuček Rajmund, c. kr. prof. v p. — Gomilšek Jakob, c. kr. prof. v p. — Guštin Franc, mestni kaplan. — Matejčić Franc, c. kr. dež. žolski nadzornik. — Merhar dr. Ivan, c. kr. prof. — Slamič Anton, mestni kaplan. — Šonc Henrik, ravnatelj konvikta.

Št. 74.

IV. Štajersko.

1. Šolski okraj Brežice.

Poverjenik: **Knapič Janko.**

Černelč Frančišek, nadučit., Artiče. — Gajšek Šimen, nadučit., Dobova. — Jamšek Frančišek, učit., Videm. — Knapič Janko, nadučit., Videm. — Laurenčak Ferdo, učit., Dobova. — Novak Vincencija, učit., Globoko. — Pavlovič Ivan, učit., Videm. — Pečnik Josip, nadučit., Kapele. — Scheligo Štefanija, učit., Videm. — Skalovnik Anton, nadučit., Stara Vas. — Sotlar Martin, učit., Kapele. — Supan Ignacij, učit., Brežice. — Tominc Blaž, nadučit., Globoko. — Tramšek Mavro, nadučit., Sromlje. — Windischer Lojzika, učit., Dobova. — Zechner Frida, učit., Dobova.

Št. 16.

2. Šolski okraj Celje (mesto in okolica).

Poverjenik: **Krajnc Franc.**

Brinar Franc, nadučit., Gotovlje. — Černej Ludovik, šol. vodja, Griže. — Čitalnica Narodna, Celje. — Dolar dr. Anton, c. kr. gimn. prof., Celje. — Eksl Feliks, učit., Vojnik. — Gajšek Franc, nadučit., Kalobje. — Gradišnik Armin, nadučit., Celje. — Hinterlechner Karolina, učit., Št. Martin. — Ježovnik Antonija, učit., Griže. — Kociper Rudolf, katehet, Griže. — Kožuh Josip, c. kr. gimn. prof., Celje. — Krajni šolski svet, Pletrovče. — Kveder Karol, učit., Št. Jurij. — Lah Avgust, učit., Lubečno. — Mithans Fr., učit., Pletrovče. — Petrák Ivo, učit., Sv. Peter. — Petriček Anton, nadučit., Žalec. — Pristovšek Franc, učit., Žalec. — Samostojni c. kr. nemškoslovenski gimn. razredi, Celje. — Schmoranz Josip, učit., Celje. — Stante Jakob, nadučit., Blagovna. — Suhač Matej, c. kr. gimn. prof., Celje. — Supanek Josip, c. kr. okr. šolski nadzornik, Celje. — Šola ljudska, Zg. Ponikva. — Učiteljsko društvo za celjski in laški okraj. — Vizjak Karol, nadučit., Lubečno. — Voglar Franc, nadučit., Dobrna. —

Voglar Franc, učit., Celje. — Vrečar Rajko, učit., Žalec. — Wudler Rudolf, učit., Griže. — Zidar Franc, učit., Nova Cerkev. — Zupanek Beti, učit., Teharje. Št. 32.

3. Šolski okraj Gornji Grad.

Poverjenik: **Kocbek Franc.**

Javna šolska narodna knjižnica, Gorica. — Kocbek Franc, nadučit., Gornji Grad. — Krajni šolski svet, Luče. — Okrajna učiteljska knjižnica, Gornji Grad. — Šijanec Ignacij, učit., Gornji Grad. — Šola ljudska, Gornji Grad. — Šola ljudska, Šmihel nad Mozirjem. — Šola ljudska, Mozirje. — Šola ljudska, Nova Štifta. — Šola ljudska, Rečica. — Tušak Radivoj, učit., Mozirje. Št. 11.

4. Šolski okraj Gornja Radgona.

a) Gornja Radgona.

Poverjenica: **Kren Josipina.**

Bernard Matilda, učit. — Gorički dr. Josip. — Karbaš Fr., učiteljskičnik. — Kren Josipina, učit. — Lončarič Josip, kaplan. — Lorenčič Franc v pok. — Osenjak Martin, župnik. — Pelcl Janko, posestnik. — Pinterič Marija, učiteljskičnica. — Ploj Oton, notar. — Šchalamun Anton, kaplan. — Sturm Alojzij, c. kr. poštni uradnik. — Šlander Emeran, admontski oskrbnik. Št. 13.

b) Okraj.

Poverjenica: **Petovar Terezija.**

Bernard Erlinda, učit., Sv. Jurij. — Duh Amalija, učit., Ščavnica. — Farkaš Jožef, trgovec, Sv. Jurij. — Grosman Franja, učit., Sv. Jurij. — Horjak Janez, duh. pomočnik, Kapela. — Kocmut Marija, učit., Sv. Jurij. — Kosí Jožef, učit., Sv. Jurij. — Kreft dr. Leo, zdravnik, Sv. Jurij. — Meško Davorin, župnik, Kapela. — Mihalič Josip, nadučit., Sv. Jurij. — Petovar Terezija, učit., Kapela. — Pirc Katarina, učit., Kapela. — Stuhec Franc, kaplan, Sv. Jurij. — Šola ljudska, Kapela. — Vreča Milan, nadučit., Negova. Št. 15.

5. Gradec.

Poverjenik: **Hauptmann Franc.**

Akad. tehn. društvo »Triglav«. — Cizel Miško, c. kr. učit. — Glaser dr. Karol, c. kr. prof. v p. — Hauptmann Franc, c. kr. učit. prof. — Hrašovec Franc, okrajni sodnik v pok. (za šolo pri sv. Duhu v Slov. Goricah). — Kaspret Ant., c. kr. gimn. prof. — Kokalj Anton, mešč. učit. v Voitsbergu v p. — Koschir Franc, učit. v Grasslitz-Aflenzu na Gornjem Štajerskem. — Murko dr. Matija, c. kr. vseučil. prof. — Papež Ivan, real. prof. v p. — Štrekelj dr. Karol, c. kr. vseučil. prof. Št. 11.

6. Šolski okraj Konjice.

Poverjenik: **Kožuh Mirko.**

Bezljaj Marija, učit., Ziče. — Brumen Anton, nadučit., Čadram. — Časl Ivan, šol. vodja, Spitalič. — Čeh Josip, nadučit., Št. Jernej. — Črček Marica, učit., Čadram. — Gosak Josip, učit., Tepanje. — Jurko Radoslav, nadučit., Tepanje. — Kavčič Janko, učit., Sv. Kunigunda. — Koser Rudolf, učit., Vitanje. — Kočnik Josip, šol. vodja, Sv. Jošt. — Kožuh Mirko, učit., Konjice. — Kumer Karol, vikar, Konjice. — Medved Franc, ekon. pristav pri knezu Windischgrätzu, Konjice. — Pirch Ivan, nadučit., Konjice. — Pirnat Emilija, učit., Konjice. — Prus Anton, stud. iur., Konjice. — Pukmeister Jakob, šol. vodja, Kebelj. — Quaiser Adolf, mag. pharm., Konjice. — Ravbar Ivan, šol. vodja, Črešnice (2 izt.). — Serajnik Beno, učit., Konjice. — Serajnik Lovro, učit., Prihova. — Tribnik Ljubica, učit., Zreče. — Verbič Rajko, c. kr. ev. geometer, Konjice. — Žgajner Matko, šol. vodja, Resnik. — Žičkar Marko, kaplan, Konjice. Št. 25.

7. Šolski okraj Kozje.

Poverjenik: **Moric Emerik.**

Berthold Kristina, učit., Pilštajn. — Bitenc Ana, učit., Dobje. — Böheim Franc, nadučit., Kozje. — Bračič Franc, nadučit., Št. Vid. — Bračič Hermina, učit., Št. Vid. — Germovšek Miloš, nadučit., Pilštajn. — Gradišnik Anton, nadučit., Polje. — Hočevar Janez, šol. vodja, Zagorje. — Medved Jakob, učit., Sv. Peter. — Moric Emerik, nadučit., Sv. Peter. — Posojilnica, Sv. Peter. — Potočnik Anton, učit., Podsreda. — Pulko Valentin, nadučit., Dobje. — Stedry Ida, učit., Koprivnica. — Šetinc Franc, nadučit., Prevorje. — Šket Andrej, nadučit., Podsreda. Št. 16.

8. Šolski okraj Laško.

a) *Desni savinski breg.*Poverjenik: **Vodušek Gustav.**

Gašparič Jakob, kaplan, Dol. — Gnus Anton, nadučit., Dol. — Gomilšek Antonija, učit., Pišece. — Gomilšek Dragica, učit., Trbovlje. — Gomilšek Ljudmila, učit., Sv. Jedert. — Hohnjec Anton, učit., Hrastnik. — Hribar Josip, učit., Trbovlje-Vode. — Kallan Rudolf, učit., Sv. Katarina. — Kern Ivan, nadučit., Trbovlje-Vode. — Končan Fortunat, kaplan, Trbovlje. — Lebar Franc, učit., Hrastnik. — Logar Ivan, učit., Zidani Most. — Mazi Ida, učit., Trbovlje-Vode. — Pacher Adolf, nadučit., Sv. Katarina. — Pečar Franc, nadučit., Sv. Marjeta. — Pibroutz Pavla, učit., Trbovlje-Vode. — Plavšak Robert, učit., Trbovlje. — Roš Josip, učit., Dol. — Roš Mihael, učit., Dol. — Steska Anica, učit., Sv. Marjeta. — Šola ljudska, Dol. — Šola ljudska, Sv. Jedert. — Šola ljudska, Sv. Katarina. — Šola ljudska dekliška, Trbovlje-Vode. — Šola ljudska deška, Trbovlje-Vode. — Šola

ljudska, Trbovlje. — Šola ljudska, Turje. — Veternik Anton, župnik, Dol. — Vodušek Gustav, c. kr. okrajni šolski nadzornik, Trbovlje. — Volc Emil, učit., Trbovlje-Vode. — Wessner Ana, učit., Trbovlje-Vode. Št. 31.

b) *Levi savinski breg.*

Poverjenik: **Kavčič Matej.**

Auernik J., učit.-vodja, Sv. Miklavž. — Četina Ivan, učit.-vodja, Laški Trg. — Knjižnica šolska, Št. Lenart. — Moll Oskar, učit., Laški Trg. — Rainer Jakob, učit.-vodja, Št. Rupert. — Starec Svitoslav, učit.-vodja, Sv. Kancijan. — Šola ljudska, Jurkloster. — Šola ljudska, Loka. — Šola ljudska, Razbor. — Zupančič Franc, nadučit., Št. Rupert. Št. 10.

9. Šolski okraj Sv. Lenart.

Poverjenik: **Klemenčič Jožef.**

Čuček Jožef, učit., Sv. Rupert. — Gomilšek Fr. Sal., kaplan, Sv. Benedikt. — Ješovnik Marica, učit., Sv. Rupert. — Ješovnik Simon, nadučit., Sv. Rupert. — Klemenčič Jožef, učit., Sv. Anton. — Kovačič Jakob, učit., Sv. Trojica. — Krajnc Franc, nadučit., Sv. Barbara. — Kristl Alojzij, učit., Sv. Barbara. — Majhen Janez, učit., Sv. Rupert. — Mavrič Jožef, nadučit., Sv. Trojica. — Pajtler Ivan, župnik, Sv. Rupert. — Podlesnik Frančiška, učit., Sv. Benedikt. — Rajšp Matej, nadučit., Sv. Jurij. — Šijanec Franc, nadučit., Sv. Anton. — Šijanec Ludovik, učit., Sv. Jurij. — Škamlec Ognjeslav, kaplan, Sv. Anton. — Škrjanec Feliks, učit., Sv. Rupert. — Šola ljudska, Sv. Benedikt. — Urek Janez, učit., Sv. Lenart. — Vogrinec Anton, učit., Sv. Anton. — Wutt Josipina, učit., Sv. Lenart. Št. 21.

10. Šolski okraj Ljutomer.

Poverjenik: **Zacherl Franc.**

Ciuha Ferdinand, kaplan, Ljutomer. — Chloupek dr. Karol, zdravnik, Ljutomer. — Cvahte Simon, nadučit., Mala Nedelja. — Čeh Franc, učit., Ljutomer. — Gorjak Vekoslava, učit., Cezanjevci. — Grossmann dr. Karol, odvetnik, Ljutomer. — Herzog Anton, nadučit., Sv. Križ. — Herzog Antonija, učit., hospitantinja, Ljutomer. — Heyne Josipina, učit., Sv. Križ. — Ivančič-Deu Nina, učit., Ljutomer. — Jandl Fanica, učit., Mala Nedelja. — Karba Angela, učit., ročnih del, Ljutomer. — Karba Janko, učit., Ljutomer. — Kociper Janko, kaplan, Ljutomer. — Kocuvan Marija, učit., Cven. — Kryl Ivan, real. učit., Ljutomer. — Lebar Marica, učit., kandidantinja, Sv. Križ. — Lebarič Genovefa, učit., ročnih del, Cezanjevci. — Mavrič Karol, okr. pom. učit., Ljutomer. — Mihalič-Kaučič Matilda, učit., Ljutomer. — Mursa-Bračko Marija, učit., Cven. — Prelog Janko, učit., Mala Nedelja. — Pušenjak Toma, nadučit., Cven. — Razlag Erna, učit., Ljutomer. — Robič Janez, šol. ravnatelj, Ljutomer. — Schneider Franc,

nadučit., Cezanjevci. — Srabočan Anton, vikar, Ljutomer. — Šola ljudska, Cezanjevci. — Šola ljudska, Cven. — Šola ljudska, Sv. Križ. — Šola ljudska, Ljutomer. — Šola ljudska, Stara Cesta. — Šola ljudska, Veržej. — Tomažič Janko, nadučit., Stara Cesta. — Učiteljsko društvo za ljutomerski okraj. — Vauda Vinko, nadučit., Veržej. — Wessner Josipina, učit., Ljutomer. — Zacherl Franc, učit., Ljutomer. — Zemljič Matija, kaplan, Sv. Križ. Št. 39.

11. Šolski okraj Marenberg.

Poverjenik: **Stibler Janez.**

Mohorko Janko, šol. vodja, Št. Jernej nad Muto. — Stibler Janez, učit., Sv. Anton na Pohorju. — Šolske sestre, Muta. Št. 3.

12. Šolski okraj Maribor (mesto).

Poverjenik: **Koprivnik Janez.**

Bahovec Franc, c. kr. pošt. oficijal. — Belle Ivana, učit., Maribor. — Beran Emerik, c. kr. učit. godbe. — Bohak Franc, stolni kaplan, katehet. — Breznik Franc, suplent na c. kr. vadnici. — Čížek Alojzij, mestni katehet. — Firbas dr. Franc, c. kr. notar. — Fistravec Jožef, c. kr. vadm. učit. — Glowacki Julij, c. kr. gimn. ravnatelj. — Jerovšek dr. Anton, c. kr. real. prof. — Kavčič Jakob, c. kr. gimn. prof. — Koprivnik Janez, c. kr. učit. prof. — Koprivšek Leopold, c. kr. prof. v p. — Korošec Anton, urednik. — Košan J., c. kr. gimn. prof. — Kovačič dr. Franc, bogosl. prof. — Lavtar Luka, c. kr. učit. prof. — Majcen Gabrijel, c. kr. vadm. učit. — Marin Stanko, c. kr. vadm. učit. — Marzidovšek Rade, c. in kr. vojaški duhovnik. — Matek Blaž, c. kr. gimn. prof. — Mlakar dr. Janez, kanonik in bogosl. ravnatelj. — Medved dr. Anton, c. kr. gimn. prof. — Neimenovan. — Poljanec dr. Leopold, c. kr. gimn. prof. — Potočnik dr. Matko, c. kr. učit. prof. — Rosina dr. Franc, odvetnik. — Schreiner Henrik, c. kr. učit. ravnatelj. — Schreiner Ljudmila, učit. — Učiteljšišče c. kr. (2 izt.) — Zavod šolskih sester. Št. 31.

13. Šolski okraj Maribor (okolica).

Poverjenik: **Pučelik Friderik.**

Čonč Josip, učit., Jarenina. — Golob Andrej, nadučit., Sv. Marjeta. — Grösslinger Ditmar, učit., Dev. Mar. v Puščavi. — Grösslinger Ognjeslav, nadučit., Dev. Mar. v Puščavi. — Hauptmann Avgust, nadučit., Sv. Križ. — Hauptmann Filip, učit., Svičina. — Lasbacher Josip, nadučit., Ruše. — Lesjak Davorin, učit., Ruše. — Lichtenwallner Franc, učit., Leitersberg-Karčovine. — Lichtenwallner Matija, učit., Ruše. — Majcen Alojzij, nadučit., Sv. Duh nad Lučami, šol. okraj Arvež. — Muška Emilija, učit., Slivnica. — Nerat Mih., šolski ravnatelj, Leitersberg-Karčovine. — Pestevšek Karol, nadučit., Slivnica. — Pučelik Miroslav, učit., Leitersberg-Karčovine. — Robnik Ivan, učit., Sv. Križ. — Skrbinšek Nace, učit.-vodja,

Planica. — Stani Tomislav, učit., Ruše. — Šola ljudska, Fram. — Šola ljudska, Lehen. — Šola ljudska, Lembah. — Wutt Anka, učit., Slivnica. — Živko Avgust, učit., Slivnica. Št. 23.

14. Šolski okraj Ormož.

Poverjenik: Rajšp Josip.

Alt Aleksander, učit., Sv. Tomaž. — Bezjak Simon, nadučit., Sv. Tomaž. — Bregant Kristina, učit., Središče. — Burgarell Marija, učit., Sv. Tomaž. — Cajuko Franc, učit., Sv. Bolfenk. — Gabršček Lucija, učit., Vel. Nedelja. — Geršak dr. Ivan, c. kr. notar, Ormož. — Kosí Anton, učit., Središče. — Košar Janko, nadučit., Vel. Nedelja. — Krašovec Slavica, učit., Središče. — Kubinek Janez, kaplan, Ormož. — Lavrič Ladislava, učit., Sv. Lenart. — Lazar Milena, učit., Ormož-okolica. — Megla Franc, nadučit., Sv. Lenart. — Meško Josip, župnik, Sv. Miklavž. — Mohorič dr. Franc, sod. pristav, Ormož. — Omulec dr. Ivan, odvetnik, Ormož. — Pintarič Dragotin, učit., Sv. Miklavž. — Poplatnik Franc, učit., Sv. Tomaž. — Porekar Anton, nadučit., Hum. — Posega Marija, učit., Sv. Miklavž. — Preindl Jakob, učit., Vel. Nedelja. — Presker Melita, uč. kandidatinja, Ormož. — Rajšp Josip, nadučit., Ormož-okolica. — Randl Roza, učit., Svetinje. — Rosina Adolf, učit., Ormož-okolica. — Serajnik Domicijan, učit., Ormož-okolica. — Serajnik Franc, učit., Središče. — Slanc Ernest, nadučit., Sv. Bolfenk. — Sprager Milovan, učit., Sv. Bolfenk. — Steinecker Klementina, učit., Sv. Tomaž. — Šalamun Martin, nadučit., Sv. Miklavž. — Švigelj Ana, učit., Svetinje. — Trstenjak Ana, učit., Sv. Miklavž. — Unger Pavel, nadučit., Središče. — Valentinčič Julija, učit., Hum. — Vertot Ivan, učit., Runeč. — Vršič Milan, učit., Sv. Miklavž. — Zeleznik Oroslav, učit., Runeč. — Žolnir Ivan, učit., Vel. Nedelja. Št. 40.

15. Šolski okraj Ptuj.

a) *Desni dravski breg.*

Poverjenik: Šorn Franc.

Bašelj Pavla, učit., Sv. Lovrenc. — Bučar Alojzij, učit., Sv. Lovrenc. — Dostal Alojzija, učit., Ptujška Gora. — Duler Marija, učit., Sv. Vid. — Fabiani Adela, učit., Sv. Andraž. — Heric Matija, nadučit., Cirkovce. — Hren Anton, nadučit., Št. Janž. — Hren Anton, nadučit., Stoprce. — Hrovatin Ema, učit., Št. Janž. — Jurič Matilda, učit. žen. ročnih del, Manjšberg. — Kahl Irena, učit., Hajdina. — Kavčič Peter, nadučit., Nova Cerkev. — Klanjšček Anton, učit., Hajdina. — Kotzmuth Rudolf, učit., Sv. Barbara. — Lilek Ciril, pom. učit., Manjšberg. — Lovrec Josip, nadučit., Manjšberg. — Lukežič Avgust, učit., Cirkovce. — Milčinski Angela, učit., Hajdina. — Ogorelec Anton, nadučit., Sv. Barbara. — Osenjak Minka, učit., Manjšberg. — Pesek Anton, šol. vodja, Naraplje. — Podobnik Franc, nadučit., Hajdina. — Pogrujc Alojzij, učit., Hajdina. —

Rieger Ana, učit., Ptujška Gora. — Rozbaud Bruno, učit., Sv. Vid. — Serajnik Domicijan, nadučit., Ptujška Gora. — Šegula Franc, učit., Manjšberg. — Šola narodna, Sv. Andraž. — Šorn Franc, nadučit., Sv. Lovrenec. — Troha Josip, učit., Zavrče. — Wankmüller, nadučit., Sv. Duh. Št. 31.

b) *Levi dravski breg.*

Poverjenik: **Kaukler Ivan.**

Binter Ida, učit., Sv. Marjeta. — Bobič Ferdo, učit., Sv. Marjeta. — Brumen dr. Anton, odvetnik, Ptuj. — Cvetko Franc, učit., Sv. Andraž. — Dreflak Ivan, c. kr. okrajni šolski nadzornik, Ptuj. — Druzovič Hinko, učitelj, Ptujška okolica. — Farkaš Ivan, nadučit., Sv. Lovrenec. — Flere Franc, učit., Sv. Lovrenec. — Flere Pavel, učit., Sv. Marko. — Gorup Josip, učit., Polenšak. — Hauptman Ivan, učit., Vurberg. — Horvat dr. Tomaž, odvetnik, Ptuj. — Hranilno in posojilno društvo, Ptuj. — Jebačin Roza, učit., Sv. Marjeta. — Jurtela dr. Franc, odvetnik, Ptuj. — Kajnih Valentin, učit., Ptujška okolica. — Kaukler Ivan, nadučit., Ptujška okolica. — Komljanec dr. Josip, dež. prof., Ptuj. — Kopič Jakob, učit., Ptujška okolica. — Kotzmut Janez, nadučit., Sv. Urban. — Kukovič Anton, nadučit., Polenšak. — Lončarec in Havelka, trgovina, Ptuj. — Loparnik Peter, učit., Št. Janž. — Luknar Marija, učit., Ptujška okolica. — Machnitsch Adela, učit., Ptujška okolica. — Marinič Friderik, učit., Sv. Marko. — Pirch Klotilda, učit., Sv. Urban. — Reich Ivan, nadučit., Sv. Bolfenk. — Stoček Ida, učit., Sv. Marjeta. — Strelec Ivan, nadučit., Sv. Andraž. — Stupca M. A., učit., Sv. Marko. — Svoboda Ivanka, učit., Dornava. — Škerbinec Marija, učit., Sv. Marjeta. — Šola ljudska, Sv. Andraž. — Šola ljudska, Ptujška okolica. — Terstenjak Marija, učit., Ptujška okolica. — Učiteljsko društvo za ptujski okraj. — Vauhnik Mihael, nadučit., Sv. Marko. — Vežjak Jožef, učit., Sv. Urban. — Zelenik Jožef, ravnatelj posojilnice, Ptuj. — Zupančič Karol, učit., Ptujška okolica. — Žunkovič Janko, nadučit., Sv. Marjeta. Št. 42.

16. Šolski okraj Rogatec.

Poverjenik: **Sekirnik Simon.**

Ambrusch Ana, učit., Sv. Križ. — Čokl Ignacij, učit., Kostrivnica. — Glinšek Ivan, učit., Sv. Jurij. — Knjižnica učiteljska, Žetale. — Robič Ivan, učit., Sv. Križ. — Sekirnik Simon, nadučit., Sv. Jurij. — Vežjak Franc, šol. vodja, Sv. Križ. Št. 7.

17. Šolski okraj Sevnica.

Poverjenik: **Mešiček Josip.**

Arko Helena, učit., Sevnica. — Brinar Josip, učit., Sevnica. — Černej Ana, učit., Sevnica. — Grahek Karolina, učit., Sevnica. — Križman Emil, učit., Planina. — Mešiček Josip, nadučit., Sevnica. — Okorn Vinko,

učit., Rajhenburg. — Pišl Ivan, učit., Sevnica. — Pivk Amalija, učit., Rajhenburg. — Rauter Franc, nadučit., Planina. — Schubert Angela, učit., Rajhenburg. Št. 11.

18. Šolski okraj Slov. Bistrica.

Poverjenik: **Polanec Gregor.**

Kokl Josip, učit., Slov. Bistrica. — Kopriva Avgust, učit., Črešnjevce. — Košar Robert, učit., Zg. Poljskava. — Lulek J., učit., Makole. — Mahor Feliks, učit., Makole (2 izt.). — Negovetič Marija, učit., Zg. Poljskava. — Osana Romana, učit., Laporje. — Sabati Jožef, nadučit., Zg. Poljskava. — Šola ljudska, Poličane. — Šolsko vodstvo, Črešnjevce. — Šolsko vodstvo, Laporje. — Šolsko vodstvo, Makole. — Šolsko vodstvo, Studence. — Zevnik Terezija, učit., Laporje. Št. 14.

19. Šolski okraj Slovenji Gradec.

Poverjenik: **Vrečko Franc.**

Arnečič Alojzij, šol. vodja, Pameče. — Barle Karol, učit., Sv. Martin. — Duller Emilija, učit., Sv. Martin. — Jankovič Alojzij, okraj. pom. učit., Slov. Gradec. — Job Karol, učit., Sele-Vrhe. — Košutnik Silv., šol. vodja, Razbor. — Mencin Rudolf, učit., Št. Ilj pri Turjaku. — Pečnik Franc, župnik, Podgorje. — Purkart Jos., učit., Sv. Vid. — Rogina Ivan, nač. okraj. zastopa, velepos., Podgorje. — Rozman Franc, nadučit., Št. Ilj pri Turjaku. — Runovc Martin, učit., Slov. Gradec. — Schechel Alojzij, c. kr. okr. šolski nadzornik, Slov. Gradec. — Srabotnik Simon, nadučit., Št. Janž pri Dravogradu. — Stopar Vinko, učit. pripravnik, Maribor. — Šalamun Simon, nadučit., Sv. Martin. — Šmid Matija, nadučit., Podgorje. — Trobej Jan., učit., Slov. Gradec. — Vrečko Franc, nadučit., Slov. Gradec-okolica. — Vrečko Marijanica, učit., Sv. Martin. Št. 20.

20. Šolski okraj Šmarje.

Poverjenik: **Strmšek Vekoslav.**

Cociancig Karla, učit., Loka. — Debelak Ivan, učit., Šmarje. — Ferline Franc, učit., Šmarje. — Fünk Otilija, učit., Medv. Selo. — Hotschevar Leopoldina, učit., Šmarje. — Mach Felicita, učit., Šmarje. — Plihak Hugon, nadučit., Sladka Gora. — Rošker Franc, nadučit., Loka. — Sajovic Terezina, učit., Št. Vid. — Srebrnič Franc, šol. vodja, Lemberg. — Šola ljudska, Sv. Štefan. — Šumer Hinko, učit., Šmarje. — Zopf Franc, nadučit., Prištava. Št. 13.

21. Šolski okraj Šoštanj.

Poverjenik: **Koropec Ivan.**

Cink Slavka, učit., Št. Andraž. — Fister Julija, učit., Velenje. — Glaser Anton, nadučit., Št. Janž. — Hernaus Franc, nadučit., Šoštanj. — Koropec Ivan, učit., Šoštanj. — Korošec Dragotin, šol. vodja, Topolšica.

- Krajni šolski svet, Šoštanj. — Legat Zorka, učit., Št. Ilj. — Luckmann Ivan, učit., Šoštanj. — Nerat Anton, učit., Šoštanj. — Pavlič Jernej, šolski vodja, Plešivec. — Pfeifer Anica, učit., Velenje. — Puc Mira, učit., Št. Janž. — Skaza Franc, učit., Velenje. — Smolnikar Ivan, šol. vodja, Zavodnje. — Trobej Alojzij, nadučit., Št. Ilj. — Valenčič Antonija, učit., Sv. Martin. Št. 17.

22. Šolski okraj Vransko.

Poverjenik: **Zotter Ivan.**

- Cajnko Avgust, učit.-vodja, Reka. — Dragatin Matilda, učit., Št. Jurij. — Gonse Fani, učit., Polzela. — Jakše Ivan, učit., Vransko. — Karničnik Hinko, učit., Polzela. — Koderman Josipina, učit., Polzela. — Krajni šolski svet, Št. Pavel pri Preboldu. — Kramar Ivan, učit., Vransko. — Marschitz Karol, nadučit., Letuš. — Meglič Simon, nadučit., Vransko. — Miklič Minka, učit., Gomilsko. — Pustišek Ožbalt, učit., Ojstrica. — Stritar Josip, učit., Braslovče. — Stupan Marija, učit., Št. Jurij. — Šnideršič Ana, učit., Vransko. — Vrabl Rudolf, učit., Vransko. — Zdolšek Martin, učit.-vodja, Orlja Vas. — Zotter Ivan, nadučit., Gomilsko. Št. 18.

V. Dunaj.

Poverjenik: **Ciperle Josip.**

- Ciperle Ana, mešč. učit. soproga. — Globočnik pl. Anton, c. kr. vladni svetnik. — Mantuani dr. Josip, amanuensis v c. kr. dvorni knjižnici. — Ploj dr. Miroslav, c. kr. dvorni svetnik. — Rebó! Francišek, duhovnik in stud. phil. — »Slovenija«, akad. društvo. — Stritar Josip, c. kr. gimn. prof. v p. — Vajda Franc, cand. phil. — Vidic dr. Franc, c. kr. urednik drž. zakonika. Št. 9.



Skupno število društvenikov.

1. Ustanovnikov	29
2. Letnikov:	26
I. Koroško	489
II. Kranjsko	
III. Primorsko:	227
A. Goriško	69
B. Istra	74
C. Trst z okolico	510
IV. Štajersko	9
V. Dunaj	
Skupaj	1424

Lani je štela »Matica« 1344 članov (in ne 1396, kakor je bilo pomotoma natisnjeno v lanskem Letopisu), torej se je število letos pomnožilo za 80 članov.



Imenik članov „Slovenske Šolske Matice“,

ki so plačali polovico letnine, t. j. po 1 K za knjige „Hrvatskega pedagoško-književnega zbora“ v Zagrebu za leto 1904.

Koroško: Kovačič Jakob, c. kr. vadm. učit., Celovec. Št. 1.

Ljubljana: Ilešič dr. Franc, c. kr. učit. prof., Ljubljana. — Kušar dr. Valentin, c. kr. učit. prof., Ljubljana. — Okrajna učiteljska knjižnica, Ljubljana. — Šola II. mestna deška ljudska osemrazredna, Ljubljana. — Zupančič Vita, učit. na gluhonemnici, Ljubljana. Št. 5.

Logatec-Idrija: Podružnica Slomškove zveze, Idrija. Št. 1.

Radovljica: Okrajna učiteljska knjižnica, Radovljica. — Rajer Marija, učit., Radeče. — Šola ljudska, Begunje. — Šola ljudska, Breznica. — Šola ljudska, Dovje. — Šola ljudska, Koroška Bela. — Šola ljudska, Lesce. — Šola ljudska, Kamna Gorica. — Šola ljudska, Koprivnik. Št. 9.

Gorica (okolica) in Gradišče: Belè Anton, nadučit., Osek. — Gradnik Rajko, nadučit., Kozana. — Orel Josip, nadučit., Prvačina. — Poberaj Alojzij, učit., Vrata. Št. 4.

Tolmin-Cerkno: Bratina Bogomil, učit., Gorje. Št. 1.

Tolmin-Kobarid: Bogataj Franc, nadučit., Kobarid. — Firm Štefan, učit.-vodja, Kamno. — Ivančič Ivan, učit.-vodja, Kred. — Koh Izidor, učit.-vodja, Logje. — Stres Anton, nadučit., Sedlo. — Trebše Ivan, učit.-vodja, Smast. Št. 6.

Koper: Anžlovar Miroslav, nadučit., Boljunc. — Arzenšek Ferdo, učiteljiščnik, Koper. — Bertok Josip, nadučit., Lazaret. — Bertok Josip, nadučit., Škofije. — Bežek Viktor, c. kr. učit. ravnatelj, Koper. — Borštnik Srečko, učiteljiščnik, Koper. — Ferjančič Alojzij, učiteljiščnik, Koper. — Hreščak Alojzij, učiteljiščnik, Koper. — Jereb Franc, nadučit., Osp. — Knjižnica učiteljska, Koper. — Koštiál Ivan, c. kr. učit. prof., Koper. — Kramberger Franc, c. kr. kurat v kaznilnici, Koper. — Kuret Ivan, nadučit., Dekani. — Marčelja Anton, učit., Slivje. — Matelič Ivo, učiteljiščnik, Koper. — Maslo Anton, učit., Ricmanje. — Orel Franc, nadučit., Korte.

— Plesničar Pavel, nadučit., Marezige. — Podgornik Filip, učiteljiščnik, Koper. — Pribil Dragotin, c. kr. okr. šol. nadzornik, Mali Lošinj. — Rustja Radoslav, učiteljiščnik, Koper. — Slavec Angelina, učit., Marezige. — Šinek Rajko, c. kr. naddavkar, Koper. — Šubic Albert, c. kr. učit. prof., Koper. — Thaller Erna, učit., Osp. — Tomažič Vilje:n, učiteljiščnik, Koper. — Tul Anton, učit., Črnotiče. — Turk Franc, učiteljiščnik, Koper. — Urbančič Anton, nadučit., Boršt. — Valentič Josip, nadučit., Sv. Anton. — Wrischer Mara, učit., Sv. Peter. — Žagar Mijo, nadučit., Klanec. Št. 32.

Trst: Kraševic Ivan, učit., Rojan. — Leban Henrik, c. kr. vodja pripravnice, Prosek. — Matejčić Franc, c. kr. dež. šolski nadzornik, Trst. — Nekermann Ivan, c. kr. okr. šolski nadzornik, Prosek. — Pertot Josip, učit., Rojan. — Ukmar Jakob, kaplan, Rojan. — Vrščaj Ivan, c. kr. učit., Trst. Št. 7.

Brežice: Jamšek Franc, učit., Videm. — Laurenčak Ferdo, učit., Dobova. Št. 2.

Celje: Černej Ludovik, šol.-vodja, Griže. — Čitalnica Narodna, Celje. — Dolar dr. Anton, c. kr. gimn. prof., Celje. — Kveder Karol, učit., Št. Jurij. — Lah Avgust, učit., Lubečno. — Schmoranz Josip, učit., Celje. — Suhač Matej, c. kr. gimn. prof., Celje. — Wudler Rudolf, učit., Griže. — Zupančič m. Benedikta, šolska sestra, Celje. Št. 9.

Gornji Grad: Javna šolska narodna knjižnica, Gorica. — Šijanec Ignacij, učit., Gornji Grad. — Tušak Radivoj, učit., Mozirje. Št. 3.

Gor. Radgona (okraj): Duh Amalija, učit., Ščavnica. — Farkaš Josip, trgovec, Sv. Jurij. — Horjak Ivan, duh, pomočnik, Kapela. — Kosi Josip, učit., Sv. Jurij. — Kreft dr. Leo, zdravnik, Sv. Jurij. — Meško Davorin, župnik, Kapela. — Mihalič Josip, nadučit., Sv. Jurij. — Petovar Terezija, učit., Kapela. — Stuhec Franc, kaplan, Sv. Jurij. — Šola ljudska, Kapela. Št. 10.

Konjice: Časl Ivan, šol. vodja, Špitalič. — Gosak Josip, učit., Tepanje. — Kavčič Janko, učit., Sv. Kunigunda. — Kožuh Mirko, učit., Konjice. — Tribnik Ljubica, učit., Zreče. — Žgajner Matko, šol. vodja, Resnik. Št. 6.

Kozje: Germovšek Miloš, nadučit., Pilštajn. — Hočevan Ivan, šol. vodja, Zagorje. — Potočnik Anton, učit., Podsreda. — Pulko Valentin, nadučit., Dobje. — Šetinc Franc, nadučit., Prevorje. Št. 5.

Sv. Lenart: Klemenčič Josip, učit., Sv. Anton. Št. 1.

Ljutomer: Zacherl Franc, učit., Ljutomer. Št. 1.

Maribor (mesto): Schreiner Henrik, c. kr. učit. ravnatelj. Št. 1.

Maribor (okolica): Hauptmann Avgust, nadučit., Sv. Križ. — Majcen Alojzij, nadučit., Sv. Duh nad Lučami (Arvež). — Robnik Ivan, učit., Sv. Križ. — Skrbinšek Nace, učit.-vodja, Planica. Št. 4.

Ormož: Alt Aleksander, učit., Sv. Tomaž. — Kosi Anton, učit., Središče. — Kubinek Ivan, kaplan, Ormož. — Megla Franc, nadučit., Sv. Lenart. — Meško Josip, župnik, Sv. Miklavž. — Poplatnik Franc,

učit., Sv. Tomaž. — Porekar Anton, nadučit., Hum. — Račšp Josip, nadučit., Ormož-okolica. — Rosina Adolf, učit., Ormož-okolica. — Serajnik Domicijan, učit., Ormož-okolica. — Slanc Ernest, nadučit., Sv. Bolfenk. — Valenčič Julija, učit., Hum. — Vršič Milan, učit., Sv. Miklavž.

Št. 13.

Ptuj (levi dravski breg): Gorup Josip, učit., Polenšak. — Kukovič Anton, nadučit., Polenšak.

Št. 2.

Rogatec: Glinšek Ivan, učit., Sv. Jurij.

Št. 1.

Šmarje: Debelak Ivan, učit., Šmarje. — Kurbus Tom., nadučit., Slivnica. — Rošker Franc, nadučit., Loka. — Strmšek Vekoslav., nadučit., Medvedje Selo (2 izt.). — Šola ljudska, Sv. Štefan.

Št. 5.

Šoštanj: Cink Slavka, učit., Št. Andraž. — Koropec Ivan, učit., Šoštanj. — Korošec Dragotin, šol. vodja, Topolščica. — Legat Zorka, učit., Št. Ilj. — Luckmann Ivan, učit., Šoštanj. — Nerat Anton, učit., Šoštanj. — Pavlič Jernej, šol. vodja, Plešivec. — Puc Mira, učit., Št. Janž.

St. 8.

Skupaj 137.



Zaznamek

dozdaj izdanih knjig „Slovenske Šolske Matice“

1901.

- | | Prodajalna cena |
|--|-----------------|
| 1. Pedagoški Letopis , I. zvezek | K 1'60 |
| 2. Ilešič dr. Fr., O pouku slovenskega jezika . Njega
dosedanje smeri in bodoča naloga | * 2'— |
| 3. Apih Josip, Zgodovinska učna snov za ljudske šole ,
1. snopič (Realne knjižnice I. del) | * 2'— |

1902.

- | | |
|--|--------|
| 1. Pedagoški Letopis , II. zvezek | K 3'— |
| 2. Učne slike k ljudskošolskim berilom , I. del: Učne
slike k berilom v Začetnici in v Abecednikih | * 2'40 |
| 3. Apih Josip, Zgodovinska učna snov za ljudske šole ,
2. snopič (Realne knjižnice I. del) | * 2'20 |

1903.

- | | |
|---|--------|
| 1. Pedagoški Letopis , III. zvezek ¹⁾ | K 3'— |
| 2. Učne slike k ljudskošolskim berilom , II. del, 1. snopič:
Učne slike k berilom v Schreinerjevi-Hubadovi
Čitanki za obče ljudske šole, izdaja v štirih delih,
II. del, in v Josinovem-Ganglovem Drugem berilu | * 2'40 |
| 3. Apih Josip, Zgodovinska učna snov za ljudske šole ,
3. snopič (Realne knjižnice I. del) | * 2'20 |
| 4. Schreiner H., Analiza duševnega obzorja otroškega
in dušeslovni proces učenja . Nauk o formalnih
stopnjah | * 2'— |

1904.

- | | |
|---|--------|
| 1. Pedagoški Letopis , IV. zvezek | K 3'— |
| 2. Učne slike k ljudskošolskim berilom , II. del, 2. snopič:
Učne slike k berilom v Schreinerjevi-Hubadovi
Čitanki za obče ljudske šole, izdaja v štirih delih,
II. del, in v Josinovem-Ganglovem Drugem berilu | * 2'40 |
| 3. Apih Josip, Zgodovinska učna snov za ljudske šole ,
4. snopič (Realne knjižnice I. del) | * 2'20 |

¹⁾ Razprodan.

Naznanilo.

Vsak društvenik »Slovenske Šolske Matice« dobi za leto 1904. troje knjig, namreč:

1. **Pedagoški Letopis**, IV. zvezek;
2. **Učne slike k ljudskošolskim berilom**, II. del, 2. snopič:
Učne slike k berilom v Čitanki, II. del, in v Drugem berilu;
3. **Zgodovinsko učno snov za ljudske šole**, 4. snopič.

Te knjige prejmo društveniki po svojih poverjenikih.

Po § 7. društvenih pravil plačajo stroške za pošiljanje knjig društveniki sami; zato naj poverjeniki te stroške primerno razdele na svoje člane in jih izterjajo od njih.

Vsakemu zavoju so priložene nabiralne pole za l. 1905.

P. n. poverjeniki naj poskrbe, da pošljejo nabiralne pole in nabrani denar odboru **najkesneje do 1. oktobra 1905**, in sicer za vse svoje člane skupno, ker povzročajo posamezne pošiljatve odboru preveč posla. Na nabiralnih polah naj se člani označajo v abecednem redu in s takim naslovom (ime, značaj in kraj), kakor v predstoječem imeniku.

Na naročbe brez denarja se odbor ne ozira.

Upravništvu, oziroma tajništvu ali odboru namenjene stvari naj se pošiljajo pod tajnikovim naslovom: **Franc Gabršek, vodja II. mestne osemrazredne deške ljudske šole v Ljubljani**, denarne stvari pa na blagajnika **Andreja Senekoviča, ravnatelja c. kr. I. državne gimnazije v Ljubljani**.

V Ljubljani, meseca decembra 1904.

Odbor.